

NAUK

slovénskimi županom,
kakó jim je délati, kadar opravljajo
domačega in izročênega področja
dolžnosti.

—*—

Spisal

Anton Globočnik,

c. kr. okrajni glavár, Fr. Jož. redú vitez.

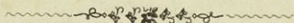
—

Na slovénski jezik prelóžil

Fr. Levstik.

—

Drugi natis.

V LJUBLJANI.

Natisnila ter zalóžila Klein in Kovač.

1893.

65 0702945

201202763

Pisáteljev predgovor.

Tiskarna-založnica me je bila poprosila, da bi županom spisal poučljivo knjižico o njih opravkih in dolžnostih. Tega déla sem se tem rajši poprijél, ker tudi meni kaže svoje uradovanje, kakó nekaterega občinskega opravnika, če poprej nič pôslanij imel z jednákimi stvarmi, težko stojí, máhoma žilo najti raznovrstnim opraviplom svojega novega uradovanja, ter kakó si z veseljem vsak poišče nauka, ki bi mu pomôgel prevzeta déla zvrševati.

Take misli so me nagníle, da sem to knjižico spisal.

V njej je najti vse občinske uradne opravke domačega in izročênega podróčja ter zeló ob kratkem tudi vsa najpotrêbnejša ustanovila, kar jih o tem zakon piše, in povédano je vselej, kó d se po zakónikih nahajajo.

Vseh potrebnih zakonov obširno in scéloma nij bilo semkaj jemati, ker potlej bi knjiga bila predebela ter obilo dražja, niti se mi nij pripravno

zdélo, pre-na-dólgo jo raztézati, ker vsako županstvo uže ima v rokah državni in deželni zakónik, ter zatorej lahko vselej tam najde, kakó ta ali ta zakon govori od besede do besede.

Ko to delo dajem mej ljúdi, želím mu takó prijazno biti vzprijétemu, kakor je bil — tudi od samega slavnega deželnega zbora — vzprijét jednák moj spis, ki sem ga bil 1867. léta zdelal županom svojega okraja ter ga poznéje dal natisniti, od raznih straníj nagovarjaní.

V Postójiní meséca majnika 1879.

Pisatelj.

Prelagáteljev predgovor.

to knjízico sem se obilo trudil, a vender najbolje čutim sám, kolikrat bi se kaka stvar dala mnogo čistěje in lépše povédati, nego li sem jaz mogel. Ali sodba o svojem déli ne pristoji meni; to je pôsel drugih móž, věščih o jezíci in tvaríni. Tí sodci vém da ne pozabódo, kar sami živo čutijo, s kólikšno muko namreč tudi zeló opázen ter dovolj učen človek na slovénski jezik prelága uradno némščino, hoděčo po svojih posebnih pótih, ter kóliko nam še nedostaje ustanóvčienih, obče vzprijetih beséd, potrebnih v tá ali ón pôjem, ki ima v Némeih uže izdavnaj svoje utrjeno vzrazílo. A naša najstrupovítejša rana je tá, ker mí vedno ter vedno le samí besede pogrěšno pletenícimo, ne da bi hodíli pó-nje ali v svojo staríno ali k drugim Slovanom. To je krivo, da nam se je zavrglo tóliko po némščini spakudránih, slovanskemu svojstvu do konca protivnih beséd, čésto brez nikakeršne potrebe; kajti naméri se nam tudi tá neprijétnost, da novič kujemo take beséde, ki so uže davno pred nami živéle ter živé še zdaj na slovanskem svéti, lepoobrázne, blagoglasne, o prvem razumne vsacemu. Oménil sem zadaj v „slóvníčki“ nekoliko taciuh jezikoslovnih, brez potrebe in za potrebo zgrajěnih nestvôrov. Učiti se mnogo bolj slovanskemu jezíku in svojstvu, ne more nikdo preveč priporočati, osobíto ne pisateljem; a ker nam, na

svojo kváro, takšno priporočanje še nikoli nij bilo mrznéje, nego li ob zdanjih mnogopísnih časih, zatorej ne trátimo praznih beséd!

Vsák uméje sam ob sebi, da nįso ter nikakor nį biti ne mogó iz moje glave vsa čiharna imenoslovna vrazila, kolikor jih ima v sebi ta knjížica: večino sem vzprijél dozdánjih, ker se mi nįso zdela nedobra; nekoliko sem jih poiskál drugóð, in to ali v starem jezici ali v zdanjem, posébnó v sosédnjem srbskem; a nékaj sem rés dodál tudi svojih, trudivši se, kar sem kóli mogel, délati jih védnó po pripodobnosti drugih, pravih slovanskih beséd. Prílika je tu ter tam nanesla, da mi je bilo trebé v „slóvnički“ sam sebe popraviti, česar me nį bilo niti sram storiti, ni me zdaj nį sram povédati; kajti skrb me je povsod jedíne slovénščine, a ne kacih drugáčnih ozírov. Zaradi tega popravljám stóprav tukaj svojo, malo ne po vsej knjížici raztróšeno pomóto, da nį pisati: sprejéti vb., ali: izprejéti vb., empfangen, nego da bi se najprávilneje pisalo: vzprijéti, ker ima stara slovénščina samó: vusprijéti*) vb., empfangen, vrhu tega: sùprijéti vb., zugleich aufnehmen, sùprêimìnikù m. poleg: sùprêjemìnikù m., der Theilhaber, der Erbe. Kar „slóvniček“ pripoveduje o besédi: „umételjnost“, to je po mojih mislih resníca; a dokazovanja o tem vender nijsem hotel dognati niti v „slóvnički“ ni tukaj, ker bi vzélo preveč prostora.

Oponesti bi mi kdo utégnil, da je „abecédno kazálo“ predolgo. O tem je najlážji zagovor tá, da je boljše pre-

---

*) O mojem prisíljenem pravopísi staroslovénskikh beséd čítaj „opómnjó“ 167. strani.

dolgo, nego li prekratko. Takísto se mi je bati graje, da je „slovniček“ preobilo čislo beséd raztolmačil s preobširnim ali preučenim jezikom. — To se je zgódirlo zató, ker ta ponížna kmétska knjížica vrhu vse svoje preprôščíne po naključji morebiti vender pride v mnoge, zeló različne roke. Nekateri Slovéni, mej njimi tudi župani ter drugi boljši kmetje, ne rečem, da ne bi uže zdaj razuméli večíne mojih tolmačenih beséd; a nahaja se obílo domačinov, kateri jih zopet ne znajo, in tacim bi trébalo še več tolmačiti. Poleg teh so mi na mislih bili pošteni slovénski uradniki, izučívši se ob nemškem jezíci, kateri bi radi prav delali, ako bi védeli. Tudi njim iz té knjížice pade káko zrnce. A ne bi resníce govóril, če ne povém, da so mi osobíto naši učenéjši možjé, tudi mladéniči in pisateljji često bili na umi, ter da v „slovnički“ nánje méritu in tam raznokaka jezikoslovna opómnja. Ta predgovor sám je največ le njim spisán. — Ako morebiti sem lúčal bob ob sténo, bodi si! Vender mi nítal žal te mrve pisanja, ker vém, da gládko brez nobene korísti zopet ne bode; sàj niti založnikoma nítal bilo žal ni déla ni troškov.

Predno završím, zdí se mi trebé, izpregovoríti še o nekaterih posámičnih jezikoslovnih obrazih. — Komur take stvarí mrzé, tega prosim, dá mojega predgovora dalje ne čítaj!

a) Jaz pišem: tákšen, ali tákovšen; kákšen, ali kákovšen; takó tudi: kákeršen, kólikeršen; a ne: tákošen, kákošen, kákoršen, kólikoršen, ker vse to proizhaja samó iz imenoválnikove snoví (Thema) jedínstvenega čisla moškega spóla: ták, kák; tákov, kákov; kak-že, kolik-že (novoslovénski: kák-re,

kólik-re, poznéje: kák-r, kólik-r,*) kar je pisati: káker-, kóliker,**) in k tej snóvi potem dodájemo obrazílo: šen-šna-šno, katero se jedíno sklanja. Da se té beséde rés opírajó na imenoválnikovo snóv jedínstvenega čísla moškega spola, ter da se sklanjajo samó na konci, nas učí staroslovénska beséda: takovìsì pron., ein Solcher, katera ima v tožílniki množstvenega čísla moškega spola: takovìsejje, in baš od snóví: takovìsì je poznéjša novoslovénska beseda: tákovšen.

b) Jaz píšem v *vender adv.*, doch, dennoch, če tudi Miklošič v staroslovénskem slóvníku na 121. stráni učí: „novoslovénski: *vendar*, *vener*, *vini*, to je: *vèmi da že*“. Tega ne morem uže davno verjéti, in ob kratkem hočem povédati, zakáj ne. Dozdéva se mi, da déblo naše beséde: *vender* (namesto: *ven-r*, in to namesto: *ven-re*) v posébnem jezikoslovnem obrazi hrani v sebi čísló: *ven* (*einer*), namésto: *en*, *jen* (*einer*), kakor tudi novoslovénski: *ne-beden*, *keiner*, (široko navadno ter pravíljneje, nego li: *no-beden*) stójí namesto: *ne-jeden*. K tej misli me je nagnílo primerjanje drugih jezikov; kajti litovski je: *vènas*, *einer*, *nevènas*, *keiner*, a poleg tega: *vènok adv.*, doch, dennoch; staroslov.: *jedinù*, *einer*; *jedinako*, *jedinače adv.*, doch; ruski: *odnako*; *odnakože adv.*, doch; češki: *jednak*, *jednakže adv.*, doch; poljski: *jednak adv.*, doch; priméri tudi némški: *allein* (*all-ein*): *ich ward einmahl gegrüsst, allein ganz kalt.*

*) Priméri: *kdó-r* (namésto: *kdó-re*), od staroslovénskega: *kùto-že*.

***) Priméri: „(pri)nikómer“, namésto: „(pri)nikóm-r“, od prvotnejšega: „(pri)nikóm-re“, kakor Dolénjci po nekatere kraje še zdaj govore; staroslov.: „(pri)nikómì-že“.

Da se mej „n“ in „r“ zaradi lážjega izrékanja tudi v slovanščini vtika „d“, nas uče vzglédi, na pr. staroslov.: pondrêti vb., poleg: ponrêti vb., eindringen; novoslov.: pondrêti vb., eintauchen (Mikl. lex.), od kodér je novo-slov.: pondírek m. (néka rasa); staroslov.: ponravì m., nekak črv, a češki: ponrav, poleg: pondrav; poljski: pądrow'. Po istem pravíli je tudi: vendr, vender, namésto: ven-r, in to namesto: ven-re, veno-re. Da se tudi „v“ in „b“ mej soboj zamenjavata („vender“ poleg: „nebeden“) v samej slovanščini, kaže naša stara, hohník ohranivša beséda: bąnger (gorénjski: bąngar) m., die Thürpfoste, kar Poljánom slôve: węg ar; takó tudi novo-slovénski: podboj m., hrvatski: podboj m., staroslovénski: podùboj m. in podvoj m.; ruski: podvoj m., češki: podvoj m., poljski: podwoj m., die Thürpfoste.

c) V méstniki jedínstvenega čísla moškega in sréd-njega spola meni v tej knjízici rabi „i“, namesto „u“, na pr.: „v ródi, na sêli, pri mésti“ itd. Takó so pisali, da-si ne vselej doslédno, prédniki naši: Trubar, Dalmatín, Krelj itd., ter takó ustréza tudi starej slovénščini, katera je v tem skloni imela „ê“ (jat): „vù rodê, pri mêtê“; a „jat“ se v novej slovénščini do malega vselej izréka poluglásno, kadar kóli néma nič príglasa na sebi, na pr.: „posvêtováli (izgovôri: posvùtováli) smo se“. Da naš poluglasni „i“ v méstniki jedínstvenega čísla moškega in sréd-njega spola stojí rés namésto nekdánjega „ê“, svedôči to, kà Dolénjec ta „ê“ tudi še zdaj izréka na vsa usta, če ima zadnji zlog na sebi dolg príglas, na pr.: „pri blagê, v satovjê, na skalovjê“ (reci: blagéj, satovjéj, skalovjéj), in Trubar piše: „na poléj (poljéj), v srcéj, pri zlatéj, v

morjéj“. Vém, da moj „i“ v tem skloni bode nekaterim zeló čez vóljo, posebno tacim, ki nam védno zabíčajo: bližajmo se Srbom! — Kdo se tega brani, kolikor se po razumi rés moremo bližati? Ali Srb je ta sklon do konca izgubil, in zató mu v njegga mésto služi dajálnik: „u rodu, na selu“. Ker tega Srb néma, a mí imamo še, hočemo li njemu na ljubáv zamétati, kar je starínsko in dobro? Če je takó, zavrzimo tudi svoje dvójstveno čísló (dual), da se približamo še bolj; kajti Srb ni tega néma. Sploh je znano vsacemu, kdor kolikaj vé srbščine, da se jej v sklanjání Slovén baš ne more bližati, ako bi se mu tudi hotélo. Mí govorímo in pišemo: „sokolom (den Falken), kotlom (den Kesseln), jelenom (den Hirschen); pri sokolih, pri kotlih, pri jelenih; sè sokóli, s kotli, z jeleni“; a Srb ima vsem tem tríjem sklonom samó jeden obraz: „sokolovima, kotlovima, jelenima“. V rodílniki množstvenega čísla ženskega spola Slovén govóri: „grábelj, króšenj“, a Srb: „grabâljâ, krošânjâ“. Od ženskih samostálnikov, kakeršni so: „smrt, mísel, krí (krv)“, imamo v družílniki jedínstvenega čísla: „sè smrtjo, míslijo, krvjó“; a Srb: „smrti, misli, krvi“, poleg: „smrcú, mišlju, krvlju“. Hočemo li tudi vse to v svojej knjígi predelati po srbskem obíčaji? — Zdí se mi, da tisti, kateri najbolj naganjajo: bližajmo se Srbom! te stvarí nijso dobro premislili. V starej dóbi so bila vsa zdanja slovanska naréčja zeló blizu, če morebiti níj govóriló vse naše pleme nekđaj z jednim samim jezíkom; poznéje se je slovánščina razcepíla v ráznost, in to po trdnih pravílih, a ne samovóljno. Ali najvéčja razlíka se je rodíla potem, od kar je tujščina jéla zasekávati v nekđanji čísti govor. To nas učí, da se trudímo čístó slo-

vanski pisati vsi Slovani, ker samó takó si moremo naréčja razumno blížati, drugače nikakor ne. A izlasti nam Slovénom je priporočati, da se iznebódimo globokih rán svoje preperéle kránjščine ter osobíto gorénjščine. Ako to storímo, nas máhoma korák velikánsk po naravnem póti pomákne mnogo bliže prave slovanščine, zatorej tudi bliže prave srbščine. Jedíni ta pót imamo približevanju, družega nikjér níj, dokler hočemo pisati slovénski.

V Ljubljani v 9. dan sěčna méseca 1880.

Kjé se katera stvar nahaja.

A.

Kar se tiče oblike.

I. Uvod	na 1. strani.
II. Področje:	
1. Županovo	2. "
2. Občinskih svétnikov	3. "
3. Občinskega odbora	3. "
4. Cesarskega okrajnega oblastva	5. "
5. Deželnega odbora	6. "
6. Deželnega oblastva	7. "
7. Deželnega oblastva v dogóvori z deželnim odborom	7. "
8. Pritožbe na občinske narédbe	7. "
III. Samouprávní zastopi ter kakó jih je voliti:	
1. Državni in deželni zbor	8. "
2. Občinske oblastníke	10. "
3. Nauk ob oprávilih občinskega uradováńja: zapisniki (vlóžni zapisnik; zapisnik o domovínskíh listíh, o pôselskíh in délavskíh búkvicah, o tujcíh, pôselski zapisnik, zapisnik o pázki na hudodélce, o tlákah, rokóvni zapisnik); rešítve (poročíla, odlóki, dekreti, okróžnice); razglásíla; vročeváńje; svoboda od poštaríne; oprávilni ród; séje; služábniki občinskega redú; drugi ôbčinski služábniki; registratura	12.* "

Opómunja. Zvezdica, postavljena k številu, kaže, da ondúkaj se razgóvor začénja o tísté stvári, a da ta razgóvor teče potlej še več straníj dalje.

B.

Kar se tiče tvarine.

I. Pôšli domačega podrôčja:

1. Gospodárstvo z občinsko svojíno:
 Občinski užitek; občinska imovina; vkupna svojína; inventár; proračúni; lovska pravica; ptiči in zverí; ribja lóv; občinski gôzdje; občinski dohodki in trôški; davki ter nakláde k njim; blagájniški pôšli; občinski računi . . . na 20.* stráni.
2. Skrb, da si bode človek v svésti života in svojíne:
 popótni listi; pôselske in délavske bukvice; vojáški uhajáči; zglašévánje; tujei; odkrite jame in kládezi; lókve in luže; kopalíšča; hudodélstva; rudnínsko olje; smodník in oróžje; najdene stvarí; želéznice; telegrafi; rúdniki in kamenolómne jame; púncevní uradovi; kaznjénci; prisíljenci; nočne straže; pogòn; odgòn; prisílni popótni list; nadzórsko okó; človeka zateknití v kakšen kráj; prisílina delárnica; mladolétni nepokôrneži . . . „ 32.* „
3. O céstah:
 kidati snég po céstah; jame, v katerih se koplje sip ali gramòz; zemljíšče razsvojítí; vozóvi; céstni prestópki; skladne céste; okrajno-céstni odbor; céstne tlake; mostóvi; vožnja po vodah; brodarína . . . „ 40.* „
4. Kakó je paziti polja:
 poljska kvára; poljáki; vinôgradi; koristni ptiči; gosénice; hrósti; vinôgradska uš; barjè ljubljánsko; gôzdje; konjstvo . . . „ 44.* „
5. Kakó je paziti na trge, da se prodaje dober živež:
 semnji; tržni dnévi; mesóvno ogledovánje; živeža ne kváriti; samodélsko víno; céna živežu in mésu; zménki mej obrtníki; málinarji; o novej méri in utéži . . . „ 48.* „

6. Kakó je paziti zdravja :

pitna voda ; zidánje ; gnojne jame ; kládezi ; vodo-
váje ; odtóčni žlebóvi ; otrovíla ; strélne kápice in
vžigalice ; kotli-sopárniki ; bakréna posóda ; po-
skušánje, ožívljati utopljenca, tréščenega člo-
veka itd. ; kačji ugríz ; zdravilstvo ; lekárne ;
bábice ; osepnicè ; bólnice ; bláznice ; porodílnice ;
nájdenski zavòdi ; človeške bolézni ; mrlíški
ogledníki ; mrlíški popótni listi ; pokopalíšča ;
grobíšča ; samodávljenci ; mrtváčnice ; živálske
bolézni ; kožedírei . . . . . na 52.* stráni.

7. Nádzor nad družíno in nad délavci . . . . . „ 66. „

8. Skrb za blagonrávje :

podvòdnice ; ponočnjáki ; bóžji pótje ; nalóžnice ;
sramodéjstvo ; krčme ; plési z gódeci ; gledalíške
igre ; popótni glumáči ; siromáki ; orglice vrtéči ;
neusmiljenost do živálij ; igre ob novee ; igránje
z loterijskimi števíli ; inostránski žrebóvi in pro-
mése ; drobíž prodajati ; prosjáki ali berači ; pi-
jánstvo ; kakó je praznovati nedélje in praznike „ 68.* „

Ženitovánjske zglásnice . . . . . „ 72. „

Domovínstvo . . . . . „ 73. „

Skrb za ubóžce . . . . . „ 75. „

Kakó je paziti, kadar se kaj zida, in kakó se je
čúvati ognja :

županove dovolítve v zidánje ; stávbinski črtéži ;
oglédi, prédno se zida ; stávbinske dovolítve ;
zidánje ob vélikej ter skladnej césti in ob že-
léznici ; obrtòvne stávbine ; hraníšča strélnega
prahú ; déla na vòdi ; ruski dímniki ; dogotovljeno
zidanje z navòdom preglélati ; stávbinski zakon ;
čúvanje nad ognjem ; dímniki sploh ; ponòčni
čúváji ; gasilne družbe ; gradítelji in tesárji ;
ogledovánje, če je vse, kakor tréba, da ne bi
se kaj vnélo ; zavaroválnice ; pogoréleci ; gasilni
zakon . . . . . „ 79.* „

Ljudske učilnice	na 84. strani.
Uradóvi domačih sodnikov	„ 86. „
Dražbe	„ 86. „
II. Izročéno podróčje	„ 87.* „
1. Občine imajo pravico kaznjevati	„ 88. „
2. Občinska opravila, kar se tiče vojáštva: vojáški nábor; vojáške osvobodítve; na razpre- glédi iméti odpústnike in prihránjence; vojáške vaje; priglédni shôdi; vojáško nastanjevánje; pripréga (prevòj ali izpréma); sklicevánje v oró- žje; konjski nábor	„ 91.* „
3. Davčna in novčna opravila: davki na prvo róko: zemljarína; porazrédna domarína; domóvna najmarína; dobitkovína; dohodarína; — davki na drugo róko	„ 100.* „
4. Druga različna opravila izročénega podróčja: zakone razglašati; tiskárnice; novíne; tabôri; ljudí preštévati; obrti; továrne; trgovske in obrtníške zbórnice; obrtna in trgovska sodíšča; urádni pôsli državljánskega in kazenskega so- díšča; hudodélstva; hiže preiskovati; pismo ká- zenskega sodíšča oddati komu, ki se skríva; imeník porótnikom	„ 107.* „
Završétek:	
Razni zakoni ter na katerej strani tega ali ónoga zakonika jih je poiskati	„ 112.* „

Obrazci.

Obrazec 1. in 2.: imeník tistih občánov, ki imajo pra- víco volíti; glasovníca	„ 115. „
Obrazci 3—5.: priglédnica; vlóžni zapísnik; zapísnik o razdanih domovínskíh listih	„ 116. „
Obrazci 6—8.: zapísnik o tujcih; pôselski zapísnik; zapísnik o pázki na hudodélece	„ 117. „
Obrazci 9—11.: okróžnica županskega uradú; zapísnik o tem, česar želí kaka stránka; vročilna knjiga	„ 118. „

Obrazec 12. in 13.: zapísnik o séji občinskega odbora; priséga služábnikom občinskega redú	na 119. strani.
Obrazec 14.: rubílina izkáznica o dolgóvih	120. "
" 15.: inventár	121. "
" 16.: proračún o dohodkih in troških občinskih	122. "
Obrazci 17—19.: ústav o pasjem davki; blagájniški dnévník	" 124. "
Obrazec 20.: račún o dohodkih in troških občinskih	" 125. "
" 21.: izkazilo, kakó se je proračún prilégl resníci	" 126. "
Obrazci 22—24.: tujska knjiga; zapísnik mesóvnega ogledníka; kakó je govédini postavljati céno	" 127. "
Obrazec 25.: ubožni list	" 128. "
" 26. in 27.: svedôčba v izprejémanje kacega najdenčka; živínski popótni list	" 129. "
Obrazec 28. in 29.: gódčevsko dopústilo; zapísnik o gód- čevskih dopustílih	" 130. "
Obrazci 30—32.: ženitovánjska zglásnica; zapísnik o ženitovánjskih zglásnicah; občinska knjiga-mática	" 131. "
Obrazec 33. in 34.: domovínski list; proračún ob učíl- niških potrebah	" 132. "
Obrazec 35. in 36.: zapísnik o dražbj; zakúpni zapísnik	" 133. "
" 37. in 38.: kázenska razpredélnica; rázglas mladénicem, kateri stópajo v vojáško dobo	" 135. "
Obrazec 39.: imeník o mladénicéh nabornih lét	" 136. "
" 40.: dopóvedi iz knjig-mátic	" 137. "
" 41.: svedôčba v časno osvobodítev od vojáščine	" 138. "
" 42. in 43.: svedôčba v rešítev od dejánjske službe na vojski; razpreglédnica vseh odpústnikov in prilhránjencev	" 139. "
Obrazec 44. in 45.: zglasilna knjiga; popisék vseh prostorov, pripravnih vojákom v nastanítev	" 140. "
Obrazec 46.: zapísnik o vojáškej nastanitvi	" 141. "
" 47. in 48.: konjski popis; imeník o porótnikih	" 142. "

A.

Kar se tiče oblike.

I. Uvod.

Zupan je občini glava. Kakor njé pravi oča, takó naj, skrbljiv ter na nobeno stran nágnen, daje obrambo in podporo vsem jednáko: bogatim in ubogim, visokim in nizkim ljudém, bodi si kdó njegovih míslj ali drugáčnih, bodi si mu v ródi ali ne, prijatelj ali sovražnik. On se ne bój níkogar, a gospodljiv zopet ne smé biti; dolžnost ga veže, da je pravičen, ali vènder tudi blag in člověstvu dober; délaven ter neutruden na vse strani, ali ob enem razbôren mož in pretéhtanega postopanja: prijatelj pravemu naprédku in zvest čuváj samozakônju; vènder poleg tega rad poslušaj módre, izkúšene svéte, dobódi jih od koder koli.

Koríst svoje občine z ljubeznijo k domovíni, zvestoba k starodavnej rodovíni cesarskej ter spoštovanje do zakona mu bodi vselej vodílo, kadar kaj storí ali ne storí, kakor je slavno v róko segel tudi sam, ko je, izbran v prvega občana, pred možmí obétal, držati se svojih dolžnostíj.

Kdor si hoče pridobiti vsa ta svojstva, kakor zakon ukazuje in česar tudi želé občani, temu je posebno treba trdne, poštene volje in znanja svojih dolžnostj, katere mu nadéva nova služba.

Zatorej bodi župana skrb tistih zakonitih zapóvedij, katere občino vežejo. Najprvo mu je znati določbe občinskega zakona, ter si prizadévati, da vsáj sploh zvé tudi še druge, njemu potrebne zakone in ukaze, ker samó takó more védeti, da so ti zakoni res dani, in jih potem v zakónikih lahko sam poišče ter vánje pogleda. če ga taka prilika zadene.

Občinski zakon mu najbolje pripoveduje, do kóð gredó meje njegovega področja, in dobro je, posebno tesnó se jih držati, ker izkušnja uči, da če jih župan prestopi, bás zató največkrat zagázi v prepír z občinskim odborom.

Da bi se to področje dalo na táno razvídeti in razpoznati, zató podajem tukaj zeló kratek očrt, kateri kaže, kakšna so ter kakó razdeljena opravila, pravice in dolžnosti vsacega občinskega opravnika in nadzôrnih oblástev nad njimi, kakor občinski zakon ukazuje o vsakej stvári posebe:

II. Področje

občinskih oblastnikov in nadzornih oblástev nad njimi.

I. Župan.

Župan vodi občinska opravila. pazi nad vsem po občini (§. 50. v obč. zak.) ter gospodari in odborove ukrepe izvršuje ali zavíra (§§. 49., 54.). Župan sklicuje seje (§. 41.), katerim je on prvosednik ter jih on završuje (§. 45.), in kaznjuje tiste, ki v séjo ne pridejo (§. 42.). On gospodari z občinsko imovíno in z občinskim užitkom ter tudi z občinskimi zavôdi; izvršuje občinska podjetja, skrbi za ubožce, dovoljuje rado-

voljne dražbe (§. 55.), drži réd (policijo) po občini; kadar je sila, more sam ob sebi dajati zapóvedi tega redú in pretiti s káznijo (§. 59.), ter on z dvema občinskima svétnikoma vréd tudi kaznjuje (§. 58.). Župan govóri za občino z vné-
njimi oblastvi in ljudmí (§. 53.), podpisuje občinska pisma (§. 53.), drži v stráhi občinske služabnike (§. 51.) ter vsako léto daje létni račun (§. 66.). Vrhu tega opravlja pôsle iz-
ročenega področja (§. 57.), in za občinsko uradovanje se odgovarja občini, a vládi za izročena opravila (§. 60.).

2. Občinski svétniki.

Občinski svétniki županu pomagajo gospodariti, opravljajo, kar jim on naroča (§. 50.), ž njim vréd kaznjujejo (§. 58.) in podpisujejo ž njim pisma (§. 53.), ter ga nadóméstvajo, če sam ne more ali ne utegne.

3. Občinski odbor.

Občinski odbor ima ukrépanje ter čuje nad svojih ukréпов zvrševanjem (§. 30.). On gospodári z glavno imovíno ter ustanávlja, kako jo je uživati (§§. 31., 64.), tudi skrbi, da je vsa popisana (§. 61.) ter da se ne izmanjša (§. 62.), pa da se vender iz njé dobiva, kar se največ more stanovítih dohodkov (§. 63.). On pretehtuje létni proračun, ter véže ga dolžnost, poskrbíti za dohodke, kolikor bi jih bilo premalo (§§. 31., 66.); on sam, brez koga družega, dovoljuje do po 15 gld. od stó naklade k davkom (§. 79.); ali kadar so take naklade potrebne v kako novo prikupílo ali v povračílo kacega dolgá, s katerim se občina misli zadolžiti, tedaj je treba, da privolita dve tretjini vseh občinskih volílcev (§. 77.); on ukazuje občinsko tlako, in

tudi, po koliko naj kdo plača, da mu potlej nij treba na tlako priti (§§. 73., 80.).

Odbor je dolžan posebno gledati, da se skrbi za ubožce (§. 36.); on razglša ukaze, po katerih je paziti na red po občini, ter preti z glôbo do po 10 gld., ali sè zaporom do po 48 ur (§. 35.); on po vaséh in seliščih postavlja občinske može, da skrbé za red (§. 52.); dolžan je v taka opravila, katera so potrebna zaradi redú po občini, pripraviti novce (§. 35.); daje častno meščánstvo ali občánstvo in domovínstvo; njemu je v rokah patronstvo in podelítvena pravíca; on izbira občinske svétnike in župana (§. 34.); oblastvom daje od sebe, kako se mu zdí ta ali óna stvar (§. 38.); izbira može, kateri poskušajo prepírniké pogoditi (§. 37.); z oprávilnim redom ukazuje, kako se bodo vrstili občinski pôsli (§. 48.); on se shaja v séje (§§. 41. do 48.); pregleduje in preštéva občinsko blagajnico, tudi pregleduje ter potem ali potrjúje ali ométa létne račune (§§. 31., 66.); ukréplje županu in občinskim svétnikom plačo (§. 25.) in mezdò občinskim služabnikom (§. 32.); razsoja pritožbe na županove naredbe, katere se tičejo domačega področja (§. 39.). Sploh ukrépa o vseh stvaréh, kar jih ne spada k navadnemu gospodarstvu z občinsko imovíno (§. 31.).

Da odborovi ukrépi dobodo pravíco in veljavo, naj se javno razglšajo ter pristavek naj se jim dodaje, da je vsacemu na izvólji, v 14 dneh nánje pri župani vložiti pritožbo do višje pravice.

Ali ako so ukrépi taki, kakor hočem zdaj povedati, potrebujejo vrhu tega tudi še višje privolitve, in to od deželnega odbora: kadar se občinski užitek menjava (§. 62.), prodaje ali zastavlja; kadar se na pósodo jemlje toliko

novcev, da presézajo občinski létni dohodek (§. 90.); kadar se mej občáne razdeljuje, kar bi konci léta blagajnica iméla prebítka (§§. 63., 90.), in kadar bi se občinskim odrédbinam postavljali cenovniki (zakon s 3. decembra 1868. l. v dež. zak. 34.), ali bi se ukrenilo pobirati zlôga k davkom po 15 do po 25 gld. od stó (§. 79.). Privolitve od deželnega zbora (§. 79.) je treba: kadar bi se hotelo pobirati priklada po 25 do po 50 gld. od stó pri davkih na prvo róko in po 25 do po 30 gld. od stó pri davkih na drugo róko.

Deželni zakon treba da potrdi občinske ukrépe, ki méríjo na to, da bi se občéine na dvoje trgale (§. 3.), ali se združilo več občéin v eno sámo (§. 88.), ali da bi se hotelo zlôga pobirati po 50 gld. od stó pri davkih na prvo róko ali po 30 gld. od stó pri davkih na drugo róko (§. 79.), ali da bi se postavili novi naméti, kateri niso nakláde k davkom.

4. Cesarsko okrajno oblastvo.

Okrajno oblastvo čuje nad občinskimi opravili domačega in izročnega področja; ima pravico hoditi k séjam ter povpraševati, kar se mu zdí potrebno (§. 94.), in razsója pritožbe tujih ljudíj, v občéini žívečih (§. 10.).

To oblastvo naj zavíra občinskih odborov take ukrépe, kateri niso po zakoni (§. 95.), in razsója o tacihi občinskih ukrepíh, katere je župan zavírl (§. 54.); óno dáje občéini ob njé troških pomagáče, kadar se zalenôbijo opravila izročnega področja (§. 97.), in ako bi bilo opásno (nevarno) odlagati, tudi kadar se zalenôbijo opravila domačega področja; óno kaznjuje občéinske starejšince, ako ne

izpolnjujejo svojih dolžností v izročenih opravilih, in more ta opravila potem oddati drugim ljudém v róke (§. 98.).

Okrajno oblastvo razsoja pritožbe na županove in občinskega odbora naredbe v izročenih opravilih (§. 96.), in tudi na kazni, katere je prisodil župan v domačem in izročenem področji (§. 58.).

Ob volitvah ustanavlja okrajno oblastvo, koliko voléčih razdelkov je narediti (§. 13.), razsoja pritožbe na volílske imenike (§. 17.), more svojega poslanca odpraviti k volitvi (§§. 20., 35.), in mu je sploh skrbeti, da novi občinski oblastniki prevzemó delo, kadar doteče doba poprejšnje volítve (§. 18.).

5. Deželni odbor.

Deželni odbor čuje nad gospodarstvom z občinsko glavno imovíno in užítkom (§. 89.), dovoljuje k davkom zlógov po 15 do po 25 gld. od stó (§. 79.); dovoljuje, da se more občinski užitek zameníti (§. 62.), prodati ali zastaviti, ter da se na pósodo vzame toliko novcev, da presézajo létni dohodek (§. 90.), in tudi to, da se mej občáne razdelí, kar bi konci léta blagajnica iméla prebitka (§§. 63., 90.).

On more prisiliti župana, račun podati (§§. 66., 92.); on razsoja pritožbe na občinske ukrépe v domačem področji (§. 91.) in tudi župana kaznjuje, če je nedélačen v opravilih domačega področja (§. 92.).

Ako imajo občáni mej sobój prepír za kake svoje pravice, in če je vánj zapleten tudi občinski odbor, tedáj deželni odbor postavi pooblaščenca (§. 93.), in vrhu tega ustanavlja, kako je troške razdeliti, kadar se več občin

siloma združi v eno samo (§. 88.), ter glôbo prisoja tistemu, kdor se brani náse vzeti občinsko volítev (§. 20.).

6. Deželno oblastvo.

Deželna vlada ima pravico, razpustiti občinske oblastnike (§. 99.) in razsoja pritožbe zaradi volitve (§. 33. v občinskem volítvenem zakoni), in to oblastvo je druga sodnja stopínja nad vsemi naredbami in razsodbami okrajnega oblastva v občinskih stvaréh.

7. Občinski ukrépi, kateri ne veljajo, ako jih ne potrdita deželna vlada in deželni odbor.

Deželni odbor z dogovorom deželne vlade dovoljuje: več podobčin ali sosésk združiti v eno samo in predstaviti občinske meje (§. 4.) ter več občin takó zjediniti, da potlej vkupej opravljajo občinske pôsle (§. 87.).

Deželna vlada z dogovorom deželnega odbora službo jemlje nedélavnim županom (§. 92.), občini daje ob nje troških pomagače, kadar se zalenôbijo opravila domačega področja (§. 97.), in skrbi, da opravki tekó v rédu, kadar se razpustí občinski odbor (§. 99.).

8. Pritožbe na občinske naredbe.

Nad županom je občinski odbor prvi, in za njim ali deželni odbor ali okrajno oblastvo, kakor nanese stvar, na katero se kdo pritožuje.

K okrajnemu oblastvu gre pritožba na **županove** naredbe v pôslih domačega področja, ako se je prekršil ali napak rabil kak zakon (§§. 39., 96.). Ob vsacem drugačnem slúčaji pritožba teče do občinskega odbora, in kadar

je te, tedaj je župan dolžan, da v prvi séji potem pred občinski odbor na pretehtovanje in razsodbo položi tisto stvar, na katero pritožba méri.

O stvaréh izročenega področja se pritožba na županove naredbe takój podá do okrajnega oblastva (§. 96.).

Takisto je tudi vsacemu občanu na izvólji, pritožbo ali prijavo okrajnemu oblastvu podati zaradi ukrepov **občinskega odbora** v stvaréh domačega področja, kadar se namreč prekrši kak zakon ali se prestopi področju meja; ob drugačnih slúčajih gre pritožba k deželnemu odboru.

Na občinske ukrepe izročenega področja naj se pritožba vselej podá okrajnemu oblastvu.

V 14 dnéh od tedaj, od kar so razglašene bile naredbe županove ali ukrepi občinskega odbora, naj se pritožba izroči vselej županu, kateri jej priloží vse potrebne spise ter jo potem oddá, kamor je prav, ali namreč okrajnemu oblastvu ali deželnemu odboru.

A če se kdo pritoži na kazen, katero mu je prisodila občina, ta naj v 24 urah županu pritožbo zglási ter mu jo potlej v 3 dneh izdelano podá, in župan jo je dolžen izročiti okrajnemu oblastvu, da jo drugič presodi.

III. Samoupravni zastópi ter kakó jih je voliti.

1. Državni in deželni zbor.

Ustava, katera ima pri nas državno pravico, ukazuje zakone samo takó narejati, da jih tudi narodi pomagajo

delati. Zato so ljudstvom dani zastopi, namreč državni zbor, ki ima v rokah take stvari, katere se tičejo vse naše države, in deželni zbori, ki skrbé vsak za svojo deželo.

Državni zbor ima v sebi gospodsko zbôrnico, v katero možé postavlja sam cesar, in poslansko zbôrnico, v katero voli vsaka dežela svoje poslance.

Tri združbe volijo možé v poslansko zbornico in v deželne zbore tudi. Te združbe so vlástelji ali véliki zemljáni, mésta in trgi ter sélske občine. To se godí takó, da vsaka združba posebe vóli svoje število poslancev; prvi dve združbi vólita samosôbno (vsak človek sam záse), a sélske občine si izmej sebe izberó možé volílce, kateri potem zánje volijo.

Vóli se po volílskih imeníkih občinskih s pomočjo županovo.

Pravico voliti imajo občinski volílci I. in II. voléčega razdelka, ter iz III. razdelka tisti meščani in tržani, kateri plačujejo vsaj po 10 gld. davka. Po sélskih občinah, katere imajo po 3 voléče razdélke, volita I. in II. razdelek, a po občinah, koder sta samo po 2 razdelka, volita prvi dve tretjini vseh volílcev po vrsti svojega davka.

Ti volílci, ako niso izgubili volílske pravice (1869. l. v dež. zak. št. 7., 8.), naj se žapišejo v volílske imeníke, kateri bodo célih 8 dnij potem v pritožbo vsacemu na vídež razgrneni. Kadar so se do čistega popravili, zapiše se nánje, da so res dobri, ter dostavi se tudi prav zdelano razglasilo, da se takó pošlje vse vkupej okrajnemu oblastvu, katero jih z nova preišče in presodi ter jim dá tudi svoje potrdilo, in potlej méstnim in tržánskimi volílci izročí izkáznice, a sélskim občinam ustanoví dán, kdaj bode po občinah izbirati

može volilce, da potlej občine svoje volilce povabijo k temu izbiranju.

Vôli se pred političnim zaúpnikom (komisarjem), in tega nihče ne gleda, koliko jih je prišlo vôlit. Kdor je izbran z nadpolovično večino glasov, dobode izkáznico, katero naj s sobój vzame, kadar pojde poslanca vôlit.

Česar je vedeti o volítvenih okoliših ali o tem, kje in kakó se vôli, kdo smé voliti ter kdo more biti izvoljen, in tudi o področji in opravnem rédu državnega ali deželnega zbora in deželnega odbora, vsega tega naj vsak záse, ako mu je treba, sam poišče v državnozborni volítvi zakoni z 2. aprila 1873. l. (v poslov. drž. zak. 161., 165.) in v deželnem ustavi s 26. februvarja 1861. l. (v dež. zak. 183.), 1867. l. (v dež. zak. št. 4., 15.), 1871. l. (v dež. zak. 58.).

Ustavo avstrijskih zémelj je utrdila oktoberska diploma (1860. l. v poslov. drž. zak. 83.) in tudi februvarska ustava (1861. l. v poslov. drž. zak. 69.; 1867. l. v poslov. drž. zak. 213., 222.); a državnopravno razmérje z Ogersko kraljevino so ustanovili dogovori s 1867., 1868. in 1878. l. (1867. l. v poslov. drž. zak. 224.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 2., 4., 163., 192., 209., 318., 349.).

2. Občinski oblastniki.

Kakó ustanovljene ter po kólikšne bodo občine in kakó se združajo ali razdrúžajo, o vsem tem uče §§. 1.—5. v občinskem zakoni ter tudi poznejši zakon z 2. januarja 1869. l. (v dež. zak. 35.), ki ustanavlja vélike občine, veléč, da v nobenej izmej teh nikdar izpod 3000 duš ne bodi.

Občinskim oblastnikom réd pišejo tí paragrafi občinskega zakona: kako se odbor sestavlja (§§. 12., 15.,

16., 19.); po koliko je občinskih oblastnikov (§§. 13. in 14.); kdo more stopiti v odbor, če tudi nij izvoljen (§§. 17. in 18.); pravico, volitve se odreči (§. 20.); doklé trpi doba ene volitve, in kako je na stole, mej to dobo izpráznjene, posajati naméstnike (§§. 21.—23.); županovo in občinskih svétnikov obétanje, držati se svojih dolžností (§. 24.); plačo (§. 25.); kdaj se izgubi občinska služba (§. 26.). Občinski volitveni zakon ustanavlja: kdo ima pravico voliti in izvoljen biti (§§. 1.—11.); kako je izdelavati volilske imenike (§§. 12. in 17.); kako narejati voléče razdelke (§§. 13.—16.), kako postopati s pritožbami na té imenike (§. 17.), kako volitve napovedovati (§. 18.) in kako sé voli (§§. 19—43.) Volilska pravica je vzeta vsem tacim ljudém, kateri so bili kaznjêni za hudodelstva, naštéta v §§. 58. b, c; 60., 61., 65., 66., 68., 69., 73., 81., 76. do 80., 143. št. 2.; 157. št. 2.; 158., 163., 164., 212. do 217., 220. kaz. zak., in to veljá, od kar so bili obsojeni do konca kazni; ob drugih hudodelstvih to trpi le po 5 do po 10 lét; a prestopki, imenovani v §§. 460.—464. kazenskega zak., jemljó za 3 léta volilsko pravico. (Zakon s 15. novembra 1867. l. v poslov. drž. zak. št. 201., 204.) — V občinskem volitvenem zakoni je §. 17. zdaj samo toliko izpremenjen, da je volilške imenike treba 4 tedne imeti razgrnene vsacemu na vídež, a ne samo en teden (z 28. oktobra 1877. l. v dež. zak. 89.). — (Obrazce, kako je delati volilske imenike, glasovnice in priglédnice, nahajaš v št. 1., 2. in 3. dodatka).

Ne bode napak, če vrhu teh določil v misel vzamemo tudi še ta posebna ustanovila slavnega ministerstva:

Kdor svojo imovino preoddá komu družemu ter zdaj uže ne plačuje davka, ta naj stopi iz odbora. (1872. l., U. N. 22.) — Imajo li volilsko pravico gospodarji take nepremičnine, od katere nij plačevati davka? (11. marcija 1871. l., U. N. 55. in 1877. l., U. N. 19.) — Imovniki kake družbe v našej deželi, če tudi njiso Avstrijanje, morejo voliti. (1876. l., U. N. 126.) — Nobena občina ne more voliti v imeni vseh svojih občanov. (1875. l., U. N. 119.) — Učitelji imajo pravico tudi izvoljeni biti. (1875. l., U. N. 207.) — Pritožbe na volitev občinskega starejšinstva razsojajo v prvej stopinji okrajna oblastva. (4. marcija 1871. l., U. N. 180.)

3. Nauk ob opraviilih občinskega uradovanja.

Uradovanje vodi župan, kateri se za to delo odgovarja najprvo odboru. Zatorej naj svoja opravila vedno ima na razpregledi, in stori naj vse, s čimer se ta razpregled olajšuje. V to mu je pred vsako drugo pripravo treba dobrega vložnega zapisnika, da vanj vsako uradno stvar o vsakej priliki posebe mahoma vpiše po številnih ali čisljih, zaporedoma tekočih, ter iz njega naj se tudi kaže, kako je bilo to ali to rešeno. (*Obr. št. 4.*)

Poleg vložnega zapisnika je držati posebna znamenila o razdanih domovinskih listih (*obr. št. 5.*), o poselskih in délavskih bukvicah; imeti je zapisnik o tujcih, kateri ostajejo v občini (*obr. št. 6.*), ter poselski zapisnik o vseh hlapcih in déklah po občini (*obr. št. 7.*), in zapisnik o pazki nad tacimi ljudmi, ki so jih preporečila oblastva, da se čuje nad njimi (*obr. št. 8.*). Tudi o napovédanih tlakah je treba spiskov po

številih, zaporédoma tekočih, da se ima razpregléd, kdo je še kaj tlake dolžan ali koliko je kdo dolžan plačila, ker ga nij bilo na tlako.

Uradnim spisom se po navadi rešitve devajo na zadnjo stran (na hrbet), in svetovati je, da se njih prvopis ali prepis vselej domá prihrani. Te rešitve so po svojem licu poročila, odloki, dekreti, okróžnice in razglasila. Na vsak uradni spis, kadar je izgotovljen, naj se župan podpiše.

O vseh tacih stvaréh, katere je ob svojih časih ali rokóvih (brištih) treba polagati pred okrajno oblastvo itd., naj bode rokóven zapísnik, če se ti rokóvi morebiti rajši ne zabeležavajo v vpisno prátiko ali v dnévník, katerega je dolžan pisati vsak občinski urad.

Razglasila se javno dájó na znanje, kakor si je kódná navada, namreč ali s klícanjem pred cerkvijo ali z bobnom itd., a vrhu tega naj bodo pred občinskim poslopjem na posebnej deski dovolj časa nabita. Vse to je treba tudi na razglasíli uradno potrditi z dostavljenim dnevom in časom ter s pritisnenim občinskim pečatom.

Stvari, katere so prenújne, da bi mogle počakati do prihodnje občinske seje, naj se pismeno po okróžnici oznanijo občinskim oblastníkom, da bi ti možjé povedali, kaj se jim zdí. Starejšína vsacegá kraja (občinsk odbornik, služabnik občinskega redú), komur ta okróžnica pride v roko, naj jo prečíta in tudi potrdi, da jo je res prejel, ter če je treba, zapiše nánjo, kakó o tej stvari misli, a potlej da jo takój pošlje v bližnjo vás ali selišče. (*Obr. št. 9.*)

Kadar se katera stranka oglási ter pové kakšne svoje želje, ki se ne dadé ustno opraviti, tedàj treba, da občinski

pisár ob kratkem ali vender vse na tanko zapiše, kar se je govorilo, t. j. da storí zapísnik. (*Obr. št. 10.*)

Občinskim uradovom daje vročevánje mnogo posla, kajti občina ljudém ne vročuje samó svojih ukrepov, pozívov in razsodeb: ona vrhu tega vročuje tudi vse, kar tacega pride od okrajnih in davčnih uradov. To uradno delo je zató posebno tehtovíto, ker je treba, da se prav storí, kajti potem nastopijo zakoníti naslédkí, kateri se poznéje dadé le malokdaj odvrniti. Zaradi tega naj ta pôsel opravlja zvést služabnik ali pôdžup, ki zná tudi pisati. Zakon s 3. decembra 1868. l. v dež. zak. št. 34. občinskim uradóvom nikakor ne brani, od vročevánja tacih stvaríj, katere gredó na kakeršne kóli stranke, ukazovati in pobirati vročbaríno. Da je láže paziti na pôdžupa, naj se vročbarína zabelézi kar na sámo pismo, katero se bode vročeválo. A zaradi razpregléda najboljše kaže, iméti vezano vročilno knjígo ter vánjo zaporédoma vpisavati vse vročbe, tudi takšne, od katerih je dolžnost pošiljati oblastvom prave vročilne liste, kateri namreč imajo na sebi podpis tistega človeka, komur je pismo bilo vročéno. Ako mož, ki se mu kaj vročuje, ne zna pisati, pa naj se podkriža, a vročník zanj podpiše ime. Tudi poročila in vlóge, odménjene oblastvom, morejo občine razpošiljati s táko vročilno knjigo, v katero potlej oblastvo potrdi, da je res prejélo poslano stvar. (*Obr. št. 11.*)

Prostóst od poštaríne imajo občinski uradóvi samó pri stvaréh izročenega področja; novi se brez poštaríne pošiljajo tudi jedíno tedáj, kadar gredó po ukazi ter na račun sáme države ali domače dežele ali v stvaréh

kázenske sodbe. O tacih prílikah je treba zunaj na písmi povedati, zakaj je prosto od poštaríne.

Občinskega odbora séje vsáj štirikrat v léti sklicuje samó župan, drug nihče ne, ker drugače ne bi imele veljavnosti, in pri tem déli je postopati, kakor pišejo §§. 41.—48. v občinskem zakoni. (*Obr. št. 12.*)

Da bi se občinske séje vršile, kakor je prav, ne bode napak, ustanoviti **opravilni réd**, kateri naj bi imel nekako té določbe:

1. Občinski odborniki némajó le pravíce samostálno ali sami ob sebi nasvetávati v séjah, kar se jim potrebno zdí, nego véže jih dolžnost, županu tudi ovaditi nerôdnosti, katere se morebiti godé po občini.

2. Kadar kaj nasvetávajo, naj obračajo okó vedno le na vse občine blaginjo, ne gledáje sami svojih koristij, ne oziráje se na svojo ródbino ali prijatelje, delavce itd.

3. Samostálne nasvéte, ako jih želé povedati v seji, naj nekoliko dnij poprej oznanijo županu, da jih odbornikom razglási úže tedáj. kadar séjo sklicuje. Sploh je treba, da se odbornikom úže poprej daje na znánje, v katerej vrsti bodo v seji tekli razgovori.

4. Pravico, v občinskej séji govoriti, imajo samó odborniki, a poslušalci ne. Govorí naj se po nekácem rédu, z vrstjó mož za móžem. Počakati je, da govorník završí, kar je začél; zató naj ga nihče ne móti, poprój mu presékavši besedo.

5. Najprvo je prečitati zapísnik zadnje séje, da se v njem kaj popravi, ako bi se morebiti komu treba zdélo. Dobro je, da ga podpišejo vsi odborniki, če tudi občinski zakon tega ne ukazuje.

6. Prvosédnik vsako stvar posebe napoveduje v tacem rédu, v kakeršnem takój potem pride na vrsto, ter o vsakej stvári bodi posebe razgovor in glasovanje.

7. Kadar govorník v stran zaíde od svoje stvári, naj mu prvosédnik reče: „to ne spada v govor“, a kadar začnè zbadati kacega odbornika ali grditi ga, naj se posvarí z besedami: „to nij po rédu“!

8. Kdor je v tistej séji bil užé večkrat takó posvarjen, temu prvosédnik more govorjenje ustaviti.

9. Komur se zdí, da je po nezasluženem svarjèn, ták ima pravico pritožiti se občinskem odboru. Ako razsodba pritrđi njemu, tedaj svarilo umerje, kar je treba tudi v zapisnik zabeléžiti.

10. Vsak občinsk odbornik more prvosédnika opómni, da govornika zavrne z besedami: „to ne spada v govor“, ali z besedami: „to nij po rédu“; a prvosédnik o tem potlej razsódi sam, ne vprašáje občinskega odbora.

11. Posvétovanje o kakej stvári je završèno tedaj, kadar užé nihče dalje ne želi besede. Vsak odbornik je upravičen, svétovati završétek razgóvora, o čemer potem razsodi občinski odbor.

12. Prvosédnik je dolžen vselej tako vprašati, da se more odgovoriti z besédico „da“ ali z besédico „ne“. Glasúje se navadno „vstavši“, ako glasovalci nasvét pohvalijo, in „obsedevši“, ako ga zavržejo.

Skrivno glasovanje s krogli ali z lístki, tudi glasovánje po imenih, bodi tedaj, kadar kaj tacega zahteva pričujočih odbornikov nadpolovična večína. Vòli se z listki. Volitev je veljavna tudi ob podpolovičnej večíni glasóv, — jedíno tamkaj ne, kjer občinski zakon ukazuje obílnjšo večíno.

13. Občinski zakon ustanavlja, kdaj je kak ukrep veljaven ali neveljaven. Nepričujoči odborniki ne morejo pisмено glasovati, niti ne kakemu družemu odborniku naročiti, kakó naj on zá-nje glasuje.

14. Vsacemu odborniku je na izvólji, da na kakšno postópanje občinskega odbora v zapisnik postavi svoj odpór, ali to samó v tistej séji, v prihodnjem bi ne veljalo.

15. Kadar je dognano vse, kolikor je bilo odmnjenega, da pride na vrsto, more vsak odbornik besedo obrniti do prvosédnika o tem ali ónem, kar se občine tiče, in smé tudi vzglašati vprašanja, ter županova dolžnost je, razbistriti mu vse, česar je treba o tej stvári védeti.

Služábniiki občinskega redú morejo nositi posebno obléko in tudi orožje (1851. l. v dež. zak. 4.); niti ne branijo zakoni, da jih okrajno oblastvo ne bi smélo voditi k prisegi njih službe, morebiti po *obrazca 13.* besedah, in ako se je to zgodilo, potlej gre tem ljudém vsa vera, kar se tiče njih službe. Drugi občinski služabniki ne prisézajo, a vender more župan zahtevati, da mu v róko segó, obetáje, trdno se držati svojih dolžností. Dobro bode, postaviti jim navodílo, katero se jim prečíta, in stopáje v službo naj ga tudi podpišejo v znamenje svojega obétanja, da res hoté zvesto služiti.

Morebiti bode občinskim služabnikom táko navodílo pripravno:

1. Občinski služabniki da bodo z ljudmi prijazni ter uljudno, da jim povedó vse, česar jih kdo povpraša.

2. Uradne tajnosti da trdno hranijo v svojem srci ter delo opravljajo po zakonih, ki so zdaj v móči.

3. V službi da bodo zvésti in pošteni, ne oziráje se

na sovraštvo ali prijateljstvo, na svojo ródbino ali na druge zasóbnike, ter da se ogibljó daríla in podkupíla, če ne, trdo bodo kaznjeváni ter puščeni iz službe.

4. Županu in njega naméstniku da bodo vsi poslušni, delajóč po njega volji in razumi.

5. Opravilni zapisnik in vsa drugačna izkazíla da spisávajo máhoma o vsakej príliki posebe, ter pisma da hranijo dobro, kajti samó po tacem póti se uradovanje z redú ne zmákne.

6. Kar kedáj vróčajo strankam, da vselej dadé, kolikor se koli more, vsacemu v svojo roko; samó takšno vročevánje dobode potem zakoníte naslédke.

7. Kadar gredó rúbit, da ne bodo jemali najpotrebnejše obléke dolžniku s telesa, niti ne orodja, s katerim si kruha služi. Ako néma dolžnik premičnega blaga, ki bi se dalo rúbiti, naj se ta stvar zabeléži v rubilno izkazílo. (*Obr. št. 14.*)

8. Občinskega pisarja dolžnost je: nabirati stvari, katere bodo potem v séjah na vrsti; ob séjah samih pisati zapisnik ter vanj zabelézati nasvète vsacega občinskega odbornika posebe in tudi storjène ukrépe, ter v teh ukréпов zvrševánje potlej storiti vse, česar in kakor je treba.

9. Občinski uradniki in služabniki, kadar obétajo, da se bodo vseh teh dolžností držali, treba da županu v róko segó pred zbranim občinskim odborom, ter da spričo tega podpišejo svojih opravkov navodílo.

Občinska uradna pisma je v tácem rédu hraniti, da jih bode lahko najti še tudi po mnogih létih. Prave **registrature**, z abecednim kazálom je treba. Registratura pri manjših občinah bodi narejéna po čísljih, zaporédoma tekóčih, a pri véčjih občinah po tvarínah ali materijah.

Ako je narejêna po êislih, zaporêdoma tekóçih, to naj se pisma vsacega léta zvrstê po števílih vložnega zapisnika ter shranijo mej dvema zvezanima platnicama, na katerih je zabelêžena létница.

V registraturi po tvarínah je pisma razpredeliti po raznovrstnih vsebínah, ali zvéžnjev nij treba završavati vsako léto posebe, — raje naj se po več lét vánje spravlja. Na górenjih platnicah bodi povêdano, kake vrste pisma so notri, n. pr.:

I. O volitvah.

II. O domaçih občinskih stvaréh, kakeršne so: zapisniki občinskih séj, gospodarstvo občinske svojíne, občinskih cést itd., domovínstvo, ženitovánjske zglásnice, učilnica, ubóžci, bólnica, občinski davek, lov, poljáki ali poljski çuváji, zemljíško razbremenílo itd.

III. O skrbi za občinski réd (policíja), kamor spadajo: kazenske razpredelnice, zápor, odgonstvo itd.

IV. O vojáških stvaréh, kakeršne so: vojáški nábor, žandarstvo, nastanítev, priprége, popisovanje vsega ljudstva itd.

V. Zapisniki o nagodbah.

VI. O različnih stvaréh, kakeršne so: dajanje v zákup, dražbe, vroçevánje ter drugi pôsli izroçenega podroçja.

Registraturo je hraniti v tacem posebnem postávci (omari), ki je pripraven knjigam "in pismom ter ima trden zápor; vánj se denó tudi vsi razni zakóni in manjše inventarske stvari. Tehtovítejša pisma in listíne, občinski inventár, svobôščine itd. naj bi se rajše správile v tak arhív, ki ogenj do njega ne more.

B.**Kar se tiče tvaríne.****I. Pôšli domačega podrôčja.****I. Gospodarstvo z občinsko svojino. (§. 28., št. 1.)**

Občinska svojína je vse, kar ima občina svojega, in to je ali občinski užitek ali občinska imovina.

Kar občánje samó užívajo, kakor: pášnike, gozde, kládeze ali vodnjáke, vse to zakon imenuje občinski užitek; a take stvari, katere so odménjene, da se iz njih dohodkov zalagajo občinski troški, n. pr. travniki, kateri se dajó v zákup, so občinska imovina.

Z občinsko imovíno župan ter poleg njega občinski odbor gospodari takó, kakor pišejo §§. 31., 55., 61—86., 90—93. občinskega zakona, in kakor zapoveduje poučilo s 1851. l. (v dež. zak. 144.).

Kadar ima katera podobčina ali katero sêlo kakšno posebno občinsko svojíno, tedáj na kranjskej zemlji trije možjé, ki so v to delo nalašč odbrani, tudi gospodarijo ž njó po občinskem zakoni (§§. 31., 50., 51., 53., 55., 60., 71., 79., 90., 93.), ker takó veléva dodatek, poznéje občinskemu zakonu pristavljen.

Od teh obójih občinskih svojín je treba na tanko ločiti celih razrédov imovíno, do katere namreč ne gré pravica občánom vsem vkupej, nego izmej njih samo nekaterim, spadajóčim v svoj poseben rázred, n. pr. tacin kmetom, ki imajo po več ali po menj svojega zemljišča, a kóčarjem ali gostáčem ne itd.

Takšno pravno razmérje se največkrat nahaja po kranjskej deželi ter se imenuje vkupna svojína, katere nij po občinskem zakoni razsojati, nego po XVI. poglavji občega državljanskega zakonika (§. 11. v obč. zak.), in zatorej prepíre o tacin stvaréh vedno doganjajo le sodišča.

Ali ker so do zdaj vselej jedíni občinski oblastníki gospodaríli z občinsko zemljó vsake vrste (s pášniki, gozdi itd.) ter se davki od njó plačevali iz občinske blagajnice, in se je tej zémli vse sploh dejálo občinska svojína, zatorej si je biti v svésti, da je tudi res občinska, in kdor bi se poganjal, da nij, ták bi to stvar dolžen bil stóprav (še le) dokazati s posebnimi zasobno-právnimi imeni, ter če je treba, tudi z úrbarji, rektifikatórijami, zemljiškimi knjigami, z listínami o zemljiškem razbremeníli in o zemljiškem odkúpi ali tudi s tem, da je vedno samó on sedel v njé uživanji.

Občinsko svojíno ter vse pravíce, kar se jih njé drží, treba v natančnem inventárji ímjeti tako popisane, da je vse to na vednem razpregledi (*obr. št. 15*). Tak inventár potem rabi v podstavo, kadar se koli gospodarstvo zopet preoddáje v druge roke.

Da se prav in lepo gospodari z občinsko svojíno, zató naj pred začétkom vsacega léta župan sestavi in spiše pro-račun (*obr. št. 16*.) občinskih dohodkov in troškov, kolikeršni se mu zdé, da bodo v prihodnjem léti (§. 65.), ter

potem naj ta proračun podá občinskemu odboru, da ga potrdi (§. 66.). Občinski oblastniki so se potlej vse léto dolžni trdno držati tega potrjenega proračuna. Ako se naključijo kaki troški, kateri niso v proračuni imenovani, treba je, če stvar nij zeló silna, da stóprav občinski odbor privôli, predno se plačajo (§. 67.).

Z občinsko svojíno je' takó gospodariti, da se nikdar nič ne izmanjša (§. 62.), pa da vender daje stanovítih dohodkov, kar največ more (§. 63.).

Iz občinske imovíne tí občanje, ki zdaj živé, naj ne izmolzejo vsega dobička. Kar je konci léta prebitka od troškov, to naj se prihrani v prihodnje léto (§. 63.), a mej občáne se razdeliti more samo tedaj, kadar privôli deželni odbor (§. 90.).

Ako bi se kaka stvar glávne svojíne zamenjávala za katero drugo stvar (§. 62.), ali ako bi se prodajala ali zastavljala, ali ako bi se ná-njo občína hotela zadolžiti, treba da vse to dovôli deželni odbor, ker drugače ne bi veljalo nič (§. 90.). Občina tudi ne more na pósodo vzeti toliko noveev, da bi ta dolg presézal letne dohodke, če ne dovôli deželni odbor (§. 90.). Kadar bi občína hotela glavni občinski užitek razdeliti mej občáne, treba da privôli deželni odbor.

Vsak občán more samó po toliko občinskega užítka in samó takó dobivati ter takšno pravico ima do njega, kakor je to bilo do zdaj navada; ali nobeden ne more dobiti več, razven kolikor potrebuje. Koder nij bilo nikakeršne stare navade, naj to stvar ustanoví občinski odbor (v podobéčinah ustanávljajo tisti trije možjé, ki so izbrani v gospodarjenje §. 31., 64.). Občinski zakon izréčno zapoveduje, da iz občinskega užítka nihče ne more dobička jemati nad svojo potrebo, če ga je poprej po starej navadi

morda tudi res jemál. V táko potrebo se šteje samo to, česar hiža in gospodarstvo potrebuje po navadi, a ne nad navado. Zatorej nij čez občinski zakon, ako občina katerega tacega, ki ima na pr. nenavadno obilo živíne, proti sebi tudi bolj obloží, nego li tiste, ki na občinskem pašniki pasó navadno števílo.

Občine **lòvske pravice** ne morejo same uživati; dolžne so lòv dajati v zákup (štant). Okrajnemu oblastvu pristoji v zákup dajánje, in to takó, da zakúpnik dobođe vsaj petlétno lovsko pravico, manjše nikoli ne. Lòvščina se mej občáne takó rezdelí, da kdor ima po več zemlje, dobođe tudi po več lòvščine. Zakoníta določila o lòvi in lovskih čuvajih so v lovskih patentih s 1786. in 1849. l. (1849. l. v drž. zak. 173., 291., 575., 702.; 1851. l. v dež. zak. 354.; 1852. l. v dež. zak. 129.; 1854. l. v dež. zak. 152.; 1857. l. v dež. zak. 351., 381.; 1872. l. v poslov. drž. zak. 248.)

Lòv bi se mogel v zákup dajati s tacimi uvéti:

1. Lòv (Slévske) občine se v zákup daje za pet lét, in to od . . . . . do . . . . .

2. Loviti morejo samó vájeni lovci, kateri naj nikoli ne prestopijo mejé tiste občine, ki se jim je v zákup dala, ter držati se je treba najvišjega lovskega patenta s 7. marcija 1849. l. in ukaza o lovskih kartah s 25. januvarja 1852. l., št. 18., slavnega ministerskega ukaza s 15. decembra 1852. l. ter tudi najvišjega oróžnega patenta s 24. oktobra 1852. l.

3. Kdor lovít hodi brez lovske pravice, tacega kaznjuje politično oblastvo ali ga morebiti zadenó tudi kazenski zakoni, kadar stvar takó nanese.

4. Lovski zakúpniki in taki zemljiški gospodarji, kakeršne imenuje §. 5. najvišjega lovskega patenta s 7. marcija 1849. l., naj ob svojej odgovornosti v pazko nad lovom postavijo izučene lovce ali vsaj take véšče móške, ki jih v to delo za pripravne potrdi politično okrajno oblastvo, kateremu jih je treba tudi zglasiti.

5. Nekoliko zakúpnega lova ali vsega preoddati kacemu pazákupniku ali komu družemu, bodi si za gotovo plačilo, bodi si takó, da bi se sebi izgovorilo nekaj ubíte in ujéte živáli, nikakor nij dovoljeno, če ne pritrđi politično oblastvo, ker drugače bi ves ta zmének bil neveljaven ter po vrhu bi še kazen zadéla udeležence obéh stranij. Tudi ako bi kdo hotel kakšen délec svojega lovišča z mejášem zameniti za drug délec, tega ne bi mogel storiti, če mu ne dovôli politično oblastvo.

6. Pravica lovskih zakúpnikov prehaja na njih dédne naslédnike.

7. Trdno se je držati ukazov, kar jih je zdaj v móči, govorečih o lovskem nadzôri, in posebno deželnih zakonov na obrambo koristnim ptičem s 17. junija 1870. l., v dež. zak. 181., in v ščedénje gozdne zverí s 20. decembra 1874. l., v dež. zak. 7. ex 1875. Ti zakoni tako pišejo:

a) Vselej je loviti in ubijati dovôljeno ptiče, kateri se tu naštvájajo:

Orlja pleména: sôkol sélec, modronôgi sôkol, máli sôkol, sokolič, skôrnjak, črni jastreb, skôbec, krágulj, ráčar, vír (vélika uháta sova), véliki srákoper, máli srákoper, sráka, kávrán ali krókar, črna vrana, síva vrana.

b) Ptiči, katerih od 31. januarja do 1. septembra nij loviti ali ubijati, vender od 1. septembra do 31. ja-

nuvarja jih je ubijati ali loviti, a samó s privolitvo ondúkajšnjega zemljiškega gospodarja, občinskega župana in tistega človeka, ki ima lovsko pravico, so ti :

Postólka, sršenovec, dreskáč, brinovka, črni kós, rujávi srákoper, šoja, léšnikovec, dlèsk, pinóža, morska konopljiščica, domači vrabec, poljski vrabec, strnád.

- c) Ptiči, katerih od 31. januarja do 1. septembra nij loviti ali ubijati, vender od 1. septembra do 31. januarja jih je loviti ali ubijati, a samó tedaj, kadar privóli zemljiški gospodar in tist človek, ki ima lovsko pravico, ter tudi okrajno oblastvo, so ti :

Jástreb mišar, kasmatonôga kánja, sóve (vir semkaj ne spada), legát (ležetrúdnik), vélika hudóurnica, lástovice, zlatovránka, vdód (smrdokávra), máli plézalec, bérglez, strižék (paléek), kobiličar, múharček, trstna pénica, gozdni slávec, ponočni slávec, brolíca, črnohláva pénica, pénica trnovka, povrtna pénica, gráhljasta pénica, ruméni srákoper, grmovščica, kovaček, povrtna rudečérépká, domača rudečérépká, táščica, višnjava táščica, kraljički, beloritke, mala pévka, siníce, pastiričke (pliske), drózeg pevec, mala brinovka, homotár, višnjavi drózeg, kámenati kós (slegúr), vólga (kóbilar), múhovčki, poljska vrana, kavka, skvórec, zéba (ščínkovec), ščégljec, čižek, zeléni dlèsk, zalénkasti dlèsk, snegír ali kalín (gimpelj), krivokljúnee, répnik, skorjánei, žolne ali dékli, vijeglávka, kukavica.

- d) Napósled ni goniti ni loviti ni ubijati ob teh časih, kateri bodo imenovani zdaj, nikomor nij sméti :

Jeléna od 1. novembra do 30. junija : košúte in nje telét od 1. februvarja do 30. septembra ; srnjáka od 1. februvarija do 31. májnika ; srne, srniča in srničke od 1. januarja do 15. septembra ; divjega kózla od 1. februvarja do 30. junija ; divje kóze, njé kozlíča in kozíce od 1. decembra do 15. avgusta ; zajca od 16. januarja do 1. septembra ; divjih kraljikóv (kúnceev) od 1. marcija do 1. septembra ; divjega petelína od 1. junija do

31. marcija, rúševca od 15. junija do 31. marcija; divje kokóši in rúševke vse léto ne; tetréva (fazana) od 1. februvarja do 31. avgusta; gozdne jerebíce in béle jerebíce od 1. junija do 15. avgusta; skalne jerebíce (kotorne) od 1. februvarja do 15. avgusta; pôljske jerebíce in prepelíce od 1. januarja do 15. avgusta; divjih golobov od 15. aprila do 15. avgusta; slóke (kljunáča) od 1. aprila do 15. avgusta; vélike race od 1. marcija do 1. julija; divjih rae, razven vélike race, niti divjih gosij, močvirnih in povodnih ptičev od 15. aprila do 1. julija ne.

Jêlen in košúta, srnják in srna, divji kôzel in divja kôza so mladiči do 1. julija tistega leta po poródi.

Prepovédano je, kakeršno koli gozdno žival loviti v zádrge ali zánke, tudi jemati in pobijati jajca ter mladiče iz gnezd pobirati.

Jajca jemati zató, da se dadé valít domačim kuram, in tudi loviti divjo perutnino, to je po izímki dovôljeno samó tacemu, ki ima lovsko pravíco, ali njega pomagáčem, katere si je postavil.

8. Zgrabljívo zveríno res more vsak ubijati, a streljati samó tist, kdor ima oróžen list.

9. Za kvaro, ki jo preobila množica divjih živálij dela poljščini, vinogradom in sadnjemu drévju, kmetovalci dobodo zaméno, kakor ukazuje lovski patent s 25. septembra 1786. l. v §. 15. in lovski zakon z 9. septembra 1849. l. v §. 11.

10. Prepovedan je lov po obdélanih ali pasejanih njivah in po vinogradih, kadar sad dozoréva (ministerski ukaz z 21. marcija 1853. l., št. 1152.).

11. Občina je dolžna skrbéti in paziti, kolikor največ more, da ne bode lovskih samopášnostij, in zakúpniku pokazati, do kod gredó njegovega lovišča mêje.

12. Zakúpnik občinskega lova treba da naprej odšteje dvelétno lovaríno, od katere se polovíca vzame za položnino a druga polovíca za lovaríno prvega léta. Da ne bi položnina 5 lét ležala brez nobene koristi, zató jo je užé kar v začetki vštéti za lovaríno zadnjega léta.

13. Lovaríno vsacega léta je pri okrajnem glavarstvu treba odštéti naprej, in to vselej užé štiri tedne pred začetkom prihodnjega zakúpnega léta, ker drugače bi lòv zopet šel na dražbo ob zakúpnikovih troških in opásnostih.

14. Potem, kadar se bode dovršena dražba tudi rés odobrila, naj tist, kdor je lòv na dražbi kupil, plača kolek dražbenega zapisnika.

Ribja lòv je zasobnopravna stvar, in ribe lové tisti, kateri so upravičeni. V obrambo te pravice in ribstva samega je 1852. léta slavni cesarski naméstnik bil kranjskej deželi postavil ribolovne listke. Prepovedano je ribe loviti s kakeršno kóli omótico, z indskimi konopljami ali s čilibúho (vranjim očesom, nux vomica) in z dinamitom (1874. l. v dež. zak. 14.).

Občinskih gozdov nij brez dovolítve sméti mej občáne razdeljevati. Kakó je zanje skrbéti, piše gozdni zakon (1873. l. v dež. zak. 137.).

Občinskim so jednaki tudi tisti gozdje, ki so jih kmetje zdaj v lást prejeli za svoje stáre pravice, katere so užé poprej v njih iméli; tudi s temi je delati, kakor z občinskimi.

Kadar bi se bilo tréba pravdati za občino, tedaj pravdo požene občinski župan, ali ne brez dovolítve od občinskega odbora (1868. l., U. N. 19.).

Troški od občinskega užitka, na pr. davki, lógarji itd., naj se plačujejo iz dohodkov, prikúpsčin, in kadar bi tega ne bilo dovolj, to se naredí naklada k davkom, katero je takó razdeliti, po kolikor ima kdo užitka (§. 71.). Ako bi iz kacih občinskih troškov imeli samo nekateri gospodarji koristí, naj te troške tudi samó oní plačujejo.

O troških iz občinske imovíne veljajo te naredbe:

- a) ako je v kake troške odménjena posebna imovína, naj se ti troški plačujejo najprvo iz te imovíne dohodkov (§. 69.);
- b) ako imajo samó nekateri občanje posebno korist ali dobiček iz kacih troškov, to naj se tem občanom najprvo naloží plačilo (§§. 72., 82.);
- c) ako je po kakšnih posebnih pravicah ustanovljeno, po koliko na tega ali tega občana pride kacih troškov, naj to ostane tudi prihodnjič takó (§. 85.);
- d) po koliko troškov pride na vsacega občana posebe, kadar se zida cerkev, poslopje duhovniku ali učílnica, in kadar se déla ali popravlja kaka cesta, o tem so posebni zakoni (§. 85.);
- e) kadar so troški za druge stvari, a ne za té, ki so bile zdaj imenováne, tedaj naj se plačajo iz občinske blagájnice (§. 68.);
- f) ako li občinska blagájnica vséh teh troškov ne more plačati, naj se ukrene postaviti nov davek (§. 73.). in to ali narediti zloge k davkom ali ukazati tlako občini na korist, ali pobirati kake drugačne davke.

Nakláde k davkom do po 15 gld. od stó more občinski odbor sam postavljati, ako je potrebna v navadne vsakdanje občinske troške. A če se taka nakláda ustanavlja

zató, da bi se ž njó kaj novega pripravilo občini, ali da bi se povéčala glavna svojína ter njé dohodki, treba da pritrđijo trí četrtíne volílcev (§. 77.) Nad po 15 gld. od stó nakláde k davkom treba da vrhu tega tudi še deželni odbor ali sam deželni zbor potrdi (§§. 73., 78., 79.).

Nakláde k davkom naj se navrgó na vse občáne, kateri dájó davek; samó na plače in pokojníne, ki jih uživajo duhovniki, urádniki, učítelji in vojaški ljudjé, ter na občáne brez imovíne, ki jih zdaj nij v občini, naj se nič ne navrže (§§. 74., 75.; 1853. l., v dež. zak. 256.; 1854. l., v dež. zak. 340., 449.) Naklade se razržejo na vse občáne po jednakej méri, ako se morebiti nij kakó drugače ustanovilo tedáj, kadar so se podobčine združavale v véliko občino (§§. 70., 76.).

Posebna določila o davčnih občinskih nakladah na górske desetíne so v dež. zak. s 1854. l. na 36. str., ter o nakladah na potrošnino so v zb. prov. zak. s 1829 l. na 592., 631., 646. in 674. str.; s 1852. l. na 722. str. v zbirki finančnih zakonov; 1870. l., U. N. 134.; 1873. l., U. N. 68.

Če je naklada potrjena od vseh strani, potem naj občinsko županstvo prošnjo, z dodanim razglašenim ukrepom, izročí okrajnemu oblastvu, da bí ali óno samó ukazalo davčnim uradóvom te naklade pobirati, ali da bi še drugam pisalo za to stvar, ako bode tréba.

A to naj se zgodi takój v začétki léta, kajti ako bi se k davkom naklade pripisavale pozneje, potem bi pri pobiranji morda bile kake zmešnjave.

Tláko péš ali z vozom (§§. 73., 80.) more občinski odbor sam ukazovati, in tudi ustanavljáti, po kakšnej méri

se razdelí, namreč, po koliko bodi kômu tlake ter po koliko naj plačajo taki občáni, kateri tlake niso delali.

V občinske dohodke tekó tudi odrédbine od izprejémanja v domovínstvo ter od drugačnih uradnih pôslov (1868. l., v dež. zak. 34.), in vrhu tega pasji davek (1868. l., v dež. zak. 18.).

Odbor more vse te davke postavljati in svoj ukrep o tej stvári položiti pred deželni odbor, da ga potrdi. Kakšen bodi ústav o pasjem davki, to kaže *obr. št. 17.*

Čisto nove davke, kateri niso niti naklade ni tlaka, treba da potrdi deželni zakon (§§. 73., 81.), recímo kak zlog po velikósti vsacega zemljíšča posebe ali po hižnih števílih (1870. l., U. N. 78.).

A če so užé pred razglasom zdanjega občinskega zakona kakovim troškom zlogi bili ustanóvljeni po drugačnej méri, a ne po nakladi k davkom, utegne ta stvar tudi po sedaj takó ostati, ker to niso novi zlogi (1873. l., U. N. 75.).

Kdor teh davkov ali tistih novcev, katere je dolžán, ker náj tlake delal, ne bi z lépa hotel plačati, tacega županstvo po svojih ljudéh more zarúbiti ter rúbljene stvari mu drugam premekniti, tudi mu jih ceniti in prodati na dražbi, da iz tega sebe plača (§. 84.). Pôdžupu, kadar ide rubit, naj se dá rubilna izkáznica (*po obr. št. 18.*), da ima pooblastílo v rokah.

Če kacega človeka zadene stečaj (konkurs), tedaj občinski davki po zakoni uživajo tákšno prédnost, kakeršno državni davki (1871. l., U. N. 24.).

Blagájniške pôsle naj župan opravlja sam, privzémši ali enega izmej občinskih svétnikov, ali posebnega upravitelja blagájniškega, in zató blagajnica iméj dva ključa.

Prejémke in razhodke je o vsakej príliki posebe mahoma vpisovati v blagájniški dnévník (*po obr. št. 19.*), a izplača se naj samó tisto, kar naročí župan, ter nikdar nij prestopiti potrjenega proračuna. Blagájnico tréba da župan večkrat pregleda in prešteje, kar je vselej zabeležiti v blagájniški dnévník.

Konci léta je (*po obr. št. 20.*) sestaviti dokazan račun, kateri naj pri župani leží 14 dníj, vsacemu na videž razgrnen (§. 66). Potlej ga najprvo presodi poseben odbor, v to nalašč izbran, ter ga sè svojimi nasvétí vréd podá vsemu občinskemu odboru, da ga tá z nóva na razgovór vzame ter napósled ustanoví. Če je odbor ukrenil kakšen očítek izrečí, naj tist, kogar se očítek tíče, to stvár na tanko razbistri, in občinski odbor potem réši ves račun, na katerega je pritožba k deželnemu odboru na izvólji vsacemu. Taki dokončno réšeni računi, ki pridejo od samega deželnega odbora, imajo tudi zvršílno moč v sebi (1871. l., U. N. 183.; 1873. l., U. N. 11.).

A na izbèr je dano obéma strankama, o računi ali takój ali potem, kadar je užé réšen, tožbo pognati do sodíšča, kamor prepír o tej stvári tudi spada, če v ta očítek nijso morebití zapletene kakšne druge, do zdaj še nedognane upravne stvari (1870. l., U. N. 77., 158.; 1873. l., U. N. 11., 15.).

Dolžnosť je, vsako leto okrajnemu oblástvu podati spisano izkazilo, kako se je resníci prilégel občinski proračun lanskega léta, in okrajno oblastvo ga dalje pošlje ministerstvu. (*Obr. št. 20.*)

2. Skrb, da si bode človek v svésti života in svojine.

(§. 28., št. 2 v obč. zak.)

Ta skrb se raztéza na pazko nad vsacim dejánjem in nedejánjem, s čimer kóli bi človekovo življenje ali njega svojína prišla v opásnost. Bati se je posebno tacih ljudj, kateri nemajo poštenega zaslužka ter so brez stanovitega domú, potikáje se od tukaj do tamkaj. Zató je živa potreba, da župan vse svóje občáne ima na tencem razpreglédi. V to delo bi mu zeló pomogli spisi ljudskega preštévania, katere naj bi si zatorej občína dala vselej prepisati.

Nova določila o **popótnih listih** so zbrana v naredbi s 1867. l. (v poslov. drž. zak. 81.). Pópótna pisma daje okrajno oblastvo, in to: popotne izkáznice v popotovanje po domačih deželah, in prave popotne liste v popotovanje po vnénjih deželah, a popotne karte v popotovanje po tacih državah, ki so v društvu popotnih kart. Ob mejah živéčim ljudém je v njih vsakdanjo potrebo dovolj sama poverilnica.

Obítelej dobodo vsa vkupej samó en popoten list, in tudi rómarjem, kar jih vkupej ide kam na božji pót, more se dati vsem ob enem samó jedna popotna izkáznica.

Pôsli dobodo pôselske bukvice, katere naj plačajo ter nánje vrhu tega kupijo tudi 15 kr. vreden kolek. Nesumni ljudjé lahko prejmo po 3 léta veljavne bukvice. Nikomur nij sméti družínče v službo vzeti brez take izkáznice. Kadar pôsel stopa iz službe, tedaj mu gospodar napravi svedočno, katero župan vpiše v pôselske bukvice, prideváje svoj podpis in pečat (1860. l., v poslov. drž. zak. 41.; 1860. l., v dež. zak. 60.; 1871. l., v dež. zak. 40., 60.; 1871. l., v poslov. drž. zak. 3.; 1867. l., v poslov. drž. zak. 81.).

Vse to veljá tudi o rokodélskih in obrtnih pomagáčih in o rudárjih, kateri dobodo délavvske bukvice (1860. l., v dež. zak. 32.).

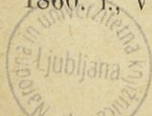
Obojne bukvice daje župan ter pri okrajnem oblastvi dobivajo potem še dostavek: „te bukvice v domačej in tujej deželi veljájo za izkazno pismo.“

Cúnjarji naj imajo dopustilne liste (1851. l., v dež. zak. 15.; 1856. l., v dež. zak. 7.); vozníki popótne izkáznice (1852. l., v dež. zak. 612.), krôšnjarji krôšnjarske liste (1853. l., v dež. zak. 20.), na katere naj okrajno oblastvo zapiše, da jih je vídelo; laški nožebrúsci, olovárji (cínjarji) (1873. l., v dež. zak. 169.), pocéstni ôrglarji (1856. l., v finančnega ravnateljstva ukaznem listi 120.), slováški loncevézci naj imajo popotne izkáznice ter tudi liste o svojem prisluzki, če ne, izročiti jih je okrajnemu oblastvu. Cigane, da-si imajo veljavna popotna pisma, ako ne morejo izkazati, s čim si kruha služijo, treba ustaviti in odgnati, od koder so domá.

Vojáške uhajáče na stanišče jemati je hudodelstvo (§. 220. do 222. v kaz. zak.), in župana, če to zapazi, veže dolžnost, ovaditi okrajnemu oblastvu; naglavníca (tálíja) je postavljena vsacemu, kdor tacega uhajáča prime in izročí (1815. l., v zb. prov. zak. 455., 637.).

Preseljévánju v tuje dežele zdaj samó še nekoliko pot zapíra vojáška dolžnost (1867. l., v drž. zak. 394.).

Zglašévánje se je v nov réd postavilo z ukazom z 10. majnika 1867. l. (v drž. zak. 157.; 1854. l., v dež. zak. 7.; 1858. l., v dež. zak. 87.; 1857. l., v dež. zak. 109.; 1860. l., v drž. zak. 50.).

Po večjih seliščih, koder tudi več tujcev prihaja in odhaja, naj krčmárji in gostilničarji držé tujsko knjigo (*obr. št. 22.*), v katero je svoje ime vpisati dolžan vsak tujec, kadar ondu prenočí. Potlej naj ga krčmar takój županu oznani ali po tujskej knjigi ali po zglaševálnem listi. Kjer se ustavljajo rokodelski pomagáči, tam je tudi imeti jednake prenočilne zapisnike ter županu povedati vsacega, kdor je ondúkaj nočevál.

Na prvej stráni te knjige bodi táko svarilo:

„Gostilničar je ob svojej odgovornosti dolžán skrbeti, da se tujska knjiga prinese vsacemu popótnemu človeku, kateri naj popíše vse nje razpredelke, če ne, kaznjeván bode.“

Vsacega tujca, kateri bi se tega branil, treba takój županu ováditi. Tujske knjige naj župan in žandarstvo progledajo večkrat.

Po kmetih je tujce zglaševati povsód ondód, koder to zapoveduje deželne vlade ukaz s 20. septembra 1858. l. (v dež. zak. 87.).

Pôsle, rokodélske pomagáče in rokodelske učence naj gospodarji povsód županu zglasijo najpoznóje v 3 dnéh, od kar so jih vzeli na delo. Potepúhom nihče ne daváj staníšča.

Kdor prekrši kakšno zapoved o zglaševánji, tega kaznjuje politično oblastvo.

Odkrite jame in kládeze, luže in lôkve po vasi treba obzidati ali kakó drugače ograditi (z 11. junija 1839. l.); v kopalíšča naj župan odkáže taka mesta, koder nój opásnosti.

Vsako dejánje, kar jih zdaj bode naštévanih, pokorí in prepovedúje kazenski zakon: sam sebi ude pohabiti (§. 409. v kaz. zak.); mešati se v pretep in rvánje (411.

v kaz. zak.); pô zlu rabiti ustrahovánje svojih domačih ľudij (§. 413—418. v kaz. zak.); svojo ženo pretepati in grdo delati z njó (§. 419. v kaz. zak.); pôť zapirati na cestah (§. 422. v kaz. zak.); ne postavljati svaréčih známenj (§. 424. v kaz. zak.); nepazljivo jezdariti in voziti (§. 427. v kaz. zak.); vpréžene konje brez človeka ostavljati zunaj (§. 430. v kaz. zak.); imeti zlobne psè (§. 391. v kaz. zak.); delati tatinske ključe ali véttrihe (§. 469. v kaz. zak.) in kupovati sumno blagó, katero je morebiti ukradeno (§. 472.—477. v kaz. zak.).

Da ne bode nesreče po nepazljivosti pri tacih stvaréh, ki se lahko vnemó, zató je ukazano, različno rudnínsko olje, kámeno olje ali petrôlej, razpošiljati samó v tacih sódih, ki ne puščajo mokrote; opásnost po ognji je treba zapisati na sód in tudi v sam vozni list. Na pródajo ga dobívajo jedíni taki trgovci, ki jim je v to dano posebno dopustilo, in dobro jim je treba skrbéti, da se rudnínskemu olju nihče ne približa z golo lučjo. Vrhú tega zakoni ukazujejo še drugačno pazljivost, kadar ljudjé takšno olje izdelujejo in čistijo (1865. l., v drž. zak. št. 40.; 1866. l., v poslov. drž. zak. 21.; 1868. l., v poslov. drž. zak. 37.).

Pravico, smodník ali strélni prah délati in razprodajati, ima samó država (1853. l., v dež. zak. 341.). Prodajáči dobodo posebno dopustilo in tudi svoja naučila, ter župana bodi skrb, da vse to rés imajo in da rés déljajo po zapóvedí. Izréceno je ukazano, da tega blagá le malo hranijo v zalógi na svojem dômu. Strélni prah in pókalni preparati se prevážajo vedno le v gostih vréčah, katere je tudi še spraviti v sódčke, in razpošiljati je to stvar na svojih vozéh, zvestim ljudém v rokáh, a z nikakeršno pošto

ne. Na sódčke je zapisati, da je v njih strelni prah (s 4. avgusta 1837. l.; 1849. l., v zb. prov. zak. 808.).

Take pazljivosti je tudi tréba tedaj, kadar se delajo, rábijo in razvážajo druge rozpóčne stvarí, kakeršne so: strélne kápice od bakra (1856. l., v dež. zak. 349.), vžigalice ali klinčki (1859. l., v dež. zak. 153.) in tudi plín (s 27. novembra 1845. l.).

Óuvati je, da po selíšcìh, vaséh in cestah ne bi se streljalo ni s puškami ni z móžnarji.

Prepovédano je, rozpóčne króglíce in strélno pávoljo delati in prodajati.

Kdor najde kakšno izgubljeno stvar, dolžan je, ako ne bode nad 1 gld. vrédnosti, dati oznaniti, kakor je navada v njegovem kraji, a če je nad 25 gld. vrednosti, razglasiti po uradnih novínah (§§. 388.—398. v občem državljanskem zakoniki).

S káznijo prepovedano je: samovoljno odpirati ali preplezávati zagrade ob železnej cesti, hoditi po tej cesti, blizu njé živíno pasti, in s prósta vse, kar bi vožnji moglo biti opasno, ter železnocestne služabnike naj v železnocestnem ustrahoválnem rédu (1847. l., v zb. prov. zak. 91.) in v obrátnem rédu (1852. l., v dež. zak. 42.; 1872. l., v poslov. drž. zak. 261.; 1874. l., v poslov. drž. zak. 469.) župani krepko podpirajo, takísto tudi rudárske uradnike, da se nesreče odvráčajó po rúdníkih in po kamenolómnih jamah.

Ne samó želéznica, tudi telegrafi imajo svoje zakone v obrambo, in kdor bi ovádil koga tacega, ki je telegraf pokvaril, dobode naglavnico (1852. l., v dež. zak. 428.; 1864. l., v dež. zak. 6.).

Da nihče ne bi nikogar mogel preslepiti pri zlāti in srebri, postavljeni so púncevní uradovi in razločevánje čiste vrednosti (1824. l., v zb. prov. zak. 121., 142.; 1844. l., v zb. prov. zak. 287., 355.; 1866. l., v poslov. drž. zak. 133., 156.).

Da se ne bi nesreča godila po nevednej ali nápačnej rabi kakeršnega orožja koli, to je po zakonih posebe ustanovljeno, kdo orožje more delati, imeti in nositi (1852. l., v dež. zak. 919.; 1853. l., v dež. zak. 70., 196.).

Delajo ga samó taki obrtniki, katerim je v to dana pravica, ter njih délovnice so pod očesom posebne pazke. Sploh se mej prepovedano šteje vsako skrito, v zalázne napade pripravno orožje, bodála in pištole izpod 7 palcev dolžave. Prepovedano orožje naj župan zaséže ali pobere in pošlje okrajnemu oblastvu. Izróčne dovolitve mu je treba, kdor hoče imeti orožje.

Kadar se kam pošilja nad šestéro orožja, treba z njim dati poseben popoten list.

Nikomur nij dovoljeno, imeti preobilo orožja ni strelíva. Neprepovedano orožje more imeti vsak, a nositi ga nij sméti; zató je dolžnost, dobiti si orožen list, kakeršne okrajno oblastvo nesumnim ljudém res daje, ali vender z nekako pazljivostjo.

Prestopke orožnega zakona kaznjevatí prístoji časi okrajnim oblastvom časi okrajnim sodíščem.

Županu je posebno pod očesom imeti izpuščéne kaznjénce, kateri se delé na tri vrste, kadar jih pošiljajo iz kaznilnic.

Prve vrste kaznjénce so dušno do dobrega predruháčeni ter ne potrebujejo posebne pazke, a drugo vrsto je

nže imeti pod nadzórskim očesom. Še tršega strahú so vredni tretje vrste kaznjenci, katerim se nikakor nij sméti preseliti kam drugam, ako jim nij dovôlil župan.

Zaradi tega župan dobíva razpredelnice o kaznjencih. Takó je držati tudi izpuščene prisíljence.

Noč je rédu sovražnica; zató naj bodo nôčne straže po vseh vasóh in selíških ter tudi pri cerkvali zaradi ognja ali tatév (1818. l., v zb. prov. zak. 628.; 1834. l., v zb. prov. zak. 18., 68.).

O tacih pogónih, katere politično oblastvo časi dvigne ali samó po ónem ali tem okraji ali po vsej deželi, treba da pomaga župan s tem, kà svoje ljudi k njim pošilja. Tí pogoni naj bodo skrivni. Župan jih more vzdigovati tudi sam po svojej občini, ako se mu zdí treba; dobro bode, sosédnjelj občini to napovedati. Zakon je v izpodbudílo postavil naglavnicó vsacemu, kdor prime in izročí razbójnika ali ubije zgrabljívo zvér in vstéklega psà (1846. l., v zb. prov. zak. 268.; 1870. l., v dež. zak. 142.).

Tuje ljudi, ki jim délo mrzí in ki javno prosijo v bóga imé, ter take, kateri so brez izkáznice a ne morejo izpričati, s čim si kruha služijo, tudi obče vlačúge, ki se ne umáknejo iz občine, da-si jim je bilo ukazano, potem izpuščéne kaznjence in prisíljence, ako so opasni, treba odpraviti z **odgonom** (1871. l., v poslov. drž. zak. 229.).

Kdor je úže večkrat bil odgnan, tacega je môči zapoditi s prepóvedjo, da se ali nikdar potem ali vsaj za nekoliko časa zopet ne povrne, ako nehče biti kaznjeván.

Po navadi okrajno oblastvo razsója, ali je koga na odgon dati ali ne; a po kranjskej deželi zakon s 1873. leta (v dež. zak. 51.) dovoljuje odgonskih postáj občinam, da

morejo same prisojati odgon tacemu človeku domače dežele, za katerega se vé, kje ima domovinstvo. Župan odgánjanca priprè in izpraša, ter o njem ali sam razsodi ali v 24 urah vsa pisma okrajnemu oblastvu pošlje na razsodbo, ki jo je treba potlej razglasiti, odgonski popótni list izgotoviti in človeka dobro izprémijenega dati na odgon.

Pred vsako odgonsko razsodbo je trdno zvédeti, kje ima odgánjanec domovinstvo, in odgon je takój na znánje dati deželnemu odboru njegove dežele.

Taki ljudjé se stráni pošiljajo ali s pravim odgonom ali s prisílnim popótnim listom (z odkazanim potom).

Kadar z odkazanim potom, dolžen se je odgnanec v odménjenem časi zglasiti svojej občini, da njega prihod potrdi na prisílnem popótnem listi, katerega potlej zopet vrne tistému oblastvu, ki je bilo ta list od sebe dalo. Ako se odgnanec nij držal odkazanega pota, zadene ga kazen (§. 13.).

Troški za kurílo in opravo odgonskih sób ter tudi za odgòn bolé občino odgonske postáje, a vse drugo se plačuje iz odgnančeve dežele zaklada, ako se ne dá iztérjati od njega samega. Zató naj odgnanca njegova občina, kadar se jej pošlje, na tánko izpraša, ali more plačati ali ne, in to zvédbó naj z odgonskim popotnim listom vrèd izroči svojemu deželnemu odboru. Odgonske račune treba da občine odgonskih postáj vsak mesec završávajo in pošiljajo deželnemu odboru (1868. l., v dež. zak. 14.).

Obširno poučilo o pôslih odgonskih postáj se je razglasilo 1872. léta (v dež. zak. 19.). Obrazec odgonske razsodbe, popotnega lista in odgonskega zapisnika je v dež. zak. 25. ex 1872.

Glavni odgon od Ljubljane na Nemški Gradec je bil ustanovljen 1871. léta (v dež. zak. 56.; 1873. l., v dež. zak. 130.), ter od Ljubljane na Trst in Trebiž s posebnim ukazom s 1878. léta. Vrh tega so, kadar se kdó odganja za méjo cesarstva, tudi še druge zapóvedi, recímo, kadar ga ženó v Lahe (1871. l., v dež. zak. 40.), v Bávorce (1855. l., v dež. zak. 4.), v Ruse (s 13. januarja 1870. l.), v OGRE (z 22. junija 1869. l.).

Kdor se kláti brez stanovitega domú ter ne more izkazati, s čím se živi, tacega naj sodišče kazní za potepúha, in ga tudi more izročiti kar na dzórske mu očésu. Ta naredba, ki jo sodišče ukreéne a politično oblastvo ukaže zvršiti, ima táko moč, da te vrste človeka morejo s prepóvedjo zatekniti v kakšen odménjen kraj, od koder mu nij sméti nikamor drugam iti, in da se mu tudi hiža ali teló preišče, kadar si koli bodi, ter da se sploh nánj trdo pazi.

O ljudéh, katerim délo mrzí ali katere živi sramno dejánje ali beráčenje, more sodišče ukreniti, da jih je zapreti v prisílno delárnico, kar zópet zvršuje le politično oblastvo. Kakó jih je v táko delárnico oddajati, kakó tam z njimi delati, hraniti jih in odpuščati iz tega zavôda, ustanavlja zakon s 1870. léta (v dež. zak. 194.).

A ljudjé izpod 18 lét svoje dôbe se morejo dévati samó v poprávnice mladolétnih nepokôrnežev. Ta závod je poseben razpredék prisilne delárnice.

3. O céstah. (§. 28., št. 3. v obč. zak.)

Céste so vélike (državne), deželne, okrajne in občinske ter tudi poljski in gozdni kolovôzniki ali kolníki.

Vélike céste državni téhniki pod nadzorom političnih oblastev upravljajo po ukazih, v to stvar posebe razglašeni. V pravílo bodi to, da se vsaka naredba ali poprava oddáje po občih dražbah. Župani so pričujoči. kadar okrajni zemljemérec ob méseci plačuje cestne delavce, ter če jih je vprašanje, tudi odgovarjajo, po čém je kaka stvar v istem kraji.

Kakó je kidati sneg po vélikih cestah, ustanavlja zakon z 2. januarja 1877. l. (v drž. zak. 48.).

Od jám, v katerih se koplje sip ali gramòz, dobivajo gospodarji po nekoliko plačila na léto (1821. l., v zb. prov. zak. 394.; 1824. l., v zb. prov. zak. 157.; 1827. l., v zb. prov. zak. 16.; 1835. l., v zb. prov. zak. 524.).

Zemljíšče, katero je potrebno v cestno rabo, more se gospodarju tudi čez njega voljo v občo potrebo odvzeti (razsvojiti) za plačilo, kolikor ima vrédnosti (1818. l., v zb. prov. zak. 347.; 1828. l., v zb. prov. zak. 30., 34.; 1829. l., v zb. prov. zak. 316.; 1832. l., v zb. prov. zak. 27.).

Vozóvi naj ne bodo čez 9 črévljev na široko niti ne pretéžko (čez 60 centov) naložéni (1838. l., v zb. prov. zak. 56.) a ne pripéti k zadnjemu koncu kacega drugega vozá (1823. l., v zb. prov. zak. 292., 397.), ceste ne zaprte (1834. l., v zb. prov. zak. 58. in v kaz. zak. §§. 422. do 424.). O posebnih prílikah je tudi prepovedano préhitévati vozove pred sobój, pókati z bičem (s 15. avgusta 1773. l.), naglo voziti (1819. l., v zb. prov. zak. 644.) ne zavirati s coklo (1825. l., v zb. prov. zak. 369.) in dévati zavórni lanec, kadar nij požlédice. Ako se voz vóza kréča ali ogiblje, treba na desno voziti a na levo se krécati, kar se je úže mnogokrat zapovedovalo (1847. l., v zb. prov.

zak. 292.); težki vozovi naj imajo široka platišča (z 9. majnika 1811. léta.).

Glôba od te vrste céstnih prestópkov gré v ubožno blagajnico (1852. l., v dež. zak. 128.).

Da bi se trdíle dovozne ceste h kolodvorom, zató je v kranjskej zemlji zakon z 2. marcija 1874. l. (v dež. zak. 16.) ustanóvil poseben sklâd, v katerem se mej sobój delé dežela, okraj in želéznica, a upravljajo naj jih okrajno-cestni odbori (priméri naj se tudi s 1845. l. zb. prov. zak. 50., 272.; s 1846. l. zb. prov. zak. 106.).

Deželne ceste ima sam deželni odbor ali namesto njega deželni zemljemérec pod sobój. Po kranjskej zemlji do zdaj še nij taciéh cest.

Kar se tiče skladú okrajnih cest, ima vsaka kronovina svoje deželne zakone. Po kranjskej deželi je bilo 1866. léta ustanovljeno o vsakej cesti pesebe, v kakšno vrsto jo je šteti (1866. l., v dež. zak. 50.; 1867. l., v dež. zak. 14.; 1869. l., v dež. zak. 50.; 1870. l., v dež. zak. 177.; 1872. l., v dež. zak. 5.; 1873. l., v dež. zak. 47.).

Okrajne ceste upravljajo okrajno-céstni odbori, in to po zakoni s 5. marcija 1873. l. (v dež. zak. 34.) ter tudi po deželnega odbora posebnem tehnično-gospodarskem poučili, ki je odménjeno céstnim odborom in céstarjem (z 28. junija 1873. l.)

Ta zakon o céstah ustanávlja, v katero vrsto spada vsaka izmej njih in kakó naj bodo zdélane, ter govóri tudi o skladnih okoliših, o gotovih razhodkih, o tlaki, o kídanji pocéstnega snega, o volitvi cestnega odbora, in razlôča, katere stvarí prístoje temu odboru, katere občinam, okrajnemu oblastvu in deželnemu odboru. Preobširno bi bilo,

tukaj imenovati vsako posebe izmej teh ustanovil. Kdor bi jih rad védel ali si poiskal tudi nadzórskega redú o ne-državnih cestah s 26. septembra 1874. l. (v dež. zak. 75.), ta vse najde v samem deželnem zakoni.

Posebno bodi povédano, da so župani dolžni zvršiti vsako povelje okrajno-cestnega odbora, če ne, zadene jih do po 100 gld. glôbe (§§. 23., 24. v zakoni obçih cest in pótov).

Okrajno-cestni odbor vsako léto zdela proraçun prihodnjega léta in ga postavi v proraçun okrajne blagajnice, da bi mu ôna založila troške.

Nad cestami imeti ták nádzor, da ne bode od nikoder tožbe, pristoji okrajnim oblastvom, katera o posebnih prílikah tudi morejo kakšno popravo ali naredbo ukazati ob troških tistega, kdor je tega kriv (§. 27., v zakoni obçih cest in pótov).

Obçinske so óne ceste, katere po sámej obçini gredó od selišça do selišça ali iz obçine v obçino, pa da niso zasobni potje. Delati jih in popravljati je svoja dolžnost vsake obçine posebe; ali kar se tiçe potrebnih noveev in tlake, to se je držati obçinskega zakona (§§. 4., 5., 12., 16. v zakoni obçih cest in pótov). Zatorej obçinski odbor ustanavlja, po čém pride novçnega skladú na vsacega obçána posebe, ter od kóð do kóð ali kdaj bode kdo tlako delal, in koliko mu je plaçati, kdor je ne misli delati. Župan izvršuje te ukrepe.

Na tánko je treba pisati zaznamenílo o storjènej tlaki in o novcih zánjo. Kadar se delajo potje, nikoli se ne prestópaj obçinskih tál meja; kdor seže v tujo lást, pride sodíšču v róko (s 1871. l., U. N. 59., 143., 127.; s 1873. l., U. N. 150.).

Ako se napravljajo večje ceste ali mostóvi ob tólicih troških, da jih okraj ali občina vseh ne zmore sama, tedaj občina ali okraj utegne, dokazavši tega dela troške, pomóči poprositi deželnega zaklada (1873. l., v dež. zak. 163.).

Kadar je pričkanje, ali je kakšen pot ôbeč ali neôbeč, in ako vstane prepír o tem, razsója ga občinski odbor a nad njim deželni odbor (s 1872. l., U. N. 110.; s 1873. l., U. N. 63.).

Vožnja po vodah ima na vsakej plovnej réki svoj ústav povodnega redú, v katerem so zakoni o pristaníščih, o vlačílnih stezah po bregi, o privezoválnih stebreh in želéznih obódeih (rínkih) ter tudi o vozaríni, na pr. kar se tíče Save (s 1844. l., v zb. prov. zak. 75.), kar Save in Savíne (z 19. avgusta 1801. l.), kar Ljubljani (s 1848. l., v zb. prov. zak. 83.).

Ládije na brodéh naj se pretéžko ne nakladajo (1876. l., v poslov. drž. zak. 276.). Brodarína jim je trdno postavljena (1821. l., v zb. prov. zak. 179.; 1822. l., v zb. prov. zak. 64.; 1870. l., v ukaznem listi finanč. ministertva 13.).

Dopustila o parobrodnihi vožnjah dajó politíčna oblastva (1858. l., v dež. zak. 420.).

4. Kakó je paziti polja. (§. 28., št. 3. v obč. zak.)

Poljskega nadzôra bodi skrb, da ne bi pôljščina trpéla kváre, in poljedélstvo sploh je pod njega obrambo.

Posebno treba je, da vsak župan dobro vé zakon o poljskej obrambi s 17. januvarja 1875. l. (v dež. zak. 15.).

Ta zakon ustanavlja, katere stvarí so pôljščina, kakšno dejánje se imenuje poljska kvara, kakó je živíno pasti in

goniti ter kakó oglobíti vsacega prestópnika, zaradi česar je postavljen cenovnik poljskih glób. Ta zakon tudi veléva, kakó je v službo jemati in k priségi voditi poljáke, da jim potlej gré vsa vera v njih službi. Poljáki imajo pravico rubiti in opasano nositi kratko sabljo. Kaznjevati pristoji občinskim starejšincem a pritožbe presojeti okrajnemu oblastvu. Kazen nastópi samo tedàj, kadar jo kdo zahteva.

Občinski starejšinci, predno kaznujejo po zakoni, naj izkušajo ljudi zaradi zaméne pogoditi z lépa, a če se to ne dá, potem je treba vzdigniti cenítev, in to takó, da do 5 gld. kváre cení polják, a kar je više, prisézni možjé-cenítelji. Ako bi okrivljenec z besedo pobijal velikóst poljske kváre, cénjene nad 15 gld., tedàj se okvárjencu odkaže državljanska pravda, pognati se za óno, kolikor si išče nad 15 gld. zaméne. Obsójenca zadenó tudi troški. Rúbljeno živino je povrniti njé gospodarju, če tá položí toliko novcev, kolikor je kváre, a rúbljeno orodje izpod 5 gld. vrédnosti pripade ubožnej blagajnici, ako se je kváre stóriló nad to vrédnost. Osem dní je časa, pritožiti se okrajnemu oblastvu. Glóbe tekó v ubožno blagajnico.

Koder se po kranjskej deželi prideluje vino, ondó veljá vinôgradski zakon z 11. septembra 1860. l. (v dež. zak. 52.), ki ustanavlja, da si vinôgradci vsake občine izberó po 3 gornike in tém po 3 nadoméstnike za 5 lét, kateri naj pazijo vsega, kar je vinôgradom na korist in blaginjo. Njih bodi skrb vinskih goríc ter oni v službo jemljó podárje in ustanavljajo, kdaj se grozdje trga, ter v pričo jim je biti, kadar se vino méri, od česar dobívajo po nekaj plače. Podárje treba voditi k priségi, da imajo

potlej take pravice, kakeršne poljáki. Prestopki se kazné po zakoni poljske obrámbe.

V zavétje ptičem, koristnim zemljedélstvu, imamo zakon s 17. junija 1870. l. (v dež. zak. 181.), prepovedujóč, tacim ptičem pobijati jajca in razdirati gnezda. Kvarljive ptiče je sméti povsód loviti in ubijati, kadar si koli bodi, a koristne samó od 1. septembra do 31. januarja, če privôli župan, zemljišk gospodar in tist, kdor ima lovsko pravico, a časi tudi okrajno oblastvo. Prepovedano je, imeti oslepljéne vabníke in ptiče loviti v mreže zagrebáče in zatikáče ter na zádrge ali zánke. Župan prisója kazen, na katero se je móči v 8 dneh pritožiti do okrajnega oblástra. Ta zakon je vsako léto grudna méseca in vspomládi klicati po vseh občinah, ako ne, pride kazen.

Da ne bodo polja snédale gosénice, hrósti in druge take živáli, zatorej zakon s 17. junija 1870. l. (v dež. zak. 185.) ukazuje vsacemu gospodarju, da si drevje in vrte očisti gosénic, žužélek in zaprédkov do konca marcija méseca, ter da hróste polóvi do tistega časa, ki ga ustanóvi župan. Kdor tega ne bi storil, do 20 gld. glóbe plača v občinsko blagajnico, in vrhù se naročí komu družemu, to delo opraviti ob njegovih troških. Občina ima pravico kaznjevati.

Tudi ta zakon je oktobra in februarja méseca klicati po občinah. Župani, kateri ne bi storili vsega, kar je o tej stvári ukazano, plačajo do po 20 gld. glóbe.

Da se ne bi širila vinôgradska uš, ki se je pokazala zadnja léta, razglašen je državni zakon s 3. aprila 1875. l. (v posl. drž. zak. 141.). Kjer in kadar se začuti ta kvarljíva žival, povsod in vselej treba zglositi okrajnemu

oblastvu, katero pošlje vésče može, da pregledajo in preiščejo, ter ako se jim zdí opásnost, da prepovedó trsje izvázati, in če je treba, tudi ukažejo vinôgrade razsaditi, lozje poruvávši. Kadar je to, naj se gospodarju za kvaro plača zaména, katero mu zlože vsi vinôgradci njegove dežele. Narédbe o tem ukazuje okrajno oblastvo, in 14 dníj časa je, nánje se pritožiti k deželnej vladi. Kdor o tej stvári prestopi zakon, more se mu prisoditi do po 100 gld. glôbe.

O požíganji ljubljanskega barjá govori zakon s 1866. l. (v dež. zak. 60.). Uže stara je prepóved, živino goniti na mokre travnike (1836. l., v zb. prov. zak. 669.: 1837. l., v zb. prov. zak. 109.).

Državna darila so odménjena tacim gospodarjem, ki pridno ter uspésno sadé murve. V pomoč znanstvenemu trúdu zemljedélskemu so nalašč odbrani taki prostôri, na katerih se izkuša, kakó bi pri nas rodili razni tuji sadóvi.

Da-si gozdje spadajo samó v okrajne oblasti podróčje, vender je županom po gosto prilika in zakoníta dolžnost, da okrajnim oblastvom pomagajo gozdov paziti. Ustanovila o tem so v gozdnem zakoni s 1852. l. in tudi v poučili o tega zakona zvrševánji s 1873. l. (v deželnem zak. 137.), ter pišejo, kakó se gospodari z lesóvi, kakó se gozdne stvári domóv nosijo ali vozijo, kakó se lés plaví, kakó je delati, kadar se zapáli gozd ali se v njem zaredé kvarljivi hrósti in črvjé, ter govore o lógarskej službi, o kaznjevanji gozdnih prestópkov, o zaménah za gozdno kváro, o pregledávánji gozdov in o gozdnem katastri.

Ukaz s 1874. l. (v dež. zak. 84.) nadéva zasôbnikom dolžnost, nad vsacih 2000 oralíj gozda postaviti vésčega

lésarja, ter oba ukaza s 30. majnika 1875. l. in z 20. januarja 1876. l. velíta, kakó se je braniti zalúbnika (zalúbnega črva).

Da bi se popravilo konjsko plême, zató se o svojih časih tu ter tam po deželi razpostavljajo državni žrébci ali pastúhi, kateri se spúščajo za plačo, ter osnovane so podkóvne učílnice in ljubljanski podkóvni závod (1850. l., v dež. zak. 5.). Sméti je tudi spuščati zasóbnih ljudíj pastúhe (1866. l., v poslov. drž. zak. 22.; 1874. l., dež. zak. 59.). Dopustila o zasóbnih žrébcih je vsako léto januarja meseca poprositi od okrajnega oblastva, kateremu se potlej na konci oznani, kakó se je vršila konjska plemenitev.

Država vsako léto razdeljúje daríla od žrebecev in kobíl. Gospodár, ki išče daríla, treba da je pleméno kobiló uže imel, predno se je ožrebíla, in tudi žrebíčka da je on sam zrédil pod svojo strého. Resnico tega obojega je občínsko starejšínstvo dolžno izpričati s poséбно svedóčbo, ki jo potrdi tudi še okrajno oblastvo.

Vse konjstvo in kobilstvo je v róko dano poljedelskemu minísterstvu (1869. l., v poslov. drž. zak. 54.), ter vsaka dežela je zaradi konjskega pleména dobila svoj poseben deželni návod (komisíjo) (s 30. aprila 1870. l.).

5. Kakó je paziti na trge, da se prodáje dober živež.

(§. 28., št. 4. v obč. zak.)

Skrbéti je, da bode živeža dovolj in zdravega na prodájo ter da se ne bi godíle preváre v prodájanji.

Posebno je oko obrneno iméti na semnjè, katere svét imenuje tudi sejmè ali senmè. Deželna vlada semnjèm dáje dopustílo, ki je zánje plačevati odrédbino (po 30 glđ.

od vsacega semánjega dné). Sméti je na semènj priti, komur si bodi, tudi inostrancu, ter na njem se more v pródajo staviti vsaka mej ljudmí navadna trgovína. Občinski odbor naj ukréne a deželna vlada potem dovôli semánj ústav, v katerem je šatorína ugánjena ter izrečena zapóved, kakó in kóliko je na semnjíšči smeti pijače točiti (§§. 62.—70. v obrtnem zakoni s 1854. l., v dež. zak. 81.). Semènj se z mesta na drugo mesto predéne samó z dovolítvijo politične oblasti (z 22. aprila 1782. l.).

Na tržnih dnevih se prodaje le žívež, drva in druge take stvari; a po zeló mnogih krajih je pred 11. uro zjutraj na trg hoditi prepovédano krúšnarjem (bránjev-cem) in tujim prekupecm. Poseben tržen starejšína je postavljen paziti, da vse teče, kakor velí tržni ústav; tudi mu je dolžnost, povprék zvédeti žívežu céno, po katerej potlej izgotavlja cenóvne poveríllice, ki jih ob svojih časih pošilja okrajnemu oblastvu. Dopustilo tržnih dníj ima deželna vlada v rokah. Ljubljanskih tržnih dníj ústav je s 1848. l. (v zb. prov. zak. 592.).

Tréba je hoditi mesá ogledávat, ako se hoče imeti zdrav žívež. Koder so mesarji, ondód naj bodo tudi mesóvni ogledníki, s prisego postavljeni v službo. Vsacemu je pridati nadométnika. Tí možjé "od okrajnih zdravníkov dobivajo nauk, kakó se meso ogleduje, in vrhu tega jim je še tudi izročati písmena poučila. Ogledník naj vselej na táanko spíše oglední zapisník po *obr. št. 23.* (s 1839. l., v zb. prov. zak. 476.; s 1840. l., v zb. prov. zak. 24.). Dolžán je vsako živínče, dokler je še živo, in tudi potem, kadar se zakolje in rozpôrje, na táanko ogledati, če je bilo zdravo ali ne. Mladíno izpod treh tednov je prepové-

dano klati. Samó uže do dobrega uhlajěno meso je dovoljeno sékati.

Paziti je, da se živež ne bi kváril, na pr., da ne bi pívo imelo v sebi huđega hmélja ter nobenih nadoméstkov (s 1. julija 1832. l.), kúsavec ne žvepla ali solne kúsline, vino ne svínca, žgánje ne bakra, božúr (žafrán) ne mésečka (babjega prstenca) (1860. l., v dež. zak. 25.); da se ne bi v pródajo stavila íkrasta svinína (s 25. junija 1787. l.), ne zlò (nezrélo) ovòčje ali sádje (z 11. januarja 1777. l.), ne kava v svinčénih zavòjih (1860. l., v dež. zak. 50.), ne otròvne (strupéne) góbe (1818. l., zb. prov. zak. 460.), niti ne izkažěna móka; da se ne bi prodájala samodélska slátina (1850. l., v dež. zak. 474.; 1852. l., v dež. zak. 465.); da se ne bi sol téhtala z utežmí od rumene medí (s 4. majnika 1848. l.). Kdor temu ne bode pokoren, tacemu se zaséže blagó ter zadene ga tudi še druga kazen. Če kateri prodaje samodelsko víno, ta naj pové, da je samodelsko, ter naj ne reče, da je iz vinògrada (1821. l., v zb. prov. zak. 79.; 1824. l., v zb. prov. zak. 167.). Prepovédano je, pívo péniti z brízganjem (1841. l., v zb. prov. zak. 241.).

Tudi je treba čuti, da ljudjé, živež kupujóč, ne bodo prevarjěni. Koder céno še zdaj postavlja oblastvo po starej navadi (1863. l., v dež. zak. 8.), ondód je paziti, da se je res bodo držali prodajáči; kdor bi to céno trikrat preskočil, izgubí svoj obrt in ováditi ga je sodíšču (§. 478. v kaz. zak.).

Samó še govédini se zdaj piše cena. Da jo bode móči prav ustanoviti, naj občinski urad o vsakej prilíki posebe máhoma zabeléži, po čém so v tistem kraji ter po

oblížji kože in loj, da se po teh številih tudi mésu potem najde céna. (*Obr. št. 24.*)

Gostilničarji naj céno svojih jedíj in pijáč imajo razgrneno po mizah ali nabito po sténi. Pekárjem in mesárjem je prepovedano, prestájati (nehati) peči ali klati, kadar bi se jim zdélo (§. 27. v obrtnem zakoni) ali žívež komu prikrivati (§. 56. v obrtnem zakoni).

Zménki mej obrtníki, storjeni kupcém na kváro, nič ne veljájo pred zakonom (§§. 479.—481. v kaz. zak.; 1870. l., v poslov. drž. zak. 72.).

Mlinarjem se je mlinski zakon razpisal 1815. l. (v zb. prov. zak. 159.). Po njem se nikomur ne more prepovedati, v málin dájati, kamor koli hoče, ter na izbèr je vsacemu, da ali sam svoje žito mélje ali da počaka v málinici, dokler nij mlèno. Kdor prej pride, ta prej melje, ter mlinarjev bodi skrb snáge po málinici. Upravičeni so, ubraniti se moljávega, snetívega ali z ržénimi rožíčki zméšanega žita. Od moke samó ene vrste se v mérico jémlje po líbri žita na vsacih 14 žitnih liber, a od dvójne ali trójne moke po líbri žita na vsacih 16 žitnih liber. Prestopke pokorí glôba, a četrti prestopék mlinarju odvzame pravico mléti.

Kupúj in prodávaj se povsod po novej méri in utéži, katera bodi vselej pravična. Po gosto naj župan to stvar pregleduje ter zaséže vsako stáro ali nóvo ne preizkúšeno méro, in prestopnika naj ovádi politíchnemu oblastvu. Poglavitne ukaze o tem imajo tí zakoni: zakon o novej méri in utéži (1872. l., v drž. zak. 29., 615.); o mérali gostilniških, — o tem, kakó je téhtnice preizkúšati, kakó preizkúšati ólove sódcêke in kakó téhtnice mostovnice. Razven

tega pogledi še v poslov. drž. zak. 1875. l., 13., 15., 133., 135., 149., 243., 249. Merosóдне uradóve je po kranjskej deželi postavil ukaz s 1875. l. (v dež. zak. 107.). Ustanovljene so merosóдне pristójbine, ki jih dobiva državna blagajnica.

Kakó je paziti zdravja. (§. 28., št. 5. v obč. zak.)

Komur je izročena skrb za óbče zdravje, temu se nadéva dolžnost, vedno odvrácati vse, kar bode kvarljivo človeškemu in živinskemu telésu. Naše najdražje blagó je sládko zdravje, ki je vender sploh ljudém vse premalo v čisli.

Zdravje ljudém in živálim najbolj izpodkopavata požèen vzdúh in huda pítna voda. Zatorej bodi občim oblastvom neprestana pazka, odpravljati vse, kar bi izprídilo vzdúh in vodo. Župan svojih očij ne obračaj samó ven po cestah in očitnih prostorih, nego on pogledúj tudi, kakšne so znotraj hiže, sôbe, dvorišča, délovnice, prodajálnice itd.

Uže kadar se daje dopustílo v zidanje kacega poslopja, treba izgovoriti, da bode po staníščih dovolj sape in svetlobe, ter vse to veljá tudi o továrnah različnih obrtníkov, katerim, če takó ne storé, morejo oblastva zaradi obče skrbí tudi pozneje odvzeti dopustílo in ta prostorišča jim dejáti v prepóved (z 20. januarja 1869. l., št. 14340.).

Predno ljudjé pridejo stanovat v novo ali táko hižo, ki je o potópi bila pod vodó, treba da jo pregleda poseben návod, če ne, gospodár trpí kazen ter izgubi svobodo od davkov (1823. l., v zb. prov. zak. 185.).

Gnôjne jame je po noči trébiti (s 27. aprila 1762. l.), in odtóčni žlebóvi naj ne bodo nikoli zamašèni.

Župana bodi posebna skrb, naréjati ali popravljati obče kládeze in vodovájje.

Vrhu tega je še mnogo družega, kar bi moglo bití človeškemu zdravju kvarljivo. Vse take stvari naj se ne rabijo ali nikakor nič ali samó z veliko pazljivostjo. Otrovíla in otrovna šaríla sméjo le taki kupei, ki imajo to pravíco, razprodávati samó tistim ljudém, kateri pokažejo dopustílo od oblastva, in ob enem je trgovec dolžen to prodájanje zaznamenávati v svojo belézno knjigo, kakeršno piše vsak obrtník. Táko blagó bodi posebno skrbno správljeno in tudi zaznamenáno, da je otróvno; sploh treba z njim delati, kakor velí dvorni dekrét z 22. julija 1797. l., katerega naj bi vsak prodájáč te vrste imel prepisanega ter védno v svojej prodajálnici nabitega. Kdor podgane morí z otrovom, temu je treba dopustíla od deželne vlade.

Zakon ne išče posebne pazke samó tedáj, kadar se različna otróvila in vžigalíce prodávajo, nego tudi tedáj, kadar se délajo in razpošílajajo. Mej otróvila se šteje: mišnica, kobalt, ráztok, galíca (vitrijól), razjédljiva voda, svínčnata belína, zeléni vólk, kísavnati svíнец, svínčnato ápno, pepelík (potôšen), cinober, surík (ménik), gumigúta, razjédljivi lúg itd. (1848. l., v zb. prov. zak. 571.; 1866. l., v poslov. drž. zak. 116.; 1871. l., v poslov. drž. zak. 325.; 1876. l., v drž. zak. 123.). Prepóvédano je tudi: cukrenína kvarljivo ošárana (1848. l., v zb. prov. zak. 571.), zelêno-izpreminaste igrače otroče (1831. l., v zb. prov. zak. 356.), s svíncem postrôjeno platno (s 10. oktobra 1857. l.), z bákrom okováne lúle ali pipe tabáčne (s 1. decembra 1850. l.)

Kakó je biti skrbnemu, kdor déla ter kám pošilja strélne kápice in vžigalíce, to ustanavlja ukaz s 1856. l. (v dež. zak. 343.; 1859. l., v dež. zak. 153.).

Vse prestopke te vrste kazní sodišče (§§. 361—371. v kaz. zak.).

Kôtle-sopárnike vsako léto pregledavajo državni téhniki ter gospodarjem dajó poverilnice, kakšne kôtle so našli, in v znamenje svojega pregledovanja tudi pečat udarijo na oddúškové zaklôpnice. Noben kurjáč tacih kôtlov ne imej izpod 18 lét in vsak bódi na preizkušnji izprašan. Še obilo drugih ukazov je, ki ustanávljajo, kakó tréba storiti, da sopara ne bi raznesla kôtlov (1871. l., v poslov. drž. zak. 298.; 1875. l., v drž. zak. 314., 318.).

Bakréna kúhinjska in mizna posoda bodi poolôvljena (pocínjena) (1848. l., v zb. prov. zak. 571.; 1872. l., v dež. zak. 13.), lončenína postekljêna; óni lonci, ki se dadé takó trdno zapreti, da sapa iz njih ne more, naj imajo oddúšek v zaklôpnicah (1860. l., v drž. zak. 515.).

Paziti se je zelênih samodélskih cvetlic (1862. l., v drž. zak. št. 92.).

Kdor človeka otmè smrti, tak prejme naglav-níco (1833. l., v zb. prov. zak. 201.; 1854. l., v drž. zak. 936.).

Če kdo zá-mrtvo obleží, treba ga je oživljati, dokler nij zdravníka. Kdor od mraza obumrè, tacega je sléči, v sneg položiti in drgniti s snegom, dokler se ne poodgreje, pôtlej mu teló brisati z gorko tkaníno ter položenega na hládno posteljo na láchko drgniti in pod nós mu v dúhanje držati hréna, čebúle itd. Časi mine po več ur, predno zopet oživí.

Utopljenca je položiti na trébuch — ne postavljati ga na glávo — z gorko tkaníno ga drgniti in mu teló vedno preobračati. Usta se mu otrébijo, jezik izpotégne ven, obé róki se mu iztégneni vzdigujeta k višku ter zopet dévata ob rébrih. Goltánc se mu naj šegeté s perésom a v nós mu tabaka daje njúhati. Takó se déla, dokler ne zadíha; a predno je to, mine tudi po 2 uri.

Tréščenemu človeku ali zadušénemu je obličje kropiti z mrzlo vodó, drézati ga v nós, v goltánc ga šegetáti, teló drgniti in obkladati s téstom gorjúšne moke. Dobro je tudi, preobračati ga in obé roki mu vzdigovati, — vse kakor utopljenca.

Kačji ugríz treba da se najprvo izpêre in potlej vmáne s salmijákovcem ali z mokríno od astramontáne.

Otrovancu se dá mláčne vode piti in s peresom ga je šegetáti v goltánc, da bi jád izbljuvál, ter mleka. olja naj pije, da si otròv zamorí.

Zámrtnike oživljati učí dež. zak. s 1858 l., na 36. stráni.

Vsacega okraja zdravílstvo je pod okrajnega oblastva in okrajnega zdravníka rokó (1871. l., v dež. zak. 12.), in občina le kakó kaj pomaga, če je báš treba. Pravíca léčiti je dana samó potrjenim zdravníkom (1816. l., v zb. prov. zak. 488.; 1827. l., v zb. prov. zak. 181.), živínskimi lekárjem (1849. l., v drž. zak. 97.; 1850. l., v drž. zak. 1282.) in zoboléčnikom (1849. l., v drž. zak. 144.). Vse druge vráče naj župan ovádi za ozdravljúhe (1854. l., v drž. zak. št. 57.; v kaz. zak. §§. 343., 344.).

Po kacem póti je céлити bolníke, to ima vsak zdravník sam na izvólji, in pod zdravníškim nadzôrom je

zdaj tudi sméti léčiti z étrovo sopárico (1850. l., v drž. zak. 2043.), z magnetísmom (1824. l., v zb. prov. zak. 286.) in s homejopatijo (1857. l., v drž. zak. št. 151.).

Zdravník, ako léči ubogim ljudém, ali ée koga céli ob kacega obéga zaklada troških, ima svoje trdno pravílo, po katerem zdravíla zapisuje bolníkom (1867. l., v dež. zak. 44.; 1874. l., v drž. zak. 499.).

Lekárnike drží vlada pod svojim posebnim pri-glédom, kar se tíče njih sposobnosti, potrjene z raznimi svedočbami (1859. l., v drž. zak. 263.; 1866. l., v dež. zak. 48.), in tudi pazi nánje, kakó déljajo v svojem obrti. Na tánko jim je odmérjeno, kaka zdravila bodo v njih zalógi (v lekárskem pravílniki s 1869. l., v posl. drž. zak. 239.) ter po éém so na pródajo (ústav ob odrédбини od zdravíl s 1874. l., v drž. zak. 467.). Vselej se jim nekóliko utrga od zdravíl, katera prejmo ubožci ali óbci zavódi. Sélski zdravníci so dolžni imeti svoje domaée lekárne (1827. l., v zb. prov. zak. 240.).

Napravljati nove lekárne dovoljuje deželna vlada, ali okrajno oblastvo jim daje obrtno pravico (1858. l., v dež. zak. 52.; 1861. l., v poslov. drž. zak. 6.).

Posébná žena v občini je tudi bábica, katera treba, da je izprašana s preizkušnjo (1853. l., v dež. zak. 786.), ter da se trdno drží naučila s 1874. l., (v posl. drž. zak. 31.). Postranske babice je ovádití, da jih prime kazen (1854. l., v dež. zak. 307.). Vsako léto se novéne ustanovíne razpisujejo ženskim, katere bi se ráde učile bábljenja. Župana bodi skrb, da pové take občanke, ki bi v to bile pripravne.

Trdili so nekateri v nedavnih éasih, da osepnicé staviti ne pomaga nič; ali izkušnja uéi, da rés koristi.

Zató naj moder župan po svojej občini to délo pospešuje, kolikor more. Siloma jih zdaj uže ne stavijo nikomur, a vender je povsod zapovedano, da ima stavljene vsa mladina občih zavôdov in tudi vsi ubožci, katere občina redí, vsi vojaki itd. Župana z duhovniki in učitelji vrèd bodi skrb, oznaniti in razglasiti, kakor je treba, kdáj in kje se bodo stavile osepnicè, da morejo o pravem časi priti vsi, katerim jih je staviti.

Vse takó bodi tudi tedáj, kadar se osepnicè stavijo tistim, ki pridejo zópet, ker se jih prvič niso bile dobro prijéle, ali kadar se drugič stavijo tacim, ki so jim uže bile stavljene pred nekaj léti (1840. l., v zb. prov. zak. 383.). Občinam je bil 1822. l. prvič razglašen nauk, kakó se stavijo osepnicè (v zb. prov. zak. 339.), in potlej 1836. l., (v zb. prov. zak. 675.); 1856. l. (v dež. zak. 21.).

Bólnice so obče ali neobče. Obče bólnice uživajo to dobroto, da jim deželni základ povráča troške od siromášnih bolníkov, kateri ali sami ali njih rodítelji ali otroci in drugi svojeci némajó toliko, da bi mogli plačati postrežbo. Občinski župan, kadar ga je vprašanje, koliko ima kateri tak bolník svojega, naj pové, kakor mu ukazuje vést; kajti ubogi deželni zakládček se vedno pomóci prosi od vseh číharnih stránij. Če bolník troškov res ne more povrniti, naj župan pošlje njegov ubožni list (po *obr. št. 25.*).

Obča bólnica se ne more nikogar braniti izprejeti, razven tacega, kdor ima uže mnogoletno neozdravno bolézen.

Neobče bólnice niso dolžne vsacega bolníka prejemati niti ne plačil za svojo postrežbo dajati oblastvom na odméro. Ubožen tujec, obolévši v občini, naj se vzame v

občinsko bólnico, kar je treba mahoma dati védeti njegove domovíne občini. Za troške se térja njega občina, ter če nij drugače, tudi z navadno právdo pred sodíščem. V kateri občini koga tujega zadene smert, tista plača njega pogrébščino, ki jo vpiše mej svoje policijske razhodke. Kdor je sramno bolán ali gárjav, takój ga je poslati v kakšno bólnico.

O povračílih take postréžbe je mnogo pogodeb z inostranskimi državami.

Vse takó je delati, kar se tiče bláznic, samó s tem razločkom, da predno se jej pošlje kak blazník, treba izprositi mu izprejétnja vánjo in tej prošnji priložiti zdravníkovo popisovanje in zgodovíno vse bolézni. Neozdráven blazník se prevzame samó tedáj, če je obče opasen in kvarljív. O bláznicah in blazníkih je ústav razglašen z ukazom s 1874. l. (v posl. drž. zak. 179.).

Siromáškim in sramežljívim materam ima vsaka dežela svojo porodílnico in svoj nájdenski závod (1836. l., v zb. prov. zak. 40.; 1839. l., v zb. prov. zak. 470.; 1841. l., v zb. prov. zak. 290.), katerima se troški zalagajo, kakor velí ukaz s 1868. l. (v drž. zak. št. 15.). Závod je nájdencem skrbník, dokler jih zaklada z réjo, ter ima vse na razpreglèd popisane (1836. l., v zb. prov. zak. 441.). Razpotákne jih po katoliških hižah ter daje od njih po nekóliko plačila (1831. l., v zb. prov. zak. 211.). Tacim redíteljem je tréba svedočbe od svoje občine (po *obr. št. 26.*) (1827. l., v zb. prov. zak. 92.), in potem užívajo različne dobrote pred drugimi ljudmi (1819. l., v zb. prov. zak. 250.). Po kmetih imajo najdenca župan, duhovnik in okrajni zdravník pod očesom. V katero občino je najdenca

vpisati, ustanavljajo državnega zakonika ukazi (1859. l., št. 58.; 1862. l., št. 18.; 1863. l., št. 105.), ter o njega podsódnosti govori ukaz s 1856. l. (v drž. zak. 535.). Ako nájdenec obolí, to mu je dati zdravnika (1833. l., v zb. prov. zak. 5.; 1839. l., v zb. prov. zak. 424.), in kadar umrje, zavôdu poslati njega smrti list (1842. l., v zb. prov. zak. 305.). Vedno skrbéti je za tacega nájdenca, kateri si ne more sam kruha služiti (1840. l., v zb. prov. zak. 150.). V Ljubljani se je nájdenški závod opustil 1871. léta (v dež. zak. 63.) a letos tudi v Trsti.

Kadar po osméro ljudij v kacem selišči ali po tróje v kakej hiži obolí za isto boléznijo, tedàj govorímo, da gré bolézen po ljudéh, a podežélna se imenuje, ako séza širje po deželi.

Ker ima ozdravljánje tacim boléznim in tudi osepnicám svoj poseben pót, zató naj župan takój oznani okrajnemu oblástvu, kadar se oglási kaj enacega, da bi zdravniki mogli razpoznati, kakšna si je bolézen, zakaj se je prikazala ter kakó se razšírja, in da se tudi prirédi potrebna pomoč, kolikor se največ more, ter da zdravniki začnó hoditi okolo bolnikov (1825. l., v zb. prov. zak. 363.). Ljudjé so se dolžni trdno držati vsega, kar jim velí zdravník, ter zvésto osébiti vsako hižo, v katero je prišla bolezen, tudi zdrave sape dajati staníščem, kaditi (s klorovim apnom, s 1831. l., v zb. prov. zak. 265.) ter čistiti sôbe in oblačíla. Učilnica se zaprè, če je treba in dokler je treba. V postréžbo siromáških bolnikov naj imovíti občanje skladajo novce, a zdravíla jim plačuje okrajna blagájnica. Bolníke pohájati naj se ljudém prepové in mrlíče je iz hiže takój odnašati v mrtváčnico.

Občine so užé dobivale poučíla, kaj je storiti, kadar nastópi kaka podežélna bolezen, n. pr. ob osepnicáh (1845. l., v zb. prov. zak. 350.; 1840. l., v zb. prov. zak. 412.; 1815. l., v zb. prov. zak. 512.) in ob kóleri (1836. l., v zb. prov. zak. 485.). Kdor se teh ukazov ne drží, pade sodíšču v róko (§. 395—397. v kaz. zak.).

Kadar zdravník ali bolníški stréžnik, če je po deželi mačùh ali kólera, umrje za to boleznijo, tedaj so njega svojeci opravičeni, prositi si preskrbníne (1856. l., v dež. zak. 313.; 1857. l., v dež. zak. 313.).

Mrlíški ogleđník se je dolžán uvériti, da je človek res mrtev, in zvédeti mu je, za katero boléznijo ga je smrt vzéla, ter potem spisati ogleđni list. Ako se mu dozdeva, da je bolezen bila otróvna ali da je ogleđovani mrlíč umorjèn, naj to ovádi máhoma. Imeti mu je zapísnik o mrlíškem ogleđovanji ter iz njega ob méseci prepise pošiljati okrajnemu oblastvu. Od vsacega ogleđa mu prístoji po 50 kr., a v domačem selíšči po 35 kr. ogleđaríne; za siromáškimi mrlíči jo plačuje okrajna blagájnica (1823. l., v zb. prov. zak. 105.). Županu je skrbéti, da ima občina vsaka proti svojej potrebi po več mrlíških ogleđníkov, kateri naj se trdno drže teh poučil, a ne, kakor se često pripetí, da bi pisali ogleđni list, mrlíča ne vídevši.

Ako se mrlíč preváza kám drugam, treba mu je mrlíškega popótnega lísta od okrajnega oblastva. Tacega mrlíča je položiti v dvojno, trdno zasmoljèno rákev in človeka mu dati v izpremljánje po želéznici (z 18. marcija 1866. l.; s 3. avgusta 1871. l.; s 1874. l., v drž. zak. 124.).

Pokopalíšča so izmej bogoslužnih poslópíj, zató jih cerkvéni skláh napravljja in popravlja. Daleč naj bodo

od hiž ter obzidana, ali na tacih tléh ne, kamor časi nastopi voda (s 23. avgusta 1784. l.). Mrlíči se zagrébajo po vrsti svoje smrti (z 10. decembra 1784. l.), a jám prekopávati pred 11. létom níj smeti (1874. l., v dež. zak. 124.; 1858. l., v dež. zak. 58.). V opuščěna pokopališča nij zopet začeti pokopavati pred 11. letom (1785. l., v zbirki pravosódnjih zakonov, št. 675.).

Od posebnih grobišč se utegne jemati plačilo v cerkvéni sklád (s 6. novembra 1855. l.). Preprovédane so mrlíške ráke v cerkvi (z 9. novembra 1784. l.), a nezabránjene obíteljske ráke mrlíčem z dišavami namazaním (1787. l., v zbirki pravosódnjih zakonov, št. 641.). Mrtváški prilôgi v cérkvi, kakeršni so bili nekdej v navadi, in tudi krmíne ali sedmínske pojedine so zdaj odpravljene (s 24. julija 1787. l.).

Samodávljence je na tihem zagrébati na pokopališči (1850. l., v drž. zak. št. 24., člen XVI., s 24. avgusta 1873. l.), in takó tudi človeka druge vére (1868. l., v drž. zak. št. 49.; 1870. l., v ukaznem listi ukóvnega in bogočastnega minísterstva 492.).

Mrtváčnice naj bodo zidanih stén s kríži ali mrézami v óknih ter da imajo svoj móst (od tál vzdígnen prostor), kamor se polágajo rakve. Ker se štejó mej zdravstveno-policijske suhôte a ne mej cerkvéna poslopja, zató se ob samem občínskem skládi postavljajo in popravljajo.

Kakor pri ljudéh, takó je tudi pri domáčih živalih neprestáno paziti zdravja. Živínske bolézni se najláže odvráčajó, ako se v rédu poklada zadosti in dobre krme ter napaja z dobro vodó, in ako se vrhu tega čuje, da se blagá ne prime tuje živíne bolézen.

Od drugóđ prignano živínče naj se stóprav 11. dan pustí na občínsko pašo in pojílo. Posebno je mesarskej živíni vselej odkazavati svoj pašnik in svoje pojílo. Živínski semnji treba da so pod očesom véščega možá. Kadar se tuja govéd žene skozi selíšče, naj domača bode zaprta, a tuja se dene v svoje hléve na krmo. Pazljívnost pri mesóvnem ogledovanji bodi še večja, ako se kje po obližji oglási živínska bolézen. Gospodarji, pastírji in kožedírci so dolžni, vsako živínsko bolézen oznaniti županu, a tá da jo ovádi okrajnemu oblastvu, če je kólikaj zapazil sumnega znamenja.

Poglavítne ukaze o govéjih kugah imamo s 1859. léta, in vrhu tega so razglašene tudi še druge zapóvedí (1816. l., v zb. prov. zak. št. 690.; 1837. l., v zb. prov. zak. 60.; 1835. l., v zb. prov. zak. 101., 191.; 1868. l., v poslov. drž. zak. 257.). Gospodar, če žene blagó na semènj, treba da ima živínski pótni list (1868. l., v dež. zak. 32.). (*Obr. št. 27.*)

Ako se prikaže govéja kuga, tedàj je oblastvu najprvo z navôdom (komisíjo) tréba ovédeti, če je živína res kužna ali ne, zakáj se je tá bolézen porodila, in kakó ter kod se najbolj širi? Živína se popíše vsa in déne v trd zápor ter zabráni se, vkupej jo napajati ali pasti, in povélje se dá: bolna govéda ločiti od zdravih; kupčevanje živínsko in semnje ustaviti; selíšča déti v živínsko prepóved; tudi se razpiše poseben ukaz, kakó je držati hleve, gnój in tista mésta, kamor se zakopava mrtvečina; kakó je délati s kožami, rogóvi, parklji in lójem, in vsak kraj se razpredelí na véčji in mánjši kužni okoliš, pa če je treba, pokličejo se vojáki na pómoč, da se ne bi prekršil ustanóvljeni réd.

Sodišče pokorí vsacega, kdor ali ne ovádi bolézni ali jo tají ali skriváje od drugód prižène kakšno živínče, — s prósta vsacega, kdor ne storí, kakor mu je rečeno (§§. 40., 402. v kaz. zak.).

Ovčje osepnice je takój ovaditi in ob enem ustaviti vsako ovčje kupčevanje ter zdráve ločiti od bolnih. Ubiti je ovco, katera kóli dobode hudóbné osepnice, a kožo ter meso zakopati in volno 4 tedne imeti na prepáhi. V bolézniv ovčják ne stópaj nihče, kdor streže zdravim ovčám. Ták ovčják je treba napósled raztrovati do dobrega. Zdravim ovčám je takój staviti osepnice, ker to najpopréj ubrani, da se ne širi dalje ta bolézen. Osepniceáva ovca ima po vsem telesi rudéče líse in mehúrce; tudi se jej upira hrana.

Črtnica (prísad na slezêni ali vránici) živínče umorí ali takój ali v nekaterih dnevih, in to se navadno godí ob gorkejšem časi v léti. Po gosto se ta bolézen vrača v svoje popréjšnje kraje, koder je uže kedáj bila, ter se prijémlje in je zeló opasna različnim živalim, tudi človeku samemu. Treba je zatôrej vsako mrtvečino, ki pogíne za črtnico, ter vse, kar od njé ostane, globoko zakopati a hleve dobro izkidati in učistiti (s 1822. l., v zb. prov. zak. 344.).

Kadar je bolézen na góbcí, prisadí se sluzna koža, in v gobci se izpehávjajo mehúrci ter žival cedi glén (obilo slíne). Bolézen na parkljih storí, da živínče ošépa ter dobode vroče parklje; a mehúrci, kateri so se izpehníli nad párkli in mej párkli, popokajo ter se ognojé, da so potlej kakor prišč ali uljésa (tvoróvi). Od živíne, oboléle na gobci ali na parkljih, nij uživati ni mléka ni presnega masla ni mesa. Tudi ob tej bolézni je hleve dobro izkidati in učistiti.

Vse tacega pazila je treba, ako za kúžno pljúčnico ali za grížo izbolí govéd, ali če ovcám preperévajo parklji ali kadar so metuljáve, krástave ali gárjave. Za kúžno pljúčnico živína težko diha ter pokašljeje in híra. Ta bolézen se prijemlje in séza časi na široko. Ob krastah se delajo napéte bélkaste lise, ter izpáhneni mehúrcei tudi popókajo in se potem ogojó, a živál se čestodrgne in čehljá, ker jo srbí.

Hudobna konjska smolíka nad sobój kaže takaznámenja: kónj je žalosten in omamljen ter kakor napnó se mu podčeljústne žléze ali bezgálke in vsa glava zabúhne, a iz nozdrvíj (nosníc) se cedí vózger ali smrkelj; tudi mu otekó noge, vrat in prsi.

Konjska smrkavost in podkožna črvívost je zeló otrovna. Kadar je očito, da gré ta bolézen res po kónjih, máhoma treba trdo osébiti in zapréti vse konjúšnice, kamor so poprėj devali konje. Dolžnost véže posebno krčmarje, da v svoje hléve ne dadé tujim konjem, če so kólikaj sumni. Hudo znamenje konjske bolézni je vsak različén vózger (smrkelj), izlásti, ako se ob enem tudi napnó mejčeljústne žléze ali bezgálke. Očito smrkavega ali pod kóžo črvívega konja tréba naglo ubiti, njega kóžo potem prerézati križem ter jo z merhovíno vréd zakopati a konjúšnice učistiti, kolikor se najbolj dadé. Kdor ima s tacim konjem délo, naj pazi, da se ne bi nalézel smrkavega otrôva a ne nadihal se teh kónj sopárice ali sape (1851. l., v dež. zak. 246.).

Ne le kmeta vsacega posebe, — tudi céle kraje in selišča zeló bridko udari govéja kuga, in zategadelj je o njej razglašenih premnogo zakonov, katerih naj vsak, če

mu jih bode treba védeti, sam poišče v drž. zak. in v dež. zak. (1868. l., v dež. zak. 257.; 1871. l., v poslov. drž. zak. 55.; 1873. l., v poslov. drž. zak. 333.; 1873. l., v dež. zak. 12., 45., 127.).

Psóv naj občina ima, kar najmenj more, ker se je bati vsteklíne. Kožedírec ali jaháč je dolžán, da jih večkrat hodi lovít, pa da vsacega, ki néma ovrátnika, naglo prime in v 3 dneh ubije brez milosti, če ga zópet ne réši gospodar. plačavši 2 gld. zánj. Psóm je tréba skrbéti za snago, dajati jim dovolj krme in vóde ter paziti, da ne bodo zdržema na prevelícem pripékanji solnčnem ali na prehudem mrazi in da jih ljudjé ne bi ščuli niti dražli. Zeló kvarljíva so jim vróča jedíla, dišávске stvari, nedopečen kruh in gnilo meso. Popádljivi psi naj se priklénejo (§. 391. v kaz. zak.).

Súmen je vsak pès, ako je čeméren, glenív ali slínast, vozgrív ali smrkav ter nekako posebno hripavega lájanja. Tedáj ga je treba zapreti in ovádití županu, če ne, gospodar pade v kazen (§. 335. v kaz. zak.). Sumnega psà, kadar ogrize človeka, níj ubijati, dokler se na njem očito ne pokaže vsteklína.

Če se kje oglási kak vstékel pes, máhoma je zapovedati pasji zápor in kožedíreu naročiti, da poloví vse pse, kar se jih kláti, a vsteklíno je tudi oznaniti sosédnjim občinam, posebno tístej, od koder se je pes néki pritépel. Popáde li tak pes človeka ali živínče, to naj se rana hitro izpere s kísavcem, vinom ali rázsolom (slano vodó) (1816. l., v zb. prov. zak. 20.; 1834. l., v zb. prov. zak. 2.: 1825. l., v zb. zak. 193.; 1837. l., v zb. prov. zak. 27.; 1854. l., v drž. zak. 485.).

Kožedírci so dolžni, take bólne ali sumne pse loviti, s sobój jemati, zapírati, ubijati, iz kože dévati, páрати in zakopavati; zato jim je treba v svojem dômu prostora, kamor hranijo ulovljêno živál, dokler se ne ubíje, in tudi posebnega mesta, kamor zagrébajo mrtveçino. Zapóved je, da vsako známenje, katero bi kóli mérilo na kakšno živálsko bolézen, takój oznanijo okrajnemu oblastvu. Koža in kar se drží kože ter lój in rogóvi so njih, bodi si v domaço rabo, bodi si v trgovíno; a zabránjeno jim je, z mésom rediti svínje ter živíni ali tudi ljudém delati zdravila in jih razprodajati. Mrhovínskih jám níj prekopávati, predno mine 8 do 10 lét (1858. l., v dež. zak. 58.).

Tí možjé naj o svojem pôsli imajo zapísnik; a prepoveduje se jim, preskakovati cenovnik. kakeršnega ukazuje kožedírski ústav kranjski s 5. oktobra 1860. l. Od nekaterih dél jih plačuje država, od nekaterih ali občine ali vsak ÷lovek sam zá-se (z 11. grudna 1871. l.).

Nádzor nad družino in nad délavci.

(§. 28., št. 6. v obč. zak.).

Ta nádzor se vrší po vseh ukazih, kar se jih tiče družíne, a držati se je posebno pôselskega zakona, kranjskeje zemlji razpisanega 1858. l. (v dež. zak. 20), v katerem se nahaja trdno ustanovílo, kako je íneti družíno ob raznih dogodbah, namreç: kadar se jemlje v službo; kadar se od nje dobiva zadátje (ara); doklé in ob kacíh uvétih bode tekla služba (§§. 1—9.); kakšne pravíce in dolžnosti ima gospodar a kakšne družínçe (§§. 10—18.); koliko bode mezdè in kákšna hrana (§§. 19., 20.); kakôva skrb o bolézni (§§. 21. do 23.); zakáj in kdáj se razdere

služba (§§. 4. do 8., 24—34.); kakó je delati s pôselskimi bukvicami (§§. 34—39.); napósled, kdó ter kakó gospodarjem in poslom sódi prepire, ter kdo in kakó more kaznjevati (§§. 40—46.).

Za réd mej délavci skrbí župan. Kdor bi se branil delati ob kacih posebnih dnevih (ob zaspanih ponedéljkih), tega je izročiti kaznjevanju (§. 77. v obrtnem zakoni). Delavci naj ne bodo natláčeni po nezdravih stanicah in dajati jim je dobro hrano ter v bolézni tudi pomóč (§. 85. v obrtnem zakoni). Gospodár sam se z délavcem samim pogodí, kakor se moreta, po čém bode mezdè, ter pred zakonom so brez nobene moči vsi dogóvori, ki namérjajo mezdò povikšati. Kazniti je vsacega ščuvája, kateri délavce podžíga, da bi z mezdó poskočili (1870. l., v drž. zak. št. 43.).

Zakon ne piše nikjer, po koliko ur na dan je treba delati. Ustanóvljeno je samó to, da otrôka pred desetim létom nij siliti k délu, a kadar je dovršil deséto do dvanajsto leto, uže more delati, vender ne brez posebnega dopustílnega pisma, niti ne nad po 10 ur, a od štirinajstega do šestnajstega léta ne nad po 12 ur na dán (§§. 86., 87. v obrtnem zakoni). Županova dolžnost je, da o vsacem četrtlétji poročí okrajnemu oblastvu, ali se továrne (fabrike) teh ukazov drzé ali ne (z 11. aprila 1872. léta).

Obrtniški pomagáči imajo délavske bukvice, katere daje občina, ter okrajno oblastvo potem vánje zapiše móč, da veljajo tudi na popótovanji. Delavske bukvice shrani gospodar in jih vrne zopet v róko pomagaču, kadar od njega odhaja, ter mu potrdi vánje, odklé do doklé je delal pri njem.

Tudi rudárji dobódo take bukvice (1866. l., v poslov. drž. zak. 123.).

Prepíre obrtnikom ter njih pomagáčem in delavcem prvih 30 dnij razsoja obrtno starejšinstvo, a če tacega nij ondúkaj, tedáj okrajno oblastvo, in kadar mine ta doba, potem pravi sodník.

V kacem razmérji so mej sobój pomagáči in gospodárji, ustanavljajo §§. 72—87., v kacem rokodelski učenci in gospodárji, §§. 88—105. obrtnega zakona, a v kacem trgovski pomočniki in gospodárji, piše trgovski zakon v §§. 57—65.

Skrb za blagonrávje (§. 28., št. 7. v obč. zak.).

Koder so ljudjé vzdržni ter imajo sramežljíve in blage nrave ali obíčaje (navade) po božjih in človeških zakonih, ondód je blagonrávje, ki na njem sloní vsa človeška združba. Vsaka obítelj posebe naj svojim domáčim otrokom a učilnica vsem vkupej v srei gojí to plemeníto čutje, kateremu óbča oblastva dájó samó obrambo, odvráčaje vse, kar bi koga mamílo v zlonrávje, da bi se potlej svét spogledával nad njím. Táko načélo treba da vódi župana vselej, kadar pázi blagonrávja, da ne bi niti storil premalo niti ségel predáleč in se ne zadél ob denášnje zakone, ki so se nekoliko umehčáli, kar se tíče tega.

O tem so razglášene te zapóvedí:

Podvódníc ali podvódnikov in občih nesrámníc nij trpeti, nego tuje treba odganjati a domače držati v stráhi (§§. 509., 511. v kaz. zak.).

Tako ísto je tudi s káznijo pokoriti ponočnjáke (1834. l., v zb. prov. zak. 202.), paziti na preširnosti ob

zímsem préli po nôči, na razkôšne ali pohôtne shôde (s 14. aprila 1853. l.), na bóžje póti in ponočne bogoslúžnosti po cerkvah, da se ne bi godile kake nerôdnosti (z 12. majnika 1835. léta).

Kdor ima nalóžnico (hót ali žênimo) v híži namesto zakonske družé, tacega je na odgovor klicati samó tedáj, ako se s tem déla javna sóblazen (pohújšanje).

Sodíšču v kázen je ovádití: krvozmésje z ljudmí svojega rodú (§§. 500—504. v kaz. zak.), sramodéjstvo z nedolétno mladíno domače hiže (§. 505. v kaz. zak.), podvôdstvo (§§. 512—515. v kaz. zak.), nezakoníto (nepostavno) poróko brez cerkóvne dovolitve (§§. 507., 508. v kaz. zak.), ali če kdo oskrúni žénsko, obétaje, da jo hoče vzeti (§. 506. v kaz. zak.), — sploh vsako dejánje, katero nij brez javnega spogledovánja in gráje mej ljudmí (§. 516. v kaz. zak.).

Na krčme je vedno trdo paziti (1840. l., v zb. prov. zak. 109.). Zapirajo naj se po zimi ob desetej a po léti ob ednájstjej uri zvečer; le kadar je kakšen poseben vzrok, more župan za nekoliko pristójbine dati krčmarju dopustílo, da čez uro tóči. Ako bi krčmár ne delal, kakor mu je ukazano, glôbo plača v ubožno blagajnico (1855. l., v dež. zak. 50., v drž. zak. 402.).

Ker so na plésih z gódcí ljudjé često kólikor tóliko z uma zmákneni, da se mej njimi tam razno kaj godí, kar nij lepó in dostojno, ter se tudi novci nepotrebno tratijo, hlapeci pretépajo itd., zatorej ne bodi tacega plesú nikoli brez dopustíla, katero se od župana dobíva za nekaj pristójbine, pláčane v ubožno blágajnico (1827. l., v zb. prov. zak. 186.; 1840. l., v zb. prov. zak. 379.; 1841. l., v zb. prov. zak. 112.). Tudi pred svátbo itd. treba k županu

iti po gódcčevsko dopustílo ter zánje dati pristójbino. (*Obr. št. 28. in 29.*)

Gledalíške igre imajo le po stanovítih, z dopustílom potrjenih gledalíških svobodo, a kdor bi táko stvar kje drugje hotel igrati, privolítve bi mu bilo prositi od deželne vlade in od ondúkajšnjega okrajnega oblastva. Mej igranjem je treba držati dostojnost in vsako igro najprvo okrajnemu oblastvu podati na presódbo (1850. l., v drž. zak. 1976.; 1854. l., v dež. zak. 509.).

Popótni glumáči, vrvohôdei, gódei in ljudjé, ki za plačílo kažejo neznane živáli, ter drugi táki, naj tudi imajo dopustílo od deželne vlade (1836. l., v zb. prov. zak. 30.), a vrhu tega so se dolžni zglasiti okrajnemu oblastvu in županu, predno začnó svoje igre. Prepovédano jim je, kazati nesramne podobe.

Samó tacim siromakom, kateri si ne morejo služiti kruha, deželna vlada spisuje dopustíla, da potem orglice vrtèč gódejo po cestah in ulicah (s 6. avgusta 1819. l., št. 34325.).

Župan s káznijo pokorí vsacega, kdor je do živálij neusmiljen, bodi si to kakor kóli: naj si jih namreč ali pretépa ali preoklada njih tovôre in vozóve ali jim ne daje krme, kadar in kolikor treba, ali jih na póti góni čez némoč ali také prevaža kàm, da jim déla bolečine itd. (1855. l., v dež. zak. 325.; 1873. l., U. N. 172.).

Igre, v katerih nihče ne more storiti dobička brez naključja, sploh niso dovóljene (1840. l., v zb. prov. zak. 555.; 1857. l., v drž. zak. 419.). Posebno prepovédane so nekatere, od Nemcev novejše čase izprejéte, ki so mej nami znane le bolj meščánom in tržánom, a do malega

neznane prostemu Slovénu, kateri jim ne vé niti iména; Nemeec jim na pr. velí „fêrbelen, makáo, halbevelf (pôludvanajstih), pólniše bánk (poljska banka)“ itd. (1832. l., v zb. prov. zak. 259.). Kdor se v tem ne drží zakona, v róko pade kazenskemu sodíšču, in kateri ovádi tacega igrálca, dobóde tretjino glóbe v nágrado (§. 522. v kaz. zak.). Po gostílnicah in kavárnah bodi spisek prepovédanih iger nabít po stenah. Ljudém nižje vrste, rokodelskim pomagáčem in slúžnikom je zabránjeno, po javnih mestih kvartati in keg-ljati ob novce (z 2. junija 1792. l.).

O različnih stvaréh igrati z loteríjskimi števíli dovoljuje finančno oblastvo (1855. l., v dež. zak. 516.; 1857. l., v dež. zak. 337.; 1865. l., v finančnega minísterstva ukaznem listi 131.).

Zabránjeno je tudi, prodajati inostranske žrebóve in promese; a kakó treba odvédati domače, to ustanavlja zakon s 1862. l. (v poslov. drž. zak. 168.).

Prepóved je, srebrni drobíž prodajati draže, nego li ima vrédnosti na sebi zapisane (1850. l., v drž. zak. 1971.).

Prosjáčit ali beračit naj ne hòdi nihče (1871. l., v drž. zak. št. 88.). Vnénje prosjáke je odganjati a domačim skrbéti za streho in hrano. S káznijo prepovédano je, ljudém, če jih je zadéla kaka nesreča, o tej stvári dajati svedočbe, da bi z njimi v roki od vasí do vasí hodili v bóga imé prosít (1873. l., v poslov. drž. zak. št. 385.). V óblast pade kazenskemu sodíšču, kdor se uže drugíč ali večkrat povrne prosjáčit in je vrhu tega tudi vajen lenobo pasti (§. 517. v kaz. zak.), ali kdor se páči bolnega ali se déla, kakor bi imel na sebi ostudne rane itd. (§. 519. v kaz. zak.), ali če otroci pred 14. letom hodijo beračit

(§. 520. v kaz. zak.), ali če kdo prosjaku posódi otroka, da mu pomaga daróv nabírati (§. 521. v kaz. zak.).

Pijánstvo naj župan odvira, živo svarèč, dokler se o tem ne razglasi poseben zakon. Če težáki ali rokodelci hódijo vínjeni delat na kakšen visok oder, to jih sodíšča pokoré po kazenskem zakoni (§§. 523., 524.).

Kadar se praznuje nedélja ali praznik, to naj mej božjo službo ali mej cerkvénim obhodom (procésijo) počíva vsako javno delo, ako nij zeló potrebno. Zadnje tri dni vélicega tedna, véliko in dúhovo (binkuštno) nedéljo ter na božíčen dan ne bodi ni gledalíške igre ni občega plesa ni obče veselice (1868. l., v poslov. drž. zak. 162., 221.).

Ženitovánjske zglásnice. (§. 28., št. 8. v obč. zak.)

Vsaka dežela ima svoj zakon o ženítevskih dovolítvah. Sploh v môči je dvorne pisarnice dekret s 25. avgusta 1831. l., in 1849. l., v drž. zak. 358.; ali s tem se vender ženítvam ne déljajo nikakeršne zadéve ali zapréke. Po kranjskej zemlji se je držati gubernijskega ukaza s 1. marcija 1832. l., št. 4264. (v zb. prov. zak. 24. ex 1833.), ki je postavil ženitovánjske zglásnice, katere župani dajó v svojem domačem področji, a to ne v dovolitev, nego samó zató, da bi nékaj bilo prigléda. Po kmetih jedíni državni služabniki, ker imajo o tem svoje posebne zapóvedi, ne potrebujejo ženitovánjskih zglásnic.

Tudi nedolétnikom je dovolítve treba od sodíšča, a mladéníčem, kateri so v prvih trijeh vrstah vojáških lét, dovolítve od deželne vlade. Kdor se nij še iznébil vse vojáške ali brámbovske službe, ták do svojega 24. léta samó vojaškega oblastva prôsi ženítevske dovolítve.

Za ženitovánjske zglásnice se utegne pobirati odréd-bina (1868. l., v dež. zak. 34.), katero je zabeléžati v zapisnik, zaporédoma tekóč. (*Obr. št. 30. in 31.*)

Vrhu tega o ženítvah zapóvedi piše zdanji ženítevski zakon (postava) s 1868. l., v poslov. drž. zak. 77., 156.).

Domovínstvo.

Kdor stanúje v občini, ta je ali res občan ali vnénj človek. Občánje se zopet cépijo na domovínce, kateri imajo domovínstvo v občini, ter na občinske deléžnike, nedomovínce, kateri v občini plačujejo samó davek (§. 6.).

Vnénje ljudi imenujemo óne, ki so od drugód, in v občini ne plačujejo nič davka. Táki nemajo v občini volílske pravíce, a v njej prebivati vender morejo, dokler ne prekršijo šfa 10. v občinskem zakoni (1869. l., U. N. 58.; 1874. l., U. N. 161., 165.; 1870. l., U. N. 155.).

Več pravíce v občini imajo občinski deléžniki, ker jej z davkom pomagajo gospodariti; zategadélj jim zakon dovoljúje, da morejo voliti in biti izvóljeni ter da se z občáni delé tudi v létnih prebítkih (§. 63. v obč. zak.).

Vse čiharne občinske pravíce uživajo samó občinski domovíneci, katerim je občina dolžna tudi skrbeti za hrano in streho, kadar oubóžajo. Nekatere občine imajo svoje domovínce vpisane v posébnjej knjígi-mátici. (*Obr. št. 32.*)

Vrhu tega so po občinah tudi častni občáni a po mestih in trgih meščáni in tržáni. Meščánom prístoji pravíca do vseh zavódom in ustanóvin, kar jih je samó njim na koríst osnovánih. Nikdo ne more biti časten občan, nikdo meščán ali tržán, ako mu občinski odbor posébe ne

dá te izvrstnîne; a gôlo domovínstvo si kdo pridobóde tudi z drugačnimi dogódkí in razmériami, da je potlej občinsk domovíneec

Predáleč bi v strán zaóral, kdor bi tukaj na drobno naštéval vse te razmére in dogódké, katere je v različnih létih zakon hotel imeti zdaj táke, zdaj drugačne; kajti sukála se je stvár okolo človékovega rodišča in tudi okolo tega, odklé doklé je kdo kjé prebíval, kakšno je bilo njega rokodélstvo ali obrt, in ali se je tujec v občini podomáčil ali vánjo prižènil, ali če ga je občina sama ob sebi izprejéla mej svoje ali ne.

Poglavitna ustanovila o vsem tem se nahajajo v popisnem patentu s 1804. léta in v občinskem zakonu s 1849. léta (v drž. zak. 203.), v zakonu, govoréčem o tem, v katero občino je koga šteti, s 1859. léta (v drž. zak. 95.), v domovínskem zakonu s 3. decembra 1863. l. (v poslov. drž. zak. 278.). Poleg tega je obilo razglašenih še posebnih ustanovíl, katera kažejo pot, kadar bi kdo ne vedel, kakó je prav. Poiskati si jih je v U. N.: 1868. l., 159., 36., 67., 11., 16., 31., 47.; 1869. l., 131., 103., 55., 70., 50., 11., 115.; 1870. l., 183., 207., 155., 76., 31.; 1871. l., 131., 35., 208., 75., 88., 170.; 1872. l., 51., 55., 95., 106.; 1873. l., na 79., 23., 83. stráni; 1874. l., na 70., 75. stráni; 1875. l., na 35., 96. stráni.

Zakon piše sploh takó, da katere občine je oča, tiste so tudi njega zakonski otrôci, katere mati, tiste nezakonski otrôci, katere mož, tiste njega žena. Državni uradniki po domovínstvu spadajo tjà, kjer so trdno postavljeni v službo, a vojáki tjà, kjer so imeli domovínstvo, kadar so odhájali na vójsko. Pred 1849. létom je domovínstvo dobil vsak,

komur se je dál obrt z nastávníkovo (môjstrovo) pravíco, in tudi, kdor se je ali nasélil ali čez 10 lét v občini živel brez popótnega lista. Od 1849. do 1859. l., si je smel domovinstva iskati vsak, kdor je bil 4 léta brez popótné izkáznice v občini. Zdánji zakon užé ne gleda tega, odklé doklé je kdo v občini živel, nego velí, da si domovinstvo dobívajo največ le samó taki ljudjé, katere ves občinski odbor izprejme v občino.

Občina more postaviti, da se od izprejémanja v domovinstvo plačuje po nekóliko odrédbine.

Občina svojim domovíncem, ako je poprosijo, daje domovínske liste (*obr. št. 33.*), o katerih ima poseben zapísnik (1850. l., v dež. zak. 182.; 1851. l., v dež. zak. 2., 16., 91., 181., 553.). Ako občini od kóda pošljó kacega brezdomóvnega človeka, rekóč, da je njén, dolžna je rés také delati z njim, da mu dovóli pravíco ondúkaj prebivati, a nihče je ne more siliti, da bi mu dala domovínsk list (1869. l., U. N. 115.).

Skrb za úbožce. (§. 28., št. 9. v obč. zak.).

Izmej najlepših, najblážjih dolžností županovih je, pomagati ubožcem svoje občine. "Ako se príme tega déla, dobrótnik bode siromakom in tudi vsej občini.

Ali da bi ta trudba imela uspéha, treba najprvo gledati, da ljudjé ne oubóžajo, kar se najláže odvráča z lepim domačim odgojílom, z dobrimi učilnicami in s tesnim rédom po občini.

Skrb za siromake je domača in óbča, a to dvóje naj si vedno ustréza mej sobój, da storí domača milostínja, česar ne more óbča. Domačo daréžljivost je treba také

nasnovati, da nikakor ne daje podščúhe beráčenju, ki ga zakon prepoveduje, pa da se vender pót ne zapíra blagej milosrčnosti, kadar svojemu bližnjemu želí pomagati brez tujih rók.

Občinskim siromakom je domovinski zakon najkrepkéjša podpórnja (1863. l., v poslov. drž. zak. 278., §§. 22. do 31.). Ta zakon piše, da je vsaka občina dolžna, skrbéti za vse ubožce, kar jih ima v njej domovínstvo, naj si bodo ali domá ali z dómu. Taka dolžnost se občini res nadéva, ali to vender le tedàj, kadar si ubožec sam ne more služiti kruha, a njega rodítelja, otroci ali zakonsko podružje (§§. 91., 139., 141., 154. v občem državljanskem zakoniki) némajó dovolj svojega, da bi ga navdóljali s potrebščino. Po nekaterih krajih se ljudjé mej sobój dogovoré takó, da vsaka podobčina (soséska) ali vsako selišče posebe prevzame svoje ubožce, skrbéti zánje; a to je prazno délo, ker vsa číharna občina vkupej ima na glavi vse občinske siromake, ter vsacemu izmej njih je vrhu vseh taciš dogovorov sméti vselej prositi njéne pomóči.

Za brezdomóvne ljudí so dolžne skrbéti vse občine tistega nabôrnega okoliša, ki je vánj kateri ták človek bil vštévan tedàj, kadar so ga klicali k vojáškemu nabôru (§. 27.).

Tujim siromákom, če jih nahódoma prime kaka stiska, nij krátiti pomóči niti ne postrežbe o bolézni; a potlej si je iskati povračíla, in zatégadelj naj se máhoma ta stvar oznáni siromákovej občini.

Županu se je zaradi ubogih ljudíj najprvo dejati v dogovor z gospodarji ubožne blagájnice. Ti ubožni zavódi so zdaj županom preizročéni úže po mnogih deželah

(v gorénjih in dolénjih Avstrijánuh, tudi po koróškej in sléškej zemlji); a v Kranjeih imajo te novce še zdaj po starem duhóvnik in dva možá v rokah.

Župljánske ubóžnice so bile postavljene 1783. léta. Zalóga jim pritéka: iz blagovérnih oporók; iz cerkóvnihih skrinjic; iz púšie, v katere se pobíra od híže do híže; iz glób; iz pláč od gódčevskih dopustíl; iz ubožnih tretjín od vsake ostalíne umrših duhóvnikov in iz radovoljnih odstótkov ob dražbah.

Njih pravíla so ob kratkem taka: starejšína je župnik, a poleg njega sta dva možá in račúnar, katere župan in žúpnik izbírata po dogóvori mej sobój. Žúpnik, obá možá in župan razlóčajo, ali se ta ali ón človek zapiše mej ubóžce ali ne. Ob léti je račún polágati pred župana, da ga pregleda ter potem ali potrdi ali ovrže. Pritóžbe na teh móž gospodarstvo razsója okrajno oblastvo (1851. l., v dež. zak. 22.). Kadar je dohodkov premalo, tedáj občíne določé, kolikor je tréba. Zató naj ubožni gospodarji sestavijo proračún, a kólikor se v njem pokaže nedostátka, tólikšne pomóči je úže naprej ter o pravem časi poprositi od občín, da ta razhodek potlej pride tudi v občínske proračúne.

Bolne ubóžce zastónj célijó okrajni zdravníci, katerim je o tacih prílikah občína dolžna dájati vóz in konja (z 28. novembra 1785. l.). Lekárnik o zdravílih vsako léto podá račún, ter kadar ubóštvo potrdita župnik in župan, potem ga plača okrajna blagájnica (1820. l., v zb. prov. zak. 433., 753.). Ubogi ali vender še ozdrávni bolníki naj se dadé v blízno občó bólnico, ako jih je móči kakó premekniti vánjo. Ubožcem se iz knjíg-mátie védno zastónj délajo izpiski ter zastónj jih je pokopávati (z 2. marcija 1772. l.;

1874. l., v poslov. drž. zak. 101.). Samohráne siróte je prepороčati deželnemu odboru, kadar se razpisujejo sirotínske ustanovíne.

Ubóžce, katerim délo mrzí, da-si imajo zdrave in trdne ude, treba ponuditi v prisílno delárnico, ako je očito, da se nehté predrugáčiti (1863. l., v drž. zak. 368., §. 26.; 1873. l., v poslov. drž. zak. 385.; 1870. l., v dež. zak. 194.).

Kadar obrtnikom péša zaslužek in kadar je kakeršna kóli ujíma ali obča nesréča, tréba pomagati vsem, katere je najtrje pritisnila nezgóda, ter ako nij drugače, hranílnice ali društva naj jim dajú na pósodo; a če je napást ségla široko na okolo, nabirajo se jim novci, in to ali samó po svojem okraji ali po vsej deželi ali tudi po vsej državi, kakor si je tréba; a k temu délu je okrajnega oblastva poprositi pomóci (1818. l., v zb. prov. zak. 250., 286.; 1875. l., v dež. zak. 41.). S káznijo prepovédano je, ob taci h nesrečah ljudém dajati svedočbe, da bi z njimi pobírali daróve (1873. l., v poslov. drž. zak. št. 385.). Ob te vrste naključjih se s posebno prošnjo dobode tudi to, da od žíta in sočívja, kolikor ga vsak potrebuje v svojem dômu, nij plačevati nič uvozníne, ter komur je to dovoljeno, dadé mu svobodsko písmo (ukáz cesarskega naméstnika s 3. septembra 1852. l., št. 8466.).

Vrhu tega se je občinam ubóštva braniti tudi s tem, da zidajo siromákom híže in hromôtnikom híralnice, da napravljajo ubožne obédnice in take posebne staníce, kjer se v nízko céno dobíva juha, ali kamor ljudjé hodijo délat ali kjer se morejo greti po zimi, ter da ustanavljajo pribežálišča ubogim in zapustélim otrokom itd.

Kakó je paziti, kadar se kaj zida, in kakó se je čuvati ognja. (§. 28., št. 10. v obč. zak.)

O postavljanji vsacega poslopja treba odvracati nesrečo, da ne zadéne človeka na život ali na svojino.

Da bi župan rés mogel tej dolžnosti ustrezati, zató je ukazano, iskati njegove dovolítve, kadar se ali stavi nóvo poslopje ali se kaj priziduje ali predeluje. Najprvo je treba, da se njemu pokaže črtež, po katerem bode teklo zdelovánje, da potlej on pride z navôdom (komisíjo) ogle-dovat na mesto, kamor se hoče délo staviti, ter da presódi, ali se ne misli poslopje iz odkázane vrste preveč ven po-mekniti, in ali bodo zidovi, strôpi, dímniki itd. dovolj debéli, dovolj trdni ognju, ter ali dobódo nótranji prostori dosti svetlobe in zdrave sape ali ne. Če se mu vidi vse prav, in če razven tega nij druge obče zapréke nikakeršne ter se tudi mejáš po ríbi ne stávi nobeden, potem se dá stávbinska dovolítev (1841. l., v zb. prov. zak. 84.; 1829. l., v zb. prov. zak. 324.). Ako bi se pri tem oglédi kak mejáš ne dal pogovoriti z lépa, to naj se gospodarju, kateri misli zidati, mahoma ondu reče, da obče zadeve res ne upírajó déla, a da je vender-treba popréj tudi mejásev prepír dognati s pravdo. Če je takó, tedáj gospodar po-zóvno tožbo na svoje sópelnike takój začne po §. 72. ob-čega sodovnika.

Kadar se postavlja ob vélikej césti kakšno zde-lovánje, (katero stój vselej 4 kilometre dáleč od céstnega rôva), tedáj se k oglédu poklíče okrajni zemljemérec, — kadar ob skládnej césti, privzáme se starejšína (prvo-méstnik) okrajno-céstnega odbora, — a kadar ob želéz-

nici, povábi se k oglédu ondúkajšnji želéznocestni zemlje-mérec (1854. l., v dež. zak. 54.).

Če ljudjé zídajo kakšne obrtóvne stávbine, bodi si tovarne, strójbarska podstréšja, mesníce, steklárnice itd. držati se jim je šfov 31—38. v obrtnem zakoni.

Hraníšče strélnega prahú stój vselej iz vasí, trga ali mésta (1847. l., v zb. prov. zak. 319.; 1848. l., v zb. prov. zak. 235.).

Déla na vôdi, kakeršna so mlíni ali málíni, jezóvi itd., potrebujejo dovolítve od samega političnega oblastva, in vršé naj se po zakonih o vodah (1869. l., v poslov. drž. zak. 268.; 1872. l., v dež. zak. 120., 174., 184.).

Vsaka zidátev bodi v skrb izročéna véščemu in razúmnemu gradítelju, ter koder se kaj zdelúje, povsód je postavljati svaréča znamenja, da ne bi nahódoma zadéla nesréča koga tacega, ki ne vé, kaj se počénja ondúkaj (§§. 435—444. v kaz. zak.).

Ako se zídajo ruski dímniki, nij pozabiti nobene pazljivosti, kar jih ukazuje dvorne pisárnice dekret s 1840. léta.

Kadar je zdelovanje gotovo, treba ga je z navôdom preglédati, ali je zvršeno rés po črtéži ali ne, ter ali so staníce úže dovolj suhe ali ne, da ljudjé ne bi izboléli, če gredó vánje prebívati (1845. l., v zb. prov. zak. 283.). Ako gospodar ne pokliče tacega ogléda, to izgubí prostost od davka, ki je novim hižam dovôljena v prvih létih (1876. l., v poslov. drž. zak. 78.); tudi ga vrhù zadéne še kazen.

Sploh naj se kronovína vsaka posébe drží svojega stávbinskega zakona. Kranjska dežela brez Ljubljane ga ima s 1875. léta (v dež. zak. 70.), ljubljansko mesto

s 1852. léta (v dež. zak. 698.), a učilniške stávbine s 1875. léta (v dež. zak. 49.).

Stávbinski zakon, ki je razglašen kranjskej deželi brez Ljubljane, vse na drobno ustanávlja: kdaj tréba novo stavbo rés dovoliti; kakôve bodo prošnje o stávbinskih dovolitvah, kakôvi stávbinski črtézi; na kaj je dolžnóst posebno paziti stávbinskemu navôdu; kakó je poslópja zidati sploh ter kakó vsako stvár posebe. Ta zakon tudi opomína, po kacem póti bi se z nova pozidávala razgrajéna (razdrta) selišča, ter govori o neprepovedanih zidátvenih olájških, o stávbinskih oblastvih in o kázni.

Čúvanje nad ognjem je odménjeno skrbéti, da se ne bi kaj vžgalo, in da se ogenj hitro zapazi ter naglo pogasí, ako se je vnel.

Nihče naj si pod úho ne potíče starega svaríla, katero se nikóli preglasnó, nikóli pre-po-gósto ne pripoveduje ljudém: „z ognjem se níj šaliti!“ Zatôrej sódnja kazen zadéne vsacega, kdor bi se prédrznil: streljati po seliščih ali preblizu njih, kakor je navada o svatbah in drugih tacih prilikah (§. 459. v kaz. zak.); kuriti preblizu hôste; tabák púšiti v hlévi ali na pódi (§. 452. v kaz. zak.); na ognjíšči sušiti, kar si bodi (§§. 447., 448. v kaz. zak.); v kúhinji požigati sáje; pod stréhe ali v hléve hoditi z gôlo lúčjo; pepél tjá správljati, kjer se lehkó kàj vnáme od njega. Vžigalice treba hraniti skrbno, da otrokom ne pridejo v róke; nad 2 líbri strélnega prahú ali smodníka ni sam trgovec ne iméj nobeden v svojej zalógi.

Dímnike naj po zími vsak mésec a po létí vsak tretji mésec ométa pravi dímničar. Gospodárje, katerih tega níj skrb, treba prisiliti.

Vsako selišče imèj svoje ponočne čuváje, a vsaka hiža svoje gasílno oródje in vselej zadosti vodé v posódah. Bilo bi dobro, kà bi sléharna véčja občina si napravila brízgalnice ter postávila tak réd, da bi uže naprej védel vsak človek posebe, katero délo pride nánj, kadar bi se ogenj gasíl. To bode najláže, ako si občina kar ustanóví pravo gasílno družbo.

Gasílne družbe naméra je, da več móž vkupej v trdnem rédu ognju bránijo človekovega živôta in njega svojíne. Gasítelji se delé na lestveníke, brízgáče in strážníke. Vsak izmej teh razpredélkov se pod svojim vojarínom ter njega náméstnikom zópet cépi na čéte, kakor vojáki. Gasílna družba ima nad sobój vrhóvnega starejšíno, katerega si je izbrala sama, a poleg starejšíne je náméstnik, nastójník nad brízgalnicami, pisár in pribôčnik. Posebna pravíla ustanavljajo. kakôve móže je izprejémati v gasítelje. Nekateri mej njimi so délavni družábniiki a drugi samó z novci pomagajóči.

Na vsacem goríšči ogenj ustrahúje ter délo opravlja sama gasílna družba, in le tedàj, kadar o poséбно velíkej opásnosti ne more ôna vsemu kàj, privzáme tudi še druge ljudí na pómoč.

Na goríšči je gasíteljski starejšína gospód, ki mu nij tréba poslušati nikogar; dolžán je samó tedàj, ako bi kazalo podréti kacega zasôbnega gospodarja poslópje, ker mu pretí ogenj, dovolítve vprašati politíčnega urádnika, če je ondúkaj, ali občínskega župana.

Gasítelji imajo svojo obléko in opravo (kratko hálo ter ali šlém ali kápico) in se gasílnega déla vádíjo po trdnem rédu, a v družbo stopáje obétajo, da bodo pokorni vsacemu naročilu svojih glavárjev.

Dohodkov dobívajo nekaj od občine, nekaj od zavarovalnih zavôdov in od pomagajóчих družábnikov ter kar se nabere še drugóð. Vse to potem zaléga, da se kupuje in trdi gasílno oróðje, plaóújejo upravíteljní troški in pomóó daje tacim gasíteljem, kateri ali izbolé ali se kakó pohabé v službi.

Kázenskemu sodíšču je ováðiti vsacega nastávnika gradíteljskega, zidárskega in tesárskega, kadar svoje délo zvrší takó, da se zadéva ob gasílni zakon (§§. 435—437. v kaz. zak.), vsacega lonóarja, hladnoklépa (klepárja) in ključánióarja, kadar izmej teh kateri napravi take peóí ali ceví, kà bi se po njih lehkó zažgálo poslópje (§§. 438—441. v kaz. zak.), vsacega dímnioarja, ako ne zglási, kadar je zaslédil tu ali tam, da bi se kaka stvár nahódoma utegníla vnéti, ali óe dímnikov takó ne ométa, kakor je njega dolžnóst (§§. 441—444. v kaz. zak.) To naj se zgódi tudi drúzemu rokóðelcu, obrtníku, hlapcu in dékli, ter sploh vsacemu, kdor kàj storí, kar bi moglo požár zanétiti, ali kdor zamudí storiti, kar bi odvrnílo ogenj (§§. 445—459. v kaz. zak.).

Župan je dolžán vsako poletje po jedenkrat a vsako zímó po dvakráti z navódom priti ogledovat: óe so dímniki vsi ometéni; óe po hižah nij kàj tacega, od óesar bi se mogla zapáliti; óe povsód imajo dovolj in dobrega oróðja gasílnega; óe so pripravljeni, kakor je treba, kládezi in drugi vodnjáki ter gasílné brízgalnice. O tacih prílikah naj ljudém zabióúje, da bodo pazili na ogenj, ter naj opómína, kóliko dobróte je od zavarovalnic, ako so pošténe.

Kadar je ogenj pogašén, tréba da župan máhoma začné ovédati, kakó se je vnélo, in s ólovekom, kateri je tega krív, naj storí, kakor je prav, ali ga tudi kar ováði,

če stvar takó nanese. Poleg tega mu je ceniti kváro in od sebe dati poročilo, da se naglo naredé priprave, ako bi se morebiti pogorélcem nabírali darovi. Zavárovanim pogorélcem župani dajó svedóčbe, da rés nijso zapalili samí svojega poslópja.

Kranjskeje zemlji se je razglásil 1852. léta (v dež. zak. 698.) obšíren gasílen zakon, kar se tíče mést in trgov, in drug zakon te vrste (na 712. stráni), kar se tíče vasíj. V njem se nahajajo ukazi: kakó je skrbéti, da ne bode pogorévanja; kakó se dá naglo zapaziti, ako se kje prime ogenj; kakó je gasiti in kakó odvrácati brídke nastopke te napásti. Rečéni zakon zeló mnogo pôsila naklada županú, kateri naj bi se trúdil, vsa njega določíla znati, kólikor najboljše more.

Ljúdske učilnice. (§. 28., št. 11. v obč. zak.)

Móč, ki je dana občinam do ljúdskih učilnic, ima v sebi veliko tehtovitost, kar se tíče drzavnih koristíj in kar občine sáme, katera najprva uživa dobíček teh zavôdov. Zategadelj naj se župan trudi vsák, učilnice razvétiti, kar se dadé, ker s tem si utrdi slaven spomeník, da bodo še pozni vnuki o njem hvaléžni pričali in pripovedováli po občini.

Zakonodavci so se v poslédnjih létih s posebno pómno ozírali na učilnice, katere so tudi res predrugáčili do konca. V podstavó temu prerôdu je zakon o ljúdskih učilnicah s 1869. léta (v poslov. drž. zak. 277.) ter učilniški in učni zakon s 1870. leta (v poslov. drž. zak. 219.). Na teh dvéh zakonih so potlej dežele vsaka svôje učilstvo še dalje razsnóvale z dežélnimi zakoni.

Niti naša dežela nij pozabljena. Zakona z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 64.) in s 1875. léta (v dež. zak. 49.)

pišeta, kdo je dolžen učilnice délati in vzdržati; ukaza s 1874. léta (v dež. zak. 96., 85.) in s 1875. léta (v dež. zak. 104.) ustanavljata, kakó je zalágati troške učilnicam, ter zakon z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 55.), kakóve pravíce imajo učitelji; a ponovljíve učilnice je na nóge postávil ukaz s 1874. léta (v dež. zak. 10.); napósled kázni, ki jih napoveduje določílo s 1875. léta (v dež. zak. 31.), dájó čutiti, da je res treba otrokom v učilnico hoditi zdržema in po trdnem rédu. Zakon s 1870. léta (v dež. zak. 157.) učilnicam postavlja nadzórská oblastva, kakeršná so: krájevni, okrájni in dežéltni učilniški svét, a vsak izmej teh ima svojega nadzórniká.

Krájevni učilniški svét, tudi pomnôžen, koder in ako je treba, kakor velí zakon z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 55.), ima občinske učilnice pod svojo rokó, kar se tiče odgojíla in kar drugačnih, debeléjših priprav, o katerih vse ukrepa on sám ter se potem občínskím oblastníkom ogláša za potrebne troške.

Posebno učilniške različne razhodke vsacega léta je dévati v občínski proračún, ako nij v to rabo dovolj učilniških zalóg in ustanovín; zató naj vselej novembra méseca krájevni učilniški svét županu izročí svojega proračúna prepís, kateri kaže, kólikšni se zdé troški prihodnjega léta. (*Obr. št. 34.*)

Poleg učilnic naj občína tudi gléda napraviti učilnišk ter detínj vrt in svoj dóm otróčičem. Vsak uméje sam ob sebi, kólika je tacih zavôdov korist na kmétih, izlásti po léti, kadar vsa odrasla družína déla po njívah in po drugód razkropljéna.

Uradóvi domačih sodnikov. (§. 28., št. 12. v obč. zak.)

Te naprave so močán steber samozakonju ter velíka dobrota kmetom, kateri imajo daleč k sodíšču. Take uradóve je občínam dovolil postavljati zakon z 21. septembra 1869. l. (v poslov. drž. zak. 407.).

Dano je občínskím odborom na izvoljo, da denó vsako občíno pod svoj poseben urád ali po več občín vkupej pod jeden urád tacih sodníkov, katere občínski odbori izberó izmej domačih, prostih móž.

Ako občína ukreéne to narédbo, naj svoj ukrep na znánje dá okrajnemu sodíšču, deželnemu odboru in okrajnemu glavarstvu, ker to glavarstvo ima oblast, potrjevati ali odmétati izbrane domače sodníke.

Pred uradóvi domačih sodníkov se déljajo nagódbé o različnih stvaréh, ki morejo obsézati do po 300 glđ. novčne vrédnosti, in vpisovati jih je v posebno, temu délu odménjeno knjigo, ker take nagódbé imajo tudi zvršílno moč v sebi.

V tem pôsli se je držati zakona z 11. majnika 1873. l. (v dež. zak. 80.). Na vsako teh nagódeb je pritisniti kolek, kakeršnega je tréba po zakoni. Zabránjene so nagódbé o vseh tacih stvaréh, katerim zakon gládsko prepoveduje vsako nagódbó sploh (§§. 1380., 1382—1384. v občém državljánském zakoníki).

Dražbe. (§. 28., št. 13. v obč. zak.)

Po zakoni župan more občé dražbe dovoljavati, na njih tudi sam prodajati premičnino ter v zákup dajati nepremičnino, a tega níkóli ne mej ostalínsko razpravo, níti ne, ako se stvar suče okolo káke otročje imovíne (s 16. februvarja

1870. l., št. 18599.). Katero blagó se šteje mej premično, to ustanavlja obči državljánski zakonik (§§. 293. do 298.).

Drážbo je dati poprej takó na znanje, kakor je navada v tistem kraji, ter napovedati dan in uro. Predno se drážba začne, naj se ljudém razlóči, kdáj in kakó bode tréba plačevati itd. Sploh je délati vse po drážbenem zakoni s 15. julija 1786. léta (v zbirki pravosódnjih zakonov št. 565.).

Dogóvori mej kupcí na dražbah niso prepovedani, a vender zató ne more tožiti nihče nikogar. Zabránjeno je z drážbo prodajati tatínske ključe, svéte močí (ostánke od svetníkov), nesramne in prepovedane knjige ali podobe, tabák, avstrijánske obligacije in tudi vse táko blagó, kateremu je trgovínstvo odvzéto. Od tega, kar se izkúpi, treba je po 1 odstotek dati v ubožno blagájnico. Na zapísnik se pritisne tólikšen kolek, kólikeršen gré od novcev, kar se jih je iztržilo na dražbi. in to po 4. opómnji, III. stólbi 65tega cenovniškega čléna, kakor piše zakon s 13. grudna 1862. l. (v poslov. drž. zak. 179., 271.); vender kolek ne bodi nikóli izpod 50 kr. vrédnosti.

Po 25 do po 100 gld. glóbe zadéne vsacega, kdor bi dražbo napravil sam ob sebi.

Kakó se déljajo zapísniki o dražbah, kaže *obr. št. 35.*, a kakó zakúpni zapísniki, *obr. št. 36.*

II. Izročéno podróčje.

(§. 29. v obč. zak.)

Izročéno podróčje se imenuje tista dolžnóst, katera občino véže, da, kadar je tréba, pomaga opravljati občega vladárstva pôsle. Táko dolžnóst jim nadévajo obči in še

posebni zakoni. Trudovito bi bilo in tudi nepotrebno, naštetovati vse óne šlučaje, ob katerih bi se to utegnilo pripetiti, zato, ker vrhu tega občinam take stvari tudi naróčajjo oblastva ob vsakej priliki posebe. Zatôrej hočemo zdaj v mísel vzeti le samó tisto, kar je najnavádnejšega izmej té občinske délavnosti.

1. Občine imajo pravico kaznjevati.

Občinski zakon je občinam dál oblást kaznjevati v policijskih stvaréh. Kadar kóli se kaj zgodí, kar je zaslužilo kazen, vselej treba rés kaznjevati, a náglo, brez nobenega samovóljstva ter na tésno po zakonih.

Pod občinsko káznijo so prestópki policijskih povêlij občinskih (§. 35. v obč. zak.), vrhu tega prestopki stávbinskega in pôselskega ter ónega zakona, ki ustanávlja pôlsko obrambo. Občina tudi pokorí krčmárje, kadar čez uro tóčijo; in takó vsacega, kdor ali na kacem občem zborišči prekrši nadzórski réd (z 20. aprila 1854. l., v dež. zak. 509.; z 21. marcija 1865. l., št. 2272.; U. N. 207. ex 1871.), ali se zadéne ob kákšno prepóved, kar jih župan razglási, da bi réd bil po občini (§. 59. v obč. zak.).

Nedolétna mladína se ustrahuje domá; a vender tudi občina pokorí otroke od 11. do 14. léta njih dôbe, ako jih domá nihče ne drží v stráhi.

Pred vsacim kaznjevanjem je tréba do čistega ovédeti, ali se je storilo rés ali ne takšno dejánje, s katerim se je prekršil zakon, ter potem je iskati prestópnikov in različnih dokazil.

H k á z e n s k e j r a z p r a v i se pozovó zatóženci, svedôki (priče) in veščáki. Kdor izmej teh ne bi prišel k sodišču,

tega je drugič povabiti in popretiti mu ob enem, da bode prignán, ako sám ne pride. Občina poprôsi a potem okrajno oblastvo ukaže, da se tak človek prižene pred sodbo.

Občina more tudi storiti zaóčno razsódbo, katera se obsojencu vročí za prejemni list.

Razpravlja naj se po kázenskih razpredélnicah v pričo župana in dveh občinskih svétnikov (1858. l., v dež. zak. 382.). (*Obr. št. 37.*)

Kar povedó izprašane priče, to je ob kratkem a vender vse razlóčno in izréčno zabeléziti v razpredélnico, iz katere tudi stranke, če hoté, prepise dobodo ob svojih troških. Rzsodba naj se ukriéne takšna, kakeršna so dokazila, kar se jih je moglo zvédeti. Mej dokazila je štéti: zatóženčevo izpóved pred sodníkom, besede različnih prič in veščákov, tudi razne listíne, če so, in več združenihi tacih slučajeiv, ki súmnjo povikšújejo.

Po navadi je treba dvéjeh prič, ali dovolj je tudi samó jedna, če vrhu tega na zatoženca sumnja letí od več stranií ob enem. Vsa véra gre poljáku in občinskega redú služabniku, ako pričata na svojo priségo.

Kázen se véstno prisójaj, ali zopet ne pretrdo, kadar jo namreč zakon le splóskoma ustanávlja tému ali ónemu prestópku; a na téšno se je držati kázni tedáj, če v zakoni izréčna beseda ukazuje, kakšna bodi.

Kadar se odmérja kazen, treba pómneti vseh obtežíl, mej katera se šteje tudi razmérje, v kakeršnem sta si mej sobój krívec in okvárjenec; obtežila so tudi to: če je kdó prepovédano dejánje délal neprestáno ali ga načínil drugič ali tretjič; če se je kdo tacega dejánja domíslil prvi; če je z njim stóril javno sóblazen ali velíko kváro; če se je

zdrúžilo več prestópkov ob enem. A imeti je na úmi tudi vsako olajšilo, kakeršna so: prestópnikova mladóst, slabóúmnost, poprejšnje pošteno ime, prestópnikova razdraženost, srd ali strást.

Storjêno razsodbo je takój dati na znánje tožníku in tožencu, ter nánjo zapisati nauk, kakó in doklé se je môči pritožiti.

Pritožbo je v 24 urah napovédati a v 3 dnéh vložiti zdélano, da potlej zupan vsa písma te pravde izročí okrajnemu oblástvu.

Obsójenca zadenó tudi vsi troški: pričam za pót, za hráno v svojem zapôri itd. Pričam se plačuje pót samó tedáj, kadar so tolikáj ubôžne, da živé ob tem, kar zaslužijo na dán ali na téden, in tudi, če je 4 ure hodá bilo do sodišča.

Ako je razsódba v moč stopíla zató, ker nij, predno je minola prava dôba, nič bilo pritožbe nánjo, ali ker je takój izréno povedal sam obsójenec, da se ne misli pritoževati, ali morebiti zató, ker je razsodbo potrdíla tudi víšja sódnja oblást, potem jo je tréba zvršiti. Obsójenca je pozvati, da nastópi kázen; a če ga nij, to naj občina oznani okrajnemu oblástvu, katero ga potlej žandárjem ukaže prignati.

Kadar bi se glôba ne plačála, kakor velí razsódba, tedáj je obsójenega človéka môči zarúbiti, ceniti mu blagó, ter če je tréba, premekniti kam drugam in razprodati na dražbi. Pravíco to zvršiti ima župan sám po § 84. v obč. zak.

Če je 3 mésece úže prešlo od ónega dné, katerega je dejánje bilo storjêno, do tega dné, katerega se okrivljenec pozóve na sódbo, ter ako tá človék zdaj úže néma v rókah nič dobička od dejánja, prepovédanega s káznijo, tedáj kazen

zastarí, in sodíšče pòtlej ne more kaznjevati okrivljenca, ker je prepozno.

Okrajno glavárstvo po §. 12. cesarskega ukaza z 20. aprila 1854. l. (v dež. zak. 346.) pokorí vsacega, kdor z osòrno besedo ali kakó drugače urázi (razžáli) župana, kadar opravlja župánsko službo.

2. Občinska opravíla, kar se tíče vojáštva.

Razlíčna so opravíla županova, ki mu jih nakláda vòjinski zakon in drugi ukazi té vrste. Županu je té zakone tréba posebno znati, ker so táki, da nikóli ne more biti prepazljiv, nikóli prenatánčen, kadar ima délo z njimi.

Občina je dolžna, vsako léto v poseben imeník spisati vse mladéniče, kateri so dorastli vojáških lét. Zatorej župan úže novembra meseca poprosi tistih opravníkov, ki drže knjige-mátice, da mu iz njih izpišejo, katerega léta in dné se je poróдил vsak posebe izmej ónih mládeničev, kar jih prihodnje léto stópi v vojáško dôbo, a po občini je treba dati na znánje (*obr. št. 38.*), naj se tí ljudjé od začétka do konca meseca grudna zglášajo v občinsko pisárnico, ako nehté biti kaznjeváni.

Kar se ob tem zgláševánji zvé od vsacega mladca, to občina déne v imeník, kakeršnega smo imenováli popréj (*obr. št. 39.*); a tréba je domače ljudi vpisati posebe, vnénje posebe. V tem imeníki bodi ták razpregléd, da je vse razlóčno: kóliko mladéničev je namreč odmrlo; kóliko se jih preselilo kam drugàm; kóliko jih je úže zdaj na vójsko vzétih; kakšnega pòsla se je naučil vsak izmej njih; kóliko jih zna čitati, písati ali gósti, in kje zdaj prebiva kateri. Tudi je dostaviti, če se kdo morebiti nij hôtel zglasiti. Kadar

se napovedúje táko zглаševánje, tedáj je ob enem oznaniti, da tisti, ki se mislijo prositi od vojáščine, vsa pospešila svojih prôšenj do konca grudna meseca izročé županu, kateri v začétki januarja okrajnemu oblastvu od sebe dá vse imeníke in tudi tá pospešila.

Zdaj po kranjskej zemlji te imeníke občinam zdeluje okrajno oblastvo, a pôtlej občine vánje, ako je tréba, samó še kaj dostavljajo ter zbírajó prošnje tistih, ki se želé iznebiti vojáščine.

Prosimi si čásne osvobodítve zakon dovoljuje samó jedíncem tacih očetov ali dédov, kateri se ne morejo samí hraniti, in jedíncem tacih máter ali bábie, katere so vdóve, tudi jedínim doraslim bratom tácih otročičev, ki so brez očéta in brez matere, a to zópet samó tedáj, kadar bi tí ljudjé rés nikakor ne prebíli brez njega na dômu.

Bratje, kateri úže slúžijo mej redóvno vojskó, ali kateri še nijso navršili 18. léta, ali kateri si ne morejo pridobívati kruha. — vsi tí, kadar si njih brat prosi osvobodítve od vojáščine, tóliko veljajo, kakor da bi jih ne bilo na svéti. A treba je to vse na drobno dokazati, in zató naj držítelj knjíg-mátic dá od sebe spisano dopóved, kóliko zaróda in kakšnega ima tista obítelj (*obr. št. 40.*); to naj podpričata še dva táka očeta, ki imata tudi síne vojaških lét, pa si jih ne prosita, da bi jima kateri ostal domá (*obr. št. 41.*), in vrhù naj vse to potrdi tudi sam župan.

Ako vzemó na vójsko mladéníča, kateri se pripravlja, da bode duhovnik ali učítelj, ali kateri je po kacega človeka smrti naslédoval domovánje, tacega vender pozneje spét oprosté od dejánjske slúžbe, če je tega poprosil, predno je bil potrjen. Pospešila tacim prošnjam so učílniške svedôčbe,

prisódna pisma in občinska izpričevála, govoréča, da rés more to zemljíšče rediti petero ljudíj, a nad štirikrat tóliko da jih zópet ne more, ter da ga obdelúje tist človek sám, kateri se zdaj prosi od vojáščine. (*Obr. št. 42.*)

Mej vojáškim žrébanjem in mej nabôrom treba da je pričujóč tudi župan, ki vender samó daje vojaškim oblastvom odgóvor, česar ga vprašajo, in vrhu tega o mladéničih, katere so tedaj potrdili na vójsko; ali kateri se pogánjajo za svojo osvobodítev, podpričúje, da so rés pravi tisti ljudjé, kakeršna so njih iména.

K prôsnji, katera išče, da bi se od vojáščine spústil úže potrjen človek, naj se priložé take svedôčbe, kakeršne se prilágajo, kadar prôsi kdó osvobodítve od vojaščine; samó še tega je vrhú tréba, da resnico te prôsnje potrdita dva očéta, ki imata sinóve úže na vojski.

Takisto se déla tudi vsako léto, — po sedaj bode to vselej novembra meseca, — kadar se popregledujejo osvobodítve ónih mladéničev, kar jih je úže stopilo iz nabornih lét. Taki se zdaj štéjejo v razpregléd nadoméštnih prihranjencev in deželnih brámbovcev. Ako se je v njih domáčeji rodovíni zadnje čase kaj takó izpreménilo, da zakon tem staréjšim vojakom dálje ne more dajati osvobodítve, naj se uvrsté ali mej nadoméštne prihránjence ali mej deželne brámbovce.

Izmej poglavítnih dolžností županovih je, po novem vójskem zakoni na razpreglédi iméti odpústnike in prihránjence, kar jih prébiva po občini ali kar jih ima v njej domovínstvo.

Odpústniki so tisti, katere bi dolžnost rés vezala, tri léta opravljati službo na vojski, a kateri vender, bodi si za

tó ali za tó, kjé drugjé živé, in to ali vsa ta tri léta ali samó nekaj časa. Měj-nje je štéti jednolétne radovóljniké, oproščénce od trilétne vojáške službe dejánjské, in take, kateri so časno na odpústi, ker jih je domá tréba.

Prihránjenci so óni, katerih je uže minola dolžnóst vojáške trilétne službe.

Vse te vojáške možé naj župan ima na razpregléd popisane (*obr. št. 43.*). Dolžnost véže vsacega odpústnika ali prihranjenca, kadar pride z vojské ali se povrača zópet na vójsko, in sploh vselej, kadar se iz prejšnjega stanovíšča kam premíka, zglasiti se k županu, kateri take zglasbe vpisuje v zglasílno knjigo (*obr. št. 44.*) in jih zabeléza tudi na vojáški list vsacemú vojáku posebe, kolikor se jih zglási k njemu.

Vselej ob meseci treba da župan prepíše vse zglasbe, kar mu jih je prišlo poprejšnji mesec, ter da ta prepis okrajnemu oblastvu pošlje v izkazílo o različnih izpremébah. O tej príliki naj ovádi vsacega, kdor nij storil te svoje dolžnosti, da-si prebiva v njega občini ter je še zdaj prištévan k vojakom (1871. l., v dež. zak. 53.; 1872. l., v dež. zak. 32., 17., 142.; 1873. l., v dež. zak. 128., 134., 127.; 1874. l., v dež. zak. 71.).

Odpústnike, prihránjence in deželne brámbovce po navadi vsako drugo léto kličejo k vojáškim vájam, in župan jim izročá pozovnice. Samó ob sebi se uméje, da se je vojaku treba tudi o tej príliki zglašati k županu, in to, kadar odhaja z dómu in kadar se je zopet vrnil domóv. Oprostílo od vojáških váj dobívajo samó bolníki in taki ljudjé, ki so se za trdno preselíli v kakšno vnénjo deželo, takó tudi tisti, kateri vedno dokazujejo s potrebnimi svedôcbami,

da jim branijo posebne zadéve. kakeršne so vrédne rés premísleka. Prôšnje o tej stvári imajo kolek na sebi ter se z doloženim vojáškim listom vlagajo najpoznéje 14 dníj pred vojáških váj začétkom. A na izbèr se daje vsacemu, kdor ima do svojega vojáškega krdéla nad 20 milj hodá, vojaške váje opravljati pri kacem družem, bliže stojécem krdéli (1872. l., v dež. zak. 32.; 1874. l., v dež. zak. 19.).

Vsako léto se vojáci (oktobra méseca) v priglédni shòd zbirajo tam, kjer stolúje njih sódnji okraj.

Tí shòdi se rés ponávljajo vsako léto báš tistega dne v méseci, a vender jih naj župan vselej obče dá na znánjé, s tem še posebno opomináje odpústnike in prihránjence. Tjà naj pride župan sám ter s sobój naj prinese zaznamenila o prihránjencih in odpústnikih, da more dajati odgóvor, zakaj se morebiti ón ali tá voják nij zglásil, ter da si ondúkaj še kaj dopíše v svojo zglasílno knjígo. Od priglédnega shòda se je móči tudi oprostiti, in to s prošnjo, o pravem časi vložèno. Vojakom je na izvolji, iti na shod kacega bližjega kraja. Kdor se ne more izgovoriti, zakaj ga nij bilo, tacega véže dolžnóst, na poznéjšem priglédi pokazati se tam, kjer stolúje dopolnítvenega okoliša poveljstvo (1872. l., v dež. zak. 32.).

Vojáke nastanjeváti je délo izročenege občinskega področja. Ta stvar je v skrb dana okrajnemu oblastvu, katero si po dáljnejših krajih more postavljati pohòdne in priprézne pooblašcénce, ki potem v okrajnega oblastva imeni ta pôsel opravljajo po svojej okolíni. Pritožbe na različne naredbe in rabsodbe, kadar mérijo na vojáško nastanítev, némajó v sebi te moči, da bi se kaj odlóžilo spričo njih.

Nastanitev trpi ali dálje časa ali samó dotlej, dokler se vojska na pohódi premíče skozi kakšen kraj. Če trpi dalje časa, tedaj stanarína za prostôre, ki so v njih prebivati částniki, teče po stanarínskíh razrédih; v katere so občine razvrščéne takó, po kólikor stanaríne se je tu ali tam zadnjih pet lét povprék dajalo od najétega stanovánja. Vsaka druga vojáška stanarína se odmérja po trdnem cenovníki. Gospodár je dolžen poleg tega dajati svečávo in kurjávo, ter ne more braniti, da se kuha pri njegovem ognji in da vojáki jedé iz njegove posóde. Kdor tega ne more storiti, tacemu se utrga nekoliko stanaríne.

Oproščéna od vojáške nastanitve so taka poslópja, katera so odménjena, da v njih prebiva cesar, ali kjer so njega poslaníki, ali kóder se nahájajo držávne pisárnice, bólnice in učílnice. Duhóvníkom, poštnim, telegráfim in železnocestnim urádnikom se nikoli ne odvzame tista staníca, v katerej samí prebivajo, niti ne prostôri, koder je njih obítelj. Tudi je pravíca vsacemu gospodárju, izgovoriti sebi posebno sobo, ako nij dóm ták, da ima vsem svôjim ljudém eno sámó staníco, kakor je našim kmetom sploh navada.

Dolžna je vsaka občina ovédati z navôdom ter v poseben popisek vse prostôre, vojákom v nastanitev pripravne, zapisávati in védno iméti na razpreglédi (*obr. št. 45.*), po kóliko more vsaka hiža na stán vzeti vojákov, po kóliko částnikov in po kóliko kónj ob navadnih prílikah, a po kóliko za véčjo silo. Po tacem popiski se potlej vojáki razdévajo na stán.

Kadar so vojáki na stán-úže razpotákneni, potem naj županski urad storí zapísnik o tej stvári. (*Obr. št. 46.*)

(Poglédi v zakon vojáške nastanitve [s 1851. l. v dež. zak. 728.; 1852. l. v dež. zak. 96., 274., 746.]. Zakon učí tudi odmérjati stanaríno [1852. l. v dež. zak. 294.; 1858. l. v dež. zak. 7., 15., 46., 54., 62.]

Na tem mésti bode tréba govoriti o pripraví, za katero besédo imajo Slovéní raznih krajev tudi še dvé drugi, obé lépi in blagoglásni, namreč prevòj in izpréma. Mí tukaj rabímo vse tri, kakor se nam ponúdi katera.

Vòjski za pripravógo občíne skrbé pod nadzòrom okrajnega oblastva ali pod vodstvom pohòdnih postáj pooblašcéncév. Kdor kóli ima vòzno ali tovòrno živíno, vsacega véže dolžnósti, vajakom dati prevòj, kadar se mu velí. Časi je treba véč pripravé ali tovòrne živíne, časi menj; zaradi tega je vsak svoj kraj sploh razdeljen na véliki in máli prevodni okolíš. Po kranjskej zemlji vojáki v svojo rábo jemljó tudi vozóve-sámce (1871. l. v dež. zak. 250.).

Okrajno oblastvo ali pohòdne postáje pooblašcéneec izprémo razrezuje na vsako občíno posébe, a župan jo vsak po svojej občíni zopet ukazuje občánu vsacemu posébe (z 29. januarja 1851. léta).

Kadar voják išče prevòja, naj s pismom, katero ima ali od kacega vojáškega ali od okrajnega oblastva, izpriča najprvo, da mu je izpréma res odkazana. Potem s prevòdnim povéljem pripravógo dobode ali od izprémskega zákúpnika, a kadar tacega níj, tedáj ali od sáme občíne ali kar takój od tistih, ki imajo vozóve in kónje (1849. l. v drž. zak. 124., 225.). Kadar voják izprémo plačuje, tedáj se mu zópet vrne prevòdno povélje, a plačilo prejme župan, kateri ga potlej izročí dalje, kamor je prav. Župan si naj velí spisati potrdílo, da je pripravóga bila rés dana (1859. l. v dež. zak. 57.).

Izprémnik nihče ne more siliti, da bi dál kolêselj ter vânj vpréženo živíno gôníl v „dirjánje,“ ali da bi na dva kônja natovôril nad 10 centov (560 kilogramov), ali vôzil čez prvo postájo še dálje. Ako je treba, da izprémnik čaka nad 6 ur, tedâj mu prístoji čakarína, ki jo plača tist, kdor je kriv zamude.

Prostí od prevôja so županje (1814. l. v zb. prov. zak. 117.) in tudi póštarji, kar se tiče kónj, kólikor jih potrebujejo, da z njimi vozijo pošto (1849. l. v zb. prov. zak. 740.). Vojáštvo gospodarju plača vsacega kônja, kateri pogíne mej izprémljanjem (1820. l. v zb. prov. zak. 105.). Prevôdni vozóvi so prostí od mitaríne (1822. l. v zb. prov. zak. 450.).

Izpréma se po svojem posebnem cenovníki daje částnikom, kateri z nezapečátenim ukazom hodijo po deželi, črtat vojaških zemljevídov (1873. l. v dež. zak. 53.).

Pripréga se v zâkup ne oddaje takó, da bi kupci na dražbi zánjo od občíne zahtévali kdor ménj ta ménj plačila, nego dobode jo tist, kateri največ prevôdnh vozóv ponuja v rábo (1859. l. v dež. zak. 57.).

Župan je dolžen storiti zapísnik o vsakej priprégi, katero dá vojakom.

Kadar se vojska sklicúje v oróžje, tedâj župana zadéne premnogo tehtovítih opravíl, za katera se potlej odgovarja samó on; zatôrej mu nihče ne more prežívo preporečati, da bodi zeló tenák in razbôren, a da o tacih prílikah vender vsako stvar déljaj spešná.

Najprvo je treba, da vse vojáke naglo poklíče v oróžje.

Zató naj župan uradno razglasílo, katero je dobil o tem sklicevánji, po vseh selíščih máhoma dá takó na znanje,

kakor se mu zdí najpriprávnije, ter vsacemu vojáku najpozovnico vročí za prejémni list, katerega mu voják podpiše.

Ob zglaševánji, ki ga bódi v 24 urah konec, župan vsacemu zastonj dá železnocéstno vozovnico, ter mu reče, kam je dolžen iti in obklé ter na katerej postaji želézne céste ga počáka vojaški vlák. Vsi mudljívci se izročé okrajnemu oblastvu. Četrty dán potem, od kár je bilo na znanje дано razglasílo vojáškega sklica, treba da okrajnemu oblastvu podá imena vseh ónih, katerih nij bilo k njemu, in da tudi pové, zakáj ne.

Kadar se v oróžje déva samó nekóliko vojske, tedáj se vojaci sklicávajo s pozóvnimi listki, katere jim vročuje župan.

Ob vsacem sklici v oróžje navadno tudi nabírajó kônje vojákom.

Zakon v pripravó tega déla velí vse kônje popisovati vsako léto in jih razvrščati po njih svojstvih (1873. l. v drž. zak. 309., 313., 566., 585.). Župan vsako léto septembra méseca daje na znanje, da vsi gospodarji svoje konje zglásijo njemu do tega ali tega časa. On po tacih zgasílih in tudi po svojih ovédbah zvrší konjski popis (*obr. št. 47.*) v dvójnem izvódi, ter ga položí okrajnemu oblastvu v róko. Potem oktobra méseca kônje po svojstvih razvrstí poseben návod. pred katerega je vsacemu dolžnóst postaviti svoje konje; ako tega ne storí, zadéne ga kazen (1857. l. v drž. zak., št. 198.). Žrebét izpod dveh lét in tacih kónj, kateri očito nijso dobri, nij treba skazovati: Konjski popis ima pôtlej župan tudi mej létom na razpreglédi, ter vánj zaznamenáva, kar bi se kakó káj preménilo mej kónji, ker vse to so mu gospodarji dolžni zglášati o vsacem slúčaji posébe.

Ob kônjskem nabôri je te popise treba izročiti navodu in pri sebi imeti svedôčbe o taci h kônjih, kateri so prosti od skazovanja, in o taci h, kar je očito nedobri h, ter napôsled svedôčbe o vseh drugi h zaprêkah (1875. l. v poslov. dr̃ž. zak., št. 284.). Tudi kônjski nâbor naj se pripravno razglâsi. Vsake občine kônji se skazujejo posebe, in to takó, da pridejo na vrsto najprvo tisti, kar je zapisani h mej dobre, za njimi izvrženci ter na konci vsi drugi.

3. Dávčna in novčna opravíla.

Davki na prvo róko.

V dolžnosti izročênega podrôčja se všteva tudi občinska pomôč, kadar se pripisujejo davki. Občinan ta pôsel nekóliko nadévajo uže sami zakoni a nekóliko ga o vsakej príliki posebe ukazujejo oblastva.

Kar se tiče davkov na prvo róko, to je občina dolžna pomagati posebno tedaj, kadar na vrsto pridejo te stvari:

Zemljarina.

Zdaj se zemljaríni postavlja nov réd, in občine se k temu délu privzémajo samó tóliko, da v ceníteljski návod pošiljajo vsaka po dvá svoja možá, ter kadar tega navôda izbranci pišejo zêmlji céno, da je mej njimi tudi ali sam župan ali namesto njega druga dvá, v občini izvôljena (§. 34. v zakoni s 24. májnika 1869. léta v poslov. dr̃ž. zak., št. 197, in v §. 8. začétnega uvôda).

Če je kâka ujíma, tedaj se k cenítvi pokličejo: župan ter dvá odbornika iz domáče a dvá iz sosédnje občine, in vrhù še dvá cenítelja, katerih nij pritísnila ta nesreča,

takó tudi vsi gospodarji, kar jih je zadétih. Kadar kaj pogorí, naj v 8 dnéh, a če je prišla kaka drugačna ujíma, tedàj v 14 dnéh politícnemu oblastvu kváro zglási tist gospodar, kogar je prijéla nezgóda, a kadar je taciH gospodarjev več, tedàj zglasita samó dvá, izmej vseh drugih izbrana (1843. l. v zb. prov. zak. 305.; 1844. l. v zb. prov. zak. 150.; 1845. l. v zb. prov. zak. 48.).

Porazrédna domarína.

Na 12 razredov so po svojih prebivátnih prostorih ter nadstrópjih razvrščéna vsa poslópja, katera so zdélana ljudém v stanovišča, ter po teh razrédih je od njih plačevati ali po več ali po menj domaríne (davka od domú ali hiže).

Nadstrópje se imenuje samó tist dél hiže, kar ga je od tál in ki ima v sebi stanovišča, kakeršna so pri tléh tudi. Stréhe nihče ne šteje v nadstrópje.

Kadar se hiže razvrščajo po razrédih, tedàj se dévajo v štétev le sôbe in staníce, po katerih ali rés kdó prebiva, ali katere so vsáj odménjene v táko rabo, pa naj si prebívánje hode takšno ali drugačno ter ljudjé naj si v stanovišči bódo ali védno ali samó ob nekaterih časih v létí. Vender se v tá razred ne jemljó: kúhinje, kletí, hlévi, pôdi, niti ne prostôri pod strého, razven staníc, kar jih je ondú kaj, itd. (1821. l. v zb. prov. zak. 293., 305., 395.; 1831. l. v zb. prov. zak. 305.).

V odméro porazrédne domaríne je občínskím opravníkom treba često hoditi na ogléde, kadar kóli se namreč ali stavi káko novo poslópje ali se kaj prizidúje ali prede-
lúje; kajti vse to se tíče domaríne. O vsakej prilíki te vrste

naj po obrazcih užé natisnenih zdélajo zapisnik ter ga izročé politíchnemu oblastvu.

Kadar se kaj predelúje, prizidúje ali na novo postavlja, tréba to stvar vselej prve 4 tédne oznániti okrajnemu oblastvu. Ako li o takej príliki župan skliče ôgled, naj privzáme vánj dva občinska odbórnika in tudi gospodarja, kateri stavi poslópje.

Časno osvobodítev od vsake zgradaríne ter ob enem od vseh državnih naklád, kólikor bi vsega vkup šlo od novega zidováňja, od prizidováňja in predelováňja, zakon s 3. marcija 1868. léta (v poslov. drž. zak. 39.) raztéza tudi na vsako zdelováňje po kmetih. Da se ta osvobodítev rés dobóde, treba prošnjo vložití v 6 tednih potem, od kár se je poslópje začélo rabiti ali od kár je v táko rabo pripravno. Poznéjše prošnje pomagajo samó pri tistih zgradah, katere so se zidati jéle po začétki 1874. léta, in to zópet samó tedáj, ako se dáde še trdno dokazati vse dogódbé in razmére, kar jih je tréba v rásódbó (1876. l. v drž. zak. 61., 78.).

K prošnji časne osvobodítve od davkov je priložití županskega uradú poverílnico, ki pripoveduje, kdaj se je začélo zidati, k temu tudi vsega poslópja krajepisen očrt, v katerem je očíto zaznamenáno, kar se je morebiti novega prizidálo, in dodati še dopustílo, ki dovoljuje, da se nova zgrada more začéti rabiti.

Domóvna najmarína.

Ta najmarína je dávek, katerega je plačevati od nájma ali najéma (fíta), kar ga domačín dobíva od gostáček, ki prebívajo v njegovem dôm u. Najmarína domóvna je po méstih bila postavljena z ukazom s 26. májnika

1821 l., (v zb. prov. zak. 337., 317.; 1824. l. v zb. prov. zak. 262.). Patent z 10. oktobra 1849. l. (v drž. zak. 738.) jo je raztégnil tudi na poslópjá, katera ljudjé zunaj mést jemljó v nájem.

Po tacih selíščih, koder je vsáj polovíca poslópij v najémi, treba najmaríno plačevati od vsacega poslópja, a po drugód samó od ónih poslópij, kar jih je rés v nájmi.

Dolžnostíi županove o tej stvári so táke:

- a) Župan oznanja ròk, v katerem treba, da gospodarji storé izpóved, po kóliko dobívajo nájma.
- b) Gospodárji, kateri porazrédno domaríno plačujejo po osmem ali še po višjem razrédi, naj to izpóved spišejo na golíco, ki ima na sebi razpredélke natísnene, a druži gospodarji se morejo tudi kar ustno izpovédati. Župan te ustne izpóvedí zeló na tanko zabeléžaj v pripravljén razpredélni zapísnik, kakeršnega dobíva v natísnenih golícah.
- c) Župana rés ne more siliti nihče, da bi sledíl, če so se gospodarji svoje najmaríne izpovédali po resnici ali ne; vender jih je dolžen opomínati, ako neresnično povedó kaj tacega, kar je uže njemu znano, ter nagovárjati, da vse okljúke popravijo do čistega; a če se branijo, zaznamenáti mu je v zapísnikovo opómngo, zakaj tega ne hté storiti.
- d) V razpredélni zapísnik o vseh ustnih izpóvedih naj se denó tudi písmene izpóvedí, katerim se dodá hižno števílo in ime gospodarjevo.
- e) Če v odlóčenem róku ne pridejo izpóvedí o najmaríni vseh poslópij, to naj župan njih gospodarje pokliče préd-se ter jim reče, da se izpovedó. Ako jih nij

prédenj, ali ako ne hté pristati na tó, česar jih je vprašanje, tedaj župan završí zapisnik ter v opómnji ovádi óna poslópja ali tiste njih déle, ki bi jih po njega razumi tudi bilo treba dejati v izpóved o najmaríni.

- f) Ta razpredélni zapisnik potem župan podpiše sam s svojo rokó, izréno dostavljáje, da so v njem izpóvedí o vseh poslópjih, od katerih kóli je plačevati najmaríno.
- g) Uradniku, odbranemu v presodbo teh izpóvedij, naj župan vsa potrebna razbistríla dá po svojem znánji ter po čístej vésti, pomagáje mu véрно in pošteno.

Razpredélné zapisnike o najmaríni je natisniti vsacemu selíšču in vsakej davčnej občíni posebe.

Vsako poslópje, odménjeno ljudém v stanovíšče, dobode števílo, zaporédoma tekóče, ter vsi prostori, kar jih je v jednom prebivatnem poslópji, naj bodo po raznih stanišcích naštéti takó, kakor se ali vkupej dájó v nájem ali jih vkupej sam gospodar ima v svojo potrebo. Staniščem, od katerih se rés ne dobíva nič najéma, naj se ta najem dožene po primérjanji (1821. l. v zb. prov. zak. 337., 317.; 1824. l. v zb. prov. zak. 262.; 1850. l. v drž. zak. 1537.).

Dobitkovína.

Po ukazi s 25. marcija 1851. l. (v dež. zak. 775.) so okrajna glavarstva postavljena v I. sódnjo oblást, kar se tíče dobitkovíne. V podróčje jim je dano:

- a) Dobitkovíno ljudém odmérjati po nasvétih od občín.
b) Izbrisavati odmérjeno dobitkovíno.

Da se more komu pripisati rés tólikšen davek, kólikeršen se priléga njegovega obrta razmeram, zategadélj je malo ne vselej treba vprašati župana, da pové sploh, kakšen je tist kraj, kjer si je kdó obrt ustanóvil, in po kóliko, kdaj ter kakó ondód prohaja ljudstva, takó tudi, kák in kólik je ta obrt. Župan je dolžen ovádití vsacega, kdor obrtúje, ne plačujóč dobitkovíne.

Če kdó slobó dá tacemu obrtu, od katerega se plačuje davek, naj vselej potrdi tudi župan, da je tega obrta res konec (1816. l. v zb. prov. zak. 61., 89.; 1822. l. v zb. prov. zak. 396.; 1832. l. v zb. prov. zak. 41.; 1838. l. v zb. prov. zak. 335.).

Dohodarína.

Občine tukaj navadno pomagajo samó s tem, da plačnikom tega davka razdávajo golíce, na katere se potlej spisujejo izpóvedi o dohodaríni, ter da té liste pozneje, kadar so popisani, spet pobírajó in izróčajó okrajnemu oblastvu.

Take izpóvedi presójata dva pravična, véšča možá, katera v to délo oznani župan, ako davčeni urad sam ne vé nobenega tacega človeka.

O te vrste davkih občinskim opravníkom po gosto pride káko vprašánje, h kateremu je po §. 27. dohodarínskega patenta odgovoriti dolžen tudi vsak drug človek ustno ali písmeno, kakor mu namreč ukaže oblastvo.

Napósled nij pozabiti, da malo ne vsa povelja od uradnikov finančne uprave ljudém v róko hodijo po občinskih služábnikih, ter da je zeló pazljívemú biti, kdor táko stvar komu vróča, da se ne bi zamúdili rokóvi, ki

jih je postavil zakon z 19. marcija 1876. l. (v drž. zak., št. 28.) vsacemu, kdor se misli k višjej pravici pritoževati na take ukaze in rzsodbe. (V dohodarínskem patenti s 1849. l. v drž. zak. 813., 651.; s 1850. l. v drž. zak. 117.; v dež. zak. 142., 154.).

Davki na drugo róko.

Kadar se pobírajó davki na drugo róko ali se kaznjuje kák prekršek državnih pripádkov, tačas je tudi župan uradnim ljudém dolžen pomagati vselej, kadar kóli mu zakon ukazuje to pomóč.

Župani podpóro dajó ob teh slučajih: ako se preiskuje katera hiža, in ako se ovéda, če je rés, da je bila ter doklé je bila kaka stvar ustávila ali prekínila délo v pivovárni, žganjáрни ali cukrárni itd., kadar spríčo tega motéža namreč gospodarji želé, da bi se jim odpisalo kaj davka. Župan je dolžen tudi pomagati ob vsacem uradnem pôsli, kateri kaže, da se bode na sléd prišlo prevári o državnih pripádkih, ali kjer se je bati, da se urádnim služábnikom ne bi kdo stávil po róbi; takó tudi: kadar se popisuje ta ali ón dogódek; kadar se ljudjé uradno izprašújejo v kazenskej tožbi o državnih pripádkih; kadar veščáki izrékajo svojo misel, kakó se jim zdí to ali to; kadar se poverílo daje o tacem obrti, od katerega je plačevati potrošnino, ter kadar se preizkuša méra hladílnim čebróm in tacim bednjém, ki so odménjeni, da v njih kàj vrè.

Ako je zaradi česar kóli naglo tréba zaklati káko živál, da zatôrej níj môči, kakor velí zapóved, k temu délu poklicati finančnega človeka, tedaj zákol v svoje spise za-beléži sam župan, kateri more tudi prejéti potrošnino.

4. Druga različna opravila izročènega podróčja.

Obči državljánski zakónik je (v §. 2.) izrékel to načélo: „kadar je kak zakon razglašen, kakor je tréba, ne more se nihče izgovarjati, da mu je neznan.“

A zakon se tačas imenuje razglašen, kakor je treba, kadar se je po državnem ali deželnem zakoniki dal mej ljúdi ter so ob enem to razglasbo povédale tudi uradne novíne (1869. l. v drž. zak. št. 113.).

Zakonu je rés uže do konca ustréženo, ako se po tacim póti vrši oznanilo; a ker je vender treba, da se stvar obče razvé ter na široko razglási, zato bode korístno in pospešljivo, če tudi župani vsak zakon po svojej občini dadé na znanje, kar morejo najbolje. Kakó bi se to délalo, tega ne ukazuje nobena zapóved, in zatorej se oznánjaj, kakor je v katerem kraji navádneje ter kakor se zdí najhitréje in najpriprávineje. Nekateri župani zakone, kar novih prinese državni ali deželni zakonik ali kaka uradna okróžnica, javno dájó klicati pred cerkvijo; drugi taka oznaníla v kratkih besedah pribíjajo na svojo uradno deskò; a še drugi v občinsko pisarno sklicujejo občáne, da jim povedó ustno. Délanj se takó ali drugače, dolžnóst je vrhu vsega tega vender tudi v župánskej uradnej pisarni zakone imeti razgrnene, vsacemu na vídež.

Kar se tiče tiskárnic, naj župani pazijo, da natisnenih stvaríj ne bi raznašal ter prodajal nihče, kdor ne more pokazati svoje posebne dovolítve, in da se to blagó ne bode pribijalo po javnih krajih. Natisnene stvarí morejo zasézati samó državni právdniki in cesarska oblastva občega ustrahoválnega redú.

Ako bi katere novine popáčeno ali zmotljivo poróčile kak dogódek, ki se tiče občine, more župan iskati, da teh novín prvo število potem zastónj razglási tudi popravek, na laží postavljajóč ónega, kdor je pisal zmoto (1863. l. v drž. zak. 145., 157 ; 1868. l. v poslov. drž. zak. 330.).

Nobeno društvo se ne more ustanoviti brez dovolítve od deželne vlade (1867. l. v poslov. drž. zak. 204.), ter prepovedano je družábnikom, nositi posebna svoja znamenja. Tudi kadar bi se národ hotel zbirati v tabôre na jasnem, treba politične dovolítve (1867. l. v poslov. drž. zak. 208.). Ako bi nagla opásnost pretíla občemu rédu in míru po deželi, tedáj more župan zavréti délo vsacemu društvu, katero še néma dovolítve, in ali prepovedovati ali razpuščati vse tabôre, ki se čez zakon ali sklicujejo ali so úže na taborišči zbrani.

Navadno sam župan štéje ljúdí ter le po izímki časi tudi politično oblastvo. O tem je posebno poučilo s 1869. léta. Mej štétvo je paziti, da se na nóvo postavljenim hižam dadé taka števila, kakeršna si ustrézajo z dávnéga urada katastrom (1869. l. v poslov. drž. zak. 187., 309.). Pred vsacim seliščem naj vísi deskà, da pripoveduje, kakó je selišču ime ter v katero občino in v kateri okraj se vštéva.

Obrti so nekateri svobodni, drugi dopuščéni. Svobodnemu obrtu nij treba prošnje, dovolj je zglasílo h okrajnemu oblastvu, a nesvobodnemu je dopustíla prositi od okrajnega oblastva. V dopuščéne obrte je štéti: gostílnice in kréme, dímníčarstvo, gradíteljstvo, kožedírstvo, prodájanje različnega starega blagá itd. Kadar se komú daje obrtóvno dopustílo, tedáj po gosto župana ob-

lastva vprašajo o tem in o tem, a on treba da jim pové vse, kar se tiče ali obrta ali človeka, ter da hodi tudi k oglédom na tista mésta, kamor si kdo namérja sezídati obrtívno stávbino. O tacih prílikah je župan dolžen paziti občinskega práda in tudi gledati, da nihče ne podjáme obrta, prédno ga je zglásil ali prédno ima dopustilo. Kdor bi se takó molčé hotel spláziti mimo zakona, kaznjújejo ga za obrtívnege prestópника (1859. l. v drž. zak. 619.).

Nagódbne ob izprejémanji obrtnih učéncév ondód, kóder nij zádrug, treba delati pred županom. V bolézni imajo obrtni učénci pravíco do take postréžbe, do kakeršne pôsli. Pobégne li kateri od njih, to naj se síloma dá zopet gospodárju v róke. Politično oblastvo razsoja prepíre mej obrtníki in njih pomagáči.

Vsaka továrna tréba da drži imeník vseh svojih délavcev ter da ima na vídež razgrnen služáben réd in tudi blagájnico, v pomóč délavcem.

Trgóvske in obrtníške zbórnice so osnováne trgovcem in obrtníkom na korist. Vsaka od njih ima v sebi družábnike, izbrane iz trgovskega, obrtníškega in rudárskega oddéлка (1868. l. v poslov. drž. zak. 199.; 1850. l. v dež. zak. 390.).

Po nekaterih deželah cesarstva so bila 1869. léta postavljena posebna obrtna sodíšča (1869. l. v poslov. drž. zak. 255.). Izbirati móže v táko sodíšče pomaga tudi župan (§§. 7. in 12.).

Pravila trgovskim sodíščém píše zakon s 1864. léta (v drž. zak. 299.) a trgovskim povérjen-cem zakon s 1852. léta (v dež. zak. 955.) in zakon s 1857. léta (v dež. zak. 88.).

Župani, kadar jim naroči sodnik, opravljajo tudi uradne pòsle državljànskega sodišča, a tedaj se jim je držati ukaza s 1850. léta (v drž. zak. 1089.). Taka opravila so: zabelézek o kacega človeka smrti, popisi premíčne imovíne, cenítve, dražbe premíčnega blagá in vróče. Od vsega tega, ako hoté, dobívajo tudi pristójbino.

Občinska oblastva so dolžna pomagati kázenskim sodíščem in državnim právdnikom v pòslih kázenskega práva, ter ako jih je česa tacega prošnja, ustrézejo naj, kar morejo najspešnéje; a če so kake zapréke, tréba da jih máhoma dadé vedeti (zakon kázenske pravde v §§. 26., 36.).

Njih dolžnóst je, sledíti vsako hudodelstvo in vsak pregréšek, kar jih je óne vrste, katerih sodíšče ne preiskuje samó zató, ker je kdo zahtéval. Vrhú tega naj zapovedó take neodlòžne narédbe, po kakeršnih bi se dalo zvédeti, kdó ter kakó je prekršil zakon, ali kakeršne utégnejo krivecu ustaviti bég in ubraniti, da se ne zabríše sléd za storjenim hudodélstvom. A nikakor naj ne mámijo hudodélca, še dalje počénjati kázensko dejánje, ter naj ga ne izkušajo prelestíti v izpóved svoje krívde (zakon kázenske pravde v §§. 24., 25.).

Kadar je opásno odlagati, tedaj župani morejo kar brez nobenega sodnikovega povélja ukazati, da se preíšče taka hiža, v katerej so koga zasáčili na prepovedanem dejánji ali za katero svét govóri na vsa usta, da je sumna (zakon kázenske pravde v §. 141.). Po §§. 274—276. mitnínskega in samotržnega zakona more tudi finančno oblastvo županu dati moč, hižo iti preiskávat zaradi kacih finánčnih stvaríj.

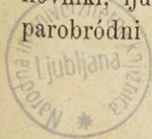

Ako se kdó skríva, ker vé, da mu hoté v svoje roke oddati kako pismo kazenskega sodíšča, tedaj treba pismo odpraviti k županu, kateri naj ga iskánemu človeku potlej dá takó védeti, da mu napóved pribíje na vrata njega staníšča ter ob enem tudi na župánsko poslópje (§§. 79., 80. v zakoni kázenske pravde.).

Kadar se porótnikom sestavlja imeník (1873. l. v drž. zak. 503.), župan tudi pomaga s tem, kà z dvéma drugíma, katera so odbrali občinski oblastníki, vsako léto v začetki septembra méseca spiše imena vseh móž, kar jih je klicati mej porótnike. (*Obr. 48.*) Kadar je ta imeník zgotovljen, potem se razglási obče oznanílo, da bode osem dníj dovóljeno vsacemu, priti ga čítat in o tej príliki zglašati svoje prerékanje, o katerem pôtlej razsódi návod občinskih móž. Porótnik treba da je navršil 30. léto svoje dôbe ter da zná čítati in pisati; da je avstrijánsk državljan; da je vsáj léto dníj stanoval úže popréj v občini, ter da vsako léto plačuje vsáj po 10 gld., a po véčjih méstih vsáj po 20 gld. davka na prvo róko brez nakláde. Odvétniki, beléžniki, profesorji in doktorji imajo to pravíco sami ob sebi, ako tudi ne bi plačeváli davka.

Nesposóbní k porótníškemu urádu so taki móžje, ki jih je sodíšče imenovalo raztóčnike, ter ki so zapleténi ali v stečaj ali v kázensko preiskováenje, takó tudi vsi, kateri so izgubili pravíco dati se v óbčini vóliti, in kateri sploh ali po telesi ali po duši níjso v to rabo.

Iz óbčeni so državni uradniki, služéči vojáki, duhóvníki, ljudski učitelji ter poštni, železnocéstni, telegráfni, párobródní urádniki in služábniki.

Osvojbôjeni so možjé, kar jih je nad 60. létom svoje dôbe, potem ne služéči vojáki, profesorji, zdravníci, lekárniki, državni in deželni poslanci mej zborovánjem, také tudi vsi, kateri so stóprav lani porotnikováli.

Završétek.

Napósled bodi imenovánih še nekóliko poglavítnih zakonov, z dostavkom, kód se nahájajo. Res nijo otovré, da bi župan prevečkrat imel déla z njimi; a vender se mu bode naménilo zdaj ter zdaj, da jih poželi poglédati. Zatôrej bi mu rádi ustrégli ter povédali, na katerej **stráni** tega ali ónega zakonika jih je poiskati, kadar bi jih bilo tréba védeti.

Taki zakoni so:

- Osnóvni zakoni o pravicah avstrijánskih državljánov, 1867. l., v poslov. drž. zak. 217.
- Obramba osóbné svobóde in svoje pravice v domáčeji hiži, 1862. l., v poslov. drž. zak. 177.
- Obramba skrivnosti v pismih, kadar se komu dopisuje, 1870. l., v poslov. drž. zak. 71.
- Polítični ústroj avstrijánske države, 1867. l., v poslov. drž. zak. 27., 52.; 1868. l., v poslov. drž. zak. 61., 251.
- Ústroj zdravilstvu, 1870. l., v drž. zak. 125., v dež. zak. 198., 224.; 1871. l., v dež. zak. 12.
- Novi zakon o žandárstvi, 1876. l., v poslov. drž. zak. 31.
- Katolíške cerkve právno razmérje, 1868. l., v poslov. drž. zak. 77., 80. 1869. l., v poslov. drž. zak. 53.; 1874. l., v poslov. drž. zak. 101.
- Nekatolíške cerkve právno razmérje, 1861. l., v poslov. drž. zak. 79., 85.; 1866. l., v poslov. drž. zak. 27.
- Pravno razmérje žídom, 1867. l., v poslov. drž. zak. 217.; 1868. l., v poslov. drž. zak. 81.; 1860. l., v poslov. drž. zak. 3., 13., v dež. zak. 26.
- Zakon o razmérji raznovércev mej sobój, 1868. l., v poslov. drž. zak. 81.
- Gospodarstvo s cerkveno imovíno, 1860. l., v drž. zak. 278., 295.

- Zakon, kakó je zidati cerkve in poslopja duhovnikom, 1863. l., v dež. zak. 22.
- Razmérje mej cérkvijo in mej učilnico, 1868. l., v poslov. drž. zak. 80.
- Zakon o ljudskih učilnicah, 1869. l., v drž. zak. 277., 452.; v poslov. drž. zak. 163.
- Učilniški in učni zakon, 1870. l., v drž. zak. 219.
- Vérski nauk po učilnicah, 1868. l., v poslov. drž. zak. 97., 80.; 1872. l., v poslov. drž. zak. 250.
- Kakó je délati, kar se tiče učilniških zamúd, 1875. l., v dež. zak. 31.
- Ponovljíve učilnice, 1874. l., v dež. zak. 10.
- Ukazi ob učilniških poslopjih, 1873. l., v dež. zak. 55.; 1875. l., v dež. zak. 49.
- Nadzórna oblastva nad ljudskimi učilnicami, 1870. l., v dež. zak. 157.
- Učiteljske izobraževálnice, 1869. l., v drž. zak. 277., 463.; 1871. l., v drž. zak. 1.
- Pravna razmerja učiteljem v Krajncih, 1873. l., v dež. zak. 64.
- Trgovski zakon, 1863. l., v poslov. drž. zak. 1.
- Trgovske zbornice, ustanóvljene, 1850. l., v drž. zak. 711.; 1868. l., v poslov. drž. zak. 199.
- Trgovski povérjenci, 1852. l., v drž. zak. 993.; 1857. l., v drž. zak. 390.
- Zakon o novčnej borsi, 1873. l., v drž. zak. 593.
- Zakon o blagovněj borsi, 1860. l., v drž. zak. 103.
- Zakon o délniškich družbah, 1873. l., v poslov. drž. zak. 391.; 1874. l., v poslov. drž. zak. 249.
- Hranílnice, ustanóvljene, 1844. l., v zb. prov. zak. 332.
- Obrtni zakon, 1859. l., v drž. zak. 619.
- Zakon v obrambo vzórkom (muštrom) kacega blagá, 1858. l. v drž. zak. 688., 707.; 1865. l., drž. zak. 127.
- Zakon o svobôščinah, 1852. l., v drž. zak. 817.
- Zakon, govorèč, od česa nīj plačevati poštaríne, 1865. l., v drž. zak. 343.
- Kakó je želéznícám dajati dopustíla, 1854. l., v drž. zak. 949.
- Patent o zemljíškem razbremeníli, 1853. l., v drž. zak. 737.; 1857. l., v drž. zak. 701.; 1855. l., v dež. zak. 64.
- Vôjinski zakon, 1868. l., v poslov. drž. zak. 339.
- Razpreglèd nadoméstnih prihránjencev, 1873. l., v dež. zak. 22., 129.
- Jednolétni radovóljniki, 1868. l., v poslov. drž. zak. 339. §§. 120—147.; 1869. l., v dež. zak. 22., 41., 45., 77.
- Vojáške izobraževálnice, 1852. l., v dež. zak. 222., 227., 276., 335., 445.
- Razpreglèd odpuščènih vojakov in vojáško služno razmérje, 1872. l., v dež. zak. 32.; 1873. l., v dež. zak. 128., 134.

- Brámbovski zakon, 1869. l., v poslov. drž. zak. 176.
- Ukázi o zemljáríni, 1843. l., v zb. prov. zak. 165.; 1844. l., v zb. prov. zak. 146.
- Postavljánje novega redú zemljáríni, 1869. l., v poslov. drž. zak. 197.
- Zgradarína, zapovédana, 1831. l., v zb. prov. zak. 305.; 1821. l., v zb. prov. zak. 293., 305., 317., 337.
- Patent o dobitkovíni, 1816. l., v zb. prov. zak. 61.
- Patent o dohodaríni, 1849. l., v drž. zak. 813., 651.
- Potrošnána, 1829. l., v zb. prov. zak. 240., 346.
- Zakon o mitníní in o samotrži, 1836. l., v zb. prov. zak. 4., 52., 459.
- Pravílnik mítnicam, 1819. l., v zb. prov. zak. 723.
- Kazenski zakon o državnih pripádkih z 11. junija 1835. l.
- Postavljánje novega redú narodnej banki, 1851. l., v drž. zak. 381.
- Zakon o posojeválnih blagájnicah, 1873. l., v drž. zak. 695.
- Posojeválnica na zemljíšča, 1864. l., v drž. zak. 215., 222.
- Posojeválnica trgovcem in obrtníkom, 1855. l., v drž. zak. 615.
- Novčánstvu se postavlja nov réd, 1858. l., v dež. zak. 241., 290., 437., 582., 547.
- Zakon, kólikšen bodí kolek o raznih prílikah, 1850. l., v drž. zak. 455.; 1862. l., v poslov. drž. zak. 179., 271.; 1876. l., v poslov. drž. zak. 65., 116.
- Ustroj sodíščem sploh, 1868. l., v drž. zak. 335.
- Ustroj kranjskim sodíščem, 1867. l., v dež. zak. 98.
- Ustrójni zakon o sodíščéh, 1850. l., v drž. zak. 1101.
- Opravílni réd sodíščem, 1853. l., v drž. zak. 381.
- Odvétniški zakon, 1868. l., v poslov. drž. zak. 210.
- Beléžniški zakon, 1871. l., v poslov. drž. zak. 161.
- Sódnje oblásti pravílnik, 1850. l., v drž. zak. 949.
- Oběi državljanski zakonik s 1. junija 1811. l.
- Zemljeknjížni zakon, 1871. l., v poslov. drž. zak. 241.
- Razprave o neprepírnih stvaréh, 1854. l., v drž. zak. 841.
- Oběi zakon o menícáh, 1850. l., v drž. zak. 591.
- Rudárski zakon, 1854. l., v drž. zak. 551.
- Kazenski zakon, 1852. l., v drž. zak. 493.
- Kazenske pravde zakon, 1873. l., v drž. zak. 397.

Obrazci.

Obrazec 1. (na 11. strani).

Imenik

vseh tistih (Turjáških) občánov, kateri imajo pravico voliti (§. 12. v obč. vol. zak.). Ta popis je ob enem tudi volilsk imenik (§. 17. v obč. vol. zak.).

Číslo zaporedoma tekoče	Iména in priímki	Kje ima kdó stanovišče	Število njega hiše	Po koliko plačuje kateri davka na léto		Opómnja
				gld.	kr.	

Najprvi se zapíšejo častni občáni ali častni meščáni ali tržáni, kóder jih je kaj, potem vsi tisti občáni, kateri imajo sami ob sebi pravico voliti, naj-si plačujejo davek na prvo róko ali ne, ter napósled vsi drugi občáni po vrsti svojega davka. V opómjno se zabeléžajo tisti, ki so morebiti izgubili volilsko pravico, ker so bili kaznjeváni itd.

Obrazec 2. (na 11. strani).

Glasovnica

občinske volitve v (Lúžarskej) občini (§. 26. v obč. vol. zak.).

Číslo, zaporedoma tekoče	Kakó je volilec imé in priímek	Kje ima stanovišče	Število njega hiše	Voli sám ali po svojem po-oblašćenci	Katerega možá izbira v občinski odbor	
					kadar teče volitev prvič	kadar teče volitev drugič

Obrazec 3. (na 11. strani).

Priglédnica

občinske volitve (Pod Goró).

Číslo zaporédoma tekóce	Imé in priimek tistega možá, kateri ob volitvi dobiva glasóve	Število glasóv	
		kadar teče volitev prvič	kadar teče volitev drugič

Tó priglédnico je treba pisati na dva izvóda.

Obrazec 4. (na 12. strani).

Vlózni zapisnik.

Opravično číslo, zaporédoma tekóce	Kdaj je vlóga prišla	Stvár, o katerej vlóga govori	Kdaj in kakó se je vlóga rešila ter odposlála	Registra- turno zná- menje

Obrazec 5. (na 12. strani).

Zapisnik o razdánih domovínskikh listih.

Číslo, zaporédoma tekóce	Kakó je človeku imé in priimek	Od kóž je domá ter število tiste hiše	Kákšno opravilo ima	Kóliko lét je navršil	Ožénjen ali neožénjen	Kje prebiva zdaj	Káke rasti je	Káke lasé ima	Káke oči ima	Če je na njem kaj posébnih známenj	Kátere jezike zna	Dan, katerega se mu je ta domovínski list dál	Doklé bude ta domovínski list v móci	Opómnja

Po tem obrázci se more tudi naréjati zapisnik o razdánih pòselskih in délavskih bukvičah.

Obrázec 9. (na 13. stráni).

Okróžnica.

V katerej vasi	Dán, mesec in léto ter potrdilo, da je okróžnico rés prečítal tist, komur je bila poslana	V katerej vasi	Dán, mesec in léto ter potrdilo, da je okróžnico rés prečítal tist, komur je bila poslana
v Senodólji	v 13. dan grudna 1878. léta Penko s. r.	v Gábričah	v 20. dan grudna 1879. léta Smrděl s. r.

Župánstvo (Senožěške) občine svojim podobčinam in starejšinam (služábnikom občinskega redú) daje tó na znánje:

(Tukaj treba povédati, kaj se oznánja.)

Obrázec 10. (na 14. stráni).

Zapísnik,

storjèn v župánskem urádu (Dobrépoljskem) v (17.) dán (aprila) 1877.

(Gregor Strnád iz Poníkey), hiž. štev. (5.), govori také:

(Tukaj treba ob křátkem zapisati, česa želi.)

Obrázec 11. (na 14. stráni).

Vročilna knjiga.

Oprávilno číslo	Urád, od katerega je prišlo písánje	O čém písánje govori	Komú in kám naj se písánje vroči	Vročbarine je	Dán, katerega se je písánje vročilo	Podpis tistega, komur se je vročilo
				kr.		

Obrázec 12. (na 15. stráni).

Zapísnik,

storjèn ob séji občinskega odbora (Morávškega) v (2.) dán (grudna) 1879.,
do poludné ob 9. uri.

V séji so bili:

(Jurij Kráševec), župan.

(Andrej Oblák), odbornik.

(Matěj Zakrájščak), odbornik itd.

Župan je denès napovèdal séjo, kajti na vrsti je nekóliko občinskih stvaríj, o katerih se je treba dogovoriti, in pričel je razgóvor, preštévši odbornike ter izrékši, da je zbor ukrépičen, ker se je vánj sešlò dve tretjini glasoválcev.

(Semkaj dôlu se zapišejo razprave in ukrépi, z dostavkom, káj se je ukrenilo soglásno a káj z večino glasóv; tudi je zabeléziti kake drugačne dogódkе, n. pr. če je kdó šel iz zbornice, ker je bil sam zapleten v katero stvar, ki se je o njej bilo treba razgovárjati, ali če je koga prvosédnik posváril z besédami: „to nij po rédu!“ itd.)

Obrázec 13. (na 17. stráni).

Priséga

služábnikom občinskega redú.

V Boga vsemogóčega in vsevedóčega prisézam, da, postavljen v služábnika občinskega redú (v Sódražici), hočem z največjo skrbnostjo, s trdno vérnostjo in tesnó po svojej vésti pospeševati móč zdanjih zakonov in ukázov, razglášenih zató; da bi si mogel vsak biti v svésti živóta in svojíne ter da bi se ohranil mir in réd mej ljudmi; prisézam, da hočem ovádití vsacega zakona prestópek, ne gledáje ni prijáteljstva ní sovraštva, níti ne svojega práda ali svoje kváre; takó tudi, da ne bodem nikogar nedolžnega lažnjívo tožil ali nanj obráčal súmnje; da hočem brez nobenega vprašanja vselej do konca zvršiti vse, kar in kakor mi ukaže ali moj župan ali mi naročé uradóvi, ter da se brez védnosti in privolitve svojih načélnikov v ničém er ter nikoli ne bodem ogíbal svojih dolžnostíj.

Takó mi pomóči Bôžje!

Obrázec 15. (na 21. stráni).

Inventár

(Kónpoljske) občine (1877.) léta.

Číslo, zaporedoma tekóče	Stvari občinske imovine	Kóliko je to vrédno				Opómnja
		vsako posebe		vse vkupej		
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Nepremičnina					
2	Pravice					
3	Glávnice					
4	Oródje in priprava					
5	Občina ima térajati		..			
6	Občina je dolžna					

Obrázec 16. (na 21. strani).

Proračún

o dohodkih in troških (Mokrošoske) občine, kólikeršni kažejo da bodo (1880.) léta.

Číslo, zaporedoma tekóce	D o h o d k i	Župan je bil postavil		Občinski odbor je potrdil		Opómnja
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Inventársko číslo (5.) kaže, da je (1879.) léta gotovine ostalo térjati					Ad 1. Naj se takój iztérja z rubéžnijo; a dolgóve, katerih dolžniki ne morejo placati nikakor, treba občinskemu odboru dati na znánje, da jih dovóli izbrisati.
2	Iz občinskih gozdov bi se dalo izkúpiti					
3	Zakúpščíne od zemljišč bode					
4	Zakúpščíne od brodú bode					
5	Lóvščíne bode					
6	Séjmske šatorine bode					
7	Mostarinske zakúpščíne bode					
8	Obréstij od obligacij bode					
9	„ „ dolgá (Jarnéja Dobíde) bode					
10	Od pregledovanja katasterskih máp se na léto dobíva povprék po					
Vsega vkup						

Číslo, zaporedoma tekóče	Troški	Župan je bil postavil		Občinski odbor je potrđil		Opómnja
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Inventarsko číslo (6.) kaže, da je (1879.) léta občina ostala dolžna					
2	Cesarskih davkov in naméstkov se plačuje po					
3	Občinskemu pisarju bode plače					
4	Pisárnica, in česar se v njej potrebuje, vzame					
5	Občinskemu podžupu (biriču) bode plače					
6	Ubóžcem se dá					
7	Občinskim oblastníkom za njih potrebne poti pójde					
8	Lógarju in poljáku bode mezdè					
Vsega vkup						
Troškov bode						
Ako se ti troški priméríjo dohodkom, katerih je						
to bode nedostátka						

Nedostátek je treba také naméstiti, da se po (3) gld. nakláde navrže na vsacih 100 gld. davka, plačevánega na prvo róko, a županu se daje oblást, poskrbétí, da se bode to rés móglo zgoditi.

V župánskem urádu (Juhánskem)

v (8. dan marcija, 1880.)

Župan s. r.

Občinski svétniki s. r.

Občinski odborniki s. r.

I z k a z í l o,

kóliko se je v poglavitnih stvaréh proračún (1878. léta) prílegel resnici ter káke nakláde je bilo (1879. léta) zaradi nedostátkov treba navréci na davke, kakor dovoljuje ministerski ukaz s 26. majnika 1874. léta, st. 3714.

Občina je imela												Ta nedostátek se je nadoméstil z nakládami k davkom												Po kóliko gld. se je navrglo na vsacih 100 gld. vsa- oega teh raz- ícnih davkov
na prvo róko, in tó takó, da je dáta						na drugo róko, in tó takó, da je dáta																		
dohodkov	troškov	prebitka	nedostátka	zemlja- rina	zgrada- rina	dobitko- vina.	dohoda- rina	potroš- nina	íd.	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.							

Iz teh zabeléžkov se dá najti, po čém je povprék kilogram pítané živíne, kilogram kóž in kilogram lojá. To se na pr. dobóde takó:

Troški:

1. Za živínče, težkó 200 kilogramov, denímo kupá	80	gld.	—	kr.
2. Potrošníné	2	"	10	"
3. Po 20 od stó vójske nakláde, zatórej	—	"	42	"
4. " 20 " " nakláde v deželni základ, zatórej	—	"	42	"
5. " 10 " " občínskíh naklád, zatórej	—	"	21	"
6. " 3 " " recímo da svoj dobíček in mesárski troški vzemó od kupá, katerega je bilo 80 gld., zatórej	2	"	40	"
<hr/>				
Vsega vkup	85	gld.	55	kr.

Dohodki:

1. Za 25 kilogramov lojá	9	gld.	—	"
2. " kóžo, kí je iméla 25 kilogramov, ...	10	"	—	"
3. Zatórej se za 165*) kilogramov mesá izkúpi	66	"	55	"
<hr/>				
Vsega vkup	85	gld.	55	kr.

Troški so povrneni ter našli smo, da je mesó tréba sékati po 40 kr. kilogram.

*) Pródalnega mesá je štéti samó 165 kilogramov; kajti od 200 kilogramov je vzéto najprvo 25 kilogramov lojá, a po 5 kilogramov od stó (tukaj 10 kilogramov) upade mesá potlej, kadar se uhladí; koža in otróba (drób) se ne vštéva, ker živínsko téžo po navadi ustanávljajo takó, da jemljó vánjo le čisto mesó in lój.

Obrázec 25. (na 57. stráni).

Ubožni list.

S tem listom podpisani občínski župan svedóči, da (Ivan Potrénik), s pridévkom tudi (Požár) imenován, domá iz (Gábrija), hiž. št. (3.), po svojem domovinstvi štét v (Dóbravsko) občíno. néma niti premičnega niti nepremičnega blagá niti ne svojega človeka nobenega, kateri bi zánj plačal po zakoni, ter da zatórej od njega níkárak nij móči iztérjati ónih (84 gld. 25 kr.), katere je na njegovo bolézen in stréžbo (Ljubljánska) méstna bólnica potrošila v (trétjem) četrtlétji 18 . . léta.

Iz (Dóbravskega) župánskega uradú
v (2. dan januvárja, 18 . .)

(Imé in priimek)
župnik.

(Imé in priimek)
župan.

Obrázec 26. (na 58. strani).

Svedôčba

v izprejemanje kacega nájdenčka.

Potrdilo se daje, da je ženska, katera je s sobój prinesla to svedočbo (Marija Nósanka), žena (Marka Nósana), dojčca drugi mésec, domá iz (Ríbníškega) okraja, (Ríbníške) župnîne iz (Gorénje Vasí), hiž. štev. (9.), in da je v 23. léti, trdnega zdravja, ter da ima dvóje svojih živih otrok. Ona želí v odréjo dobiti nájdenčka (nájdenko), ki naj se jej v róko dá brez skrbi, ker ga (jo) rés more hraniti in je vrhu tega žena tudi blagonrávnega žitja, da se zatôrej nij bati, kakor bi otroka hotela iméti v zlè naméne ali da bi ž njím grdó délala.

Iz (Ríbníškega) župánskega uradú
v (15. dan aprila meseca, 18 . . léta).

(Imé in priímek)
župnik.

(Imé in priímek)
župan.

Obrázec 27. (na 62. strani).

Číslo v zapísníki (127).

(Trebánjskega) okraja.

Živínski popótni list

o govédih iz (Dédčje Vasí), kjer zdaj nij govéje kuge.

Prodajáču imé in pri- ímek ter kjé ima stanovišče	Pogonjíču imé in pri- ímek ter kjé prebiva	Popisová- nje gnane živíne	Če ima na sebi kaj vžgánega známenja				Kám se živína žene
			na désnej stráni	na lévej stráni	na désnej stráni	na lévej stráni	
			sprédaj		zádaj		

Daje se potrdilo, da je ta živína bila zdrava, prédno se je gnala proč, ter da niti tód niti po oblížji nij govéje kuge.

Iz (Trebánjskega) župánskega uradú
v (27. dán oktobra, 18 . .).

(Imé in priímek)
župan.

Obrázec 30. (na 73. strani).

Ženitovánjska zglásnica.

Podpisani županski urad (Planínski) s to zglásnico uradno svedôči, da se je res k njemu zglasil (Pavel Rujávec), ki je navršil (27.) léto, domá iz (Ivánjega Sêla), hiž. štev. (3.), (Planínske) župnîne, ter povêdal, da se misli oženiti z (Agato Podržájevo), ki je navršila (20.) léto, domá iz (Grêarjêvca), hiž. štev. (1.), (Planínske) župnîne, ter dostávljeno bodi, da te ženítve ne upíra nikakeršna zakoníta zadéva.

Iz (Planínskega) župánskega uradú
v (27. dan julija, 18 ...).

(Imé in príimek)
župan.

Obrázec 31. (na 73. strani).

Zapísnik o ženitovánjskih zglásnicah.

Číslo, zaporedoma tekóce	Kateri dan, mēsec in léto	Ženinu					Nevésti			Opómnja		
		Imé in príimek	stanovišce	hiž. štev.	župnína	navršena léta	dostojánstvo	Imé in príimek	stanovišce		hiž. štev.	navršena léta

Obrázec 32. (na 73. strani)

Občinska knjíga-mática.

Hižno števílo	Občanom iména in príimki	Kakšno dosto- jánstvo ali délo imajo	Občan je				Ima pravico voliti	néma pravice voliti	more biti izvoljen	ne more biti izvoljen	Pláčuje davka na prvo róko vsako léto po		Opómnja
			Částen občan	Občinsk meščan ali tržán	Občinsk domo- vinec	Občinsk deléz- nik					gld.	kr.	

Obrázec 33. (na 75. stráni).**Domovínski list,**

s katerim (Vídrijska) občina svedôči, da tá,

ki mu je ime: (Peter Bezilj),
in je po svojem dostojánstvu, obrti, ali rokodélstvu: (rudokòp),
neoženjen ali oženjen: (oženjen),
ima domovínstvo v tej občini.

Iz (Vídrijskega) župánskega uradú
v (20. dán júlija méseca, 1878. léta).

Svoj podpis tistega, komur se daje domovínski list:
(imé in priimek).

V imeni vse občine:
(imé in priimek)
župan.

Obrázec 34. (na 85. stráni).**Proračún ob učilniških potrebah,**

kar se tiče razhodkov in dohodkov (1880.) učilniškega léta v
(Kostánjeviškej) učilnici.

Číslo vsakej stvári posebe	Razhodki	Kóliko		Opómnja
		gld.	kr.	
I.	Za popravljánje in béljenje učilniškega poslópja			
II.	drva po učilniških sobah			
III.	Učilniškemu služábniku bode plačila			
IV.	Dímníčarju se dá			
V.	V mále potrebe, na pr. za krédo, za góbe, za črnílo itd., pójde			
VI.	Za učla			
VII.	Dolžna je učilnica od lanskega léta			
VIII.	Raznih troškov bi utegnilo biti			
	Vsega vkup			
	Dohodki			
I.	V blagájnici je ob zadnjem račúni bilo prebitka			
II.	Térjati ima učilnica iz popréjsnjih lét			
III.	Raznih dohodkov bi utegnilo biti			
	Vsega vkup			
	Ako se tí dohodki primérijo górnjim razhodkom, kaže nedostátka . . . . . in prositi bode (Kostánjeviške) občine, da ga založí.			
Pomnóženi krájevni učilniški svét (Kostánjeviški)				
v (7. dán novembra, 1879. léta).				

Obrázec 35. (na 87. stráni).

Zapísnik o dražbi.

Župánski urád (Smlédski), denes po opravilih v (Zapôzih),
v (27. dan oktobra méseca, 1879. léta).

Pričujoči so:

na konci podpisani možjé.

Prošnji (Mihaéla Kopítarja) iz (Zapógov) se je njegovega pre-
mičnega blagá dražba dovolila ter postavila na denášnji dan ob (9.)
uri do poludné, kar je tudi bilo pred (Smlédsko) župljánsko cêrkvijo
oklicano, kakor je tód navada.

Vsacemu, kdor je na dražbo prišel, bodi povédano, da je kúpljene
stvari treba takój plačati v gotovini ter jih v 24 urah potem premkniti
drugám.

Číslo, zaporédoma tekóce	Stvar, katera se prodáje na dražbi	Po čém se je cenila		Imé in přímek tistega, kdor kaj kúpi na dražbi	Po čém se je stvar od- védla		Komú so se oddali iz- kúpljeni novci
		gld.	kr.		gld.	kr.	

Obrázec 36. (na 87. stráni).

Zakúpní zapísnik.

Župánski urád (Toplíški), denes po opravilih na (Obrhi),
v (30. dán marcija méseca 1879. léta).

Pričujoči so:

na konci podpisani možjé:

Prošnji (Petra Máleja) z (Obrha) se je dovolilo, na drobno v
zákup dati svoje četrťínsko zemljíšče, ter dájanje v zákup se je po-
stavilo na denášnji dán ob (9.) uri do poludné, in to takó, da bode
vsak kos posebe in vsak na svojem mésti oddájan v zákup. Vse to je
bilo v (23. dán tega meseca) pred (Toplíško) župljánsko cêrkvijo
oklicano, kakor je tód navada.

Obrázec 37. (na 89. strani).

Kazenska razpredelnica.

Číslo, zaporedoma tekóce	Zatóžencu imé in priimek, koliko lét je navršil, ali je oženjen ali ne- oženjen, kacega obrta ali dosto- jánstva je in kje prebiva	Ovadniú in svedó- kom imé in priimek, koliko je kateri lét navršil, ali je oženjen ali neoženjen, kacega obrta ali dostojánstva je, in kjé kateri prebiva	Kakó se zatóženc zagovarja	Razsodba	Kdaj in kakó se je zvršila razsodba	Opómnja

Obrázec 38. (na 91. strani).

Rázglas

mladénicem, kateri stópajo v vojáško dôbo.

Zaradi prihodnjega vojáškega nabóra, ki bode 18 . . léta, napovedúje se s tem oznanilom vsem po (Vrhniškej) občini prebivajóčim domačim in vnénjim mladénicem, kar jih zdaj stopa v vojáško dôbo, namreč kateri so se poródili 18 . . léta, da se vsak od njih mej tistim časom, kar ga bode létos od začetka do konca grudna méseca, k župánskemuruadu (Vrhniškemu) zglási ali samosóbnó (to je, da sám pride) ali pismeno, — ako ne, vsačega doletí kazen po zakoni. Kar je vnénjih mladénicév te vrste po občini, tí naj s sobój prinesó písanje, iz katerega je vídeti, kóliko lét so navršili in od kódo so.

Ob enem se napovedúje vsem, kateri si mislijo prositi ali časne osvobodítve ali osvoboditve od dejánjske službe vojáške, da mej tistim časom, kar ga bode létos od začetka do konca grudna méseca, župánskej pisarnici (Vrhniškej) izročé vsa svoja zakonita pospešila (dopóvedi, svedóčbe itd.).

Iz župánskega uradú (Vrhniškega)

v (23. dán novembra 18 . .).

(Ime in priimek.)

župan.

Imenik vseh mladeničev, kateri 18. léta pridejo v navadni vojaški nábor I. vrste (porojenih 18. léta).

1	2	3	4	5	6	7	8
Číslo, zaporedoma tekóče	Hížno število	V nábor klicanemu mladeniču imé in primék ter tudi pridévok, če ga ima	Iz katerega mesta, trga ali vasi, iz katerega okrajja in iz katere dežele je domá, ter v kateri mesec in dan se je poródił	Kakšne vére je	Oženjen ali ne-oženjen, ter če ima ali nema otrok	Kršno imé in primék 1. očetu, 2. materi	Kakšno umetelnost zna oča, kakšen obrt ima, ter kaj počenja še vrhu tega
		Anton Hitej, s pridévkom: Bojčev Anton	iz vasi: Tenetišča, Litjiskega okrajja, Kranjske dežele	kato- liške	oženjen, a nema otrok (ima dvoje otrok)	Matija; Margaréta Jelénčeva	kmet je in tudi krčmar

V nábor klicani mladenič zná				K katero še drugo umé- teljnost zná mladenič, kakšen obrt ima ter kaj počenja še vrhu tega				V kateri občini, v katerem okrajji in v kateri deželi ta mladenič zdej prebiva				Ali se je zglásil ali ne, ter ali je to storil samosóbnó ali pís- meno, ali ga je morebiti zglásil kdo drug				K temu dostavlja			
čitati		pisati		gósti		ali je telo- vavec ali ne						župan				okrajno oblastvo			
9	10	11	12	13	14	15	16	17											
zná	zná	ne	(tudi)	zna kmetovati, vrhu tega je zidar in po- zimi hodi v Hrváto delat	v Litjiskej ob- čini, Litjiskega okrajja, Kranjske dežele	(zglásil samosóbnó) pismo) (zglásil ga je oča Matija Hitej) (nij se zglásil)													

Obrázec 40. (na 92. strani).

Dopóved

iz krstnih (rojstvenih), poročnih in mrtváških knjíg-mátic, kar se tiče obítelji (Filipa Kožémala), domá iz vasí (Bród) imenovane, hiž. šte. (4.), v občini Dolénjega Logátca.

Imé in priimek ter tudi pridévek, če ga kdo ima	V kateri dán, mesec in léto se je poródil	Kateriga léta se je poróčil	Kakšne vére je	Kakšno umételj- nost zná, kakšen obrt ima ter kaj počenja še vrhu tega	V kateri dán, mesec in léto je kdo iz té obi- telji odmril	Opómnja
1	2	3	4	5	6	7
Oča : Jakob Kožémal, s pridévkom Kokošár; Mati : Marijána Grúdnova; Otroci : Járnej, porójen 18 . . 1. ; Apolónija, po- rojéna 18 . . 1. ; Anton, porójen 18 . . 1. ; Filip, porójen 18 . . 1., to je tá, kateremu se prosi časne osvoboditve itd.	v 29. maj- nika 18 . . léta	18 . . leta	katoliške	próst kmet je	Mati Mari- jána v 18. a- prila 18 . . 1. ; brat Járnej v 7. janu- varja 18 . . 1. ; sestra Apo- lonija v 19. februvár- ja 18 . . 1.	Anton služi mej redóvno vojskó

Iz (Logátske župnínine v (8. dan januvárja 18 . .).

Da je vse takó res tudi v knjígah-máticah, svedóči

držítelj knjíg-mátic :
(Imé in priimek.)

Opómnja. a) Najprvo se zapiše oča, potlej mati, da-si morebiti sta uže odmrila, kar je treba zabeléziti v odménjeni razpredélek, in vrhu dostaviti, v kateri dán, mesec in léto se je to zgodilo. Za roditeljema so na vrsti otroci po svojih léti, od največjega do najmanjšega, ter mej njimi tudi ta sin, kateremu se prosi osvoboditve. Zamolčati nij nobenega otroka. Če ne živi mej švojimi, ker je na pr. vzét na vojsko, ali ker je drugje naséljen v tem ali kacem družem selišči, v tej ali kakéj drugej občini ali v tujej deželi, ali ker se je kam priženil ali šel iz dežele ali izgubil se po svéti, da nihče ne vé, kám, naj se to dene v opómngo. Imenovati je tudi tiste otroke, kar je uže mrtvih.

b) Ako si mladénič osvoboditve prosi zató, ker je on jedini vnúk, naj se obítelj postavi takó po vrsti :

1. déd,
2. bába,
3. oča,
4. mati,
5. strijci, *)
6. otroci.

*) Strijci so očétini bratje.

Obrázec 41. (na 92. stráni).

Svedôčba

v časno osvobodítev od vojaščine.

Midva podpisana občana, katera imava tudi vsak po svojega sina taciš lét, da bodeta klicana v prihodnji vojaški nábor, pa jima ne prosiva časne osvobodítev ali rešitve od dejánske službe na vojski, pričava, da (Filip Kožemal), porôjen 18 . . léta na (Brodi), hiž. štev. (4.), rés ima domá tóliko in taciš svojih ljudij, kólikor in kakeršnih je zapisanih v dopóvedi, ki je priložêna sub A., in da nihče izmej njih nij zamolčan, ter da (tróje ali četvéro, petéro itd.) teh ljudij hráni in redí on sám.

V izpisek iz davčne glavne knjige lastnínske naj se pogléda, koliko orje ta obítelj zemljíšča ter po kóliko plačuje davka na léto. Midva pričava, da je tá izpisek do konca resníčen ter dostávljava tudi to, da se bode ta obítelj hranila zeló s téžka, če se njé zemlja začne drugače obdelovati, na pr. če se dá v zâkup ali če se délavci bodo najémali.

Tem ljudém žítek skopóma dajó (poljski pridélki in živínska ter svinjska priréja itd.).

To stvar na tanko presódivši ter po svojej vésti razmíslivši na vsako strán, svedôčiva, da je (Filip Kožemal) svojim ljudém rés domá takó zeló potreben, da ne bi iméli ob čém živéti, ako bi njega dalje časa ne bilo mej njimi; tudi pričava, da je do zdaj on tej svojej dolžnosti ustrézal, kólikor je mogel.

Občinska možá:

Luka Ovsèc s. r.

Jožef Proséneec s. r.

Potrjam, da je vse to, kar se zgoraj piše, do konca rés, ter da sta občinska možá to svedôčbo tudi rés samá podpisala vsak s svojo rokó, in dostavljam, da imata vsak po svojega sina taciš lét, da bodeta klicana v prihodnji navadni vojaški nábor, in to (Luka Ovsèc) sina (Andréja) (I.) naborne vrste, a (Jožef Proséneec) sina (Vrbána) (II.) naborne vrste.

Iz župánskega uradú v (Dolénjem Logátci)

v (18. dán januvárja 18 . .).

Župan:

(imé in priímek.)

Obrázec 42. (na 93. strani).

Svedôčba

v rešitev od dejánjske službe na vojski.

Mídva podpisana občána, katera imava tudi vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji vojaški nábor, pa jima ne prosiva časne osvoboditve ali rešitve od dejánjske službe na vojski, pričava, da ima (Ivan Pavša), porôjen 18 . . léta (na Brézovej Gôri), hiž. šte. (2.), domovánje, kakeršno je zaznamenáno v prišitem izpíski iz davčne glavne knjige lastninske, ter da plačuje državnih davkov tóliko, kolikor mu jih je v tej knjigi pripisal e. kr. davčni urad; takó tudi, da tó zemljišče, ki ga je (Ivan Pavša) naslédoval po svojega ujea (Gregorja Vrániča) smrti, rés more petero družíne rediti, a da štirikrat toliko ljudj ne bi moglo, in da je (Ivan Pavša) imovník te nepremičnîne, katero sam obdeluje, na njej stanovito sedêč.

Občinska možá:

Matěj Žúrbej s. r.
Martin Perútec s. r.

Potrjam, da je vse to, kar se zgoraj piše, do konca rés, ter da sta občinska možá to izpričevalo tudi rés sama podpisala, vsak s svojo rokó, in dostavljam, da imata vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji navádni vojaški nábor, in to (Matěj Žúrbej) sina (Júrija) (II.) naborne vrste, a (Martin Perútec) sina (Vladislava) (III.) naborne vrste.

Iz župánskega uradú (na Krškem)

v (24. dán februárja 18 . . léta).

Župan:

(imé in príimek.)

Obrázec 43. (na 94. strani).

Razpreglédnica

vseh odpústnikov in prihránjencev (Grasljúpeljske) občine.

V katerem vojaškem krdeli služi kateri	Kateraga léta je bil vzét na vojsko	Zemljekajízno stéviló	Kakšnega čína je	Kakó mu je imé in príimek	Kje za trdno prebíva	Opómínja

Zglasilna knjiga

o vseh odpuštnikih in prihranjenih (Borovniške) občine.

Číslo, zaporédoma tekoče	V kateri dan, mesec in leto se je zglasil kateri	V katerem vojaškem krdeli služi	Kakšnega čina je	Kakó mu je imé in primék	Kje ima		Zglasil se je,		Opómnja
					razpregledno občino	politični razpregledni okoliš	razpregledni dopolnitveni okoliš	da misli prebivati	

Obrázec 45. (na 96. strani).

Popisek vseh prostórov,

pripravnih vojakom v nastanitév po (Temeniškej) občini.

Hižno števílo	Gospodariju imé in primék	Prostóror, pripraven vojakom v nastanitév									
		Kólíko je sôb částnikom		Kólíko je stanic		Kólíko more na stán prti vojakov ob navádnih prilíkah		za najvéčjo sílo		kólíko je konjušnic	kólíko kočárnic

Kjé se katera stvar nahája

po abecédnem rédu.*)

Amati, sóde itd., gl. preizkušati.

Bábice, 56.

Bakréna, posóda, 54.

Barjè, ljubljansko : njega poži-
ganje, 47.

Beráci, gl. prosjáki.

Blagájnica: občinska, 4., 6., 21.,
22., 28., **30.**, 46.; okrajna, 43.,
59., 60., 77.; továrnskih delav-
cev, 109.; ubožna, 42., 69., **76.**,
77., 78., 87.

Blagó: kateremu je trgovinstvo od-
vzeto, 87.; blagó sumno, 35.

Blagonrávje: skrb zá-nje, 68—72.

Bláznice in blazníki, 58.

Bolézen: postrežba v njej, 58., 66,
76., 109.; bol. neozdrávna, 58.;
podežélna, 59., 60.; sramna 58.

Bolézni: človeške, 54—60.; žival-
ske sploh, 61—66.: govéje 61—
65.; konjske, 64., 65.; ovčje,
63., 64.; pásje, 65., 66.

Bólnice, **57.**, **58.**, 77, 96.

Bolníki, **54—60.**, 76, 77.; ubožni
domači, 59.; ubožni tuji, 76.

Bolno družínče: skrbéti zánje, 66.

Božja služba, 72.

Bóžji pótje, 32., 69.

Brámbovci, dežčelni, 93., 94.

Bránjeveci, 49.

Brezdomóvni ljudjé, 32., 40., 75., 76.

Brizgalnice, gasílné, 82., 83.

Brodóvi in brodarína, 44.

Búkvice: délavské, 12., 33., 67.;
póselske, 12., 32.

Céna: gostilniška, 51.; govédini,
50.; pródalnemu živežu, 49—51.

Cénitve, 110.; pogorélega poslópja,
101.; poljske kvare, 44.; obsó-
jenčeve premičníné, 90.; ob
újmah, 100.; zaradi dolgá na
občinskih davkih, 30.

Cenóvník: kožedírski, 66.; občinskih
odrédbin, 4.; poljskih glób, 45.;
pripréžni, 98.; pródalnega živeža,
50.; stanaríne vojáške, 96.

*) To kazálo je také spisano, dá, če na pr. želi kdo najti, kje je: „zemljiški odkup“, treba poiskati ali beséde „odkup“, ali beséde „zemljiški“. Nekateré tehtovitejše stvari so rés tudi zapisane po dva krati, po tri krati, vsaka na svojem mésti; a povsód se tega póti nij bilo držati zaradi prostóra. Druge stvari so zopet stisnene také, da uči samó jedna glávna beséda vse, na pr. vseh raznih „zapisnikov“, „zakonov“ itd. išči le pri besédah „zakon“, „zapisnik“. — Števíla (cifre) kažejo strani.

- Certifikáti*, gl. poverilnice.
Céstarji, 42.
Céste, 28., 35., **40—44.**, 79.
Cigánje, 33.
Cínjarji, gl. olovárji.
Cókla: z njo zavirati ali ne, 41.
Cukrárne, 106.
Cúnjarji, 33.
Čakarína, pripréžna, 98.
Častni: meščáni, 4.; občáni, 4., 73.
Částniki, 96., 98.
Človéški život, 32—40.
Črtéži, stávbinski, 79., 80.
Črvjé, kvarljívi gozdom, 47.
Čuváji, lovski, 23.; ponóhni, 38., 82.
Daríla, državna: od murv, 47.;
 od žrébecv in kobil, 48.
Davéna opravíla, občínska, 100-106.
Davki: na 1. róko, 5., **100—106.**,
 111.; na 2. róko, 5., **106.**;
 novi, 5., 29., 30.; občínski, 3.,
 21., **28—30.**; pásji, 30.; zgra-
 darínski, 52., **101—105.**
Dékle, gl. pôsli.
Déla na vódi, 80.
Delárnice, prisílne, 40., 78.
Délati, po kóliko ur na dán, 67.
Délavci, 66., 67., 109.
Deléžniki občínski, 73.
Delomrzni ljudjé, 38., 40., 78.
Desetína, gorska, 29.
Deská, viséča pred selíščem, 108.
Dežélna vlada, 6., 7.
Dežélni: odbor, 6., 7.; dež. učil-
 niški svét, 85.; ústav, 10.; základ,
 44., 57.; zbor, 5., 8., 22., 29.
Dimničarji, 81., 83.
Dimničarstvo, 108.
Dimniki, 79., 81., 83.; ruski, 80.
Dnévnik: blagájniški, 31.; uradni
 občínski, 12.
Dobitkovína, 104.
Dohodarína, 105.
Dohodki: na katere níj naklade k
 davkom, 29.; doh. občínski, 3.,
 4., 6., 20—23., 27—30.; doh.
 ubóžne blagájnice, 42., 69.,
 77., 87.
Dólg, občínski, 3., 4., 6., 22.
Dóm, svoj otročičem, 85.
Domáče področje občínsko, 4—7.;
 njega pôsli, **20—87.**
Domáči sodníki, 4., **86.**
Domarína, porazrédna, 101., 102.
Domovínci, občínski, 73—75.
Domovínstvo, 4., 30., **73—75.**
Dopustílo: gódcévsko, 70.; obrtno,
 108.; parobródnim vožnjam, 44.;
 popótnim glumáčem, 70.; sem-
 njem, 48., siromakom, vrtéčim
 orglice, 70., tržnim dném, 49.;
 v kupovanje in razprodávanje
 otrovnih stvaríj, 53.; v razpro-
 dávanje strélnega prahú, 35.;
 dop. stávbínsko, 52.
Dovolítve: stavbínske, 79.; v pro-
 dávanje natisnenih stvaríj, 107.
 ženítevske, 72.
Dražbe, **86., 87.**; céstne, 41.; kadar
 obsojénee ne plača prisójene
 glóbe, 90.; kateri bi dražbe
 napravljáli sami ob sebi, 87.;

- dražbe lovskega zakúpa, 27.;
 premičnega blagá, 110.; dr. rado-
 vóljne, 2.; dr. vojáske priprége,
 98.; zaradi dolgá na davkih, 30.
- Drévje*, sadno, 26.
- Drobiž*, prodajati 71.
- Drugovérci*, 61.
- Drúštva*, ustanávljati, 108.
- Družina*, 66., 68.; — glej tudi
pôsti.
- Države túje*: pogódbe z njimi, 58.;
 teh držav promése in žrebóvi, 71.
- Državni právdniki*, 107., 110.
- Državni zbor*, 8., 9.
- Duhóvníki*, 29., 77., 96., 111.
- Fábrike*, gl. tovarne.
- Fámilija*, gl. obítelj.
- Farbe*, gl. šarila.
- Februvárska ustáva*, 9.
- Fít*, 102—104.
- Fóršpan*, gl. pripréga.
- Gárje*: človeške, 58.; ovéje, 64.
- Gasilna družba*, 82., 83.
- Gasilno orodje*, 82., 83.
- Gáz*, gl. plín.
- Glasovnica*, občinske volítve, 11.
- Gledališća* ter njih igre, 70., 72.
- Glóba*: kakó je zánjo térjati ob-
 sójenca, 90.; od céstnih pre-
 stopkov, 42., 43.; od dražbe,
 če jo kdo napravi sám ob sebi,
 87.; od prekršenega občinskega
 redú, 4.; od prepovedanih iger,
 70.; prestopnikom mlínskega
 zakona, 51.; prestópnikom polj-
 ske obrambe, 45.; prestópnikom
- potrébnih narédeb o vinógrad-
 skih ušéh, 47.; prestópnikom
 vinógradskim in tístim, ki si
 drevja in vrtov ne otrébijo go-
 sénice itd., 46.; prisojena nedé-
 lavnim županom, 6.; tudi tístim,
 kateri bi se branili prevzeti ob-
 činsko volítev, 6.
- Gnézda*, ptičja, 26., 46.
- Góbe*, otrovne, 50.
- Gódcí*, 69, 72.
- Goljufija*, gl. prevára.
- Gorniki*, 45.
- Gosénice*, 46.
- Gospodárji* in njih délavci, njih
 rokodélski učenci ter pomagači
 in trgovski pomočniki, 34., 67., 68.
- Gospodárstvo*: občinsko 2—6., **20**
 do **23.**, **27—31.**; ubožnega
 starejšinstva, 76., 77.; gosp. z
 lesóvi, 47.
- Gostilnice*, 71., 108.
- Gostilničarji*, 34., 51., 64., 88.
- Gózdje*: 20., 21.; razdeljevati jih
 mej obéane, 27.; gozdje neob-
 činski, 47.
- Gózdna kvara*, 47.
- Gradíteljji*, 80., 83.
- Gradíteljstvo*, 108.
- Gramòz*, céstni, 41.
- Grobišća*, posebna svoja, 61.
- Grúntne bukve*, gl. zemljíske knjige.
- Grúntni davek*, gl. zemljarína.
- Hiralnice*, 78.
- Hiže*, ki so bile pod vodó o potópi,
 52.; h. nove, 52.; kaka števila

- je novim hižam dajati, 104., 108.; hiže osébiti v bolézni, 59.; hiže posebne siromakom, 78.; hiže preiskovati, 106., 110.; hiže razvrščéne na prebivatne razréde, 101.; — gl. tudi *postlópje, stávbine* in *zidánje*.
- Hladnoklépi*, 83.
- Hlápci*, gl. pôsli.
- Hlévi*, 62., 81.
- Hrósti*, 46.; kvarljívi gôzdom, 47.
- Hudodélci* in *hudodélstva*, 10., 12., 33., 37—40., 69., 110.
- Igrati*, o čém z loteríjskimi števíli, 71.
- Igre*, gledališke, 70., 72.; igre, ki so prepovédane, 70.
- Imeniki*: o mladénícih vojáškega nabôra, 91.; o porótníkih, 111.; o továrnskih délaveih, 109.; o sklicevánih vojácih, 99.; o volíleih, 6., **8—11**.
- Imovina*: občínska, 2., 3., 6., **20** do **23.**, 28.; otročja, 86.
- Inostránci*, gl. tujci.
- Interpelácije*, gl. vprašánja.
- Inventár*, občínski, 19., **21**.
- Izkáznice*: popótné, 32., 33.; ljudjé brez nobene izkáznice, 38.; izk. rubílné, 18., 30.; volílske, 9.
- Izpréma*, gl. pripréga.
- Izročéno podróčje*, občínsko, 3., 5., 7., 14., **87—112**.
- Jaháci*, gl. kožedírci.
- Jáme*: gnojne, 52.; kamenolómne, 36.; odkrite, 34.; j., v katerih se koplje sip ali gramôz, 41.
- Jezdariti*, nepazljívo, 35.
- Jezóvi*, 80.
- Káčji ugriz*, 55.
- Kápice*, strélne, 36., 54.
- Karte*: lovske, 23.; popótné, 32.
- Katáster* davčnega uradú, 108.; kat. gôzdni, 47.
- Káva*, 50.
- Kavárne*, 71.
- Kavcijón*, gl. položnina.
- Kázen*: občínskim odbornikom 2., kazén poljske kváre, 44., 45.; kazén tístim, ki prekršijo občínski réd, 4.; tístim, ki prestopijo zakon ptičje obrambe, 46.; tístim, ki nehté prevzeti občínske volítve, 6.; kazén, katero prisodi občína, 5., 8.; kakó je kazén odmérjati, 89.; kazén zastaréla, 90.
- Kázenska*: pravda, 110., 111.; kaz. pravíca občínska, 88—91.; razsodba občínska, 89.
- Kázenske*: razprave občínske, 88 do 89.; razpredélnice, 89.
- Kázensko*: právo, 110.; sodíšče, 83., 110.
- Kaznjénci*, izpuščéni, 37., 38.
- Keglánje*, 71.
- Kisavec*, 50.
- Kládezi*, 20., 34., 53., 83.
- Klepárji*, 83.
- Klínčki vžigálni*, gl. vžigalice.
- Ključáničarji*, 83.
- Kljúči*, tatínski, 35., 87.
- Knjiga*: belézna trgovska, 53.; tuj-

- ska, 34.; vročilna, 14.; zglasilna o vojácih, 94., 95.
Knjige, nesramne in prepovedane, 87.
Knjige-mátice, 77., 91., 92.; občinska knjiga-mática, 73.
Kólek: na domácih sodnikov nagódbé, 86.; na pôselske bukvice, 32.; na zapísnik o dražbi, 27., 87.; na prošnje ob osvobodítvi od vojáških váj, 95.
Kólera, 60.
Kolniki ali *kolorózniki*, 40.
Konfiscirati, gl. zasézati.
Kónje, vprežene ostavljati zunaj, 35.
Konjedírci, gl. kožedírci.
Konjska plemenítev, 48.
Kónjstvo in *kobílstvo*, 48.
Konjúšnice, 64.
Konkúrs, gl. stečaj.
Kontumácija, gl. zaóčna razsodba.
Kopalíšca, 34.
Kótlisopárniki, 54.
Kozé, gl. osepnice.
Kože, 51., 62., 64., 66.
Kožedírci, 62., 65., 66.
Kožedírstvo, 108.
Krájevni učilniški svét, 85.
Kráste, ovéje, 64.
Krémárji, 34., 51., 64., 88.
Krčme: obklé jih je zapirati, 69.; v kakšen obrt se štejó, 108.
Króšnarji, 33.
Krúšnarji, 49.
Krvózmésje, 69.
Kufrén, gl. bakrén.
- Kuga*: govéja, 62., 66.; človeška, 59.
Kúhinja: požigati v njej sáje, 81.
Kúpljarice, gl. podvódnice.
Kúriti, preblizu hôste, 81.
Kvartánje, 71.
Kvartíranje, gl. nastanítev.
Legitimácije, gl. izkáznice.
Lekárniki, 56., 77.
Lepo zadržánje, gl. blagonrávje.
Lésarji, 48.
Lesóvi, gl. gózdje.
Licitírenge, gl. dražbe.
List: domóvinski, 12., 75.; dopustilni cúnjarski, 33.; krošnjarski, 33.; oglédni mrlíški, 60.; orožni, 26., 37.; prejémni, 89., 99.; smrtni, 59.; ubožni, 57.; vojáški, 94., 95.; vózni, 35.; vročilni, 14.; zglaséválni, 34.
Listi popótni, sploh, 32., 33.; **listi popótni**: mrlíški, 60.; odgonski, 39.; pridani pošiljanemu orožju, 37.; živínski, 62.
Listine, dokazóvalne, 89.; občínske, 18.; o zemljíškem razbremeníli „in o zemljíškem odkúpi, 21.
Listki: pozovni, 99.; ribolovni, 27.
Lógarji, 28., 47.
Lón, gl. mezda.
Loncevézci, 33.
Lónci, ki se dadé trdno zapréti, 54.
Lončárji, 83.
Lončenína, 54.
Lov, 23—27.
Lózanje, gl. žrébanje.
Lózi, gl. žrebóvi.

- Luč*, gôla, 35., 81.
Lúže in lókve po vaséh, 34.
Mačùh, 60.
Málini, 51., 80.
Méje: občinske, 43.; prestavljati jih, 7.; meje zakúpnege lovišča, 26.
Menjavati, občinsko svojíno, 22.
Méra, gostilniška, 51.
Méra in utèž, nova, 51.; preizkúšati jo, 51., 106.
Merosódni uradóvi, 52.
Mesarji, 49., 51.
Mesó, 49., 51.; od bolne živíne, 62., 63.
Meščáni, 73.
Mezdà: délavcem, 67.; občinskim služabnikom, 4.
Mladolétni nepokorneži, 40.
Mléko, od bolne živíne, 63.
Mlíni, gl. málini.
Močvir, gl. barjè.
Móka, 50., 51.
Mostóvi, 44.
Možjé-cenítelji, poljske kváre, 45.
Možjé-volíci, 8., 9.
Mrhovína, gl. mrtvečina.
Mrlíci, 59—61.
Mrtváčnice, 59., 61.
Mrtvečina, 62—66.
Nábor, konjski, 99., 100. vojáški, 91—93.
Nádzor: nad délavci in družíno, 66., 68.; nad občinskimi oblastniki, 4—7.; nad zdravniki, 55.
Nadzórniki, učilniški, 85.
Nadzórsko okó, 37., 40.
- Naglavnice*, 33., 36., 38., 54.
Nagódbe: pred uradóvi domáчих sodníkov, 86.; nag. ob izprejemanji obrtnih učencev, 109.
Nagrada, 71.
Nájdenčki, 58., 59.
Nájem, prebivátni, 102—104.
Najmarína, domóvna, 102—104.
Najti, izgubljenó stvar, 36.
Naklada k davkom, 3., 5., 28 do 29., 102.; kateri dohodki so od njé svobodni, 29.
Nalóžnice, 69.
Nastanítev, vojáška, 95—97.
Naučilo, občinskim služabnikom, 17., 18.
Nedolétnik, 88.; kadar se ženíjo, 72.
Nedomovínci, občinski, 73.
Nesrámnice, 38., 40., 68.
Nesréče občè, gl. ujíme.
Neusmíljenost, do živálij, 70.
Nôrci, gl. bláznice.
Novce, pošíljati po pošti, 14.
Novíne, 108.; uráadne, 36., 107.;
Nožèbrúsci, 33.
Númare, gl. števíla.
Občáni brez imovíne, 29.
Občíne: jedíniti v vkupna opravíla, 7.; razdružati jih, 10.; trgati jih na dvóje, 5.; ustanavljati jih, 10.; združati jih, 5., 7., 10., 29.; obč. ne morejo voliti v imeni vseh občánov, 12.; obč. odgónskih postáj, 38., 39.; obč. sélske, 8., 9.; vélike, 10., 29.
Občinski odbor, gl. odbor.

- Obédnice*, ubóžne, 78.
Obhódi cerkveni, 72.
Obítelj, 68., 96.; njé popótni list, 32.
Oblastniki, občinski, 2—8, 10., 12.
Obligacije, avstrijanske, 87.
Orbti, 105., 106., 108., 109.
Orbrtniki, 50., 51., 67., 78., 108., 109.
Odbor: občinski, 3—5.; njega ukrepi, 2., 3—8., 43.; teh ukrepov zavíranje, 2., 5.; njih zvrševanje, 2., 3.; odb. okrajnocestni, 42., 43., 79.; odb. poseben, v presojevanje létnega račúna, 31.
Odgonstvo, 38., 39., 40.
Odkup, zemljiški, 21.
Odpor, postavljen v zapisnik občinske séje, 17.
Odpuštniki, vojaški, 93., 94., 95.
Odrédbine: občinske, 4., 30., 73., 75.; od semánjih dopustil, 48.; od zdravil, 56.
Oficírji, gl. částniki.
Ogenj, 38., **81—84.**
Ogerske kraljevíne državnopravno razmérje, 9., 10.
Oglédi: stávbinski, 79., 80., 81., 101., 109.; ogl. zaradi čúvanja nad ognjem, 83.; zaradi porazredne domarine, 101.
Ogledniki: mesóvni, 49., 62.; mrliški, 60.
Okolíš: dopolnitveni, 95.; kužni, 62., naborni, 76.; pripréžni, 97.; skládni, 42.; volítveni, 9.
Okrajni učilniški svèt, 85.
- Okrajno oblastvo*, 5—8.; njega naredbe in razzodbe, 6.
Okróžnice: občinske, 13.; urádne, 107.
Oktoberska diploma, 9.
Olje, rudnínsko, 35.
Olovárji, 33.
Omótica, 27.
Opravila občinska, gl. uradovánje.
Opravilni red: državnega in deželnega zbora ter deželnega odbora, 9.; opr. red občinski, 4., **15.**
Oprostítev, gl. osvobodítev.
Oproščénci, od trilétne službe vojaške, 94.
Orglarji, počéstni, 33., 70.
Oróžje, 36., 37.
Osepnice: človeške, 59.; staviti jih, 56.; — ovéje, 63.; staviti jih, 63.
Oskrúiniti žénsko, obetáje poroko, 69.
Ostánek, gl. prebítek.
Osvobodítev, časna od zgradarine, 102.
Osvoboditve, vojaške različne, 92—95.
Otróci: ako pred 14. létom prosjáči, 71.; kdáj je otróke záčetí k delu síliti, 67.; otróci od 11. do 14. léta, 88.; otróke posójati prosjákom, 72.; otróci ubogi, zapustéli, 78.
Otróčja imovina, 86.
Otrovancem pomagati, 55.
Otrovila, 53.
Ovóčje, 50.
Parobródna vóžnje, 44.
Pasja vsteklina, 38., **65., 66.**

- Pastúhi*, gl. žrebei.
Pásniki, občinski, 20., 21., 23., 62.
Patenti: dohodarinski, 106.; lovski, 23., 26.; orožni, 23.; popisni, 74.
Patronstvo, 4.
Póvolja, strélna, 36.
Pazka, na hudodélee, 12., 37., 38., 39., 110.
Pekárji, 51.
Pepél, 81.
Petrólej, 35.
Pijánstvo, 72.
Pisár, občinski, 13., 14., **18.**
Pisárnice, državne, 96.
Pisma: občinska uradna, 3., 13., 14., 18., 19.; popótna (raznovrstna), 32., 33., 37., 38., 39., 60., 62.; prisódna, 93.; svobódska, 78.
Pívo, 50.
Pivovárne, 106.
Plača, županu in občinskim svetnikom, 4., 10.
Plačilo, namésto tlake, 3., 13., 30., 43.
Platišča, široka, 42.
Plési z godci, 69., 72.
Plín, 36.
Podárji, 45.
Podobčine, 20., 22., 76.; združati jih, 7., 29.
Podóbe, nesrámne in prepovedane, 70., 87.
Podpisovánje, uradnih pisem občinskih, 3., 13., 15.
Podróčje: državnega in deželnega zbora ter deželnega odbora, 9.; občinskih oblastnikov in nadzornih oblástev nad njimi, 2—8.
Podróčje občinsko: domáče, 4—7.; njega pôsli, **20—87.**; izročéno, 3., 5., 7., 14., **87—112.**
Podvódnice in *podvódniki*, 68.
Pogódbe, s tújimi državami, 58.
Pogóni, 38., 39.
Pogorélci, 84.
Pogrebščina, za ubožnim tujeem, 58.
Pohabiti, ude sam sebi, 34.
Pohújšanje, gl. sóblazen.
Pókalni preparáti, 35.
Pókati, z bičem, 41.
Pokopalíšča, 60., 61.
Poljáki, 45., 89.
Poljedélstvo, 44—47.
Póljska: kvara, 44.; obramba, 44.
Póljščina, 26., **44.**
Položnina, lovska, 27.
Pomagáči: občini dani ob njé troških, 5., 7.; pom. obrtníški, 33., 67., 109.; rokodélski, 33., 34., 67., 71.
Pomóč novčna, iz deželnega zaklada, 44.
Pomočniki, trgovski, 68.
Ponedéeljki zaspáni, 67.
Ponóčne bogoslúžnosti, 69.
Ponočnjáki, 67.
Poblaščénci: deželnega odbora, 6.; pohodnih postáj, 95., 96.; pripréžni, 95.
Popis: konjski, zaradi vojáštva, 99.; vseh prostorov, pripravnih vojákom v nastanítev, 96.

- Popotni listi*, gl. listi.
- Poročila*, občinska, odmenjena oblastvom, 13., 14.
- Porodilnice*, 58.
- Poroka*, brez cerkóvne dovolitve, 69.
- Porótniki*, 111.
- Póslí* (družína), 12., 32., 34., 66., 67.
- Póslí*, gl. uradovánje.
- Poslopje*: dopustilo v njega zidánje, 52.; poslop., ki je bilo pod vodó, 52.; posl. novo in prezídano, 52., 101., 102.; poslop. podírati ob ognji, 83.; poslop. prebivátno, 101., 102.; poslopje, svobodno od vojáške nastanitve, 96.; — gl. tudi *hiže*, *stávbine* in *zidánje*.
- Posójati*: ljudém ob újmah, 78.; otroke prosjákom, 72.
- Postáje*: odgonske, 38., 39.; pohódne, 96.
- Postava*, gl. zakon.
- Poštarína*: svoboda od njé, 14., 15.
- Póštarji*, 98.
- Pót*: odkazan, 39.; plačan svedokom, 90.
- Potepúhi*, 34., 40.
- Pótje*, obči ali neobči, 43., 44.
- Potrošnína*, 29., 106.
- Poverilnice*: cenóvne, 49.; o kotlib-sopárníkih, 54.; popótné, 32.; župánskega uradú, 102.
- Poverjenci*, trgovski, 109.
- Povračílo*: občínskega dolgá, 3.; povr. za prostore, oddane částnikom, 96.
- Pozovnice*, vojáške, 94., 99.
- Prah*, strélni, 35., 80., 81.
- Prátika*, vpisna, 13.
- Právdanje*, za občíno, 27.
- Pravíca*: kupovati in prodajati otrovíla, 53.; pravíca lovska, 23—25., 26., 27.; prav. ozdravljati bolézni, 55.; prav. podelítvena, 4.; prav. prodájati strélni práh, 35.; prav. ribolovna, 27.; volílska, 9., 10., 11.; prav. do občínske svojíne, 20—22.; do občínskega užítka, 22.
- Praznovati*, nedélje in prázníke, 72.
- Prebítek*, občínske blagájnice razdeljevati mej občáne, 4., 6., 22.
- Pregréški*, gl. prestópki.
- Prehitévati*, vozove pred sobój, 41.
- Preizkušáti*, méro in tehtníce, 51., 106.
- Prekupci*, túji, 49.
- Prélo*, zímsko, 69.
- Premožénje*, gl. imovína.
- Prenočevánje*, 34.
- Prepírí*: mej gospodarji in pôslí, 67.; mej mejáši, kadar se kaj zida, 79.; mej občáni za svoje pravíce, 6.; za vkupno svojíno, 21.; mej obrtníki ter njih délavci in pomagáči, 68., 109.; prepírí o létнем račúni, 31.; o pótih, 44.
- Prepóvedí*: nezdravíh prostoríšč, 52.; prep. živínske, 62., 63., 64.; županove, 88.
- Preseljevánje*, v tuje dežele, 33.

Prestóпки: céstni, 42.; gozdni, 47.; kázenskega zakona, 11., 110.; málnskega zakona, 51.; nadzórskih povélij občinskih, 88.; nove mére in uteží, 51.; prest. obrtni, 109.; prest. oróžnega zakona, 37.; prest. poljski, 45., 46., 88.; prest. raznih narédeb o vinôgradskih ušéh, 46., 47.; prest. stávbinskega in pôselškega zakona, 88.; vinôgradskega zakona, 46.

Preštévanje, ljúdsko, 32., 108.

Pretépanje in *rvánje*, 34.; pret. svoje žene, 35.

Prevára: o državnih pripadkih, 106.; prev. v prodájanji, 48—52.

Prevòj, gl. pripravéga.

Priče, 88—91.

Priglédni shòd, vojáški, 95.

Priglédnica, občinske volítve, 11.

Prihránjenci, nadoméstni, 93., 94.

Prikupíla, občinska, 3.

*Pripádk*i, državni, 106.

Priprávniki učiteljski, nabornih lét, 92.

Pripréga, vojáška, 97., 98.

Priséga: podárjem, 45.; poljákom, 45.; služábnikom občinskega redú, 17.

Prisíljenci, izpuščèni, 38.

Pristójbine: merosóдне, 52.; mrliških ogledníkov, 60.

Pritóžbe: kakó jih je izróčati, 8.; prit. na finančne ukaze in razsodbe, 106.; na gospodárstvo

ubožnega starejšinstva, 77.; na kake narédbe o vinôgradskih ušéh, 47.; na kazni poljskih prestopkov, 45.; na létni račún občinski, 31.; na občinske narédbe in kazni, 4—8., 90.; na okrajnega oblastva narédbe, 6.; na posvaríla v občinskih séjah, 16.; na volílske imeníke, 5., 6., 9., 11.; na volítve občinskega starejšinstva, 12.; na županove narédbe, 4, 5.; prit. o vojáškej nastánívtvi, 95.; prit. tujih ljudíj v občini, 5.; zaradi prekršenega zakona, 7.

Privilégije, gl. svobóščine.

Procésije, gl. obhòdi cerkvéni.

Prodajáči: otrovnih stvaríj, 53.; strelnega prahú, 35.; živeža človeškega, 48—52.

Promése, tujih držáv, 71.

Proračún: céstni, 43.; občinski, 3., 21., 31.; okrajno-céstnega odbora, 43.; ubóžne blagájnice, 77.; učilniških potreb, 85.

Prosjáki, 38., 71.; delomrzní, 40., 78.; prosjákom posójati otroke, 72.

Prostót, gl. svoboda.

Prošnje: vojáških stvaríj, 92., 93., 95.; o časnej osvobodívtvi od zgradaríne, 102.

Protést, gl. odpòr.

Prvoméstnik, gl. starejšína.

Prvosédnik, občinskih séj, 2., **16.** do **17.**

- Psi*: vstêkli, 38., **65.**, **66.**; zlobni, 35.
- Ptiči*: 24—26.; ptiči koristni, 24., 46.; kvarljivi, 46.
- Púncevni uradóvi*, 37.
- Račún*: létni občinski, 3., 4., 31.; župana prisiliti, da ga stori, 6.; rač. odgonski, 39.; ubožne blagájnice, 77.; učilniški, 85.
- Radovóljniki*, jednolétni, 94.
- Rajskétina*, gl. zavórni lanec.
- Rake*, mrlíške in obíteljske, 61.
- Razbremenílo*, zemljíško, 21.
- Razglasi*: državnih zakonov, 107.; konjskega nabôra, 100.; razglási mladéničem vojáških lét, 91.; razgl. občinskega odbora ukrépov, 4.; razgl. o volítvah v dežélni in državni zbor, 9.; razgl. urádni občinski sploh, 13.; razgl. vojáškega sklíca, 98., 99.
- Razpóčne stvari*, 36.
- Razpráve*: kázenske občinske, 88. do 91.; ostalínske, 86.
- Razpregléd*: nabornih kónj, 99.; občinske svojíne, 21.; občinskega uradóvanja, 12.; razpregléd o domovínskíh lístíh, o pazki na hudodélee, o pôselskíh ter délavskíh búkvicah in o tujcíh, 12.; o nájdeneíh, 58.; o prostoríh, vojákom v nastanítev prípravníh, 96.; o razdaníh uradníh písmíh in listíh, 12.; o tlakah in plačílih zánje, 13.; o vročevánji, 14.; o vseh občáníh, 32.; o vseh različníh vojácíh, 93., 94.; razpr. v ímeníkí naborníh mladéničev, 91.
- Razpustítí*, občínske oblastníke, 6., 7.
- Razsvojítí*, zemljíšče, 41.
- Razžalítí*, župana, 91.
- Registratúra*, občínska, 18., 19.
- Rektifikatórije*, 21.
- Reservístí*, gl. príhránjenci.
- Rešítve*, uradníh poslov občínskíh, 12., 13.
- Ríbja lóv*, 27.
- Rómarji*, 32.
- Rúbljenje*, 18., 30., 45., 90.
- Rudárji*, 33., 68.
- Rúdnikí*, 36.
- Sádje*, gl. ovôčje.
- Sadno drévje*, 26., 46.
- Samodávljenci*, 61.
- Samodélska slátina*, 50.; samodél. evetlíce, 54.; samod. vîno, 50.
- Séje*, občínske, 2., 4., 5., 7., **14.** do **15.**, 18.
- Semnjí*, 48.; semn. živínski, 62.
- Shódi*, razkôšni ali pohótni, 69.
- Síp*, céstni, 41.
- Síromákí*, gl. ubóžci.
- Síróte*, 78.
- Sklád*: cerkvéni, 60., 61.; céstni, 42., 43.
- Sklépi*, gl. ukrépi.
- Sklícevanje*, vojáško v oróžje, 98., 99.
- Služábnikí*: državni, 72.; občínski, 3., 4., 13., 14., 17., 18., 105.; služábnikí nadzórského redú ob-

- činskega, 13., 17., 18., 89.; železnocestni, 36.
- Službo izgubiti*: občinsko, 11.; županovo, 7.
- Smodnik*, gl. práh strélni.
- Snég*, pocéstni, kidati, 41., 42.
- Sóblazen*, javna, **69—70.**, 89.
- Sodišče*: državljánsko, 110.; kázensko, 83., 110.; obrtno, 109.
- Sodniki*, domáči, 4., **86.**
- Sól*, 50.
- Soséske*, gl. podobčine.
- Spisi*, gl. pisma.
- Sráb*, gl. gárje.
- Sramodejstvo*, 40., 68., 69.
- Starejšína*: gasiteljski, 82.; okrajnocéstnega odbora, 79.; sélski, 13.; tržni, 49.; ubožne blagájnice, 77.
- Starejšinstvo*: občinsko, 5., 12., 45.; obrtno, 68.
- Starína*, 108.
- Stávbine*, 79—84.; stávbine: na vódi, 80.; obrtóvne, 80.; — gl. tudi **hiže, postópje in zidánje.**
- Stečáj*, 30., 111.
- Steklína*, gl. vsteklína.
- Stráže*, gl. čuváji.
- Streljánje*, 36., 81.
- Strélni práh*, gl. práh strélni.
- Stréžniki*, bolníški, 60.
- Strupi*, gl. otrovíla.
- Svedôčbe*: lekárnikom, 56.; déklam in hlapecm, 32.; svedôčbe učílniške, 92.; o kónjih, svobodnih od vojáškega skazovánja, 100.; o nesrečah in újmah, 71., 78.; v izprejémanje kacega nájdénčka, 58.; v osvobodítev od vojáščine, 91., 92.
- Svedóki*, 88—91.
- Svétniki*, občinski, **3.**, 4, 11., 30., 89.
- Svinína*, 50.
- Svoboda*: od nakláde k davkom, 29; od poštaríne, 14.; od vojáške izpréme, 98.; od vojáške nastávitve, 96.; od uvozníne, 78.
- Svobôščine*, občinske, 19.
- Svojína*: človékova, 32—40.; občinska, 20—23.; prodajati, zamenjavati ali zastávljati jo, 22.; svojína vkupna, 20., 21., 22.
- Šacila*, gl. cenítve.
- Šaríla*, otrovna, 53.
- Šatorína*, 49.
- Ščedénje*, gozdne zverí, 24.
- Ščuváji*, mej délavci, 67.
- Šonanje*, gl. ščedénje.
- Špitáli*, gl. bólnice.
- Špricalnice*, gl. brízgalnice.
- Štácije*, gl. postáje.
- Štánt*, gl. zákup.
- Štatút*, gl. ústav.
- Štempelj*, gl. kólek.
- Števíla*, dajati novim hižam, 104., 108.
- Štiftenge*, gl. ustanovíne.
- Štirne*, gl. kládezi.
- Štráfenga*, gl. kázen.
- Šuta*, cestna, gl. gramòz, sip.
- Tabák*, 87.; púšiti ga v hlévi ali na pódi, 81.
- Tabóri*, 88., 108.

- Tákse*, gl. odrédbine.
Táliste, gl. naglavnice.
Tarifa, gl. cenovnik.
Teatri, gl. gledališča.
Téhnik, državni, 41., 54.
Tehtnice, 51.
Telegrafi, 36.
Tesarji, 83.
Tiskárnice, 107.
Tláka: céstna, 42.; drugačna občinska, 3., 13., 28., **29.**, **30.**, 43.
Tóčiti: pijáco na semnjíši, 49.; tóčiti čez uro, 69., 88.
Továrne, 52., 67., 80., 109.
Tóžba pozóvna, 79.
Tréščenega človeka, ožívljati, 55.
Trgovánje, 48—52.
Trgóvske in obrtníške zbornice, 109.
Tróški: bólniški, 57., 58.; céstni, 28., 42., 43.; občinski, 20., 21., 22., **28—30.**; obsójenčevi, kateriga kažnjúje občina, 89.; troški z občinskim vžitkom in z občinsko imovíno, 28.; kadar se zída církev, poslopje duhovniku, učilnica itd., 28.; kakó jih je razdeljevati, kadar se več občin združí síloma, 6.; troški, o katerih so posébné pravíce, 28.
Tržni dnévi, 49.
Tújci: delomrzni, 38.; ubóžni, oblévši, in pogrébščina za táciimi, 57., 58.; tújci na semnjéh, 48.; tújci v občini, 73., 75.;
- zapísnik o tujeih, 12.; tújce zglášati, 34.
Ubóžci, 2., 3., **75—78.**; ubóžci delomrzni, 40., 78.
Ubóžnice, župljánske, 77.
Učénci: obrtníški, 109.; rokodélski, 34., 68.
Učilnice, 59., 68., 75., 96.; ljúdske, 84., 85.; podkóvne, 48.
Učilniške: svedočbe, 92.; ustanovne, 85.
Učilniški svét, 85.
Učítelji, 28., 84., 85.
Ude pohabiti, sam sebi, 34.
Uhajáči, vojáški, 33.
Ujíme, 78., 100.
Ukrépi, občinskega odbora, 2., 3., 5.; njih zavíranje, 2., 5.
Urádniki: državni sploh, 29., 72.; njih domovínstvo, 74.; finančni, 105., 106.; občinski, 18., 30.; poštni, 96.; rudárski, 36.; telegráfni, 96.; železnocestni, 36., 96.
Uradovánje, občinsko, 2—8., **12.** do **19.**; zalenôbiti ga, 5., 6., 7.
Urbarji, 21.
Urlavbarji, gl. odpústniki.
Ustanóvine, 56., 73., 78., 85.
Ustav: deželni, 9.; kožedírski, 65., 66.; semánj, 49.; tržni, 49.; tržnih dníj ljubljánskih, 49.; ústav o bláznicah in blazníkkih, 58.; o pásjem dávkí, 30.; ob odrédbini od zdravíl, 56.
Ustáva avstrijánskih zémelj, 9.

Ustrahovánje, domače, 35., 88.
Utěž in *měra*, nova, 51.; preizkušati jo, 51., 106.
Utopljenje, oživljati, 55.
Užitek, občinski, **20.**; gospodarstvo z njim, 2.; po koliko ima kdo pravice do njega, 22.; razdeliti ga mej občane, 22.; troški z njim, 28.; zamenjavati, prodajati, zastavljati ga, 4., 6., 22.
Vaga, — gl. *tehtnice* in *utěž*.
Věliki posěstniki, gl. vlástelji.
Veščáci, 47., 88., 89., 105.
Vétrihí, gl. kljúči tatínski.
Vinogradci, 45., 47.
Vinogradi, 26., 45—47.
Vinogradska uš, 46., 47.
Vkúpna svojína, 20., 21.
Vlačúge, gl. nesrámnice.
Vlástelji, 8.
Vlóge, občinske, odménjene oblastvom, 14.
Vnénji ljudjé, gl. tújci.
Voda, 52., 61., 65., 82.; déla na vodi, 80.; vožnja po vodi, 44.
Vodnjáci, 20., 83.
Vodováje, 53.
Vojáci, **91—100.**; njih domovinstvo, 74.; poklicati jih na pomoč, 62.
Vojáški ljudjé, 29.
Voléči razdělki, 5., 9., 11.
Volílci: méstni in tržánski, 8., 9.; občinski, 3., 5., 9.
Volíliska pravíca, 9., 11., 12.
Volítve: občinske, 5., 6., 11., 12.;

vol. v deželni in državni zbor, 8., 9.; vol. v občinskih sejah, 16.
Voziti, nepazljivo, 35.
Vozníki, 33.
Vozóvi, 41., 97., 98.
Vozovnice, železnocestne, 99.
Vožnja, po vodi 44.
Vprašánja, vzglášati v občinskih sejah, 17.
Vročbarína, 14.
Vročevánje, 14., 18, 105., 111.
Vročínska bolézen, gl. mačúh.
Vrt: detínj, 85.; učílniški, 85.
Vrvohódci, 70.
Vsteklína, pásja, 38., **65—66.**
Vžigalice: hrániti, 81.; prodájati, 54.; rabiti in razvážati, 36., 54.
Zádruge, obrtne, 109.
Zadržánje lépo, gl. blagonrávje.
Zadušenega človéka, oživljati, 54., 55.
Zákol brez finančnega človéka, 106.
Zakon: deželni, 5., 30., 42.; domovínski, 74., 75.; gasílni, 84.; gôzdni, 27., 47.; kázenske pravde, 110., 111.; zakon kázenski, 23., 34.; málínski, 51.; mitnínski in samotržni, 110.; občínski, 10., 15, 16., 20—23., 30. itd.; obrtni, 67.; poljske obrámbe, 44.; zak. pôselski, 67.; stávbinski, 80.; učílniški in učni, 84.; vinógradski, 45.; vójínski, 91.; zákon volítveni občínski, 6., 11.; §. 17. v njem izpremenjen, 11.; zakon žení-

- tevski, 73.; zak. o dražbah, 87.; o državnozbórskej volítvi, 9.; o novej méri in utéži, 51.
- Zakoni*: céstni, 40—44.; lovski, 23., 24., 25., 26., 27.; orožni, 37.; o telegrafih in želéznicah, 36.; v obrambo koristnim ptičem, 24., 46.
- Zákup*: lovski, 23—26.; nepremičnega blaga, 86.; občinske imovine, 20.; vojáške príprége, 98.
- Zalúbnik* (zalúbni črv), 48.
- Zámrtnike*, oživljati, 54., 55.
- Zaóčna razsódba*, 89.
- Zapísnik*: mesóvnega ogledníka, 49.; občinskih séj, 15—18.; zap. odgonski, 39.; opravilni, 18.; prenočilni, 34.; rokóvni, 13.; vlóžni, 12., 18.; zakúpni, 81.; o domovínskíh listíh, 12.; o dražbah, 87.; o gódčevskíh dopustílih, 69.; o izpóvedíh domóvne najmaríne, 103.; o mrliškem ogledováňji, 60.; o pázki na hudodélece, 12.; o pôselskíh in délavskíh bukvicah, 12.; o pôslih, 12.; o stávbínskem oglédi, 102.; o tujcih, 12.; o vojáškej nastaníťvi 97., o vojáškej príprégi, 98.; o ženitováňjskíh zglásnicah ter o njih odrédbini, 73., ob oglédi zaradi porazrédne domaríne, 101.; zap., kadar katera stranka govóri, čésa želí, 14.
- Zasézati*: blagó, 50.; natisnene stvari, 107.; prepovédano oróžje, 37.; stáro ali nepreizkúšeno mero, 51.
- Zastaréla kazén*, 90., 91.
- Zavaroválnice*, 83., 84.
- Zavórní lánec*, 41.
- Zboríšča*, obča, 88., 108.
- Zdravíla*, **55.**, **56.**, 77.; kožedír-ska, 66.
- Zdrávje*, človéško, 52—60.
- Zdravníki*, **56.**, 58., 60.; zdravníki okrájni, 49., 55., 58.; potrjeni, 55.; sélski, 56.; živínski, 55.
- Zemljarána*, 100., 101.
- Zemljemérci*: dežélni, 42.; okrajni, 42.; železnocéstni, 80.
- Zemljíške knjige*, 21.
- Zglásnice*, ženitováňjske, 72., 73.
- Zglašévánje*, sploh, 33., 34.; nabornih mladéničev, 91.; vojákom k županu, 94., 95., 99.
- Zgradarána*, 52., **101—104.**
- Zidánje*, **79—81.**; zidánje ob céstah in želéznicah 79.; paziti, kakó je treba, kadar se kaj zída, 79.; — gl. tudi *hiže*, *postlópje* in *stávbine*.
- Zidárji*, 83.
- Zlógi k davkom*, 4., 5., 6., 28., 29.
- Zménki*: mej obrtníki, 51.; mej kupci na dražbah, 87.; zménki, mezdò povíkšati délavcem, 67.
- Zmrzlega človéka oživljati*, 54.
- Známenja*, svaréča, 35., 80.; známenja posébná svoja, kacíh družábníkov, 108.
- Zoboléčnik*, 55.

- Zvér*, divja, 24—26.; zgrabljiva, 26.; naglavnica od njé, 38.
- Žandarstvo*, 34., 90.
- Želznice*, 36., 79., 80.
- Žénini*, izmej prvih trijeh lét vojáske dobe, 72.
- Ženitovánske zglásnice*, 72., 73.
- Žéno*, svojo, pretépati, 35.
- Žénsko oskrúiniti*, obetáje poróko, 69.
- Žganjárne*, 106.
- Žgánje*, 50.
- Živež*, pródalni, 48—52.
- Živína*: mesárska, 62.; kakó je živíno pasti in goniti, 36., 45.; ne goniti je na mokre trávnike, 47.
- Živínski*: lekárji ali zdravniki, 55.; semnji, 62.
- Život človéski*, 32—40.
- Žlebóvi*, odtóčni, 52.
- Žrebanje*, vojaško, 93.
- Žrebeci*, 48.
- Žrebóvi* tujih držáv: njih prodájanje prepóvedano, 71.
- Župan*, 1—3.; on opravlja tudi pôsle državljánskega sodíšča, 110.; zavíra občinske ukrépe, 2., 5.; prisiliti ga, da storí létni občinski račún, 6.; razžaliti ga, 91.; vzeti mu službo, 7.; njega narédbe, 4., 5., 7., 8.; prepóvedi, 88.
- Župani*, nedélavni, 5., 6., 7.
- Žužélke*, 46.
- Žveplenice*, gl. vžigalice.

Slóvniček,

v katerem se tolmačijo nenavadnejše ali ne povsód
mej Slovèni govorejène ter tudi nôve besede.*)

Báker-kra m., das Kupfer.

Barjè-jà, n., (na Igi), moèvir, der Morast; „máh“ je po némškem : „das Moos“.

Báš adv., rávno; gerade, durchaus: bàš denes, ravno denes; bàš tód je prišel, rávno tód; néma bàš nič, durchaus nichts; a sméšno je reči, da je ta beseda turška, ker se v najstarejših (doturških) slovenskih knjigah čita: „bùhù; bùhùma, bùhùmi, bùši“ itd.

Bedènj-njà, m., 1) ótlo drevó, ein hohler Baum; 2) posoda, podobna žebrù; der Bottich.

Beléžna knjíga, knjíga ali búkve, kamor se kaj „zabeležúje“ ali zamerkúje; das Vormerkbuch.

Beléžnik, m., der Notar; pogrèšno je pisati „béléžnik“, ker to je na podstavi staroslovenske beséde **bélégü** m., das Zeichen (známenje), in ti „belegi“ so po vsej príliki bili obéljena drevésa, kajti naš Tolmínee tako bélo známenje po drévji še zdaj imenuje „beléžen-žni“ f.

*) **Opómnja.** Ker je v tem slóvnički za dokazóvanje tu ter tam bilo tréba stare slovènsčine, zatòrej opominamo, da nas je prignala sila, dati staroslovènskim besedam tá nenavadna písmena známenja: **û** za ták poluglâsnik, kakeršnega ima novoslovènska beseda „bezèg“ dva krâti v sebi; **î** zópet za staroslovènski poluglâsnik, ki je poprèjšnjemu podoben, a méèji od njega, ter ga je naš jezik úže izgubil; **y** za ták glas, ki se je nekakó izrékal, kakor „uj“; **on** za staroslovènski hohník „o“ (to je „o“, hohnívo ali skozi nós izrékan); **en** za staroslovènski hohník „e“ (hohnívo izrékan „e“); **ê** za ón staroslovènski „e“ („jat“ imenován), kakeršnega imajo kranjski Dolénjci v besédah: bélo, césta, mléko, vléèi itd.; a temu **ê** je taka služba izročéna samó v staroslovènskih besedah tega slóvnička, — drugače smo po vsej tej knjízici v nóvoslovènskih besédah s tacim **ê** vedno zaznamenávali tist **e**, kateri se govóri v besédah: rébro, sêstra, sêbi, têbi, mèni itd.

Beléžniški zákon, die Notariatsordnung.

Blagájnica f., kasa.

Blagájnik m., kasír.

Blagínja f., dober uspeh, sreča; das Wohl, die Wohlfahrt; s prósta, „blagínja“ je to, kar zdaj pogrěšno imenujejo: „blágor“ ali „bláger-gra“, govorèč: na „blágor“ svoje domovíne itd.

Blagonráven-vna-vno adj., kdor je lepega zadržánja ali vladánja; wohlgesittet.

Blagonrávje n., lepo vladánje ali zadržánje; die Sittsamkeit.

Blagovéren-rna-rno adj., pobožen; fromm.

Blagovná borsà, die Waarenbörse.

Bláznica f., hiža, kjer imajo zaprte blazníke (nôree); das Irrenhaus.

Blaznik m., nôree; der Irrsinnige.

Bodálo n., der Doleh (néko orožje).

Bólnica f., špitál.

Bôžur-žúra m., žafrán; der Safran.

Brámbovei (deželni), die Landwehrmänner: neslužéči brámbovei, die nicht aktiven Landwehrmänner; boljè bi se morebiti dejálo: „domáči“ brámbovei.

Brezdomóven-vna-vno adj., kdor je brez domú; heimatlos.

Brizgáč m., kdor brizga, kadar se gasí ogenj; der Löschmann.

Brizgalnica f., šprícalnica; die Spritze.

Brizgati vb., sprícati; spritzen.

Brodarína f., plačilo od vožnje v ládiji, kadar se kdo probrodí s té strani na óno; das Fährgeld; — priméri: **poštarína**.

Cenítelj m., šáeman; der Schätzmann.

Ceníteljski návod, die Schätzungskommission.

Cenóvna poveríllica, das Marktpreiszertifikat.

Cenovník m., tarífa.

Céstar-rja m., kdor césto snaži blata itd.; der Wegräumer.

Cév-ví f., rór; die Röhre.

Čukrárna f., die Zuckerfabrik.

Čakarína f., plačilo tacemu, ki je čakal in s tem potratil čas; das Wartgeld; — priméri: **poštarína**.

Častni občàn, das Ehrenmitglied einer Gemeinde; častni meščàn, der Ehrenbürger einer Stadt.

Částník m., oficír.

Čéta f., tropa; die Rotte.

Četrtínsko zemljišče, četrt ali četrtina zemljišča; eine Viertelhube.

Čiharen-rna-rno adj.: „čiharen“ ima vselej pred soboj beséδιο ves: „vsi čiharni“ ljudjé, namreč: vsi ljudjé od prvega do najzadnjega. — Ta ponovila vrédna beséδιο je mnogo rabila našim staréjšim pisateljem, a zrastle je, kakor se kaže, iz korenike „čit, čit,“ sammeln; priméri srbski „čitav“ adj., ganz; zatorej bi „čiharen“ stalo namésto „čitharen,“ a to namésto „čítkaren,“ kakor tudi „sléharen, sléheren“ stojí namésto „slédkaren“: slédkar, tandem, endlich (Mikl. lex. 325).

Čin m., šárža (mej vojáki), slúžna stopinja; die Charge.

Číslo n., števílo; die Zahl.

Čítati vb., brati na bukve; lesen.

Črtníca f., volčèč; der Milzbrand.

Črnílo n., tinta.

Črtati vb., risati; zeichnen.

Črtèž-téža m.; der Plan.

Dávčén-čna-čno adj., kar pristoji k davkom: davčeni urád, to je urád, ki pobíra davke, das Steueramt; davčna občina, die Steuer-gemeinde.

Davki na prvo, na drugo róko, pravi, nepravi davki; direkte, indirekte Steuer.

Dédni naslédnik, vèrb, jèrb; der Erbe; dédič (dédov pravnúk ali vnúk), kaže da se je iz počétká imenoval samó ón, kdor ostaje domá na dédini (Stammhaus); der Majoratsherr.

Dejánjska slúžba (na vojski), der Präsenzdienst.

Delárnica f., das Arbeitshaus; izgovarjati je, kakor „kolárnica.“

Délavske búkvíce, das Arbeitsbuch.

Delomrzen-zna-zno adj., komur délo mrzí; arbeitsscheu.

Délovnica f., prostor, kjer obrtníki ali rokodéleci delajo; die Werkstätte.

Detínj adj., otrôčij.

Dežélni základ, der Landesfond.

Dímničar-rja m., der Rauchfangkehrer.

Dímnik m., der Rauchfang.

- Dnévnik** m., posebna knjiga, v katero se zabeléžki ali zamerčila pišejo „dán za dnévom;“ das Tagebuch, das Journal.
- Dôba ene volítve**, die Wahlperiode.
- Dobitkovína** f., die Erwerbssteuer.
- Dohodarína** f., die Einkommensteuer; — priméri: **poštarína**.
- Dokazílo** n., vse, s čimer se more kaj dokazati; das Beweismittel.
- Dolóčba** f.; **določílo** n., besede (v zakoni, v zapóvedí), katere dolóčajo, da kaka stvar bodi takó, a ne drugače; die Feststellung, die Bestimmung; — priméri: **ustanovílo**.
- Domarína** f., dávek od domú ali hiže; die Haussteuer; porazrédna domarína, die Hausklassensteuer; — priméri: **poštarína**.
- Domovánje** n., Haus und Hof, das Besitzthum.
- Domovíneec-nea** m., kdor ima domovínsko pravíco; der Heimatsberechtigte.
- Domovínsk** adj., kar prístoji k domovíni: domovínski líst, der Heimatschein; domovínski zákon, das Heimatsgesetz.
- Domovínstvo** n., domovínska pravíca; das Heimatsrecht.
- Dopolníveni okoliš**, der Ergänzungsbezirk.
- Dopóved-vedi** f., die Auskunft, die Aufklärung.
- Dopustílen-lna-lno** adj., kar se tíče dopustíla: dopustílni líst, der Lizenzschein; dopustílno písmo, der Erlaubnisschein.
- Dopustílo** n., koncésija; die Konzession.
- Dostojánstvo** n., stán (kadar se govóri o ljudéh višje vrste); die Würde, der Charakter: ta gospód je po svojem dostojánstvi (po svojem stáni) duhovnik.
- Dostójnost** f., spodobnost; die Würde, der Anstand.
- Dražba** f., licítirenga.
- Drážben-bena-beno** adj., kar prístoji k drážbi: drážbeni zákon, die Lizitationsordnung; drážbeni zapísnik, das Lizitationsprotokoll.
- Drevoréd-réda** m., ob kacem poti po obéh stranéh v dolgih vrstah nasajéno drévje; die Allee. Kar se tíče te beséde rojstva, priméri: **kolodvòr, parobròd**.
- Drúža** f., die Genossin; takó mož imenuje ženo, kadar se lepó glédata.
- Družábnik** m., kdor je stópil v káko društvo, ta je potlej družábnik tega društva; das Mitglied einer Gesellschaft.
- Državni právdnik**, der Staatsanwalt.

Državnopráven-vna-vno adj., kar se štóje mej prava ali pravíce kake države; staatsrechtlich.

Dúhovo-ovega adj., bínkušti; Pfingsten.

Galíca f., vitrijóľ; der Vitriol.

Gasílen-lna-lno adj., kar prístoji h gasíľu ali gasítvi: gasíľni zakon, die Feuerordnung; gasíľna družba, die Feuerwehr. — To društvo bi se tudi moglo imenovati „gasíteljstvo,“ ker je ustanóvljeno zató, da gasí ogenj; a „požárna straža“ je brezumno imé, katero po človeškeji pameti more prístojati samó ponočnim čuvájem, ki so rés po vaséh zaradi ognja ali požara na straži.

Glavovnica f., die Stimmliste.

Glavna lastnínska knjíga, das Besitzhauptbuch.

Glávnicá f., kapitál.

Gledališče n., teáter.

Glén m., obilo nečiste slíne, kakor jo teščí na pr. bolna živál; der Geifer.

Glóba f., kazen ali štrafenga v noveih (denarjih); die Geldstrafe.

Glumáč m., tak človek, kateri ljudém kaže ali pripoveduje kaj veselečega, šalívega, sméšnega; komedijánt; der Komödiant, der Gaukler, der Possenreisser.

Godbarína f., plačilo od gódbje; der Spielkreuzer; — priméri: poštarína.

Góđčevsko dopustíľo, die Musiklizenz.

Golíca f., líst, na katerem je nekóliko natísnenega a nekóliko prostora praznega, da se potlej popíše; das Blanquett.

Gorjúšen-šna-šno adj., žénofov; von Senf. Stara slovénščina ima beséde: goruha f., gorjuha f., gorušica f., der Senf; gorušínú adj., gorjušínú adj., gorušičínú adj., von Senf, in iz tega vidimo, da nam je tréba pisati: „gòrušica“ (ne „gòršica, goršéica“) der Senf, in „gòrušičen“ (ne „gorščen“ adj.) von Senf; obraz: „gorjúšen“ sem jaz odbrál zató, ker je blagolásnejši.

Gorník (vinógradski), der Bergmeister.

Gospodljív-ljíva-ljívo adj., kdor bi rad gospodováľ; herrschsüchtig.

Gostáč m., človek, kateri v tujeji hiži prebiva (gostúje); der Inwohner.

Gostíľnicá f., oštarija; das Wirthshaus.

Gostíľničar-rja m., birt; der Gastwirth.

Gradítelj m., kdor kaj gradi ali zida; der Baumeister.

Gramòz-móza m., gl. sip céstni.

Hála f., kratka súknja; die Blouse.

Híralnica f., hiža, kamor jemljó take ljudi, ki hírajo; das Siechenhaus.

Hladnoklèp-lépa m., gl. klepár.

Hót-tí f., gl. nalóžnica.

Hranílnica, die Sparkasse.

Hrbèt-btà m.: poleg drugih stvaríj znači tudi zadnjo stran kacega spisa; die Rückseite; morebiti bi se boljše dejálo z Rusi vrèd: „plèče-ča“ n.; a beseda „hrbèt“ rabi vender tudi Srbom.

Hróst m., kéber; staroslovenski „hronstù in „hronšti,“ ter poslédnja teh dvéh ustréza slovenskej besédi „hróšč,“ a vzél sem jaz prvo, ker je blagoglásnejša.

Imé právno, gl. právno imé.

Imé zasobnoprávno, gl. zasobnopravno imé.

Imeník m., spis, v katerem so kaki ljudjé zapísani z vrstjó po svojih imenih; das Namensverzeichniss, das Namenregister: volílski imeník, die Wählerliste.

Imovína f., premožénje; das Vermögen.

Imovít-víta-víto adj., premôžen; vermöglich, bemittelt.

Imovník m., kdor ima káko stvar; der Besitzer.

Inostránc-nea m., tujec.

Inostránsk adj., túj.

Izímek-mka m., die Ausnahme: izímek je to, kar nij po navadi, na pr. „po izímki“ sem v srédo šel v mésto, ker po navadi hodim ob sobóтах.

Izkazílo n., zapis, kateri izkazuje, kakšna je katera stvar, kje si je, kóliko je ima kdo itd.; der Ausweis, die Nachweisung.

Izkáznica f., list ali písmo, s katerim kdo „izkazuje“ svojo pravíco do kake stvarí; die Legitimation, die Legitimationskarte: popótna izkáznica, die Passlegitimation, Reiselegitimation; rubílna izkáznica, der Exekutionsausweis.

Izkázno písmo, die Legitimationsurkunde.

Izóbčítí vb., storiti, da kdo potèm úže ne bode obèník ali deléžnik káke stvarí; ausschliessen; staroslovenski: **obíštíníkù**, der Theilhaber, Theilnehmer.

- Izobraževálnica** f., závod, kjer se mladína uči in obtesúje ali izobráža; die Bildungsanstalt.
- Izpóved-i** f., vse, česar se človek izpové, bodi si pred duhovnikom ali pred sodníkom, ali kjé drugjé; die Aussage, das Geständniss, das Bekenntniss.
- Izpréma** f., gl. pripréga.
- Izpremín** m., das Schillern (v Láščah.)
- Izpremínast** adj., schillernd (v Láščah.)
- Izpremínati se** vb., izpremínati šarôto ali barvo; schillern (v Láščah.)
- Izprémnik** m., kdor koga izprémnja z vózom ali s tovôrno živíno: der Vorspanner.
- Izréeno** adv., ausdrücklich (mej Béliami Kranjci); kratko in brez okoliša „rečeno“ s táko besedo, da vsak uméje; ako rečem: hlapec Marko je orál, izréeno imenujem, kateri hlapec je bil ter káj je délal.
- Izvážati** vb., vèn vozíti, — iz tega kraja vozíti v kak drug kraj; exportiren.
- Izvôd-vôda** m., das Exemplar: pismo v dveh izvôdih ali v dveh prepisih; in Duplo.
- Izvrstnína** f., častna prédnost; der Vorzug; srbski „izvrština,“ der Vorzug. — Naši pisatelji so v to stvar vzéli besedo „odlíka,“ ali odlíka je (v Láščah) die Abfertigung, a Srb „odlíko“ imenuje das Versöhnungsgeld für einen Mord, kar je tudi spet „Abfertigung.“
- Jád-a** m., strúp; das Gift.
- Jaháč** m., (v Dolénjeih), konjedíree.
- Jásno**: na jásnem (staroslovenski): pod milim nebom; unter freiem Himmel, in ménim, da bi se tudi moglo reči: na jasnem pólji, im freien Felde; na jasnej césti, auf öffentlicher Strasse itd.; — priméri staroslovenski: na jasinê bespokrova; na jasíno, in aperta. — Te beséde nam je zeló tréba.
- Jáven-vna-vno** adj., kar je pred vsega svetá očmí in usési; öffentlich; — primeri; **obeč**.
- Jedínec-nea** m., jedíni sín.
- Jednólik** adj. (v Láščah), jednáko vèlik; gleich gross.
- Júha** f., župa; die Suppe.

- Kájti** adv., kér; weil: ne vidi, kajti je slép, — ker je slép.
- Káva** f., kafè; der Kaffee.
- Kavárna** f., das Kaffeehaus.
- Kázen-zní** f., štrafenga; die Strafe.
- Kázensk** adj., kar se tiče kázni: kazenski zakon, das Strafgesetz; kázenska razpredélnica, die Straftabelle, das Strafregister.
- Kaznílnica** f., závod, kjer imajo v zapori hudodélee; die Strafanstalt.
- Kazníti-ím; kaznjevati-njújem** vb., štrafati; strafen.
- Kaznjéec-njéeca** m., kdor je zdaj ali je prej bil kaznjèn v zapóri; der Sträfling.
- Kísavec-vea** m. (okrog Lóža), jésih; der Essig.
- Kládez** m., štírna; die Zisterne.
- Klepár-árja** m., klámfar; der Klempner.
- Klét-tí** f., kélder; der Keller.
- Kljúč tatínski**, vétih; der Dietrich.
- Ključáničar-rja** m., šlosar; der Schlosser.
- Knjíga** f., búkve: zemljiška knjíga, das Grundbuch; knjíga-mática, die Matrik; — primeri: **prvopis**.
- Kóčar-rja** m., kájžar; der Häusler.
- Kólek** m., štémpeľ; der Stempel. — Če to besédo iz imenoválnika predénemo v kak drug pádež, to dobodemo „kólka, kólku“ itd.; a takó slóve tudi „kólk, kólka,“ die Hüfte, no sklánjati „kólek, kóleka,“ jezik strogo prepoveduje; zatorej bi se morebiti namesto „kólek“ bolje reklo „okólek-lka“ m.
- Kolódvòr-òra** m., der Bahnhof; kar se tiče te beséde rojstva, priméri: **parobròd, drevorèd**.
- Konjúšnica** f., konjski hlév; der Pferdestall.
- Kopalíšče** n., mésto, kamor se ljudjé hodijo kopat; der Badeplatz.
- Krajepísni očrt**, die topographische Beschreibung.
- Kraljik-ljikà** m., dômač ali pítan zajec; das Kaninchen.
- Krěma** f., oštarija; das Wirthshaus.
- Krémár-árja** m., der Wirth.
- Krdélo** n., trôpa, oddélek vojske; die Truppe, der Truppenkörper v Laščah se govori tudi „krdélo“ n. ter poleg tega „krdél-éli“ f.
- Krívda** f., krivíca; die Schuld.
- Krívce-vea** m., kdor je kake stvarí krív; der Schuldige.

Krôšnar-rja m., kdor po hižah blago v krôšnji raznaša na prodajo; der Hausirer.

Krôšnjarski list m., der Hausirpass.

Krúšnar-rja m., bránjevec; der **Fragner**, Greissler. Beséda „krúšnarica,“ die Brotverkäuferin, navadna v Láščah.

Krvozmésje n., die Blutschande.

Kvára f., škoda; der Schaden.

Kváríti vb., pačiti, kazíti, izpriditi; verderben, fälschen.

Kvarljiv-ljívá-ljívo adj., škodljiv; schädlich.

Lánec-nea, m., kétina; die Kette.

Lást-tí f., das Grundeigenthum. Ta beséda rabi samó tedaj, kadar govorímo o „zemljíšči“: o njívah, gozdéh, trávnicíh, vinôgradíh itd., a nikoli ne o premíčneji ali drugáčnej stvári; — priméri: **lástén** in **vlástelj**.

Lastèn-tnà-tnò adj., kar prístoji k lásti; Grundeigenthums-. Tudi ta beséda rábi samó tedaj, kadar se ménimo o „zemljíšči,“ a nikoli nij mej čisto govorečimi Slovéni slišati: moj „lastní“ brat; z „lastno“ rokó se je podpisal itd., nego vedno le: s „svojo“ rokó; „moj“ brat; ali, če kdo hoče z besédo poudáriti „svojíno,“ to tudi: „svoj“ brat me je okrál, mein eigener Bruder; „svoje“ očí so me pre-motíle, meine eigenen Augen; „svoja“ roka ga je ubíla, er mordete sich selbst; „svoji“ k „svojím“; mí smo si „svoji,“ wir sind an-verwandt; „svoj“ ród nerad pomaga; „svoj“ kruh je najslajši. — Neslovenski je: „lastna“ mati itd. Koreníka: „vlad“ herrschen, nemški „walten,“ zatorej „lást“ in „lastèn“ namesto „vlást,“ „vlastèn“; — priméri: **lást** in **vlástelj**.

Lastnína f., gl. lást.

Lastnínsk adj., kar prístoji k lastníni: lastnínska glavna knjíga, das Besitzhauptbuch.

Léčiti vb., (v Nótranjeih); ondód govoré: léčiti komu (ne: koga), céčiti, zdravíti; heilen.

Lekár-rja m., zdravník; der Arzt.

Lekárna f., apotéka.

Lekárnik m., apotékar.

Lekarski pravílnik, die Pharmakopoea.

Lepótno drévje, die Zierbäume.

Lésar-rja m., kdor gospodári s kacim lésom ali gozdom; der Wirthschafftsführer.

Lestveník m., kdor hodi po léstvah (lojtrah); der Steiger.

Létnica f., létno število; die Jahreszahl.

Líbra f., fùnt; das Pfund.

List o prislúžki, der Erwerbsschein.

Listína f., tehtovito pismo, katero kaj velicega potrjuje; die Urkunde.

Lógar-rja m., bórštinar; der Förster.

Lókva f., lúža, (navadno obzidana).

Lòv, lóva m., die Jagd.

Lòv-ví f., lovljènje; der Fang: ribja lóv, der Fischfang (navádno v Laščah).

Lovarína f., kar se plačuje od lova, vzétega v zákup; — priméri: poštarína.

Lovíšče n., prostor, koder se zver loví in strélja; der Jagdbezirk.

Lòvščina f., dohodek od lova; das Jagderträgniss.

Lòzje n., vinsko trtje; die Weinreben; — priméri: **trsje**.

Mačuh-čuhà m. vročinska bolézen; der Typhus.

Málinica f., prostor v málini spodaj, kjer kámenje teče in kjer se zasíplje žito (v Laščah).

Méd-dí f., rumena méd, das Messing; méden-dena-deno adj., mesingen (slišal v Laščah).

Meníca f., der Wechsel.

Merosódni urád m., urád, kjer se preizkúša ali presója méra in utěž; das Aichamt.

Meščàn-ána m., stanovník kacega mesta; der Stadtbewohner; do konca pogrèšno je pisati: „mestján“ ali „mestnján“ (!).

Mezdà-dè f., lón; der Lohn.

Milostínja f., álmožna.

Mitarína f., kar se plača na mítnici; die Mauthgebühr.

Mítnica f., šránga; die Mauth.

Mitnína f., còl; der Zoll. Tej stvári némamo prave beséde; „mitnína“ je sama sobój res dobra, a neprijetno se zadéva ob „mitaríno“; Rusi govoré „pošlína,“ a Srbi „carina,“ der Zoll; nobena téh se ne zdí nam pripravna.

Mitnínsk adj., kar prístoji k mítnini: mitnínski zakon, die Zollordnung.

Mostarínska zakúpščina, der Brückenmauth-Pachtschilling.

Mostovnica f.: „tehtnica-mostovnica,“ tehtnica z mostom, die Brückengewage.

Motěž-téža m., die Störung.

Mrtváčnica f., die Todtenkammer.

Mrtvečina f., erklína, mrhovína; das Aas.

Nábor-ôra m., nabíranje raznih vojákov; die Stellung, die Rekrutierung: konjski nábor, die Pferdestellung.

Načelnik m., poglavár, starejšína; der Vorgesetzte, der Vorsteher.

Načelo n., podstavna misel, glavno vodilo; der Grundsatz.

Nádejati se, nádejem se vb., upati, pričakovati; hoffen, erwarten.

Nadoméstek-stka m., kar se dene namesto kake druge, boljše stvari, na pr. želod namésto kave; das Surrogat.

Nadpolovična večína, die absolute Majorität; — priméri: **podpolovična večína**.

Nádzor-ôra m., pazka; die Aufsicht. — „Nádzor“ je plemenítejša beseda, nego li „pazka.“

Nadzóren-rna-rno adj., kar pristoji k nadzóru: nadzórno oblastvo, die Aufsichtsbehörde.

Nadzórník m., kdor nad káko stvarjó drží nádzor, da nánjo pazi; der Aufseher. — „Nadzórník“ je plemeníteje rečeno, nego li „pazník.“

Nadzórsk adj., gl. nadzóren: nadzórsko oblastvo, die Aufsichtsbehörde; nadzórsko okó, die Polizeiaufsicht; nadzórski réd, policíja; die Polizei; — priméri: **ustrahoválni réd**.

Naglavníca f., tálíja; die Taglia.

Nagódba f., glíhenga ali dogóvor mej kacimi ljudmí; der Vergleich, die Uebereinkunft.

Nágrada f., posebno poplačílo za káko délo; die Prämie.

Nahódoma adv., nenádoma; unverhofft. Razlíčeno se govóri in piše ta beseda: „nahótoma,“ „nehotéma“ itd., a jaz jo tu pišem takó, kakor jo (slišano v Ríbnici) ima Vodník v necem rokopisnem zabeléžki; nje podstava je: **na-hod-iti**, daraufkommen, etwas treffen, finden; priméri: **najti** (na-iti), finden.

Nájdenski závod, hiža, kamor jemljó najdene otroke; das Findelhaus. Nikakor se mi nij dalo zapisati; „najdeníšnica“ (kar je namesto: „najdeniščnica,“ na podstavi nemožne besede: „najdenišče“), in

takó je tudi: bolnišnica, „zdravnišnica“ ter vsaka druga „nišnica“ te vrste grd nêstvor (Ungethüm), do konca neznan slovanstvu.

Nájem, nájma in najëm-jéma m., najémanje ter tudi plačilo od najéte stvari; fit: staroslov. „naimù“ m., conductio; merces, quae quid conducitur; pensio: „nájem, nájma“ je bliže srbščini, a „najëm-jéma“ Slovencem prikladneje. Podstava tej besédi je: na-ìm („ìm“ znači „vzeti;“ nehmen), ter Miklošič (Gram. II., 1875., 15.) govori: „za-ìmù“ in „za-jemù,“ oboje od prvotnega: „za-jimù.“

Najmarína f., davek od najma ali fíta; die Zinssteuer: domóvna najmarína, die Hauszinssteuer; — priméri: **poštarína.**

Nakláda (k davkom), der Steuerzuschlag.

Nalóžnica f., neporočena ženska, živóča z móžem; die Konkubine.

Naméstek-stka m., die Aequivalent-Gebühr.

Námet (k davkom), die Steueraufgabe.

Nápast f., po resnici znači „der Ueberfall,“ a vrhu tega: 1) nesrčea, újma; der Unglücksfall, der Elementarschaden; 2) opásnost ali nevárnost; die Gefahr; 3) izkušnjáva; die Versuchung.

Naprédok-dka m., premikanje naprédj, kar se na pr. tiče védnosti in znanja; der Fortschritt.

Naslédnik dédni, gl. dédni naslédnik.

Naslédovati-dujem, vb., jérbati, vérbati; erben.

Nastaníti; nastanjeváti vb., déti ali dévati na stán ali kvartír; einquartiren.

Nastávník m., mojster; der Meister.

Nastójnik m., nadzórnik: nastójnik nad brízgalnicami, der Spritzenmeister.

Násvet-svéta m., kar kdo svétuje storiti; der Antrag.

Naučilo n., gl. navodílo.

Navdóljati vb.: koga s čím (v Laščah), dovolj dati; Genüge thun, leisten. Ta beséda ima podstavo: **dovolj,** genug, ter stojí namesto „nadovljati;“ staroslovenski: **dovlétí** vb, **genügen,** **dovljati** vb., befriediget sein, itd. Morda bi se nemška beséda „Leistung,“ za katero zdaj némamo nič, dala imenovati „navdólja“ f., ter potem „navdóljati,“ „navdóljavati“ (koga s čím) leisten.

Návod-vóda m., komisíja; die Kommission: naborni návod, die Stellungskommission, die Assentirungskommission; návod konjskega nabôra, die Pferde-Stellungskommission.

Navodilo n, kar človeka more **vôditi**, da potlej vé, kakó je to ali óno stvar tréba délati; die Instruktion; srbski: „navoditi,“ anleiten; — priméri: **poučilo**.

Nedoléten-tua-tno adj, kdor néma še svojih lét; minderjährig.

Nedostájati-stájem; **nedostáti-stánem** vb, mánkati; mangeln, fehlen, abgehen.

Nedostátek-tka m., pománkanje; der Abgang, Mangel.

Nego adv., 1) ampak, temuč; sondern: dva tega ne storíta, nego tréh je treba, — ampak tréh je tréba; 2) nego, nego li adv., kákor; als, — kadar stvari mej sobój primérjamo: tí imaš večje bogástvo, nego (nego li) jaz, — kakor jaz.

Neodlôžen-žna-žno adj., kar se ne dá odložiti; keinen Aufschub leidend: „odložljiv“ je ón, kdor more odložiti (aktiv), a „odlôžno“ je, kar se dá odložiti (passiv); v tem mrzki greší večína slovénskikh novín.

Nepremičnína f., táko blagó, ki se ne dá premekniti; das unbewegliche Gut; — priméri: **premičnína**.

Neprestáno adv., neprenéhoma; unaufhörlich.

Njúhati vb., šnófati; schnupfen. Sméšna je bila pred nékaj léti skovana beseda: **nosljati**, schnupfen.

Novčánstvo n., das Münzwesen.

Novčen-čna-čno adj., kar prístoji k novcem: novčeni pôsli, Geldgeschäfte.

Nôvec-vea m., denár; das Geldstück.

Novíne f. plur., cájtenge; die Zeitung: uradne novíne, die Amtszeitung; „Laibacher Zeitung“ so Křranjcem take uradne novíne.

Nozdrví-víj f. plur., nosníce, smrček; die Nasenlöcher, die Nüstern.

Nújen-jna-jno adj., kar se zeló mudí; kar je sílno; dringend.

Občàn-čána m., das Gemeindeglied, kdor biva v občini, kakor „grajàn,“ kdor žíve v gradi, samó da je „občàn“ od krajše podstave „ôbeč,“ a ne od céle beséde „ôbčina,“ kakor tudi „Zatičàn“ (človek iz Zatičéine) od „Zatik,“ a ne od „Zatičéina,“ in srbski „Dubrovka,“ die Ragusanerin, tudi od „Dubr-“ (staroslov. „donbrù“ m., Wald), a ne od „Dubrovnik,“ Ragusa, od kóder bi se dobílo „Dubrovníčanka“; priméri dalje: staroslov. „mirjaninù“ m., der Laie, kdor prebíva mej svétom, a ne v duhovstvi: „mirù“ m., svét; die Welt;

„seljaninù (novoslov. „seljàn,“) kdor prebiva na „seli,“ der Landmann; „zemljaninù,“ der Landsmann. Nikomur ne more biti po gódi srbska beséda, navadna v Bački: **obštinar**, der Gemeinde-angehörige, kajti obrazilo „ar“ semkaj ne služi ter bi se ta beseda ne bila táka porodila brez nemškega zasekávanja v slovanski jezik.

Občina f., 1) v Ribnici: zemlja, do katere ima pravico vsak občàn; der gemeinschaftliche Grund: ta pášnik je občina (gmajna), vsak pase po njem; 2) die Gemeinde; staroslovenski „obiština,“ die Gemeinschaft.

Občinsk (ôbčinsk, a ne: občinsk) adj., kar prístoji k občini. Občinski oblastníki: odbor ter z njim občinsko starejšinstvo, die Gemeindevertretung; starejšinci ali občinsko starejšinstvo: župan ter vsaj dva občinska svétnika, der Gemeindevorstand; občinski réd: občinska policíja, die Gemeindepolizei; občinski zakon, die Gemeindeordnung, das Gemeindegesetz; občinski volitveni zakon, die Gemeinde-Wahlordnung.

Obč-bča-bče adj., do česar ima vsak pravico; česar more biti vsak deléžen; kar je vseh, a ne samó jednega; gemeinsam, gemeinschaftlich, allgemein, öffentlich: „ôbča zemlja“ (v Ribnici), po kateréj more vsak pasti, drva sékati itd., der gemeinschaftliche Grund, der Gemeindegund; „ôbeč pót,“ der gemeinschaftliche Weg; „obča césta,“ die allgemeine, öffentliche Strasse; staroslovenski: **obišti** adj., deléžen, theilhaftig; gemeinsam, communis: obište žitije, das Zusammenleben; obištaja criký (obča církev) namreč: katóliška církev. Tej besédi nasproti stojí „neôbec“ in „zasôben (osobínsk);“ priméri tudi „jáven,“ ker se s tó besedo časi v zmisli srečuje. — Obči državljánski zakonik, das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch.

Obédnica (ubožna), die Volksküche. — Slovénu je „ljudska kúhinja,“ kakor nič, in té mrzki po némščini spakudráne besede se živ krst ne more poprijeti, ker ne vé, kaj se hoče z njó povédati.

Obhòd-hòda m., procésija; die Prozession.

Obíčaj m., navada; der Brauch.

Obítelj-ítelji f., famílija; die Familie.

Oblástvo n., kar se je poprej imenovalo „gosposka,“ die Behörde: okrajno oblastvo, gosposka v becírki; die Bezirksbehörde.

Obódec-dea m., rink, rínka; der Ring; za némško besédo „Ring“ némamo prave, obče veljávne svoje beséde.

- Obrátni réd,** die Betriebsordnung; bolje bi se tukaj morebiti reklo „vozni réd,“ ker je govorjenje o železnici.
- Obrést-i f.,** interès od kapitála.
- Obrt m.,** das Gewerbe.
- Obrten-tna-tno adj.,** kar pristoji h kacemu obrtu: obrtni pomagáč, der Gewerbegehilfe; obrtni učenee, der Gewerbelehrling; obrtno sodišče, das Gewerbegericht.
- Obrtník m.,** der Gewerbsmann.
- Obrtniška zbórnica,** die Gewerbekammer.
- Obrtováti-újem vb.,** kak obrt imeti in opravljati; ein Gewerbe treiben.
- Obrtóven-vna-vno adj.,** gl. obrten.
- Obtežilo n.,** erschwerender Umstand.
- Očrt m., obrís;** der Umriss: krajepísni očrt, die topographische Beschreibung.
- Oddúškova zaklôpnica,** das Sicherheitsventil.
- Odgójilo n.,** vzréja otročja; die Erziehung.
- Odgôn-gôna m., šúp;** der Schub.
- Odgônstvo n.,** das Schubwesen.
- Odkázan pót,** die gebundene Marschroute.
- Odkup-kúpa m.,** die Ablösung durch Kauf: zemljiški ôdkup, die Grundablösung.
- Odlôg-lôga m.,** odláganje; der Aufschub.
- Odlôk-lôka m.,** kár pripoveduje, kakó se je o tej ali ónej stvári ukrenílo ali **odločilo;** der Bescheid.
- Odobríti vb.,** potrditi, pohvaliti; gutheissen, billigen; — priméri: **pohváliti.**
- Ôdpôr-pôra m.,** beséde, s katerimi se kdo ustavlja ali **upíra** kakej stvári; der Protest: staroslovénski „otùprèti sen“ vb., recusare; zurückweisen, Einsprache thun; ruski „otpor,“ Widerstand.
- Ôdpust-pústa m.,** der Urlaub; trden ôdpust, dauernde Beurlaubung; na trden ôdpust dani vojáci, die dauernd Beurlaubten.
- Ôdpústnik m.,** der Urlauber.
- Odrédbina f.,** taksa; die Taxe.
- Odstótek-tka m.,** kólikor se „od stó“ gold. glávnice plača obrésti; procénta; das Prozent.
- Odtóčni žléb,** der Abzugskanal; žléb ali kanál, po katerem se kaj odtáka.

- Odvěsti-vědem; odváděti-vědam** vb., oddati; an Mann bringen.
- Odvěsti-vězem; odvoziti; odvážati** vb.; z vózom odpeljati; weg-fahren (etwas).
- Odvětník** m., jezični doktor; der Advokat.
- Odvětniški zákon**, die Advokatenordnung.
- Ogledarína** f., plačilo od kacega ogledovánja; die Beschauegebühr; — priméri: **poštarína**.
- Ogledník** m., kdor káko stvar ogledúje; der Beschauer: mesóvni ogled-ník, der Fleischbeschauer; mrlíški ogledník, der Todtenbeschauer.
- Oglobíti-bím** (kogá) vb., komu prisoditi glóbo (štrafengo v denárjih); eine Geldstrafe verhängen.
- Okolína** f., obližje; die Umgebung, der Sprengel.
- Okolíš** m., der Umfang, der Bezirk, a to v tačem zmisli, kakor na pr.: dopolnívni okolíš, der Ergänzungsbezirk; kužni okolíš, der Seuchenbezirk; naborni okolíš, der Stellungsbezirk; prevódní okolíš, der Vorspannsbezirk; skladní okolíš, der Konkurrenzbezirk.
- Okrāj-krája** m., becírki; der Bezirk; najbólje bi se reklo „kôtar-tára:“ staroslověnski „kotarú“ m., die Umgrenzung; srbski „kotar,“ die Umfriedung.
- Okrájen-jna-jno** adj., kar se tiče okraja: okrajno glavárstvo, die Bezirkshauptmannschaft; okrajno oblastvo (gosposka v becírki), die Bezirksbehörde.
- Okrajno-céstni odbor**, der Bezirksstrassen-Ausschuss.
- Okrívljenec-nea** m., človek, katerega česa okrivé ali obdolže; der Beschuldigte.
- Okróžnica** f., uradno pismo, katero se „okróg“ pošilja, na pr. od župana do župana, ter se z njim kaj daje na znanje; das Zirkulandum, das Umlaufsschreiben.
- Okvárjenec-nea** m., komur se je storila kvara; der Beschädigte.
- Ol, óla in olú** m., stara slověnska beséda za óno stvár, ki se zdaj po novem imenuje „pívo;“ das Bier.
- Olajšílo** n., mildernder Umstand.
- Olov-a-o** adj., kar prístoji k ólu; Bier-: ólove drožjí, die Bierhefe; ólovi soděki, die Bierfässer.
- Olovár-rja** m., cínjar; der Zinngiesser; podstava tej besédi je „olovo“ n., svíнец; das Blei.

- Olovka** f., klájbos; der Bleistift; — priméri: **olovár**.
- Opásen-sna-sno** adj., neváren; gefährlich.
- Opásnost** f., nevárnost; die Gefahr.
- Opómnja** f., die Anmerkung; podstava tej besédi je „o-po-mín-“, a koreníka: **mín** (novoslov. **mn**: „mn-én-je“, (staroslov. mínênije), die Meinung, „pó-mn-eti“, gedenken); poleg te koreníke je druga, krepkéjša: **min**: „o-po-mín-ati“ (ne opomínjati); beséda „o-po-m-ba“ je zato nepravilneje skovana, ker je v njej zadušen koreníti „n“, kateri tréba da trden ostane; priméri: **súmnja**.
- Oporóka** f., testament.
- Opravilni réd**, die Geschäftsordnung.
- Opravnik** m., kdor opravlja káko délo; der Funktionär.
- Oprostilo** n., **oprostítev** f.; gl. osvobodítev.
- Oprostíti-ím** vb.; gl. osvobodíti.
- Oproščéneec-nea** m., izfrájanec; der Befreite.
- Oren-rna-rno** adj., ôrna je zemlja, katera se ôrje: ôrno polje, das Baufeld.
- Oróžni list**, der Waffenpass.
- Osébiti** vb. (v Nótranjeih), káko stvár takó odlóčiti, da nihée ne pride blizu njé; absondern; staroslovenski „osobiti sen“, abgesondert und einsam sein; — priméri: **zasôben**.
- Osepnice-nice** f. plur., kozé; die Blattern. — Zeló sméšno se je zavrgla beséda „kozé“ (Blattern), in to, kakor svedóči uže množnik sam (kozé), od nemškega „die Pocken“, kar zaznamenáva „mehúrčke“, a **kôza** ali **kôzel** (der Bock) néma tu nič opraviti; ali vender se jasno káže, da je bila „kôza“ na umi ónemu bistroglaveu (pádarju?), kateri je to besédo na slovénski jezik prelóžil prvi. Podstava besedi „osepnice“ je „osèp“, ker se po tej bolézni koža „osíplje.“ — Ovčje osepnice, Schafblattern; Srb to bolézen imenuje „stroka“ f.
- Osnóvni zákon**, das Grundgesetz.
- Osôba** f., pršóna; die Person; — priméri: **zasôben**.
- Osôben-bna-bno** adj., kar se tiče osebe; persönlich: osôbna svoboda, die persönliche Freiheit; — priméri: **zasôben**.
- Ostalína** f., kar ostane po mrtvem človeki; die Verlassenschaft.
- Ostalínska razpráva**, die Verlassabhandlung.
- Ostáviti; ostávljati** vb., pustiti, puščati; lassen: **ostaviti** je, storiti,

- da kaka stvar kje „ostane;“ stehem lassen; a **pustiti** je, storiti, da kaka stvar „otíde“ stráni; gehen lassen, schicken; gl. **pustiti**.
- Osvobodítev** f., oprostítev, izfrájanje; die Befreiung: časna osvobodítev, die zeitliche Befreiung.
- Osvobodíti** vb., izfrájati; befreien.
- Ošárati** vb., pobárvati; färben.
- Otrôba** f., „notrôba,“ kar je znótraj; drób: staroslovénski **ontroba**, das Eingeweide.
- Otrôčja imovina**, otročji denárji; das Pupillarvermögen.
- Otrôv-ôva** m., strúp; das Gift.
- Otrováneec-nea** m., kdor je ostrupljèn; der Vergiftete.
- Otrovátí-újem** vb., 1) ostrupiti kogá (zavdati komú); vergiften; 2) spraviti na koga svojo táko bolézen, ki se prijémlje (v Nótranjih); anstecken.
- Otrôven-vna-vno** adj., 1) strupén; giftig; 2) otrôvna bolézen je taka, ki se prijémlje; ansteckend.
- Otrovílo** n., s čímer se more kaj otrovati; der Giftstoff, die Giftwaare.
- Ováditi** vb., (v Nótranjih), koga zatožiti, o njem kaj nedobrega povédati; anzeigen, angeben, denunziren.
- Ovadník** m., kdor koga zatoži, o njém pové kaj nedobrega; der Anzeiger, der Denunziant.
- Ověják** m., ověij hlév; der Schafstall.
- Ovédba** f., die Erhebung, Nachforschung.
- Ovédeti, ovém; ovédati-védam** vb., ovprašati, ovpraševati; zvédeti, zvédati; nachforschen, erheben.
- Ovôčje** n., drévno sádje; das Obst.
- Ovrátnik, zavrátnik** m., kar je okolo vratú ali za vrátom; das Halsband.
- Ozdráven-vna-vno** adj., kar se dá ozdraviti; heilbar: ozdrávna (a ne „ozdravljíva“) bolézen, heilbare Krankheit.
- Ozdravljúh** m., der Kurpfuscher.
- Parobrôd,-óda** m., ládija, katero góni **sopara**; das Dampfschiff; — nova ter zeló neokrétno skována beséda, a vender jo je prijél malo ne ves slovanski jug; ruski je „parohod;“ — priméri: **kolodvôr, drevoréd**.
- Pastúh** m., žrébec; der Hengst.

- Pazákupnik** m., kdor od zakúpника vzame kaj v zákup; der Afterpächter.
- Páziti** vb., mérkati; Acht geben.
- Pázka** f., mérganje na koga ali na kaj; die Aufsicht, die Invigilirung; priméri: nádzor.
- Pazník** m., kdor pázi na káko stvár; der Aufseher; — priméri: nadzórnik.
- Pekár-kárja** m., der Bäcker; „pék“ je po nemškem: der Beck (dialektisch).
- Pepelík** m., potôšen; die Pottasche.
- Pisárnica** f., kancelíja.
- Písmeno** adv., s písmom (a ne z jezíkom) kaj povédati; schriftlich; — priméri: **ustno**.
- Pívo** n., vse, kar se pije; a zdaj se „pívo“ imenuje samó „das Bier;“ — priméri; **ol**.
- Pivovárna** f., poslopje, kjer se varí (déla) pivo; die Bierbrauerei.
- Plemenit-níta-níto** adj., žláhten; edel.
- Plín** m., gáz-a, das Gas.
- Podár-rja** m., kdor pázi na vinôgrade; der Berghüter: staroslovénski „pondari“, hrvatskoslovénski in srbski „pudar“, ker iz vinôgradov **podí** kvarljíve živáli in tatí.
- Podelítvena pravíca**, das Verleihungsrecht; pravíca, po katerej more kdo podeliti ali dati komu káko službo, ustanovíno itd.
- Podežélna bolézen**, die Epidemie.
- Podjéd** m., podzémeljski béli črv, kateri se poznéje izprevrže v hrósta; der Engerling.
- Podjéti-ímem** ali **-jámem**; **podjémati-jémljem** vb., prevzétí, prevzémati, náse vzéti, náse jemati; unternehmen. Takó so pisali naši stari knjížniki: Trubar itd.; staroslovénski: **podújenti**; pogréšno je „podvzétí“.
- Podjéjte** n., die Unternehmung; kar kdo podjáme ali česar se polotí, da bi si kaj dobička zaslužil, na pr.: postaviti kak most, zdelati césto itd.; staroslovénski: **podújentije**; nedobro je reči „podvzétje“.
- Podjétnik** n., der Unternehmer; nedobro je „podvzétnik“.
- Pódobčina** f., soséska; die Untergemeinde.

Podpolovična večina, die relative Majorität; — priméri: **nadpolovična večina**.

Področje n., kólikor ali kar ima kdo „pod svojo rokó“ ali oblastjo; srbski: područje, der Wirkungskreis: domáče področje, der selbständige Wirkungskreis; izročeno področje, der übertragene Wirkungskreis.

Podružje (zakónsko): zakónski mož sám ali zakónska žena sama; die Ehehälfte.

Podružnica vojáškega skazovánja, die militärische Präsentirungs-Expositur.

Podsódnost f.: pod katero sodišče kdo spada, tjákaj pristoji po svojej podsódnosti; der Gerichtsstand.

Podstáva, f., podlóga; die Grundlage, die Basis.

Podstréšje n., prostor, pokrit sè strého.

Podščúha f., (v Lásčah), der Unterschleif, die Vorschubleistung.

Podvôdnica f., rufijánka; die Kupplerin.

Podvôdstvo n., rufijánstvo; die Kuppelerei.

Pódžup m., (v Nótranjeih), županski služábnik; der Gemeindeamtsdiener.

Pogódba f., kontrákt; der Vertrag.

Pogón-góna m., goniti in loviti hudodélce, potepúhe, tatí itd.; die Streifung.

Pogonjič-njiča m., kdor živíno pogánja; der Viehtreiber.

Pohabíti vb., pokazíti, izpríditi; verderben, verstümmeln.

Pohájati vb., na pr. bolníke; obiskovati; besuchen (navádno okolo Ménguša v Gorénjeih).

Pohôd-hôda m., mársč vojáški; der Marsch.

Pohôden-dua-dno adj., kar pristoji k pohodu: pohôdna postája, die Marschstation; pohodnih postáj pooblaščenec, der Marschstations-Kommissär.

Pohôten-tna-tno adj., poželív nečistôče; wohllüstig; gl. **razkôšen**.

Pohváliti vb.: v zbori se kak nasvét pohváli, kadar se vánj pritrdi; den Antrag annehmen; — priméri: **odobriti**.

Pojílo n., mésto, kjer se napája živína; die Tránke.

Pokojnína f., penzija; der Ruhegehalt, die Pension.

Polják m., poljski čuváj; der Feldhüter.

Poljska obramba, der Feldschutz.

Póljščina f., kar vzraste na pólji; die Feldfrucht.

Položnina f., káveija, kavcijón; die Kaution; morda bi se še boljše reklo: zálog m., založnina f.

Pomagáč rokodélski, der Handwerksgehilfe; pomagáč obrtni, der Gewerbegehilfe.

Pomočnik trgovski, der Handelsgehilfe.

Ponedéljek zaspáni, der Blaumontag.

Ponovljíva učilnica, die Wiederholungsschule.

Pooblastilo n., die Vollmacht, Ermächtigung.

Pooblaščenec-nea m., komur kdo drug dá oblast v svojem imeni, da v njega mésto kaj opravlja; der Bevollmächtigte; — der Kommissär: pohodnih postáj pooblaščenec, der Marshestations-Kommissär; pripróžni pooblaščenec, der Vorspanns-Kommissär.

Poolóviti-vim vb., počinjiti, počinjati; verzinnen; — priméri: **olovár**.

Popísni patent, das Konskriptionspatent.

Popóten-tna-tno adj.: popótna izkáznica, die Passlegitimation; popótna karta, die Passkarte; popótni list (pòs), der Reisepass; mrlíški popótni list, der Leichenpass; odgonski popótni list, der Schubpass; prisílni popótni list, der Zwangpass; živínski popótni list, der Viehpas; popótno pismo, die Reiselegitimation.

Poprávница f., závod, kamor dévajo mlade ljudi, da bi se predrugáčili; die Besserungsanstalt.

Popregledováti vb., zópet pregledovati; revidiren.

Porodilnica f., hiža, kamor hodijo neomožene matere porájat (rodít); die Gebäranstalt; kráče bi se mgrebiti reklo „poródnica“, kakor „bólница“ (staroslovénski bolnica), das Spital.

Porotnikováti-kújem vb., porótniški pôsel opravljati.

Pôsel-sla m., 1) hlapec ali dékla; der Dienstbote; 2) opravek, die Beschäftigung: ôbčinski pôsel; ôbčinski opravek.

Pôselsk adj., kar prístoji poslu, hlapecu ali dékli: pôselske búkvice, das Dienstbotenbuch; pôselski zakon, die Dienstbotenordnung; pôselski zapísnik, das Dienstbotenprotokoll.

Poslúšen-šna-šno adj., ubógljiv; folgsam.

Posojeválna blagájnica, die Vorschusskasse.

Posojeválnica f., die Kreditanstalt: posojeválnica na zemljišča, die Bodenkreditanstalt.

Pospešilo n., kar káko stvar (káko prôšnja) pospešúje, podpíra; das Förderungsmittel, der Behelf.

Pospešíti; pospeševáti vb., uspeh dajati kakej stvári; fördern.

Postája f., štácija; die Station: postája dopolnítvenega okolíša, die Ergänzungsbezirksstation; postája konjskega nabôra (kônjska naborna postája), die Pferdeassentirungsstation; odgônška postája, die Schubstation; postája (brámbovskega) razpreglédnega uradú, die (Landwehr)- Evidenzhaltungsstation; postája vojáškega skazovánja, die militárische Präsentirungsstation.

Postávec-vea m, omára, kósten; der Kasten.

Posteklíti-ím vb., kakej stvári dati steklásto (glázasto) vnénje lice; verglasen; podstáva je „steklò“, das Glas.

Postrôjiti vb., (v Gorénjeih okolo Kámene Goríce), pripraviti, popraviti, narediti; vorbereiten, präpariren.

Poštarína f., kar se na pošti plača od pisma; das Postporto. Srbi posebno ljubijo končnice „arina“, kadar imenujejo davke in pristójbine: „glavarina“, die Kopfsteuer; „svatbarina“, die Hochzeitsgebühr; „krvarina“, das Blutgeld itd. Te končnice sem se največ držal tudi jaz, ker je zeló pripravna ter človek v hipei uméje, da je to kakšen davek ali kaka pristójbina; ali treba vender nij, da bi se o tacih prílukah jemala **samó** končnica „arina“, kajti Srbi ina na pr. poleg „krvarina“ tudi „krvnina“ (das Blutgeld), potem: „dimnica“, die Rauchfangsteuer, „okleština“ (okletština), óno plačilo, katero se daje tistim, ki se za družega kólnejo (prisézajo) itd., a mí Slovénci: „mostnina“, „mostovina“, das Brückengeld; „pogrébščina“, die Leichenkosten; „drváščina“ (podstava: drúvisk-), die Gebühr für das Holzungsrecht itd.

Potrošnáina f., die Verzehrungssteuer.

Poučilo n., die Instruktion; priméri: **navodílo**. — Po nemškem jezici je zasúkneno: „pođuk“, „pođučiti;“ priméri: „**unterrichten**“.

Povécati vb., storiti, da je káka stvar potem „véčja;“ vergrössern.

Povêlje n., ukáz; der Befehl: povêlje konjskega privôda, der Pferdevorführungs-Befehl; povêlje vojáškega sklíca, der Mobilisirungsbefehl.

Povêljstvo n., das Kommando: povêljstvo dopolnítvenega okolíša, das Ergänzungsbezirks-Kommando.

Poverilnica f., certifikát.

Povêrjenec-nea m., der Agent.

Pozasájati vb., zópet zasajati; nachsetzen.

Pozív m., klícanje; die Vorladung; der Aufruf.

Pozóvna tožba, die Aufforderungsklage.

Pozóvni lístek, die Einberufungskarte.

Pozovnica f., der Einberufungszettel.

Pozváti-zóvem; pozívati-zívam vb., poklicati, klicati (pred sodíšče); vorladen.

Požlédica f., gladek léd po césti; das Glatteis; po nekatere kraje se govórí tudi „žledica“ in „požlépica;“ staroslovénski: „žlédica“ (pogrêšno, namesto: žledica), Mikl. lex.

Práh strélni, smodník, púlver; das Schiesspulver.

Právda f., der Prozess: zakon kázenske pravde, die Strafprozessordnung. Starej slovénšéini **pravída** znaéi „resnico“, „pravico“, ter še 1515. in 1516. léta so se Slovéni krvávo boríli o svojej „starej pravdi“, in po mojem naj bi se tá éastita beseda pred sodíščem in v knjigah zopet jéla rabiti, kakor nekda, znamenujóé „pravico;“ a za „Prozess“ bi se potlej moglo vzeti ali „právdanje“ (Rechtshandel) — tudi Srbu je „pravda“ das Recht und der Rechtshandel, a „právdanje“ die Rechtsfertigung und der Prozess — ali bi se upotrebljála katera teh beséd: „prnica, prépor, prepírnja“, vse od koreníke „pr“, od koder je tudi „prepír;“ srbski „parba, razpra, parnica“, der Prözess; staroslovenski „prêporinú“ adj., den Prozess betreffend.

Pravílnik m., das Regulativ.

Pravílo n., régulica; die Regel, die Norm.

Právno imé, der Rechtstitel; tist vzròk (uržoh), na katerega se kdó opira, kadar dokazúje svojo pravico do kake stvari.

Právno razmêrje, das Rechtsverháltniss.

Právo n., pravica; das Recht: kázensko právo, das Strafrecht. Naše uhó se beséde „právo“ v tem zmislí nikdar ne privádi, da-si je rés navadna Rusom in sévernim Slovanom obéa, ter naš jezik se je nikóli ne popríme, ker to je pridévnik (adjektív) srédnjega spóla

v samostálniškej službi, kakeršnih stvari se slovénščina trdo brani, ako jih néma uže od staríne v sebi ohranjenih, na pr. „blagó“, n., die Waare, „brêzdnó“ n., der Abgrund itd. Staremu jeziku je za „pravíco“ rabíla tudi beséda „pravína“, ki je stókrat bóljša, nego li „právo“. V tej knjízici sem vender tudi jaz pisal tó in druge take beséde, ker sem se zópet bál prehudo ter pre-po-gósto zaorávati v novíno.

Pravosódnji zákon, das Justizgesetz.

Prebítek-tka m., ostánek; der Ueberschuss.

Prebiváten-tna-tno adj., pripraven v prebivanje: prebivátني prostori, die Wohnungsräume.

Predéti-dénem in predejáti-dénem vb., drugám déti; übertragen, transferiren.

Preizkúsi; preizkúšati vb.: preizkúšati mero; ámati; aichen.

Preizkúšnja f., izpraševanje v učilnici (šoli); die Prüfung.

Prejémni list, der Empfangsschein.

Prekíniti-nem vb., storiti, da kdo prestane (néha) od kacega déla; unterbrechen.

Prekršek-ška (kacega zakona), die Verletzung des Gesetzes.

Prelèstíti vb., prevaríti; staroslovénski: **prèlistíti**, überlisten.

Prélo n., predênje; mladih ljudíj večérni shòd po zimi v kákej híži, kjer dekléta predó; die Zusammenkunft in der Spinnstube.

Premičnína f., blagó, ki se dá premekniti; barenblagó; das bewegliche Gut; — priméri: **nepremičnína**.

Prepáh-páha m., die Lüftung; der Durchzug.

Prerékanje n., die Einsprache, die Einrede.

Preskrbnína f., užitek ali novci, s katerimi se preskrbé žena in otroci kacega odmršega moža; der Versorgungsgenuss.

Presnò máslo (v Laščah), die Butter.

Prestáti-stánem; prestájati-stájem vb., prenéhati, prenehávati; aufhören.

Pretítí-ím v., žúgati, grozíti; drohen; — pogrèšno se piše „protítí“.

Prevára f., goljufíja; der Betrug.

Prevážati vb., prepeljávati z vózom; transportiren.

Prevódnó povélje, die Vorspannsordre.

Prevòj-vòja m., das Geleit; gl. pripréga.

Pribôčnik m., adjutánt.

Prígléd-gléda m., die Kontrolle.

Príglédni shòd, die Kontrollversammlung.

Príglédnica f., die Gegenliste.

Príhrana f., die Reserve.

Prihránjenec-nea m., der Reservist: nadoméstni prihránjenec, der Ersatzreservist.

Prijátelj-telja m., der Freund; prosti Slovén ima tukaj obrazilo „tel (tl)“, staroslovénski „tlù“, kakeršno se v jezíci nahaja tudi: staroslovénski „dentlù“ m., novoslov. „détel-tla“ (polec „-tela“), srbski „detao-tla“, der Buntspecht; staroslovénski: „pêtlù“ m., srbski „pijetao-tla“, der Hahn; staroslov. „vitlù“ m., eine Maschine, srbski „vitao-tla“, der Haspel. — Zatorej niti „prijatelj-tla“ ne more biti pogrêšno; — priméri: **umételjnost**.

Prijáva f., zglasílo; die Anmeldung.

Príklad-kláda (k davkom), der Steueraufschlag.

Prikúpílo n., kar se prikúpi; das Hinzugekaufte.

Prikúpsčina f., das Einkaufsgeld.

Prílog-lôga m., ofer v cêrkvi; das Opfer in der Kirche; der Opfergang.

Prílóga f., kar je h kacemu písmu priloženo; die Beilage.

Prinúdití vb., prisíliti; nöthigen, zwingen.

Pripádkí (državni), das Gefälle.

Pripréga f., der Vorspann; — priméri: **izpréma** in **prevòj**.

Pripréžni pooblaščenec, der Vorspanns-Kommissär.

Priréditi vb., pripraviti in ukazati, česar bode v káko délo tréba; vorkehren, anordnen, veranlassen.

Prisílen-lna-lno adj., kar kogá síli h kakej stvári; prisílna delárnica, das Zwangsarbeitshaus; prisílni popótni list, der Zwangspass.

Prisíljenec-nea m., kogar v delárnici „prisílijo“ délati; der Zwängling.

Prisóдно písmo, die Einantwortungsurkunde.

Pristanišče n., táko mesto ob réki ali pri mórji, kjer ládije **pristá-jejo** (ljudjé jih pripravijo do suhega ter jih tam **ustávijo** in **privézejo**); der Landungsplatz, der Hafen.

Pristáti-tánem vb. (na kàj), dovoliti; einwilligen.

Pristojati, pristojim; pristojimo, pristojite, pristojete (3. pers. plur.) vb., 1) spodobiti se komu: tebi ne pristoji takó govoriti;

2) pravíco, oblasť imeti: okrajnemu oblastvu prístoji, lõv dajati v zækup; 3) pripádati h kakej stvári; dazu gehören: té dvé njívi prístojita k mojemu zemljíšçu, gehören zu meinem Grund und Boden; 4) katerega človeka svojína bití, Einem gehören: to meni prístoji (to je môje), das gehört mir.

Pristójbina f., plačilo, katero komu po kakej pravíci gré ali prístoji; die Gebühr.

Príšč m., tvór, uljé, gnojno mesó na živem telesi; das Geschwür; „zapriščen-ščená-ščeno“ adj., zeló rudeč v obraz, kakor je to od ognja ali od premnozega pitja; hochroth im Gesicht, kupferig (v Lášeah); — priméri: **tvór in uljé**.

Prodajálnica f., štacúna; das Verkaufslokale.

Próдалen-lna-lno adj., kar je na pródajo: pródalna živína, to je, živína, katera je na pródajo.

Prohájati vb., hodíti (skozi káko mésto, kák kraj); durchpassiren.

Proračun m., tak račún (rajtenga), iz katerega je videti, koliko prihodnje léto kaže dohodkov in troškov; das Präliminare, der Voranschlag.

Prosjáčiti vb., beráčiti; betteln.

Prosják m., beráč; der Bettler.

Prvoméstnik m., der Obmann; namésto te beséde bi se boljše reklo „starejšína;“ — priméri: **starejšína**.

Prvopís-písa m., písmo, kakeršno je kdo prvič zapisal, predno se je potlej prepisalo; das Original; staroslovénski (srbski) se je to imenovalo in po Istri se imenuje še zdaj „mática;“ — priméri: **knjíga**.

Prvosédnik m., kdor ima v seji prvi sédež; der Präsident; — čisto slovénski bi se tak mož imenoval **starejšína**.

Pustíti, púščati vb., lassen: **pustíti** je, storiti, da kaka stvar „otíde“ stráni, gehen lassen, schicken; a **ostáviti** je, storiti, da kaka stvar kje „ostane“, stehen lassen; gl. **ostáviti**.

Ráčún m., rajtenga; die Rechnung.

Ráčúnar-arja m., kdor piše račúne; der Rechnungsführer.

Radovóljen-ljna-ljno adj., kar se godí z rade volje; freiwillig; radovóljna drážba (licitírenga), katero kdo napravi sam rad, a ne prisíljen.

Radovóljnik jednolétni, der Einjährig-Freiwillige.

- Ráka** f., jama, na pr. pod cérkvijo izkopána, da so vánjo poprej pokopávali imenítnejše mrlíče; morebiti bi v to bolje služila beséda „grobníca“; die Gruft.
- Rákev-kve** f., truga mrtváška; der Sarg: ta stvar se imenuje tudi „krsta.“
- Ravnátelj-telja** m., kdor káko stvar vòdi, ravná; der Leiter, Direktor; staroslov. ravinatelj.
- Razbistrílo** n., razjasnilo; die Aufklärung.
- Razbístriti** vb., dopovedati, razjasniti; Auskunft geben, aufklären.
- Razbôren-rna-rno** adj., razúmen, premíšljen, pámeten; verständig.
- Razbremenílo** n., odjémanje kacega breména (káke téže); die Entlastung: **zemljíško razbremenílo**, die Grundentlastung.
- Razevétiti** vb., storiti, da kaj razevetè; zur Blüthe bringen.
- Razdélek-lka** m.: voléči razdélek, der Wahlkörper.
- Razdrúžiti** vb., ločiti, kar je bilo združeno; auflösen.
- Razglasílo vojáškega skléca**, die Mobilisirungs-Kundmachung.
- Razgradíti; razgrájati** vb., podréti, podírati zgradbo ali poslopje; zerstören; — priméri: **razsadíti**.
- Razhòdki** m. plur., tròški; die Ausgaben, Unkosten.
- Razjédljiva vòda**, das Scheidewasser.
- Razkôšen-šna-šno** adj., poželív nečistòče; wohllüstig; gl. **pohòten**.
- Raznovérei** m. plur., ljudjé različnih vér mej sobój.
- Razpráva** f., die Abhandlung; bolje je rečeno „razprava,“ nego li „obravnáva.“
- Razpredélek-délka** m., die Rubrik, die Abtheilung.
- Razpredélni zapísnik**, das tabellarišche Protokoll.
- Razpredélnica** f., rubrizirte Tabelle: kazenska razpredélnica, die Straftabelle, das Strafregister.
- Razpreglèd-gléda** m., die Evidenz, die Ersichtlichkeit.
- Razpreglèden-dna-dno** adj., kar pristoji k razpreglèdu: razpreglèdna občina, die Evidenz-Gemeinde; razpreglèdni okoliš, der Evidenz-Bezirk; razpreglèdni dopolnítveni okoliš, der Evidenz-Ergänzungs-Bezirk; razpreglèdni zapísnik, das Evidenzprotokoll; razpreglèdni urád, die Evidenzhaltung; bramovski (deželnostrélski) razpreglèdni urád, die Landwehr- (Landesschützen-) Evidenzhaltung.
- Razpreglèdnica** f., das Evidenz-Verzeichniss.

- Razprostránjen** adj., razšírjen, obšíren; ausgedehnt.
- Rázred-réda** m., razvrstítev, razdelítev v svoje razne oddélke; klás: prvi klás, drugi klás itd.; die Klasse.
- Razsadíti; razsájati** vb., poruvati, kar je bilo vsajéno; die Pflanzung zerstören: véter razsaja, reisst Bäume aus; priméri: **razgradíti.**
- Razsódba** f., úrtelj; das Urtheil.
- Rázsol-a** m., slana voda, slanómúr; das Salzwasser, die Salzbrühe.
- Razsvojíti** vb., svojínsko, lastnínsko pravíco vzeti z odkúpom itd.; expropriiren.
- Raztóčnik** m., tist, kdor svojo imovíno raztáka (raztočí); zapravljívec; der Verschwender; „zapráviti“ je po nemškem „verthun.“
- Ráztok-tóka** m., der Spiessglanz (srbski).
- Raztrováci** vb., kakej stvári, kacemu prostoru vzeti otrovljívost; desinfiziren.
- Razvrstítev-tve** f., die Klassifikation: konjska razvrstítev, die Pferde-klassifikation.
- Razvrstíti; razvršéati** (po svójstvih) vb., v razréde ali kláse déti, dévati; klassifiziren.
- Redóvna vójska**, die Linientruppen.
- Réšiti** vb., kak uraden spis dovršiti in odpraviti; erledigen.
- Ribolóven lístek:** kdor ima tak listek, more loviti ribe; die Fischerei-karte.
- Rób** m.: po róbi se stávití, sich widersetzen; ustavljati se komu.
- Ródbina** f., zláhta; die Anverwandtschaft.
- Rodíšče** n., kraj, v katerem se je kdo poródil; der Geburtsort.
- Rodítelja** m. dual., starši; die Eltern; naša zdanja beséda „starši“ je po nemškem „Eltern.“
- Ròk-ú** m., brišt; die Frist. Nekateri pišejo „obròk,“ a to znáči drugo stvar, namreč „pórcijo,“ die Portion; die Löhnung.
- Rokodélec-lea** m., der Handwerker.
- Rokóven zapísnik**, das Fristenprotokoll.
- Ròv-óva** m., ãer Graben.
- Rubílna izkáznica; rubílno izkazílo**, der Exekutions-Ausweis.
- Rudár-dárja** m., knàp; der Bergknappe.
- Samodávljenec-neca** m., kdor se sám zadavi ali umorí; der Selbst-mörder (srbski).

- Samodélsk** adj.: samodélsko je vse, kar ne zraste, nego kar človek umétalno **sam déla**; künstlich erzeugt; Dolénjec imenuje tisto vino samodélsko, ki ga človek naredí; künstlicher Wein.
- Samohrán-hrána-hráno** adj., kdor se sám hrani; sich selbst ernährend.
- Samosôben-bna-bno** adj., sam sobój, a ne po kacem družem človeki; „samosobno“ se zglásiti, sich persönlich melden; „samosôbna volítev,“ kadar kdo sám vóli, a ne po kacem naméstniki; die direkte Wahl.
- Samostálen-lna-lno** adj., sam ob sebi stoječ, samosvój; selbständig.
- Samosvój-svója-svoje** adj., kar je samó svoje, samostalno; selbständig: samosvója gradščína: taka gradščína, ki je sama svoja občína; das ausgeschiedene Gutsgebiet.
- Samotržen-žna-žno** adj., kar prístoji k samotržju: samotržni zakon, die Monopolsordnung.
- Samotržje** n., komur je dana pravíca, da s káko stvarjó trži sám (a drugi ne), tak ima samotržje; das Monopol.
- Samoupráven-vna-vno** adj., kdor svojo stvar sam upravlja ali da sam ž njó gospodari; autonom; — priméri: **samozakônje**.
- Samovóljstvo** n., délanje samó po svojej volji; die Willkühr.
- Samozakônje** n., kdor si daje „sam zakone“ (postave), ta ima samozakonje; die Autonomie; — priméri: **samoupráven**.
- Sèl, slà, m.,** pót, ki je kam poslán; der Bote.
- Selíšče** n., vsak kraj, kóder so ljudjé naséljeni: vás, trg, mésto; die Ortschaft.
- Sèlo** n., selíšče; die Ortschaft.
- Sélska občína** f., občína na sèli ali na kmétih (a ne méstna); die Landgemeinde.
- Sip-sípa** m., céstni sip, šúta; der Schotter; — priméri: **gramôz**.
- Sklád** m., kadar več gospodárjev **skláda** kake trôške, na pr. da se naredí césta, sezída učilnica itd., to se imenuje sklád; die Konkurrenz.
- Skláden-dna-dno** adj., kar prístoji h skládu: skladna cesta, die Konkurrenzstrasse; skladni okoliš, der Konkurrenzbezirk.
- Skliceválen-lna-lno** adj., kar se tíče sklicevánja: skliceválni dán, der Mobilisirungstag; skliceválni imenopís, die nominative Kon-signation.

Sklicevánje vojáško, die Mobilisirung.

Skopljéneec-nea m., rézana živál: kònj-skopljénee, der Wallach.

Slátina f., voda, zméšana s káko rudnino, da je potèm slána ali kislá; das Mineralwasser.

Sléharen-rna-rno adj, vsák; jeder; — priméri: **čiharen**.

Slôba-é f.: to je samó krajši obráz besede „svoboda“, katero Srbi izrékajo „sloboda“ (I namesto v), in takó so jo izrékali tudi naši prédniki. **Slôba** znači „prostóst, frájest“; die Freiheit, der Urlaub, der „Abschied“; v Štírcih se govóri še zdaj „slôba“, a kranjski Slovéní so pozabíli, od kod je ta beseda, in jo zamenjáli za besédo „slovó-ésa“ n. (das Wort).

Slúčaj m., nakljúčeje, prigódek; der Fall, der Zufall.

Slúz m., žléjm; der Schleim.

Slúzna koža f., die Schleimhaut.

Smodník m., strélni prah, púlfer; das Schiesspulver.

Smrtni list, v katerem je potrdílo, da je kak človek rés umrl; der Todtenschein.

Sôba f., címer; das Zimmer.

Sóblazen-zni f., pohújšanje; das Aergerniss (mej Béliami Kranjci); staroslovénski „sùblaznù“ m., „sùblazni“ f., scandalum; srbski „sablazan“ f.; beseda „pohújšanje“ je storjena po nemškej.

Sódenj-dnja-dnje adj., kar prístoji k sódu ali sodíšču: sodnja oblast (stopínja), die Instanz.

Sodíšče n., das Gericht. — Nikakor se mi nij hôtelo zapisati beséde „sodníja“, ker obrazíla „níja“ zdaj vse čiharno slovanstvo néma, razven nas, katerim je najprvo oča Marko (1781. l.) zapljúnil beséde, kakeršne so: „abotníja“ die Thorheit, „prostníja“ die freie Herrschaft, „zdravníja“ die Arznei, „lakotníja“ die Unersättlichkeit itd. (morebiti opiráje se na beséde: „coperníja, uherníja, kaplaníja, kompaníja“), ter za njim je iz Gutsmannovega perésa (1789. l.) prišlo: „škofníja“ das Bisthum, „vesníja“ die Dorfschaft, „porokníja“ die Bürgerschaft, „prešušníja“, der Ehebruch itd., potem iz Vodnikovega: „sodníja“, in iz Metelkovega (na 42. stráni): „gorníja“ das Berggericht; a poznéje smo poródili nêstvor za nestvôrom: „obrtníja, uradníja, colníja, stotníja“ itd. — Vrédno bi bilo tákej barbársčini slobó dati! Po mojem bi se za „Gericht“ zópet

vzela stara beséda „sód“, izrékana, kakor „pót“ der Weg, a „Richter“ bi zopet bil „sódec“, kakor je tudi Hrvatom in Srbom še zdaj.

Sodníki domáči, das Vermittlungsamt; die Vertrauensmänner.

Sodovnik m., die Gerichtsordnung.

Soglásno adv.: soglásno se kaka stvar ukreéne, kadar jo vsi pohvalijo, a nobeden ne pográje; einstimmig.

Splóskoma adv., vse sploh, povprék, kar po vrhu; in Bausch und Bogen; govori se tudi „splázoma“.

Spomeník m., kar se komu stvorí, sezída, postávi, da ga bodo ljudje pómneli mnoga léta; das Denkmal; srbski: „spomen“, das Andenken.

Sposóben-bna-bno adj., pripráven, prinaréden; fähig.

Spričo praep. (v Nótranjeih), zavoljo; wegen: spričo tebe, — zavoljo tebe.

Sramodéjstvo n., die Unzucht.

Stán-a m., stanovíšče, kvartír, prenočíšče; die Wohnung, das Quartier, die Herberge.

Stanarína f., das Quartiergeld; — priméri: poštarína.

Stanarínski rázred, die Quartierzinsklasse.

Staníca f., sôba, kámbrá; die Kammer.

Staníšče n., gl. stán.

Stanovíšče n., stanováne; die Wohnung, der Aufenthaltsort.

Stanovník m., prebivalec; der Einwohner.

Starejšína-e m., vsak mož, kateri je v kakej stvári **prvi**. Slovéní so tacega tudi úže imenovali „napréj postavljéní“, od nemškega „der Vorgesetzte“, a vedno so práv govórilí: „svátovski starejšína“, kateremu nikakor nij tréba bití najstaréjšemu po létih; v starej slovénščini „staréjšína“ znači: der Erste seines Gleichen, das Oberhaupt, der Anführer, der Vorstand.

Starejšíneci óbčínski: župan in vsáj dva óbčínska svétnika (svetováleca); der Gemeindevorstand.

Starejšínstvo óbčínsko; gl. starejšíneci; starejšínstvo obrtno, die Genossenschaftsvorsteherung.

Stávba f., poslópje, zdelováne; das Gebäude.

Stávba f., gl. stavba.

- Stávbinsk** adj., kar prístoji k stavbi ali stávbini: stávbinska dovo-
lítey, die Baubewilligung; stávbinski zakon, die Bauordnung.
- Stečaj** m., kànt, falíranje; der Konkurs.
- Steklárnica** f., glažúta; die Glashütte.
- Stólba** f., vse stópnice ali štable pri štengah ob enem; die Stiege,
die Treppe; staroslovénski: „stlùba“, srbski: „stuba“.
- Stóprav** adv., še le; erst: stoprav denès je prišel, — še le denès.
- Stránka** f., die Partei, — ljudjé jedne strani, jedne misli, katerim
naspróti stojé ljudjé druge strani ali drugačne misli: tožniki in
tóženci; tudi človek naspróti človeka: tožnik in tóženec; stranka
se vrhu tega imenuje posámičen človek, ki pride v kak urad česa
prôsit ali iskat.
- Stráža** f., vahta; die Wache.
- Strážnik** m., kdor je na stráži; der Wächter.
- Strélec-lea** m., der Jäger (pri vojácih), a ne „lovec“.
- Strelívo** n., česar je tréba v streljánje: smodník itd.; der Schiess-
bedarf.
- Suhôta** f., podstréšje, kamor se kaka stvar správi ter umakne mokróti
(v Nótranjeih).
- Súmen-mna-mno** adj.: človek je súmen, kadar ga imajo na súmnji,
da je stóril kaj nedobrega; verdächtigt; pogrěšno je „sumljiv“, ker
to znači: verdächtigend, argwöhnisch.
- Súmnja** f., sùm; der Verdacht; staroslovénski: „suminja“ f.: na
súmnji (na súmi) ga imajo ali dolžé ga. Vidimo, da je v besedi
„sùm“, koreníti „n“ odpadel, zato je „súmnja“ bolje, kajti v pod-
stavo ima (staroslov.): **su-mìn-ěti sen**, vb., dvojititi, dvomiti;
zweifeln; — priméri: **opómnja**.
- Surík** m., der Mennig.
- Svatba** f., óheet; die Hochzeit.
- Svedôčba** f., das Zeugnis.
- Svedòk-dóka** m., priča; der Zeuge.
- Svét-véta** m., 1) der Rath; 2) die Rathsmänner, kar bi se bolje
reklo: „svétnišтво“.
- Svéte moči** f., plur., ostanki od svetníkov; die Reliquien (staro-
slovénski).
- Svétník** m., svetoválec; der Rathgeber.

Svôboda f., prostôst, frájest; die Freiheit.

Svôboden-dua-dno adj., prôst; frei.

Svôbodsko pismo, der Freipass.

Svobôščina f., privilégija.

Svojina f., das Eigenthum; kar ima kdo svojega, razven zemlje, namreč: gozdov, pášnikov, njív, travnikov itd., ker to se imenuje „lastnina“.

Svojstvo n., lastnôst; die Eigenschaft; beséda „lastnost“ je po némškem.

Šarílo n., barvílo; der Färbestoff: staroslov. „šarù“ m., „šara“ f., „šarôta“ f., bárva, die Farbe; „šariti, šarovati“, bunt machen, färben.

Šatorína f., štóngeld; das Marktstandgeld.

Ščedénje n., šónanje, špáranje; das Schonen, Sparen; izrékati je to besédo, kakor: **grménje**.

Ščedéti-ím vb., šónati, šparati; schonen, sparen.

Šlém-éma m., želézno, médeno ali usnijéno pokriválo na vojáškej glavi; der Helm; staroslovénski: **šlémü**; „čeláda“ je iz laškega jezika: „celáta“ f., der Helm.

Število n., znači tudi **númaro** in **cifro**.

Tábor-bôra m., znači tudi: mnogo ljudíj, zbranih na jasnem; die Volksversammlung.

Tájnost f., skrivnôst; das Geheimniss.

Takój adv., précej, máhoma, Gorénjei govoré: „t' kój“ ali „kój“; staroslovénski: „tu tako“, sogleich.

Tehtníca f., vaga; die Wage.

Tehtovit-víta-vító adj., kar mnogo téhta ali ima obílo vrédnosti; wichtig.

Telovádec-dea m., der Turner.

Tesár-árja m., der Zimmermann.

Tiskárnica f., drukarija; die Buchdruckerei.

Tkanína f., tkána stvar.

To, (štírski) **te** conj.: ako storiš, kar si obétal, „to“ ti posodim vóz in konja; wenn du thust, was du versprochen, „so“ leihe ich dir; Štírcei govoré: ako storiš, kar si obétal, „te“ ti posodim vóz in konja; a najobíčneje nam o tacih prílikah pogréšno rabi od nemškega „so“ tesno preložena besédica „takó“: ako to storiš, „takó“ ti posodim vóz in konja. — Tega se je ogibati v čístej slovénščini.

Tóčka f., der Punkt.

Továrna f., fábrika.

Trgovína f., blagó, katero se prodáje na trgi, na semnji ali kjer si bódi.

Trgovínstvo n., pravíca, po katerej se káko blagó more prodajati mej trgovíno.

Trgóvsk adj., kar se tiče trgovstva: trgóvska zbornica, die Handelskammer; trgóvski pomočnik m., der Handelsgehilfe; trgóvsko sodišče, das Handelsgericht.

Tróšiti vb., novce izdajati na kake tróške (kóštenge); sich in Unkosten setzen; nekateri pogrésno pišejo: „trositi.“

Tróški m. pl., špéndije, kóštenge; die Unkosten.

Trsje n., vinsko trtje; die Weinreben; — priméri: **lôzje**.

Tújska knjiga, das Fremdenbuch.

Tvarína f., stvár, od katere se kaj storí; der Stoff, die Materie; moglo bi se tudi reči: **tvorívo** n., kakor „predívo,“ kar je v tó, da se préde, **pívo**, kar je v tó, da se pije itd.

Tvór-vóra in **-vorú** (v Trubarji) m., uljé; der Abszess, eigentlich „das Gebilde,“ zatorej se ne piši „túr,“ kakor izrékajo po nekateri kraje; — priméri: **príšč** in **uljé**.

Ubóžni list, das Armuthszeugniss.

Ubóžnica f., hiža, kamor vzprejémajo ubožce; das Armenhaus.

Ucéneec-nea m., kdor se učí; der Lehrling; der Schüler; obrtni učéneec, der Gewerbelehrling; rokodélski učéneec, der Handwerksbursche.

Učilnica f., šola; die Schule.

Učiló n., pospešilo (knjige ter vsaka druga potreba), da se mladína laže učí; das Lehrmittel.

Učítelj m., kdor učí; der Lehrer.

Ujíma f., nesréča po tóči, ognji, povódnji, sláni itd.; die Kalamität, der Elementarschaden; nekateri govoré „ujíma,“ drugi „újma“: podstava je „u,“ proč, hinweg, ter „im,“ vzéti, nehmen: das Hinweggenómmene.

Ukrép-krépa m., sklèp; der Beschluss: deželnega zbora ukrép, der Landtagsbeschluss.

Ukrépati-krépljem ali **-kréпам**; **ukréniti** (namesto „ukrépniti“ vb., sklépati, skléniti; beschliessen; einen Beschluss fassen.

Ukrépičen-čna-čno adj.: zbor je ukrepičen, kadar je v njem toliko glasoválcev, da morejo ukrepati; beschlussfähig.

Uljé-ésa n., tvór, der Abszess; pisati je „uljé,“ a ne „ulé“ (priméri: ojú-jésa n., die Deichsel); ako bi glas I ne bil mekák, to bi slula ta beseda „uló-ésa,“ kakor „koló-ésa“; — priméri: **prišé** in **tvór**.

Umételjnost f., die Kunst; staroslovénski „umételi“ m., poleg „umételinù“ m., der Kundige; „umételinù adj., kundig, a novoslovénski (v Laščah): „umétaven-vna-vno“ (piši: „umétalen-lna-lno“ adj., geschickt, „umétavnost“ (piši: „umétalnost“) f., die Geschicklichkeit; zatorej najprávilneje: „umétalen,“ „umétalnost“; poleg tega po starej slovénščini „umételen,“ „umételnost“; nepravilno je „umételjen,“ „umételjnost“; a do konca pogrésne so naše nove skovánke: „uméten“; „umétnost.“

Upráva f., gospodarstvo; die Verwaltung: finánčna upráva, die Finanzverwaltung.

Upráven-vna-vno adj., kar prístoji k upravi; administrativ.

Upravíčen-čena-čeno adj., právico imejóé; berechtiget.

Upravítelj m., kdor káko stvar uprávlja ter z njo gospodari; der Verwalter.

Upravíteljen-ljna-ljno adj., kar prístoji k upravíteljstvu; Verwaltungs-.

Upravíteljstvo n., gospodarstvo s káko stvarjó; die Verwaltung.

Uprávljati, vb., káko stvar upravljati: imeti jo pod svojo rokó; gospodariti z njo; verwalten.

Urád-a in **-ú** m., das Amt: davéni urád, kjer pobírajo davke; das Steueramt.

Uráden-dna-dno adj., kar prístoji h kacemu uradóvi; ämtlich.

Urádnik m., kdor ima v kacem urádi službo; der Beamte.

Uradováti-újem vb., opravljati pôsle kacega uradú.

Uráziti vb., razžaliti; beleidigen.

Ustanovílo n., kar káko stvar **ustanávlja**, kakó je tréba da bode; die Feststellung, die Bestimmung; — priméri: **dolóčba**.

Ustanovína f., štíftenga; die Stiftung, das Stipendium.

Ustanovíti vb., 1) káko stvar postavíti, sezidati; gründen; 2) z besédo kakej stvári trdnobo ali državo dati in izreči, kakó je treba, da bode; feststellen, bestimmen.

Ustav-stáva m., (staroslovénski), znači malo ne tó, kar „zakon“; das Statut.

Ustáva f., konštitúcija; die Konstitution, die Verfassung.

Ustno adv., mündlich: ústno se kaka stvar pové z „ústi,“ a ne s „pismom“; obraz „ústmeno“ je pogrěšen, ker govorímo „usta,“ a ne „ustma“; beséda „pismeno“ je dobra, kajti njé podstava je „pismo,“ in baš obráz „pismeno“ je kriv, da so nekateri pisali tudi „ustmeno.“

Ustrahoválni réd, policíja; die Polizei. Slovénski bi se morebiti reklo bolje: „čuvárstvo,“ die Polizei; „čuvár,“ der Polizeidiener; „čuvársk“ adj., polizeilich; — priméri: **nadzórsk.**

Ustroj-strôja m., die Organisirung.

Ustrôjni zákon, das organische Gesetz.

Utěž-teží f., 1) težila ali bětjé (gvíhti) pri tehtníci (vagi); das Gewicht; 2) tudi sama tehtníca; die Wage.

Uvériti vb., prepričati; überzeugen.

Uvět-véta m., dogovor, domének; nekateri pišejo tudi „pogòj,“ kar se mi ne zdi dobro; die Bedingung.

Uvoznína f., còl, plačeván od kake stvarí, katera se je pripeljála od drugód; der Einfuhrzoll.

Užitek óbčinski, das Gemeindegut.

Večina f., věče števílo; die Mehrheit, die Majorität.

Vérno adv., znači tudi „zvésto“; treu.

Vérnost f., zaznamenáva tudi „zvestobo“; die Treue.

Věšě adj., kdor káko stvar dobro „vé“ in uméje; der Sachkundige.

Věšák m., kdor je kákej stvári „věšě“; der Sachkundige.

Vídež-ídeža m., der Anblick; vsem ljudém na vídež postaviti: takó postaviti, da „vidíjo“ vsi ljudjé (v Senožěčah).

Vínógradska úš, die Reblaus.

Vkladalíšče n., suhota, v katero se kaj vklada; das Magazin.

Vkúpna svojína, das gemeinschaftliche Eigenthum; lastnína ali svojína, do katere ima věč ljudíj pravíco.

Vlačílna stezà f., ob velíkej réki taka stezà, po katerej ljudjé, kónji, vòli gredó, kadar na vrví za sobój vléčejo ládijo na vódo (proti cúrku); der Hufschlag, der Treppelweg.

Vlada f., die Regierung.

Vlástelj-stelja m., der Grossgrundbesitzer, kar naše novíne zdaj grdó in pogrěšno imenújejo „vělíki poséstník“; staroslovénski: „vlastell,

vlastelinù,“ der Fürst, der Herr; srbski „vlastelj,“ der Machthaber, „vlastelin,“ der Edelmann, „vlasteostvo,“ der Adel: „bolje je moje pučanstvo (Bürgerstand), nego tvoje vlasteostvo, reče u Dubrovniku imatna pučanka siromašnoj vladici (adelige Frau).“ Koreníka besedi „vlástelj“ je „vlad“, od koder „vlást,“ „lást,“ der Grundbesitz, in zatorej „vlastelj“ najprvo znači „der Grundbesitzer,“ a poznéje „der adelige Grundbesitzer.“ Beséd „posésstnik,“ „posésstvo“ nij slovenščina vódelala do nóvejših časov, iméla je samó besédo „posésst,“ die Besitznahme: v posésst vzéti (in Besitz nehmen), od starobávorskega „der Besess“ (pisez), in to od lat. possessio; niti srbsčina še zdaj ne vé nič ni za „posésst“ ni za „posésstvo“ a ni za „posésstnika,“ kajti srbski je „posjed“ m., die Sitzgesellschaft, der Besuch; „posjedovati“ besuchen; — staroslov. „držiteli“ (držitelj) der Besitzer, (srbski: „država, državina,“ der Besitz); a nam Slovénom je „gospodár“ to, kar Nemeu „Besitzer, Hausbesitzer“ (srbski „gospodar“ Herr, Eigenthümer), a „dóm, domovánje“ nam je to, kar Nemeu Hausbesitz, Haus und Hof,“ in „lást, lastnína“ to, kar Nemeu „Grundbesitz,“ a „lastník“ to, kar Nemeu „Grundbesitzer“; — staroslovénski „vlastinikù,“ der Herr (princeps), der Machthaber. — Priméri: lást in lastèn ter tudi: zemljàn.

Vlága f., písánje, ki se „vlága“ ali vklada v roko županskega uradú ali kacega sodíšča itd.; die Eingabe.

Vlózni zapísnik, das Exhibiten-Protokoll.

Vódití koga k priségi; dati komu priségo; beedien; staroslovénski: na roton, vù roton, rotê vodítí. ..

Vodnják m., naprava, ki drží vodo v sebi; der Wasserbehälter, die Zisterne.

Vodovája f., naprava, po katerej voda kàm pritéka od daleč; die Wasserleitung; staroslovénski „vodovažda“; podstava je: „vódo vódití.“

Voják m., soldát.

Vojarín m. (v Dalmatini), vódec, vodítelj; der Führer; der Leitmann.

Vojásčina f., vojášstvo n., soldásčina; das Militärwesen.

Vojášsk adj., kar prístoji k vojaštvu: vojáške vaje, die Waffenübungen; vojáški list (vojaški pòs), der Militärpass; vojáški ljudjé, Militärpersonen.

Vójinšk adj., kar se tíče vójne: vójinska nakláda, der Kriegszuschlag; vójinski zakon, das Wehrgesetz; vójinsko pomórstvo, die Kriegsmarine.

Vôjna f., der Krieg; — priméri: **vôjska**.

Vojnoslužni list, der Widmungsschein (pri vojácih).

Vôjska f., 1) armáda; die Armee, das Heer; 2) der Krieg; — gl. vôjna.

Voléči razdélek, der Wahlkörper.

Volílski imeník, die Wählerliste.

Volítven adj., kar prístoji k volítvi: volítveni okoliš, der Wahlbezirk; volítveni zakon, die Wahlordnung.

Vozarína f., plačilo od vožnje; — priméri: **poštarína**.

Vôzger-gra m., smrkelj; der Nasenausfluss.

Vôzni list, der Frachtbrief.

Vozovnica f., die Fahrkarte.

Vpísna prátika f., véčja prátika z golimi listi v sebi, da se nánje kaj zabelóža; der Einschreibekalender.

Vprašanje n., interpelácija; die Interpellation.

Vrač m., zdravnik, der Arzt.

Vréča f., žakelj; der Sack.

Vrhóven-vna-vno adj., kdor je na vrhu, nad vsemi drugimi; der an der Spitze Stehende.

Vročba f., vročevánje; die Zustellung.

Vročbarína f., plačilo podžupu od vročene stvari; die Zustellungsgebühr.

Vročílen-lna-lno adj., kar se tíče vročila ali vročevánja: vročilna knjíga (v katero se vpiše vsako písmo, ki se je komu vročilo), das Zustellungsbuch; vročilna pôla, der Zustellungsbogen; vročilni list, der Zustellungsschein.

Vročíti; vročati; vročeváti vb., káko stvar komú dati, dajati v svoje „roke“; zustellen.

Vročník m., človek, kateri kaj vročuje; der Zusteller.

Vrvohódec-dea m., kdor hodi po vrvi; der Seiltänzer.

Vsebína f., kar ima kaka stvar „v sebi“: vsebína sódu je voda, vino itd.; der Inhalt.

Vzdržati-držam (ne: **-držím**), nedovršljiv glagol (v Laščah); aus-halten, erhalten: sina (v)zdrža ujec: priglas oster na „r.“

Vzdúh m., zrák, die Luft; staroslov. „vùzduhù“ m., die Luft: boljša beseda, nego li „zrák,“ katera mej vsemi Slovani samó v slovénščini

znamenúje „Luft,“ in to po laškem zasekávaji; kajti románščini se je z nami vrèd pôjem „Luft“ pomèšal s pojmom „Ansehen, Miene,“ ker latinska beseda „aër“ (Luft) v láščini slòve tudi „aria“ in v francoskem jezici „air,“ ter znáči v tem obrazi obójim „Ansehen, Miene.“ Slovén je naopáko (na róbe) od pojma „Licht, Sehkraft, Gesicht, Form“ preskočil v pôjem „Luft.“ Koreníka je „zrk“ (videti, sehen), od koder novoslovénski: „zrkalo, zrcalo,“ der Spiegel, der Augenstein; srbski: „zrak m., zraka f., ždraka f.,“ der Sonnenstrahl; staroslov.: „zrakù,“ die Sehkraft, das Auge, die Form.

Vzórek-rka m., das Muster.

Vžigálca f., žvepleníca, vžigálni klínček; das Zündhölzchen.

Zabeléžek-žka m., zapísek, zamerkílo; die Aufzeichnung, die (schriftliche) Aufnahme: zabeléžek o kacega človeka smrti, eine Todesfallsaufnahme; — priméri: **zaznamenílo.**

Zabeléžiti; zabeléžati vb., zaznámenati, zaznamenávati; zamérkati, zamerkávati; aufzeichnen.

Zabičiti; zabičevati vb., einschärfen, einprägen.

Zabrániti vb., prepovédati; verbieten.

Zadátje n. (staroslovénski), ára; die Darangabe, das Angeld.

Zadéva f., zapréka, zadržek; das Hinderniss: takó je govoríla užé stara slovénščina; srbski „zadjeva,“ das Hinderniss. Zdanji naši pisátelji so besedo „zadéva“ skóvali z novega ter jej dali neokrétno značilo: „die Angelegenheit,“ na podstavi némške govoríce: „was das **be-**trifft.“ To je tréba odpraviti, ker se spotíče ob vse slovansko svójstvo; — priméri: **zapréka.**

Zádruga f., die Genossenschaft. **

Zahtévati vb., iskati ali hotéti, da se kaj dá ali storí (pogérovati); begehren, fordern, verlangen.

Zaklôpnica f., das Ventil: oddúškova zaklôpnica, das Sicherheitsventil.

Zákol-kôla m., klánje; die Schlachtung.

Zákon m., znači tudi to, kar „postava;“ das Gesetz: zakon kazenske pravde, die Strafprozessordnung; zakon o poljskej obrambi, das Feldschutzgesetz.

Zakónik m., céla knjiga ali več listov po samem zbranih, s katerimi se ljudém razglášajo zakoni (postave); das Gesetzbuch, die Gesetzsammlung.

- Zakonit-nita-nito** adj., kar je po zakoni; gesetzlich: zakoníta zapoved (zapóved po zakoni ali postavi).
- Zakonodávec-vea** m., kdor zakone (postave) daje; der Gesetzgeber; staroslov. „zakonodavici“.
- Zákup-kúpa** m., štánt, kadar govorímo: njívo v zákup ali štánt vzeti; der Pacht, der „Bestand“.
- Zakúpen-pna-pno** adj., kar prístoji k zakupu: zakúpni lov, die gepachtete Jagd; zakúpni zapísnik, das Verpachtungs-Protokoll.
- Zakúpnik** m., kdor kaj vzame v zákup; štántman; der Pächter.
- Zakúpščina** f., novci, kateri se dobívajo od zakúpa (štanta); der Pachtschilling.
- Zalenôbiti** vb.: káko delo zalenôbiti, v némar pustiti, zanemáriti; naše zdanje beséde: „mári, nemáren, márati“ in s temi vred novič skovane: „marljív, máren, zanemáriti“ izvírajo iz némščine: staro-visokonémški „mâri“, srednjevisokonémški „maere“, bekannt, beachtenswert, wichtig, theuer und wert, lieb. (Mikl. Fremdwörter).
- Zalúbnik** m., hróst za smrékovim lúbom; der Borkenkäfer.
- Zaména** f., odškódovanje; der Schadenersatz. Besedo „odškódovanje“ so skóvali po nemškej „Entschädigung“: staroslovénski „zaména“, srbski „zamjena“, der Ersatz, die Vertretung.
- Zámrtnik** m., kdor je vídeti mrtev, a vender nij; der Scheintodte.
- Zá-mrtvo** adv.: zá-mrtvo obležati; kadar kdó obleží, kakor da je mrtev (v Láščah); für todt liegen bleiben.
- Zaóčna razsódba** f., úrtelj ali razsódba, storjêna komu za očí, ker ga nij bilo k sodíšču; das Kontumaz-Urtheil.
- Zapísnik** m., das Protokoll: zapísnik o pazki na hudodélee, das Invigilirungs-Protokoll; zapísnik o tujeih, das Fremden-Protokoll.
- Zapréka** f., zadržek; das Hinderniss; — priméri: **zadéva**.
- Zapustèl-téla-télo** adj.: zapustéli otroci; zapuščèni, zanemárjeni; verwahrlost.
- Zarádi** praep., zavóljo; wegen: zaradi tebe, — zavoljo tebe.
- Zaséči-séžem; zasézati-séžam** vb., pobrati, pobírati; stráni vzeti, jemati; konfiscirati; konfisziren.
- Zasóben-bna-bno** adj., privat: zasoben človek je sám „o sebi“, odlóčeno živèč, ne vtikáje se v javne slúžbe in pôsle; zasobna tudi more stvar biti, ako je odlóčena, da nij državna ali občá: „za-

sôben pót“, po katerem néma vsak pravice hoditi; „zasôbno pravo“ pravica, katero imajo kaki ljudjé mej sobój, a država ne; das Privatrecht; a „zasobnopravno“ je tó, kar se tiče te vrste pravíc; privatrechtlich. — Beseda „zasoben“ je v tem zmisli novega poroda in pogrésna, kajti v starem jezici „zasobi“ adv., znači „alternatim“, (wechselsweise, Eines um's Andere, der Eine um den Andern), srbski „zasob“ adv. „zasobice“ adv., nach einander (za sobój), a z druge strani stara slovénščina kaže: „osobê, osobi“ adv., abge-sondert; vrhu tega staroslov. „osobiti“ vb., novoslov. „osébiti“ vb. (v Senožéah), ločiti, storiti, da bode kaka stvar sama „o sebi“ ali posébe; absondern; srbski: „osobina, osobština“ f., das Sondervermögen, das Privatvermögen; novoslov. „osobénjak“, der Ableber (eigentlich: der Private), „osobénjica“, die Einsame, „osobénjščina“, das Ausgedinge, „osôba“, die Person: bitje samó „o sebi“, ločeno od vsacega družega bitja svoje vrste (das Ich). — Vse to nas učí, da je „osobénj“ iz počétka značilo „privatlebend;“ a ker ima pri nas „osobénj“ adj., „osobénjak“ m. itd. zdaj uže vender svoje posebno, ožje značilo, zatorej bi se morebiti reklo: „osobín“, der Privatmann; „osobínsk“ adj., privat; „osobovati“ vb., privatisiren. Tudi pri tej besédi sem se v knjižici bál zaorati v novino, a zatorej pripovedujem tukaj o njej svoje misli, ter v lážji razum dostavljam še to: kar nij ôbée ali vkúpno, to je osobínsko, a kar nij jávno ali očíto (očítno), to je domáče ali skrívno (tájno).

Zasôbnik m., der Privatmann; — gl. zasôben.

Zasobnopráven-vna-vno adj., kar ima samó zasôbne pravíce, a ôbêih ne; privatrechtlich: zasobnopravno imé, der privatrechtliche Titel; — priméri: **zasôben**.

Zastaréti-ím vb., verjähren: zastaréla kazen, verjäherte Strafe.

Zástop-stópa m., die Vertretung; staroslovénski: **zastonpù**; — gl. zastópiti.

Zastópiti; zastópati vb., namesto koga družega stópiti in ga braniti, govoriti ali kaj opravljati zanj; vertreten: staroslovénski: **zastonpiti, zastonpati** (v jednacem zmisli).

Zategadélj adv., zavaljo tega; deswegen.

Zatekníti vb., človeka zatekníti v kakšen kraj, od koder mu je potlej prepovedano iti kàm drugàm; interniren.

Závod-vôda m., káka naprava, na pr. učilnica, bólnica, delárnica itd.; die Anstalt.

Závoj-vôja m., 1) zavíta, zakrivljêna stvár: kosíti po zavôjih kacega potóka; die Windung; 2) stvár, v katero se kaj zavíje; zavítek; der Umschlag, das Couvert, die Hülle.

Zavórni lánee, rajskétina; die Reisskette.

Zavréti-vrêm; **zavírati** vb., ustaviti, ustavljati: kakšen ukrêp zavréti, suspendiren, einstellen.

Završétek-šétka m., kônee, okónček; der Schluss. „Završétek“ je Srbom navadna, a ne po tesnih pravílih storjêna beséda, ker se je izvrgla po analogíji dobre besede „začétek“; pravílneje se reče: „završêk“, „završilo“, „završítev“; a ker jo je ustváril **národ**, zá-tôrej je ne odmétamo.

Završíti vb., končati, dokončati, okončati; schliessen, na pr. séjo, račún, zapísnik itd. završíti. Do zdaj so neokrétno v to rabo jemali besedo „sklêniti“; a uže Krelj je o tacih prílikah pisal „završíti“; tudi „končati“, „okončati“ je boljê rečeno, nego li „sklêniti“.

Zaznámenati-známenam; **zaznámenovati-známenujem**; **zaznamenávati-návam**, vb., známenje dati kakej stvári; bezeichnen. Podstava tej besédi je: „známen-ije“, a ker je ta glagol nékamo dolg ter ima príglas dáleč záda, záto se je v hitro govorécih ustih pokvaril v obraz: „zaznámvati, zaznámjati“, ali také nij pisati; staroslovénski; „znamenati, znamenavati, znamenovati, zaznamenati“; srbski: „žlâmenovati“.

Zaznamenílo n., zamerkílo; die Vormerkung; — priméri: **zabeléžek**.

Zbórnica f., poslópje, kjer se zborúje; zbirálišče; der Versammlungsraum: poslânska zbórnica, das Abgeordnetenhaus; gospódska zbórnica, das Herrenhaus; trgóvska in obrtníška zbórnica, die Handels- und Gewerbekammer.

Zborovánje n., tista doba, dokler kak zbor (dežélni, državni zbor) hodi v séje, ali dokler zborúje; die Session. — Naši poslanci so v to stvar nepremíšljeno od Hrvatov prevzeli v našo rabo nerodno izbrano rusko besédo „zasédanje“; ali staroslovénski je „zasêdati“ nachstellen, srbski „zasjedati“ nachstellen; sich versetzen srbski

„zasjeda“ der Hinterhalt; der Platz unten am Tische; srb. „zasjedanje“ das Lauern; das Versitzen; a Slovén konja „zaséda“, das Pferd besteigen. Neokrétneje nij bilo môči izbrati.

Zdelovánje n., poslópje; das Gebäude.

Zdrúžba f., znaèi tudi „Körperschaft“.

Zèl, zlà-ò adj., nedober, hud; böse, schlecht: zlà jábolko (v Laščah), nezrélo jábolko.

Zemljàn-ána m.: (véliki) zemljàn, der Grossgrundbesitzer; takó je séverni Slován krstil južnoslovanskega „vlástelja“: češki: **zemanin** m., (namesto „zemianin“, po naše „zemljàn“), poljski: **ziemianin** m., der Gutsbesitzer, der Landedelmann, — o „vélikih poséstnikih“ nij po vsem slovanskem svéti nikóder ni slúha ni dúha; — priméri: **vlástelj**.

Zemljarína f., davek od zemlje, grúntni davek; die Grundsteuer; — priméri: „poštarína“.

Zemljeknjížen-žna-žno adj., kar se tiče zemljíške knjige: zemlje-knjížni zakon, das Grundbuchsgesetz, die Grundbuchsordnung.

Zemljemérec-rea m., kdor zná zèmljo mériti; der Ingenieur.

Zemljevid-vída m., die Landkarte.

Zemljíška knjíga f., gruntne bukve; das Grundbuch.

Zglasílna knjíga, das Meldungsbuch.

Zglasílo n., die Meldung.

Zglásiti; zglášati; zglaševati vb., médati; melden.

Zglásnica f., list, s katerim se kaj zgláša; der Meldzettel.

Zglašéválni list, der Meldzettel; — gl. zglásnica.

Zgráda f. poslópje, zdelovánje; das Gebäude.

Zgradarína f., davek od kake zgráde ali poslópja; die Gebäudesteuer; — priméri: **poštarína**.

Zlóben-bna-bno adj., hudoben; bösartig.

Zlòg (k davkom), die Steuerumlage.

Zlonrávje n., slabo zadržánje ali vladanje; die Sittenlosigkeit.

Zoboléčnik m., zdravník zobém; der Zahnarzt.

Zvédba f., kar se je o kakej stvári zvédelo; die Erhebung.

Zvéženj-žnja m., po več stvaríj vkupej zvezanih; das Bündel, der Faszikel.

Zvršílna móč f., die Executivkraft.

Zvršiti vb.: kakej stvári konec dati, dognati jo; vollziehen; odborov ukreèp zvršiti; storiti, da se zgodi, kar je odbor ukrenil; tudi znaèi „eksekvirati“; exequiren.

Ženima f., neporoèena ženska, živóèa z móžem; — gl. nalóžnica.

Ženítevska dovolítev, der Ehekonsens.

Ženitovánjska zglásnica, der Ehemeldzettel.

Žganjárna f., suhota, kjer se déla (kuha) žgánje; die Branntweinbrennerei.

Žítek-tka m., hrána, žívež; der Lebensunterhalt.

Žítje n., življênje; das Leben.

Živót m., znaèi najprvo to, kar imenújemo „življenje“; das Leben.

Žléza f., bezgálka; die Drüse.

Žréb m., loz, s katerim se loza (lósa); das Loos.

Žrébanje n., lózanje (lósanje); das Loosen.

Župljánsk adj., fárni: župljanska cérkev (farna cérkev), die Pfarrkirche.

Župnína f., fára; die Pfarre. — Najbólje bi se dejálo kar samó:

žúpa f.

Žužélka f., 1) vsák drobán, èrn ali rujáv hróstek (kéberček); 2) vsaka prešèipnena živál, kakeršna je na pr. ôsa; das Insekt.

Kakó je čitati okrájšane beséde.

Obč. zak. čitaj: občinski zákon.

Dež. zak. „ deželni zakónik.

Drž. zak. „ državni zakónik.

Poslov. drž. zak. čitaj: poslovenjeni državni zakónik.

Kaz. zak. čitaj: kázenski zákon.

U. N. čitaj: Upravne Novíne avstrijanske (Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung).

Zb. prov. zak. čitaj: zbirka provincijálnih zakonov Provinzialgesetzsammlung des illyrischen Guberniums).

Okrájšek „št.“ kaže števílo, kakor se namreč razni zakoni po vrsti drug za drugim nahajajo v tem ali ónem zakóniki.

Ostala z arabskimi známenji pisana čísla ali števíla učé, na katerej **stráni** je tréba tega ali ónega zakona poiskati, na pr.: „1867. l. v poslov. drž. zak. 27., 52.“ — naj se také číta: „zakon s 1867. léta, ki ga je najti v poslovenjenem državnem zakóniki na 27. in 52. stráni.“

Obče veljavnim ukazom je popréj vsaka avstrijanska dežela posebe imela svojo zbirko provincijálnih zakonov; zatorej, kdor bi ne mogel v róko dobiti zbranih zakonikov ilirske gubérnije, ta si potrebnega zakona poišči v kake druge dežele zbirki, če jo ima.

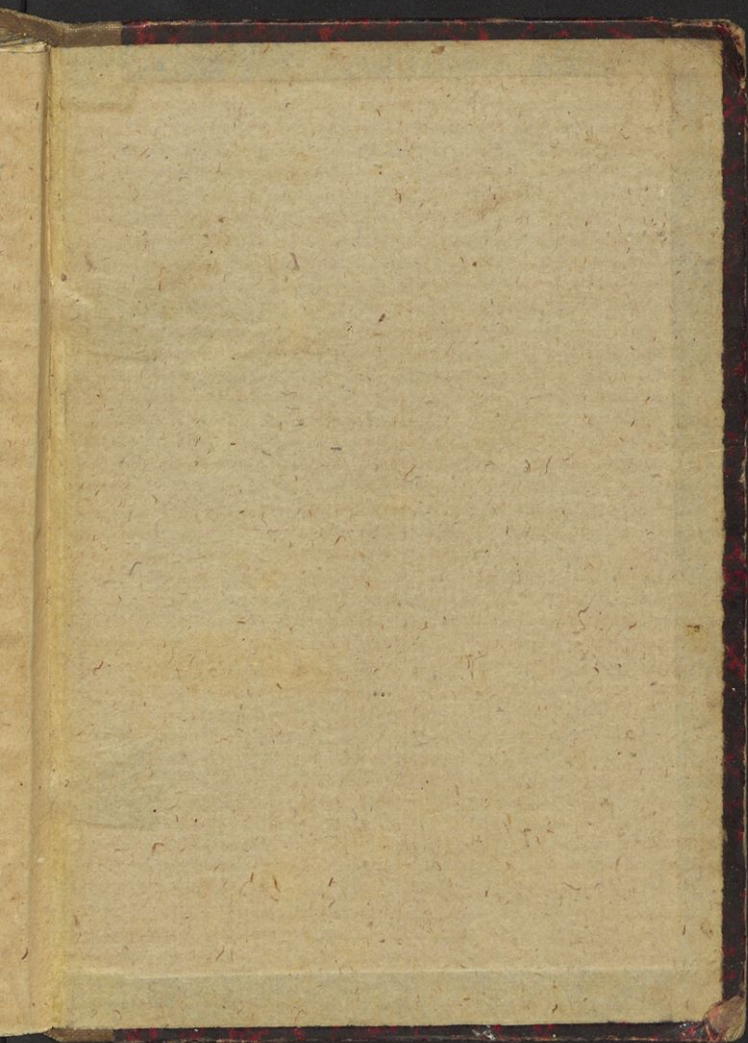
Takísto je do malega tudi, kar se tiče deželnih zakónikov.

V zalogi
pri
KLEINU in KOVAČU

Špitalske ulice št. 5,
so sledeče knjige na prodaj:

- Leitfaden für Gemeindevorsteher** in ihren Geschäften des selbständigen und übertragenen Wirkungskreises. Vom k. k. Bezirkshauptmann Anton Globočnik. — Cena 80 kr.
- Zakoni in ukazi za vojvodino Kranjsko** v ročni izdaji: 1. zvezek. Tretji natis. Obsega: Občinski zakon za Kranjsko. — Izterjevanje po sili javnopravnih deželnih, okrajnih ali skladnih zalogov. — Občinske takse. — Davek od psov. — Novela h kazenskemu zakonu. — 2. zvezek. Drugi natis. Obsega: Zakoni in predpisi o obrambi poljščine in o varstvu poljedelstva, o čuvalnih organov za deželno kulturo, o lovu, orožju in vinarstvu. — 4. zvezek. Obsega: Deželno ustavo in deželni zastop zadevajoči zakoni in druge določbe. — 6. zvezek. Obsega: Zakoni o cestnih stvareh i. t. d. — 7. zvezek. Obsega: Ribarski zakon. — Ribarsko-policijske izvršitvene določila. — Naprava ribarskih okrajev. — Vse to skupaj v eni knjigi vezano trdo v platnu velja 3 gld.
- Stavbinski red.** Zakon vojvodine Kranjske s 25. oktobra 1875. (V slovenskem in nemškem jeziku.) — Cena 40 kr.
- Red o požarnej policiji in o gasilnih stražah** za vojvodino Kranjsko brez Ljubljane. — Postava od 15. septembra 1881. Z dodatkom: **Načrt pravil in službenega reda** za osnovo prostovoljnih požarnih straž. (V slovenskem in nemškem jeziku.) — Cena 30 kr.
- Poučilo** o nalezljivih kužnih živinskih boleznih uštevši govejo kugo in kakó je mesovnim oglednikom na deželi ogledovati živino in meso. Cena za 1 iztis 50 kr.; kdor 10 iztisov skupaj vzame, dobi pa 1 iztis po vrhu.
- Póselske bukvice.** (V slovenskem in nemškem jeziku.) Cena 15 kr.
- Učna spričala** (Lehrbrief) slovenska in nemška, po 20 kr.
- Občeraumljivo poučilo o koleri** in o odredbah zoper njó. Sestavljeno po naročilu e. kr. ministerstva za notranje stvari. Cena 15 kr.
- Kratki nauki in pravila o koleri.** Cena 3 kr.
- Egiptovska očesna bolezen.** Cena 4 kr.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

GS

0 702 945

201202763

COBISS ©